

ევროპის
ენერგეტიკული
გაერთიანება
და რეფორმები
საქართველოს
ენერგეტიკაში

**ევროპის
“ენერგეტიკული გაერთიანება”
და რეფორმები
საქართველოს ენერგეტიკაში**

2017

წიგნი წარმოადგენს პუბლიკაციების კრებულს, რომელიც მომზადდა ანადიტიკური ცენტრი «მსოფლიო გამოცდილება საქართველოსთვის» (WEG) მიერ განხორციელებული და ჰაინრიჰ ბიოლის ფონდის სამხრეთ კავკასიის რეგიონული ბიუროს დაფინანსებული პროექტის «ენერგეტიკული რეფორმების ხედშეწყობა საქართველოში ცნობიერების გაზრდისა და სამოქალაქო სექტორის, მედიისა და საჯარო მოხელეთა შესაძლებლობების განვითარებით» ფარგლებში.

ავტორების მიერ წიგნში გამოთქმული მოსაზრებები შესაძლოა არ გამოხატავდეს ჰაინრიჰ ბიოლის ფონდის პოზიციას, შესაბამისად, ფონდი არ არის პასუხისმგებელი მასალის შინაარსზე.

ISBN: 978-9941-0-8487-4

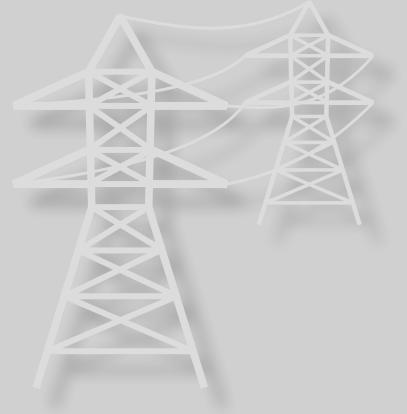
შინაარსი

ინფორმაციის და მონაცემების გამჭვირვალობა ენერგეტიკაში	1
ენერგოეფექტურობა შენობებში	41
დირექტივა განახლებადი ენერგიის წყაროებიდან ენერგიის გამოყენების ხედშეწყობის შესახებ	46
ბუნებრივი გაზის ფასწარმოქმნა საქართველოში და ევროკავშირის ძირითადი მოთხოვნები	53
ევროკავშირის კანონმდებლობის ძირითადი მოთხოვნები ენერგეტიკის რეგულირების სფეროში	63
ენერგეტიკის სექტორის რეგულირება საქართველოში	67
საქართველოს ენერგეტიკური უსაფრთხოების შეფასება MOSES მეთოდით	73
ენერგეტიკულ გაერთიანებაში საქართველოს გაწევრიანებიდან ერთი წლის შეფასება	82
ტყე, როგორც ენერგეტიკური რესურსი	93
ენგურჰესი და აფხაზეთის ენერგომოხმარება	103
ენერგეტიკური გაერთიანება და საქართველო	114

ინფორმაციის და მონაცემების გამჭვირვალობა ენერგეტიკაში

მურმან მარგველაშვილი
თამარ წურწუშია
გოგიტა თოდრაძე
გიორგი მუხიგულიშვილი
თუთანა კვარაცხელია

**“მსოფლიო გამოცდილება საქართველოსთვის”
რეცენზენტი: ირაკლი ურუშაძე**

აკრონიმები

WTO - ვაჭრობის მსოფლიო ორგანიზაცია
ECT - ენერგეტიკული ქართის ხელშეკრულება
GATT - ვაჭრობისა და ტარიფების შესახებ გენერალური
შეთანხმება
MFN - უპირატესი ხელშეწყობის რეჟიმი
PPA - ედექტროენერგიის შესყიდვის ხელშეკრულება
PPP - საჯარო და კერძო პარტნიორობა
GOGC - საქართველოს გაზისა და ნავთობის კორპორაცია
სემეკი - საქართველოს ენერგეტიკისა და
წყადმომარაგების მარეგულირებელი ეროვნული კომისია

შესავალი

ევროკავშირთან ასოცირების ხელშეკრულების ხელმოწერით და ენერგეტიკულ გაერთიანებაში გაწევრიანებით საქართველომ აიღო ვარდებულება, განახორციელოს რეფორმები ენერგეტიკის სექტორში და საფუძველი ჩაუყაროს ევროპულ ენერგეტიკულ ბაზართან დაახლოებას. ევროპული დიბერალური ენერგეტიკული კანონმდებლობის მთავარი მიზანია საბითუმო და საცალო ბაზრებზე ვაჭრობის ხელშეწყობა და ამისთვის მონოპოლიური და კონკურენტული საქმიანობების გაყოფა (ენერგოკომპანიების გადაცემის და დისტრიბუციის საქმიანობების გაყოფა).

კონკურენციის წახადისება და ვაჭრობის ხელშეწყობა ინფორმაციისა და მონაცემების ღიაობას ემყარება. გამჭვირვალობის ნაკლებობა ბაზარზე ხელს უშლის კონკურენციას, ამიტომ მთელი რიგი ევროპული დირექტივების და საერთაშორისო ხელშეკრულებების მოთხოვნები ეხება სწორედ ინფორმაციისა და მონაცემების გამჭვირვალობას ენერგეტიკაში.

ენერგეტიკის სექტორში გამჭვირვალობის ნაკლებობა ყოფილი საბჭოთა კავშირის ქვეყნების, და მათ შორის საქართველოს, მნიშვნელოვანი პრობლემაა, სადაც მრავლადაა კომერციული საიდუმლოების თუ სხვა მოტივით დახურული ინფორმაცია. 2017 წელს რუსულ კომპანია „გაზპრომ ექპორტთან“ გაზის ტრანზიტთან დაკავშირებით შეცვრილი პირობებით

გაფორმებულმა ხელშეკრულებამ საზოგადოების ხანგრძლივი პროტესტი გამოიწვია, პროცესების გამჭვირვადედ წარმართვისა და მოქალაქეებისთვის სრულყოფილი ინფორმაციის მიწოდების არაერთი მოთხოვნის მიუხედავად, გაფორმებული კონტრაქტი არ გასაჯაროვდა. დახურულია გაზის შესყიდვის ხელშეკრულებები და ზოგიერთ ახალი ჰიდროსადგურის დეველოპერებთან დადებული მემორანდუმები, გაუმჭვირვადია პირდაპირი თუ ჯვარედინი სუბსიდირების სქემები და ა.შ. ინფორმაციის დახურვის საბაზად ხშირად გამოიყენება კონკურენტული ბაზრისთვის დამახასიათებელი მოთხოვნები, რაც საქართველოში, მსგავსი ბაზრის არარსებობის პირობებში, მონოპოლიურ მოთამაშეებს რეგულაციურ საშუალებას აძლევს სრულად გამოიყენონ თავიანთი უპირატესობა, გაზარდონ მოგება და გააფართოვონ თავიანთი გავლენები. კონკურენტული ბაზრების არქონის პირობებში ინფორმაციის დახურვა, როგორც წესი, ემსახურება არა იმდენად კომერციულად სენსიტიური ინფორმაციის დაცვას, რამდენადაც არაკონკურენტული უპირატესობის შენარჩუნებას ან არაოპტიმალური გადაწყვეტილებების მოქალაქეთაგან დამაღვას. ასეთი გარემო აძლიერებს ეკონომიკური, ენერგეტიკური და ეროვნული უსაფრთხოების რისკებს.

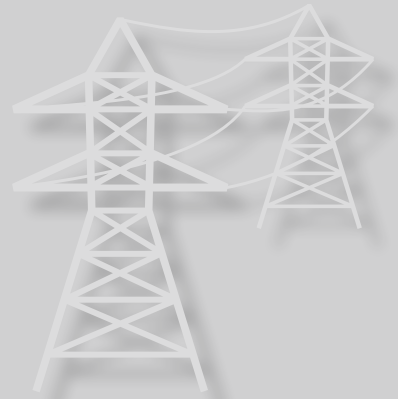
გამჭვირვადობა ანგარიშვადლებულების უზრუნველყოფისა და კორუფციის პრევენციის უმთავრესი წინაპირობაა. დახურული ინფორმაცია განაპირობებს უნდობლობას და უკმაყოფილებას ოფიციალურ პირთა მიმართ, ხშირ შემთხვევაში კი იწვევს ეჭვს პირად დაინტერესებაში, რაც აფერხებს სექტორის მართვას და ქვეყნის სწორ განვითარებას.

ენერგეტიკის სექტორი ერთ-ერთი სფეროა, სადაც „მაღალი ღონის“ კორუფციის რისკი არსებობს. მართალია საქართველომ წარმატებით დაძლია წვრილმანი კორუფციის (საჯარო სერვისების სფეროში მექრთამეობის) პრობლემა, მაგრამ გამომწვევად რჩება კორუფციის უფრო კომპლექსური ფორმების პრევენციისა და გამოვლენის ეფექტური მექანიზმების შექმნა. ამიტომ, უკიდურესად მნიშვნელოვანია, საზოგადოებას ხელი მიუწვდებოდეს ინფორმაციაზე და, საჭიროების შემთხვევაში, ჰქონდეს შესაძლებლობა გავლენა მოახდინოს პროცესების გამჭვირვადედ წარმართვაზე.

კვლევის მიზანია, მიმოიხილოს ენერგეტიკის შესახებ ინფორმაციის ხელმისაწვდომობის სფეროში საერთაშორისო და ევროპული სტანდარტები და გააანალიზოს, რამდენად პასუხობს დღეისათვის საქართველოს ენერგეტიკის სექტორის გამჭვირვადობის ღონე საერთაშორისო და ევროპულ მოთხოვნებს.

კვლევის მეთოდოლოგია

კვლევა ეყრდნობა ენერგეტიკის სექტორში ინფორმაციის გამჭვირვადობასთან დაკავშირებით საერთაშორისო შეთანხმებებისა და ხელშეკრულების, ასევე ევროდირექტივებისა და ქართული კანონმდებლობის ანალიზს.

კვლევაში ასევე გამოყენებულია ენერგეტიკის სექტორში მომუშავე საჯარო და კერძო ორგანიზაციების წარმომადგენლებთან კონსულტაციების შედეგად მიღებული მონაცემები და კონკრეტული შემთხვევების ანალიზი (Case Study).

შემაჯამებელი მიმოხილვა

ინფორმაციის საჯაროობა და გამჭვირვალობა სახელმწიფო მართვის უმნიშვნელოვანესი პრინციპია. საზოგადოებას აქვს უფლება თავისუფლად მიიღოს და გაავრცელოს ინფორმაცია. ეს უფლება აღიარებულია ადამიანის უფლებათა და ძირითად თავისუფლებათა დაცვის საერთაშორისო კონვენციის, ადამიანის უფლებათა საერთაშორისო სასამართლოს, აგრეთვე, „ადამიანის უფლებათა ევროპული სასამართლოს“ მიერ.

ინფორმაციის თავისუფლებას და გამჭვირვალობას ენერგეტიკის სექტორში განსაკუთრებული მნიშვნელობა ენიჭება რადგან მას გავრენა აქვს როგორც ენერგიის მომხმარებლებზე და მათ კეთილდღეობაზე, ისე ენერგეტიკული ბაზრის მონაწილეებსა და ინვესტორებზე, რაც საბოლოო ჯამში ქვეყნის ეკონომიკურ განვითარებაზე აისახება.

საქართველოში ინფორმაციის დახურვის საბაბად ხშირად გამოიყენება მონაცემთა კონფიდენციალურობისა და ეკონომიკური საიდუმლოების მოტივები, თუმცა კონკურენტული ბაზრების არსებობის პირობებში, დღეს არსებული პრაქტიკა უფრო მეტად ემსახურება არსებული მონოპოლისტების გავრენების გაძლიერებას ვიდრე ბაზრის მოთამაშეებისთვის თანაბარი პირობების შექმნას.

ენერგორესურსებით ვაჭრობის საერთაშორისო რეგულირების სისტემაში, რომლის ჩარჩოს ქმნის „ვაჭრობის მსოფლიო ორგანიზაციის“ (WTO) და „ენერგეტიკული ქარტიის ხელშეკრულების“ (ECT) დებულებები, გამჭვირვალობა ამოსავალი წერტილია. ერთმანეთის სავაჭრო ურთიერთობების შესახებ ინფორმაციის ფლობა განაპირობებს სავაჭრო პარტნიორების ურთიერთ ნდობას. „ენერგეტიკული ქარტიის ხელშეკრულების“^{*} მიხედვით, კონტრაქტორი მხარეები ვალდებული არიან,^{**} უზრუნველყონ გამჭვირვალობა საერთაშორისო ვაჭრობის ყველა სეგმენტში (ენერგიის წარმოება/ექსპორტი, ტრანზიტი, მოხმარება/იმპორტი). გასათვალისწინებელია, რომ საქართველო ენერგეტიკული ქარტიის და WTO-ს წევრია, შესაბამისად მან უნდა შეასრულოს გამჭვირვალობასთან დაკავშირებული მოთხოვნები. თუმცა ხშირად ინფორმაცია დახურულია კონფიდენციალურობისა და კომერციული საიდუმლოების მოტივებით.

საერთაშორისო სავაჭრო სისტემებისგან განსხვავებით, ევროკავშირის კანონმდებლობა - „მესამე ენერგეტიკული პაკეტი“, ორიენტირებულია შიდა ბაზრის მოწყობაზე. აქ მნიშვნელოვანი როლი ენიჭება მომხმარებელთა უფლებების დაცვას და გამჭვირვალობას, რომლის ნაწილებია სუბსიდირების

* The Energy Charter Treaty

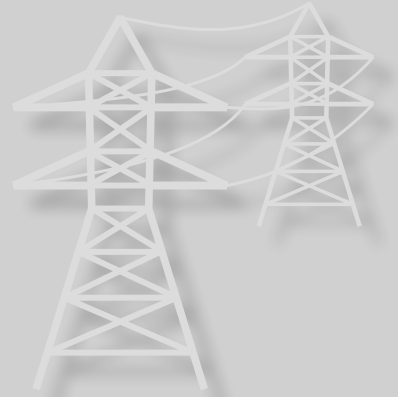
** Part II: Policy Principles Article 3 Basic Principles (f)

სქემების გამჭვირვალობა, ენერგიის განახლებადი წყაროების განვითარების ხედშეწყობის მიზნით განხორციელებული პოლიტიკების ღიაობა, მიმწოდებელსა და მომხმარებლებს შორის კონტრაქტების ხედმისაწვდომობა, ღია და გამჭვირვადე ბაზრის და გადართვის წესების არსებობა, ინფორმაციის ხედმისაწვდომობა ენერგიის მოხმარების ზუსტი აღრიცხვის შესახებ და ა.შ.

სუბსიდიების სქემების გამჭვირვალობა - ევროკავშირის კანონმდებლობის მიხედვით, აუცილებელია, სოციალური დაცვის მექანიზმები იყოს კარგად დასაბუთებული და მაქსიმალურად გამჭვირვადე, რათა ხერი არ შეუშალოს ბაზრის დიბერარიზაციის პროცესს. საქართველოში ენერგეტიკის სექტორში არსებული სუბსიდიების სქემებზე პასუხისმგებელია ენერგეტიკის სამინისტრო, თუმცა არ არის წარმოდგენილი ანგარიშები გაცემული სუბსიდიების ან მათ ეფექტიანობის შესახებ. მდგრადი განვითარების საერთაშორისო ინსტიტუტის და WEG-ის მიერ ჩატარებულმა კვლევამ ენერგეტიკის სექტორში, 2014 წლის მონაცემებით, დაახლოებით 500 მილიონ ლარზე მეტი სუბსიდიის არსებობა გამოავლინა. ენერგეტიკის სფეროში მთლიანი დაანგარიშებული სუბსიდიები შეადგენს ბიუჯეტის ხარჯვის დაახლოებით 6%-ს, რაც ძალიან მაღალი ციფრია. არსებობს ენერგეტიკული სუბსიდიის სხვა სქემებიც, რომელთა სათანადოდ გაანალიზება შეუძლებელია გაუმჭვირვადე სქემებისა და მონაცემთა ნაკლებობის გამო.

ენერგიის განახლებადი წყაროების განვითარების ხედშეწყობის მიზნით განხორციელებული პოლიტიკების ღიაობა - ევროკავშირის კანონმდებლობით, გარდა სუბსიდიებთან დაკავშირებული გამონაკლისებისა, ენერგიის განახლებადი წყაროების განვითარების ხედშეწყობის მიზნით, სახელმწიფომ შესაძლოა განსაზღვროს ინვესტორების წამახარისებელი მექანიზმები (მაგ: შეღავათიანი ტარიფი (feed in tariff), ქსერზე პრიორიტეტული დაშვება და ა.შ). თუმცა აღნიშნული მხარდამჭერი მექანიზმები უნდა იყოს მაქსიმალურად გამჭვირვადე. საქართველოში ინვესტორთა წახარისებისათვის მიღებული პრაქტიკაა ჰიდროსადგურების მშენებლობის მიზნით სახელმწიფოსა და ინვესტორებს შორის მემორანდუმების გაფორმება. მემორანდუმების მიხედვით, ჰიდროსადგურების დეველოპერებს სამინისტროსთან მორაპარაკების საფუძველზე უდგინდებათ გარანტირებული შესყიდვის ვადები და შესაბამისი ტარიფი, თუმცა არ არის მკაფიოდ განმარტებული ტარიფის დადგენის პრინციპები. ასეთი პროცედურა არაკონკურენტული და არაგამჭვირვადეა.

კონტრაქტების ხედმისაწვდომობა მიმწოდებელსა და მომხმარებლებს შორის - მიმწოდებელსა და მომხმარებლებს შორის კონტრაქტების პირობები და სტანდარტები უნდა იყოს მაქსიმალურად გამჭვირვადე. საქართველოში ქსერთან მიერთების წესები და პროცედურებიც მოცემულია როგორც სემეკის, ასევე გამანაწილებელი კომპანიების ვებ გვერდებზე. ქსერთან მიერთების წესები, ფასები და

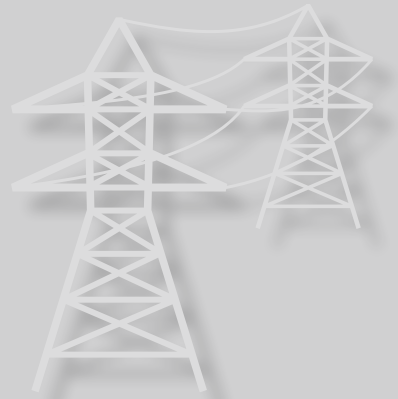

შესაბამისი ხედშეკრულებებიც არის გამჭვირვადე, თუმცა პრობლემატურია საყოფაცხოვრებო სექტორისათვის, გაზის შესყიდვის ხედშეკრულებების გამჭვირვალობა და კომერციულ სექტორში ტარიფების დადგენის პრინციპები.

ღია და გამჭვირვადე გადართვის წესების არსებობა - ევროკავშირის კანონმდებლობის მიხედვით, საცარო ბაზარზე კონკურენციის ხედშეწყობის მიზნით, მნიშვნელოვანია მომხმარებლებს ჰქონდეთ სხვადასხვა მიმწოდებელს შორის არჩევანის თავისუფლება, ამისათვის კი საჭიროა გააჩნდეთ წვდომა ღია და გამჭვირვადე გადართვის წესებზე, რომლის შემუშავებაზე და განხორციელების მონიტორინგზე პასუხისმგებელია მარეგულირებელი ორგანო. საქართველოს კანონმდებლობა ამ კუთხით შეესაბამება ევროკავშირის კანონმდებლობას, თუმცა კონკურენტული ბაზრის არარსებობის გამო, რეგულად, მომხმარებლებს არ აქვთ არჩევანის შესაძლებლობა.

ინფორმაციის ხელმისაწვდომობა ენერგიის მოხმარების ზუსტი აღრიცხვის შესახებ - ევროკავშირის ბუნებრივი გაზისა და ელექტროენერგიის ბაზრების შესახებ კანონმდებლობისა და ენერგოეფექტურობის დირექტივის მიხედვით, მომხმარებელს უფლება აქვს ჰქონდეს ინფორმაცია საკუთარი მოხმარების ზუსტი აღრიცხვის შესახებ და ამ ინფორმაციაზე დაყრდნობით იფიქროს ენერგიის მოხმარების შემცირებაზე. საქართველოში მომხმარებლის ინფორმირება საკუთარი მოხმარების აღრიცხვის შესახებ ხორციელდება გამჭვირვადედ, მიმწოდებელი კომპანიების მიერ ყოველთვიურად დაგზავნილი ქვითრებით, როგორც ელექტროენერგეტიკის, ისე ბუნებრივი აირის სფეროში. ქვითრებზე მოცემულია ინფორმაცია მოხმარებული ენერგიის რაოდენობის და ფასის შესახებ როგორც ყოველ მოხმარებულ ერთეულზე, ისე - ჯამურად ერთი თვის განმავლობაში.

ენერგეტიკული ბაზრების რიბერაღიზაცია ევროკავშირის კანონმდებლობის უმთავრესი მოთხოვნაა. რიბერაღიზაცია გულისხმობს ვერტიკალურად ინტეგრირებული კომპანიების არარსებობას და მონოპოლიური და კონკურენტული საქმიანობების გაყოფას. საქართველოში ენერგეტიკული ბაზარი არ ემყარება სრული კონკურენციის პრინციპებს, გამანაწილებელი კომპანიები ამავდროულად არიან საბითუმო და საცარო მიმწოდებლები და მომხმარებელს არჩევანის გაკეთების შესაძლებლობა არ აქვს. თუმცა 2017 წლის მარტში, ენერგეტიკული გაერთიანების სამდივნომ მოამზადა ენერგეტიკის შესახებ კანონპროექტი, რომელიც განსაზღვრავს ელექტროენერგეტიკისა და ბუნებრივი გაზის რეგულირების ახად, ევროკავშირის კანონმდებლობასთან შესაბამის პრინციპებს. ბაზრის ახალი მოდელის სირთულის და მასშტაბურობის გათვალისწინებით, რეფორმის წარმატებით განხორციელებისათვის აუცილებელია, რომ პროცესები მიმდინარეობდეს ღიად და გამჭვირვადედ და მასში მონაწილეობდნენ როგორც გადამცემი თუ გამანაწილებელი კომპანიების, ასევე ენერგეტიკის სამინისტროს,

მარეგულირებელი კომისიის და სხვა დამოუკიდებელი ორგანიზაციების წარმომადგენლები.

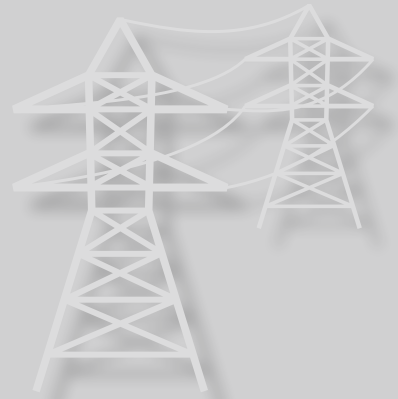
მარეგულირებელი ორგანოს საქმიანობის გამჭვირვალობა- ევროკავშირის დირექტივები მარეგულირებელ ორგანოებს განუსაზღვრავს უფლებამოსილებას და ტექნიკური შესაძლებლობებს გაუწიონ მონიტორინგი ბაზრის სუბიექტების მიერ გამჭვირვალობისა და კონკურენციის პრინციპების დაცვას. საქართველოში ენერგეტიკის სექტორის რეგულირება ენერგეტიკისა და წყარმომარაგების მარეგულირებელი ეროვნული კომისიის (სემეკი) კომპეტენციაა. კომისია თავის საქმიანობას წარმართავს გამჭვირვარედ, თუმცა 2006 წლის საკანონმდებლო ცვლილებებით სექტორის რეგულირების ფუნქციების მნიშვნელოვანი ბერკეტები გადაეცა ენერგეტიკის სამინისტროს, რითაც სემეკი პრაქტიკულად დაექვემდებარა მრავლობით არასისტემურ და სუბიექტურ ცვლილებას. სემეკის ფუნქციად განისაზღვრა მხოლოდ ბაზრის მონიტორინგი და არა ბაზრის წესების დადგენა.

ინფორმაციის თავისუფლებისა და გამჭვირვარების კუთხით, სემეკზე ასევე სრულად ვრცელდება საქართველოს ზოგადი ადმინისტრაციული კოდექსის III თავის 49-ე მუხლით განსაზღვრული მოთხოვნა ინფორმაციის თავისუფლებასთან დაკავშირებით. კომისია ვადლებულია გასცეს მოთხოვნილი ინფორმაცია დაუყოვნებლივ ან 10 დღის ვადაში. სემეკი ყოველწლიურად აქვეყნებს ანგარიშს საჯარო ინფორმაციის გაცემის შესახებ სადაც დეტალურად აღწერს საჯარო ინფორმაციის გაცემის კუთხით არსებულ ვითარებას.

ასოცირების ხელშეკრულების და ენერგეტიკული გაერთიანების განწევრიანების ოქმით ნაკისრი ვადლებულებების შესრულება ენერგეტიკის სექტორში მნიშვნელოვან რეფორმებს ითვალისწინებს, რაც ინფორმაციისა და მონაცემების გამჭვირვარების გარეშე ვერ განხორციელდება. მნიშვნელოვანია საზოგადოებამ მაქსიმალური ძალისხმევა მიმართოს იქითკენ, რომ ჩამოყალიბდეს და ამოქმედდეს ენერგეტიკულ ბაზრებზე რეალური კონკურენციის მექანიზმები და მოხდეს მათი მკაცრი გამიჯვნა ბუნებრივად მონოპოლიური საქმიანობისგან; აუცილებელია, ასევე, მოხდეს სექტორის მართვის და რეგულირების უფლებამოსილებათა გადანაწილება საუკეთესო საერთაშორისო პრაქტიკის შესაბამისად და ჩამოყალიბდეს დარგის მართვის სტრატეგიული პრიორიტეტები, პროცედურები და სახელმძღვანელო პრინციპები.

ინფორმაციის თავისუფლების და გამჭვირვარების მნიშვნელობა ენერგეტიკაში

„ინფორმაციის თავისუფლება არის საზოგადოების ფუნდამენტური უფლება და მთავარი ბარომეტრი ყველა თავისუფლებას შორის, რომელსაც ეფუძნება „გაერო“. გაერთიანებული ერების გენერალური ასამბლეის 1946, რეზოლუცია 59(I).

საზოგადოებას აქვს უფლება თავისუფლად მიიღოს და გაავრცელოს ინფორმაცია. ეს უფლება აღიარებულია ადამიანის უფლებათა და ძირითად თავისუფლებათა დაცვის საერთაშორისო კონვენციის, ადამიანის უფლებათა საერთაშორისო სასამართლოს, აგრეთვე, „ადამიანის უფლებათა ევროპული სასამართლოს“ მიერ.

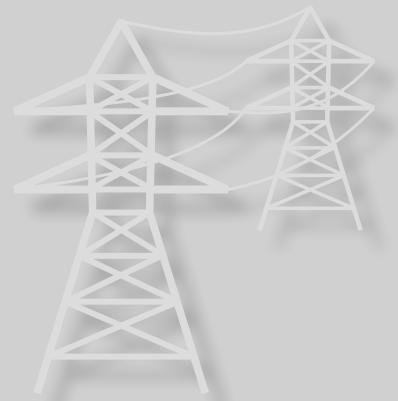
სახელმწიფო მართვა ინფორმაციის საჯაროობას ემყარება, რაც სრულიად განსხვავდება კომერციული ინტერესების მქონე ორგანიზაციებისგან, სადაც ინფორმაცია შეიძლება იყოს დახურული ბიზნესის ინტერესების გათვალისწინებით. მართალია, არ არსებობს საერთაშორისო სტანდარტი, თუ როგორ უნდა მოხდეს საჯარო ინფორმაციის ხელმისაწვდომობის უზრუნველყოფა, თუმცა ზოგადი მიდგომები ყველგან საერთოა და ემყარება შემდეგ პრინციპებს:

- საჯარო სტრუქტურების ხელთ არსებული ინფორმაცია უნდა იყოს საჯარო, თუ სახელმწიფო არ ასაბუთებს მისი დახურულობის აუცილებლობას.
- ინფორმაციის დახურვის მტკიცების ტვირთი ეკისრება სახელმწიფოს, ინფორმაციის მოთხოვნისას მოქალაქეს არ აქვს ვალდებულება განმარტოს, რისთვის სჭირდება ესა თუ ის ინფორმაცია.
- მთავრობამ, მოთხოვნის არარსებობის შემთხვევაშიც, პროაქტიულად უნდა გამოაქვეყნოს ინფორმაცია*

ინფორმაციის მიღების და გავრცელების თავისუფლება შეიძლება დაექვემდებაროს შეზღუდვებს ან სანქციებს, რომლებიც გათვალისწინებულია კანონით და აუცილებელია დემოკრატიულ საზოგადოებაში ეროვნული უშიშროების, ტერიტორიული მთლიანობის ან საზოგადოებრივი უსაფრთხოების ინტერესებისათვის, უწესრიგობისა თუ დანაშაულის აღსაკვეთად, ჯანმრთელობის ან მორალის დაცვის მიზნით, სხვათა რეპუტაციის ან უფლებების დასაცავად, საიდუმლოდ მიღებული ინფორმაციის გამჟღავნების თავიდან ასაცილებლად ან სასამართლო ხერისუფლების ავტორიტეტისა და მიუკერძოებლობის უზრუნველსაყოფად,** სხვა შემთხვევაში ინფორმაცია უნდა იყოს ღია და ხელმისაწვდომი.

მოქალაქეთა უფლება აკონტროლონ, რამდენად ეფექტურად არის დაცული მათი და ქვეყნისა ინტერესები მთავრობის საქმიანობაში, რამდენად მიზანშეწონილი და ეფექტიანია მიმდინარე და მომავალი საბიუჯეტო ხარჯები, რამდენად ოპტიმალურია დადებული შეთანხმებები და გარიგებები და რამდენად შეესაბამება სახელმწიფო ღონისძიებები და პოლიტიკა ქვეყნის ეკონომიკური განვითარების, ეროვნული უსაფრთხოების ინტერესებს, და ა.შ.

უფრო კონკრეტული, სპეციფიური ინფორმაცია ეხება ენერგიის მომხმარებლებს (საყოფაცხოვრებო მომხმარებლებს და იურიდიულ პირებს), ასევე ენერგეტიკულ ბაზარზე მოქმედ კომპანიებსა და ინვესტორებს. ჩამოთვლილი ჯგუფებისათვის ინფორმაციისა და მონაცემების ხელმისაწვდომობას

* The Public's Right to Know: Principles on FOIA Legislation, the Article 19 Principles, London 1999,

** „ადამიანის უფლებათა და ძირითად თავისუფლებათა დაცვის კონვენცია“ მუხლი 10

განსხვავებული მნიშვნელობა აქვს:

- **ენერგიის მომხმარებელთა უფლებაა** მიიღონ ხარისხიანი ენერგია და მომსახურება ოპტიმალურ ფასად, რისთვისაც საჭიროა იცოდნენ, რამდენ ენერგიას მოიხმარენ, რამდენს იხდიან და რა მომსახურებაში; არიან თუ არა სუბსიდირების ობიექტი და ოპტიმალურია თუ არა ენერგოკომპანიების მიერ ჩადებული ინვესტიციები, რომელთა ანაზღაურებაც მათ უწევთ ტარიფით. ამ ინფორმაციის ხელმისაწვდომობა არის წინაპირობა, რომ მომხმარებლებმა (როგორც საყოფაცხოვრებო, ასევე კერძო სექტორში) ეფექტურად დაიცვან თავიანთი ინტერესები.

- **ენერგეტიკული ბაზრების მონაწილეთა უფლებაა** ჰქონდეთ არადისკრიმინაციულ, კონკურენტულ გარემოში საქმიანობის შესაძლებლობა. ინფორმაციის გამჭვირვალობამ უნდა უზრუნველყოს თანაბარი პირობების შექმნა ბაზრის მოთამაშეებისათვის, რათა რომელიმე მონაწილემ არ ისარგებლოს უპირატესი მდგომარეობით, რითაც შეზღუდავს კონკურენციას და დააზარალებს მომხმარებელთა ინტერესებს.

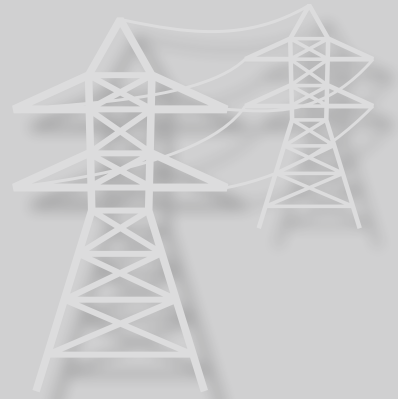
- **პოტენციური ინვესტორებისათვის** აუცილებელია გამჭვირვადე გარემო და ინფორმაციის ხელმისაწვდომობა, იმისთვის, რომ თანასწორ, პროგნოზირებად საინვესტიციო გარემოში იმოქმედონ. გამჭვირვალობა საინვესტიციო გარემოს სტაბილურობას განაპირობებს და იცავს ინვესტორს მოულოდნელი ცვლილებებისგან. გამჭვირვადე გარემო მიმზიდველი ხდება კვადრიფიციური, სტრატეგიული ინვესტორისთვის.

სწორედ აღნიშნული ინტერესების დაცვას ემსახურება გამჭვირვალობის პრინციპები როგორც საერთაშორისო სავაჭრო სისტემაში, ასევე ევროკავშირის კანონმდებლობის ფარგლებში.

ინფორმაციის გამჭვირვალობის მნიშვნელობა ენერგეტიკული უსაფრთხოებისათვის

ენერგეტიკა სტრატეგიული დარგია რომელსაც ეროვნული უსაფრთხოების სისტემაში უმნიშვნელოვანესი ადგილი უჭირავს. საქართველოს მოსაზღვრე ქვეყნებს თავიანთი ეკონომიკური და პოლიტიკური ინტერესები გააჩნიათ, ქვეყნის ეკონომიკა კი დიდაა მათი გავლენების მიმართ. უცხო ქვეყნების სახელმწიფო თუ კერძო კომპანიები საქართველოს ენერგეტიკულ სექტორში ზოგჯერ კრიტიკულად მაღარ წიღებს ფლობენ. ზოგიერთი მათგანი არ გამოიჩენს დემოკრატიული თავისუფლების და გამჭვირვალების მაღალი ხარისხით, თავიანთი ინტერესების გატარებისას კი შესაძლოა გამოიყენონ არადემოკრატიული მეთოდები.

საქართველოს ენერგეტიკული კანონმდებლობა მრავლად შეიცავს ბუნდოვან და წინააღმდეგობრივ დებულებებს, რაც მისი განსხვავებული ინტერპრეტაციის საშუალებას იძლევა. ასევე, ტრადიციად არის ქცეული ერთჯერადი საჭიროებებისთვის კანონმდებლობის ხშირი და უსისტემო ცვლილებები, რაც ქმედებების თითქმის სრულ თავისუფლებას

ოდრევა.

ბევრ შემთხვევაში კრიტიკული მნიშვნელობის გადაწყვეტილებები შეიძლება დაექვემდებაროს რომელიმე უფლებამოსილი პირის სუბიექტურ შეხედულებას და არა წინასწარ მომზადებულ პრიორიტეტებს და შეთანხმებულ სტრატეგიებს.

უსისტემო ცვლილებების მაგარიტები მრავლად არის საქართველოს ენერგეტიკულ კანონმდებლობაში, განსაკუთრებით, ჰიდროელექტროსადგურების მშენებლობის ნებართვების გაცემის და მემორანდუმების პირობებში. მაგარიტად,

- საქართველოს კანონით ელექტროენერგიისა და ბუნებრივი გაზის შესახებ, მცირე სიმძლავრის ელექტროსადგურის განისაზღვრებოდა როგორც ელექტროსადგური, რომელს საპროექტო სიმძლავრე არ აღემატება 13 მეგავატს (და არა 15, 20 ან 30). აღნიშნული მუხრი სავარაუდოდ ერთი კერძო ინტერესით იყო განპირობებული, რისი შენიღბვის მცდელობაც კი არ ყოფილა.

- ახალი სადგური განიმარტებოდა როგორც სადგური რომელიც 2008 წლის შემდეგ აშენდა და რომელსაც მინისტრი განსაზღვრავს როგორც ახალ სადგურს.

- დიდი თავისუფლება სამინისტროს მიერ ჰიდროსადგურების დეველოპერისთვის მემორანდუმებით განსხვავებული პირობების დაწესების მხრივ როგორც ტარიფების, ასევე საბანკო გარანტიების მოცულობის კუთხით. რაც მათ არათანაბარ პირობებში აყენებს და ეჭვებს წარმოშობს.

- გაუმჯობესებელი გარემოს შექმნის მაგარიტი იყო 2007 წელს გამოცხადებული ე.წ. დერეგულირება გაზის სექტორში, როდესაც გაზის მომხმარებელი იურიდიული პირები პირისპირ დარჩნენ მონოპოლიურ გაზის მომწოდებელთან.

ასეთი პრეცედენტები დამაზიანებელია არა მხოლოდ მომხმარებლის ინტერესებისათვის, არამედ ზრდის არაფორმალური ურთიერთობების საფრთხეს და პოლიტიკური თუ კორუფციული ზეგავლენებისთვის შეიძლება იყოს გამოყენებული.

საქართველო არ გამოირჩევა მაღალპროფესიული სახელმწიფოებრივი მმართველობის ტრადიციით და ძლიერი უსაფრთხოების სისტემებით, რაც შესაძლო შეცდომების და გარე თუ შიდა ინტერესების ჯგუფების გავლენებისგან დაცვის საშუალება იქნებოდა. ქვეყნის გრძელვადიანი ინტერესების და ფასეულობების დასაცავად აუცილებელია დამატებითი უსაფრთხოების მექანიზმების არსებობა, რომელთაგან ერთერთი მთავარი არის სახელმწიფოს ანგარიშვადღებულება მოქალაქეების მიმართ, რაც ინფორმაციის და პორცედურების გამჭვირვარების გარეშე ვერ განხორციელდება.

გამჭვირვარების პრინციპები ენერგეტიკის საერთაშორისო სავაჭრო სისტემაში

ენერგორესურსებით ვაჭრობის საერთაშორისო რეგულირების

სისტემის ჩარჩოს ქმნის „ვაჭრობის მსოფლიო ორგანიზაციის“ (WTO) და „ენერგეტიკული ქარტიის ხელშეკრულების“ (ECT) დებულებები, სადაც განსაკუთრებული მნიშვნელობა ენიჭება ენერგორესურსებით ვაჭრობისათვის აუცილებელ გამჭვირვალობის მოთხოვნებს. გლობალური ბაზრის პირობების და ტენდენციების შესახებ ინფორმაციის გამჭვირვალობა და ხელმისაწვდომობა სტაბილური და კონკურენტულ სავაჭრო გარემოს აუცილებელი ელემენტია. ერთმანეთის სავაჭრო ურთიერთობების შესახებ ინფორმაციის ფლობა განაპირობებს სავაჭრო პარტნიორობის ურთიერთ ნდობას.

ეროვნულ დონეზე სავაჭრო პოლიტიკის გატარებისას მთავრობებისთვის სავადღებულოა გამჭვირვალობის შესახებ WTO მოთხოვნების შესრულება, რაც თავის მხრივ ეყრდნობა წინამორბედი „ვაჭრობისა და ტარიფების შესახებ გენერალური შეთანხმების“ (GATT) დებულებებს. GATT მე-10 მუხლის მიხედვით, სახელმწიფოები ვადღებუდი არიან უზრუნველყონ იმ სამთავრობო აქტების გამჭვირვალობა, რომლებიც გავრცენას ახდენს სავაჭრო ურთიერთობებზე, როგორც წევრ ქვეყნებს შორის, ასევე, კერძო პირებსა და კომპანიებს შორის. ეს მოთხოვნა, ვრცელდება არა მარტო WTO წევრებზე, არამედ „სხვა პირებზეც“, რათა მათ ჰქონდეთ სათანადო ინფორმაცია, მათ შორის, საბაჟო კონტროლის ზომების შესახებ.

„ენერგეტიკული ქარტიის ხელშეკრულების“^{*} მიხედვით, კონტრაქტორი მხარეები ვადღებუდი^{**} არიან, უზრუნველყონ გამჭვირვალობა საერთაშორისო ვაჭრობის ყველა სეგმენტში (ენერგიის წარმოება/ექსპორტი, ტრანზიტი, მოხმარება/იმპორტი). ხელშეკრულების მე-20 მუხლი, GATT მე-10 მუხლის მსგავსად, მოითხოვს წევრი ქვეყნებისგან, რომ უზრუნველყონ „ყველა რეგულაციის, სასამართლო გადაწყვეტილებისა და ზოგადი გამოყენების ადმინისტრაციული წესების გამჭვირვალობა „მსოფლიო ვაჭრობის ორგანიზაციის“ მოთხოვნების შესაბამისად.^{***} ამასთან, აუცილებელია ნებისმიერ ენერგეტიკულ პროდუქტის ან ნედლეულის იმპორტზე ან ექსპორტზე დაწესებული ნებისმიერი „სხვა გადასახადის ან საფასურის“ გამჭვირვალობა,^{****} რაც უნდა აისახოს შესაბამის დოკუმენტებში (Tariff Record^{*****}).

გასათვადისწინებელია, რომ საქართველო ენერგეტიკული ქარტიის და WTO-ს წევრია, შესაბამისად მან უნდა შეასრულოს გამჭვირვალობასთან დაკავშირებული მოთხოვნები. თუმცა ხშირად ინფორმაცია დახურულია კონფიდენციალობისა და კომერციული საიდუმლოების მოტივებით.

აღსანიშნავია, რომ არც GATT მე-10 და არც „ენერგეტიკული ქარტიის ხელშეკრულების“ მე-20 მუხლი არ განმარტავს „კონფიდენციალური ინფორმაციის“ კრიტერიუმებს, თუმცა ანალიზისათვის შეიძლება გამოვიყენოთ მისი ძირითადი პრინციპის - „უპირატესი ხელშეწყობის რეჟიმის“ (Most Favored Nation –(MFN)) დაცვა. GATT-ის 1 მუხლის მიხედვით, როდესაც WTO-ს ან „ენერგეტიკული ქარტიის“

* The Energy Charter Treaty

** Part II: Policy Principles Article 3 Basic Principles (f)

*** 29 (2)(a) Trade in Energy Materials and Products and Energy-Related Equipment between Contracting Parties at least one of which is not a member of the WTO shall be governed, subject to subparagraph (b) and to the exceptions and rules provided for in Annex W, by the provisions of the WTO Agreement, as applied and practised with regard to Energy Materials and Products and Energy-Related Equipment by members of the WTO among themselves, as if all Contracting Parties were members of the WTO

**** listed in Annex EM II or Energy Related Equipment listed in Annex EQ II

***** Annex W: Exceptions and Rules Governing the Application of the Provisions of the WTO Agreement (B)

რომელიმე წევრი ქვეყანა ანიჭებს რაიმე უპირატესობას ან პრივილეგიას, რომელიმე ქვეყნის ენერგეტიკულ პროდუქტს, მან ეს პრივილეგია, აგრეთვე, უნდა გაავრცელოს სხვა წევრი ქვეყნების მსგავს პროდუქტზე („like products“). ანუ MFN პრინციპის დაცვით უნდა აღიკვეთოს შესაძლო დისკრიმინაცია იმპორტირებულ და ექსპორტირებულ პროდუქტზე, მიუხედავად მათი წარმოშობისა და დანიშნულებისა. იგივე მიდგომა ვრცელდება ენერგიის ტრანზიტზე, როგორც ენერგორესურსების ვაჭრობის მთავარ შემადგენელ ნაწილზე.

საქართველოს კანონმდებლობის მიხედვით კომერციულ საიდუმლოებას განეკუთვნება „ინფორმაცია კომერციული ფასეულობის მქონე გეგმის, ფორმულის, პროცესის, საშუალების თაობაზე ან ნებისმიერი სხვა ინფორმაცია, რომელიც გამოიყენება საქონლის საწარმოებლად, მოსამზადებლად, გადასამუშავებლად ან მომსახურების გასაწევად, ან/და რომელიც წარმოადგენს სიახლეს ან ტექნიკური შემოქმედების მნიშვნელოვან შედეგს, აგრეთვე სხვა ინფორმაცია, რომლის გამჟღავნებამ შესაძლოა ზიანი მიაყენოს პირის კონკურენტუნარიანობას“ ტრანზიტის საფასური არ შეიძლება განიხილებოდეს როგორც კომერციული საიდუმლოება, რადგან ის არ ეხება პროდუქტს.

ტრანზიტის საფასურის გამჭვირვალობის კუთხით მაგალითად შეიძლება მოვიყვანოთ „გამპრომ ექსპორტთან“ დადებული ხელშეკრულება რუსული გაზის სომხეთში ტრანზიტთან დაკავშირებით, რომელიც 2017 წელს შეცვლილი პირობებით შევიდა ძალაში. გაზის ტრანზიტის საფასური, 1991 წლიდან მოყოლებული, გატარებული გაზის ოდენობის 10%-ით განისაზღვრებოდა, ახალი პირობების მიხედვით კი ეს საფასური თანხობრივ ანაზღაურებაზე გადავიდა. რამდენს მიიღებს ქართული მხარე გატარებული გაზის სანაცვლოდ უცნობია საზოგადოებისათვის, რადგან თანხის ოდენობა კომერციულ საიდუმლოდ განისაზღვრა, თუმცა გაკეთდა მინიშნებები, რომ საქართველო იძულებული იყო დათანხმებოდა ფინანსური კუთხით გაუარესებულ მოთხოვნას. საზოგადოების არაერთი მოთხოვნის მიუხედავად, კონტრაქტი არ გასაჯაროებულა.

სომხეთში რუსული გაზის ტრანზიტის გასაიდუმლოებული ფასი არ იძლევა შესაძლებლობას დადგინდეს, იცავს თუ არა საქართველო „უპირატესი ხელშეწყობის რეჟიმის“ (MFN) პრინციპებს და აყენებს თუ არა თანაბარ პირობებში სხვადასხვა კომპანიას ენერგოპროდუქტების ტრანზიტისას. ტრანზიტის საფასურის კონფიდენციალურობა ტოვებს ეჭვის შესაძლებლობას, რომ საქართველომ ან გაუმართლებელი დათმობები გააკეთა ან მომავალში შეიძლება მოინდომოს სხვადასხვა დაინტერესებული მხარისთვის განსხვავებული პირობების შეთავაზება; ანუ ტრანზიტის გამოიყენოს პოლიტიკურ-ეკონომიკური მანიპულირების ან კორუფციული გარიგებების საგნად.

გამჭვირვალობა აუცილებელია MFN-ის პრინციპის

დაცვისთვის რათა ტრანზიტის სერვისით დაინტერესებულ მესამე მხარეს ჰქონდეს ინფორმაცია იმაზე, თუ რამდენად არადისკრიმინაციულ, საიმედო და პროგნოზირებად პირობებს სთავაზობს რომელიმე კონკრეტული ქვეყანა ენერგოპროდუქტით ვაჭრობისთვის. ამიტომ, ენერგოპროდუქტების ტრანზიტის საფასური არ უნდა განისაზღვრებოდეს როგორც კომერციული საიდუმლოება.

შედარებისთვის შეიძლება განვიხილოთ სამხრეთ კავკასიური მიღსადენით ბუნებრივი გაზის ტრანზიტის ხედშეკრულება, რომლის პირობები ღია და ხედმისაწვდომია ყველა დაინტერესებული მხარისათვის. სამხრეთ კავკასიური მიღსადენის მართვას ახორციელებს შაჰ დენიზის საერთაშორისო კონსორციუმი, რომელთანაც საქართველოს დადებული აქვს ორი ხედშეკრულება. ერთი ხედშეკრულება ეხება ე.წ. „ოფციური“ გაზის ყიდვას, რომლის მიხედვითაც საქართველოს შეუძლია, სატრანზიტო გადასახადის სახით, მიიღოს აზერბაიჯანიდან თურქეთში საქართველოს ტერიტორიის გავლით ტრანსპორტირებული ბუნებრივი გაზის მოცულობის 5% ან აიღოს შესაბამისი სტანდარტებით დადგენილი თანხა გაზის ტრანზიტისათვის, თუმცა, საქართველო ამჟამინებს გაზის მიღებას. ამ ხედშეკრულების ამოწურვის ვადაა 2066 წელი.

გარდა ამისა, საქართველოს შეუძლია შაჰ დენიზის საერთაშორისო კონსორციუმიდან, სპეციალურ ფასად, 55 დოლარად (პროცენტული ნაზრდით) ყოველი გატარებული 1000 მ3-სათვის, იყილოს „დამატებითი“ გაზი არა უმეტეს 500 მ3-სა. ამ კონტრაქტის ვადა არის 2025 წლამდე.

ევროკავშირის მოთხოვნები ენერგეტიკაში ინფორმაციის გამჭვირვალობაზე და საქართველოში არსებული ვითარება

საერთაშორისო სავაჭრო სისტემებისგან განსხვავებით, ევროკავშირის კანონმდებლობა - „მესამე ენერგეტიკული პაკეტი“, ორიენტირებულია შიდა ენერგეტიკული ბაზრის მოწყობაზე. მესამე ენერგეტიკული პაკეტი მოიცავს ორ ღირეექტივასა და სამ რეგულაციას: 2009/72/EC ღირეექტივა ედექტროენერგიის შიდა ბაზრისათვის საერთო წესების შესახებ; 2009/73/EC ღირეექტივა ბუნებრივი გაზის შიდა ბაზრისათვის საერთო წესების შესახებ; 714/2009 რეგულაცია ედექტროენერგიით ტრანსსასაზღვრო ვაჭრობის ქსელზე დაშვების შესახებ; 715/2009 რეგულაცია ბუნებრივი გაზის გადამცემ ქსელებზე დაშვების შესახებ; 713/2009 რეგულაცია ენერგეტიკის მარეგულირებელთა თანამშრომლობის სააგენტოს (ACER) დაფუძნების შესახებ.

პირველი და მეორე ენერგეტიკული პაკეტებისაგან განსხვავებით, მესამე ენერგეტიკული პაკეტი მეტ ყურადღებას ამახვილებს მომხმარებელთა დაცვაზე, ენერგეტიკულ ბაზრებზე კონკურენციის გაზრდასა და დამოუკიდებელი ეროვნული მარეგულირებელი ორგანოს ჩამოყალიბებაზე. ედექტროენერგიისა და გაზის ბაზრების შესახებ ღირეექტივები*

* Directive 2009/73/EC, Chapter IX, Retail Market, Article 45. Directive 2009/72/EC, Chapter X, Retail Market, Article 41

აყვარიბებს ბაზრების ფუნქციონირების და ანგარიშვადღებუდების სისტემის საერთო წესებს, რაც გულისხმობს ბაზრის მონაწილეების (გადამცემი და განაწილების სისტემის ოპერატორების, მიმწოდებლებისა და ბაზრის სხვა მონაწილეების) მიერ მონაცემთა გაცვრას და ინფორმაციის გამჭვირვადობის ხერშენწყობით კონკურენტური ენერგეტიკური ბაზრების ჩამოყვარიბებას.

საქართველოს ედექტრობის და გაზის ბაზრები საკმაოდ განსხვავდება თავისუფალი, კონკურენტური გარემოსგან. საქართველოში მხოლოდ ნაწილობრივ მოქმედებს, კონკურენტური ენერგეტიკური ბაზრების დამახასიათებელი მონაწილეთა ინტერესების დაცვის მექანიზმები, ამიტომ აუცილებელი ხდება მეტი გამჭვირვადობის მოთხოვნა სახერმწიფო საწარმოების და ენერგეტიკის სამინისტროსგან, რომლებიც ჯერ კიდევ აკონტროლებენ ედექტრობის და გაზის ბაზრის მნიშვნელოვან ნაწილს.

მომხმარებელთა უფლებების დაცვა და გამჭვირვადობა

ბაზრის გამჭვირვადობა კომერციული არაკეთილ-სინდისიერებისგან მომხმარებლის დაცვას ემსახურება. თუ ბაზარზე არჩევანისა და ნდობის სიმცირეა, განსაკუთრებით მაშინ, როდესაც ენერგიაზე ფასები იზრდება, მომხმარებლებმა შესაძლოა მოითხოვონ პოლიტიკური ჩარევა, რაც არაეფექტურია და არასასურვედია როგორც ბაზრის, ისე ქვეყნის განვითარებისთვის.

იმისათვის, რომ ბაზარი დაცული იყოს კონკურენციაზე სახერმწიფოს პირდაპირი ან ირიბი ზეგავლენისგან, ევროკავშირის ედექტროენერგიისა (2009/72/EC) და ბუნებრივი გაზის (2009/73/EC) დირექტივები განსაზღვრავს მომხმარებელთა უფლებებისა და გამჭვირვადობის დაცვის დეტალურ დებულებებს, რითაც უნდა იხერმძღვანელონ მთავრობებმა სუბსიდირების მექანიზმების შემუშავებისას.

სუბსიდირების სქემების გამჭვირვადობა

სუბსიდირების საკითხს განსაკუთრებული მნიშვნელობა ენიჭება ენერგეტიკურ პოლიტიკაში და ევროკავშირის კანონმდებლობაშიც, რადგან არასწორმა სუბსიდირებამ შეიძლია ზიანი მიაყენოს ბაზრის ფუნქციონირებას, გამოიწვიოს საზოგადოებრივი სახსრების არაეფექტური ხარჯვა, გაზარდოს ენერგიის მოხმარება და გარე წყაროებზე დამოკიდებულება, ხერი შემუშალოს ენერგოეფექტური და განახლებადი ენერგიის ტექნოლოგიების გავრცელებას, გაზარდოს სათბურის გაზების ემისია და სხვ.

ევროკავშირის კანონმდებლობა ითვარისწინებს სახერმწიფოს ვადებულებას დაეხმაროს სოციალურად დაუცვერ მოსახლეობას. დირექტივის მიხედვით, ბაზრის რიბერადიზაციის პროცესში, სახერმწიფომ შესაძლოა შეიმუშაოს სოციალური დაცვის მექანიზმები გარკვეული მომხმარებლებისათვის* (მოწყვლადი

* მუხლი 3, დირექტივა 2009/72/EC და 2009/73/EC

მომხმარებლების* ჩათვლით). ამავდროულად, სოციალური დაცვის მექანიზმები უნდა იყოს კარგად დასაბუთებული და მაქსიმალურად გამჭვირვადე, რათა ხელი არ შეუშალოს ბაზრის რიბერალიზაციის პროცესს. ევროკავშირის მოთხოვნებით, გარდა აღნიშნული გამონაკლისებისა, დაუშვებელია სახელმწიფოს მხრიდან რაიმე ფორმით (რომელიმე კომპანიის ან რომელიმე პროდუქტის სასარგებლოდ) ჩარევა ბაზარზე, რომელიმე მონაწილის/პროდუქტის სასარგებლოდ ან საწინააღმდეგოდ.

საქართველოში ენერგეტიკის სექტორში არსებული სუბსიდიების სქემებზე პასუხისმგებელია ენერგეტიკის სამინისტრო, თუმცა გაცემული სუბსიდიების ან მათ ეფექტიანობის შესახებ ანგარიშგება არ ხდება. მდგრადი განვითარების საერთაშორისო ინსტიტუტის და WEG-ის მიერ 2017 წელს ჩატარებულმა კვლევამ ენერგეტიკის სექტორში, 2014 წლის მონაცემებით, დაახლოებით 500 მილიონ ლარზე მეტი სუბსიდიის არსებობა გამოავლინა.**

საყურადღებოა ის ფაქტიც, რომ სუბსიდიების სქემები წარმოადგენს არა დაგეგმიური და კარგად გააზრებული და გამჭვირვადე ეკონომიკური პოლიტიკის შედეგს, არამედ ხშირად ერთჯერადი, კერძო გადაწყვეტილებების შედეგია და სახელმწიფო ინსტიტუტების და პოლიტიკის სისუსტეს აჩვენებს. მაგარიტად, არსებული სუბსიდიების სქემებია:

- ბუნებრივი გაზის საბაზროზე დაბალი ფასით მიწოდება თბოეექტროსადგურებისთვის და გაზის გამანაწილებელი კომპანიებისთვის, რაც ემსახურება საყოფაცხოვრებო მომხმარებლებისთვის ელექტროენერგიისა და გაზის ტარიფების დაბალ ნიშნულზე ხელგზნურად შენარჩუნებას. ამ სუბსიდიის მოცულობა წლიურად 350 მილიონ ლარს აღემატება, რაც მნიშვნელოვნად ამძაფრებს სოციალურ უთანასწორობას, რადგან მდიდარი მომხმარებლებისთვის ბევრად მეტი სარგებელი მოაქვს, ვიდრე სოციალურად დაუცველებისთვის, რომლებიც ნაკლებ ენერგიას მოიხმარენ.

- სახელმწიფო ბიუჯეტიდან ყოველწლიურად დაახლოებით 5 მილიონი ლარი იხარჯება ყაზბეგის და ღუშეთის მუნიციპალიტეტების ოჯახებისთვის ბამთრის პერიოდში უფასო გაზის მიწოდებაზე. გარდა ამისა, ელექტროენერგია უფასოდ მიეწოდება სვანეთის რეგიონს. შედეგად კი მომსახურების ხარისხი (სიმძლავრე და ძაბვა) ძალიან დაბალია, რადგან სახელმწიფო და სადისტრიბუციო კომპანია არ არის დაინტერესებული მომსახურების გაუმჯობესებით და მეტი მოცულობის ელექტროენერგიის მიწოდებით.

ენერგეტიკის სფეროში მთლიანი შეფასებული სუბსიდიები შეადგენს ბიუჯეტის ხარჯვის დაახლოებით 6%-ს, რაც ძალიან მაღალი მაჩვენებელია. არსებობს ენერგეტიკური სუბსიდიების სხვა, დაფარული სქემებიც, რომელთა სათანადოდ გაანალიზება შეუძლებელია გაუმჭვირვადე სქემებისა და მონაცემთა ნაკლებობის გამო.

ევროკავშირის კანონმდებლობით, გარდა სუბსიდიებთან

* მოწყვლადი მომხმარებლები დაკავშირებულია იმ მომხმარებლებთან, რომლებიც საჭიროებენ სოციალური დაცვის მექანიზმებს სახელმწიფოსგან, დირექტივა 2009/72/EC (პარაგრაფი (53)) და დირექტივა (2009/73/EC, პარაგრაფი (50))

** „ენერგეტიკური სუბსიდიების აღმოსავლეთ პარტნიორობის ქვეყნებში“ WEG, 2017

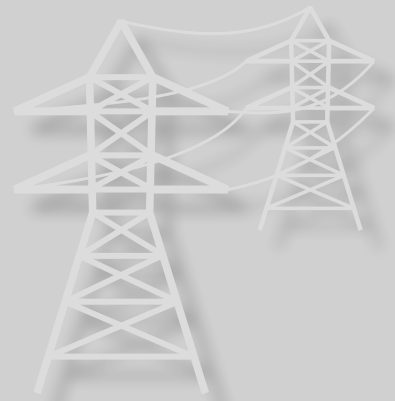
დაკავშირებული გამონაკლისებისა, ენერგიის განახლებადი წყაროების განვითარების ხელშეწყობის მიზნით, სახელმწიფომ შესაძლოა განსაზღვროს ინვესტორების წამახარისებელი მექანიზმები (მაგ: შეღავათიანი ტარიფი (feed in tariff), ქსერზე პრიორიტეტული დაშვება და ა.შ). თუმცა აღნიშნული მხარდამჭერი მექანიზმები უნდა იყოს მაქსიმალურად გამჭვირვადე, წინასწარ განსაზღვრული მეთოდოლოგიის გამოყენებით, რომ მომხმარებლებმა იცოდნენ თუ რამდენს იხდიან განახლებადების ვარდებულების შესრულების სამთავრობო პოლიტიკაში.

გამჭვირვადობა გენერაციისა და ბუნებრივი გაზის ობიექტების მშენებლობის სფეროში

ბუნებრივი გაზისა და ელექტროენერგიის ბაზრების შესახებ ღირექტივები აგრეთვე მოიცავს ახალი გენერაციისა და ბუნებრივი გაზის ობიექტების მშენებლობის ავტორიზაციის პროცედურებისათვის დეტალურ დებულებებს, რომლის მთავარი მოთხოვნა გამჭვირვადობაა.* ავტორიზაციის პროცედურა გურისხმობს გენერაციის ახალი ობიექტებისა და ბუნებრივი გაზის მოწყობილობების მშენებლობისა და ოპერირებისათვის საჭირო ნებართვების (მაგარიტად, დიცენზია, კონცესია, თანხმობა ან დამტკიცება) გაცემის გამჭვირვადე კრიტერიუმებს. სახელმწიფო ვარდებუდია უზრუნველყოს ნებართვების გაცემის არადისკრიმინაციული, ობიექტური და გამჭვირვადე კრიტერიუმები, რომედმაც, მათ შორის, უნდა განსაზღვროს უსაფრთხოების, საზოგადოებრივი ჯანდაცვის, გარემოს დაცვის, მიწით სარგებლობის, საზოგადოებრივი ტერიტორიების, ენერგოეფექტურობის საკითხების გათვარისწინების საჯარო პრინციპები, რის მონიტორინგზეც, ასევე, პასუხისმგებელია მარეგულირებელი ორგანო.**

საქართველოში ინვესტორთა წახარისებისათვის მიღებული პრაქტიკაა ჰიდროსადგურების მშენებლობის მიზნით სახელმწიფოსა და ინვესტორებს შორის მემორანდუმების გაფორმება. თავდაპირველი ნაბიჯები ჰესების მშენებლობის წახარისებისათვის გადაიდგა 2008 წლის 22 აპრილს მიღებული დადგენილებით #107 - სახელმწიფო პროგრამა "განახლებადი ენერგია 2008" - საქართველოში განახლებადი ენერგიის ახალი წყაროების მშენებლობის უზრუნველყოფის წესის დამტკიცების შესახებ. აღნიშნული პროგრამის ძირითადი პირობა იყო ენერგეტიკის სამინისტროს მიერ ასაშენებელი ჰიდროსადგურების ნუსხაში შემავალი ობიექტების ტექნიკურ-ეკონომიკური კვლევის ჩატარების, მშენებლობის, ფლობის და ოპერირების მიზნით ინტერესთა გამოხატვაზე გამოტანა. 2013 წლის 31 აგვისტოს მთავრობამ მიიღო ახალი, #214 დადგენილება „საქართველოში ელექტროსადგურების მშენებლობის ტექნიკურ-ეკონომიკური შესწავლის, მშენებლობის, ფლობის და ოპერირების შესახებ ინტერესთა გამოხატვის წესის დამტკიცების შესახებ“, რომელიც ვრცელდებოდა ნუსხაში შემავალ პროექტებზე, 2014 წლის 10 აპრილს კი მიღებულ-იქნა #40 ბრძანება, რომელიც

* ღირექტივა 2009/72/EC, მუხლი 7 და ღირექტივა 2009/73/EC მუხლი 4
** მე-8 მუხლი, ღირექტივა 2009/72/EC

ვრცელდება ნუსხის გარეთ არსებულ პროექტებზეც.

2013 წელს მიღებული #214 დადგენილებით, “* სამინისტრო ინდივიდუალური ადმინისტრაციულ-სამართლებრივი აქტით ამტკიცებს და თავის ოფიციალურ ვებგვერდზე განათავსებს ასაშენებელი პოტენციური ელექტროსადგურების ნუსხას და მათ თაობაზე სამინისტროში არსებულ ძირითად ინფორმაციას. ინტერესთა გამომხატვაში მონაწილეობის მიღება შეუძლია იურიდიულ პირს ან იურიდიულ პირთა კონსორციუმს. ინტერესთა გამომხატვაში მონაწილეთა მიმართ დგინდება საკვალიფიკაციო მოთხოვნები, ინტერესთა გამომხატვის შედეგად, საქართველოს მთავრობას, სს „ელექტროენერგეტიკული სისტემის კომერციულ ოპერატორსა“ (შემდგომში „ესკო“) და ინტერესთა გამომხატვაში გამარჯვებულ პირს (შემდგომში „გამარჯვებული პირი“) შორის იდება მემორანდუმი.

#214 დადგენილებების მიხედვით, „ინტერესთა გამომხატვის შედეგად გამარჯვებული პირის მიერ ელექტროსადგურის მშენებლობის, ოპერირების და ფლობის აუცილებელი პირობაა ელექტროსადგურის ექსპლუატაციაში მიღებიდან 10 წლის განმავლობაში, ყოველი წლის იანვრის, თებერვლის, მარტის, აპრილის, სექტემბრის, ოქტომბრის, ნოემბრისა და დეკემბრის თვეების განმავლობაში, ელექტროსადგურის მიერ გამომუშავებული ელექტროენერგიის სრული ოდენობის რეაღიზაცია სს „ელექტროენერგეტიკული სისტემის კომერციულ ოპერატორთან“ (ესკო) წინასწარ გაფორმებული გარანტირებული შესყიდვის ხელშეკრულებით“ ხოლო #40 ბრძანების მიხედვით, „ურთიერთგაგების მემორანდუმის აუცილებელი პირობაა ელექტროსადგურის ექსპლუატაციაში გაშვებიდან 10 წლის განმავლობაში, ყოველწლიურად, იანვრის, თებერვლის, მარტის, აპრილის, სექტემბრის, ოქტომბრის, ნოემბრისა და დეკემბრის თვეებში ელექტროსადგურის მიერ ფაქტობრივად გამომუშავებული ელექტროენერგიის სრული რეაღიზაცია ადგილობრივ ბაზარზე“.

ჰიდროსადგურების დეველოპერებს სამინისტროსთან მოლაპარაკების საფუძველზე უდგინდებათ გარანტირებული შესყიდვის ტარიფი, თუმცა ტარიფის დადგენის პრინციპები მკაფიოდ განსაზღვრული არ არის. ტარიფები ცარკველი სადგურებისთვის დგინდება პროექტის ფინანსური მოდელის საფუძველზე, მაგრამ არ არის განსაზღვრული დასაშვები ნორმა ან სხვა პირობები. აღსანიშნავია ასევე, რომ #214 ბრძანების მიხედვით „იმ შემთხვევაში, თუ ინტერესთა გამომხატვაში გამარჯვებული პირის მიერ სამინისტროსთვის წარდგენილი და მასთან შეთანხმებული წინადადების მიხედვით იცვლება ასაშენებელი ელექტროსადგურის პარამეტრები (დადგმული სიმძლავრე, წლიური გამომუშავება, საინვესტიციო ოდენობა და სხვა), რის შედეგადაც უმჯობესდება შესაბამის ფინანსურ მოდელში დაფიქსირებული პროექტის ინვესტიციაზე უკუგების კოეფიციენტი, განხორციელდება მხარეთა შორის დადებულ ურთიერთგაგების მემორანდუმში/ხელშეკრულებაში ცვლილებები, პარამეტრების კორექტირებისა და “ესკოსთვის” მისაყიდი ელექტროენერგიის ფასის შემცირების მიზნით,

* #214 დადგენილება „საქართველოში ელექტროსადგურების მშენებლობის ტექნიკურ-ეკონომიკური შესწავლის, მშენებლობის, ფლობის და ოპერირების შესახებ ინტერესთა გამომხატვის წესის დამტკიცების შესახებ“

იმდაგვარად, რომ შესაბამის ფინანსურ მოდერში უკუგების კოეფიციენტი დარჩეს უცვლელი. ხოლო თუ წარდგენილი და შეთანხმებული წინადადების შესაბამის ფინანსურ მოდერში ასახვის შედეგად არ იცვლება ან/და უარესდება უკუგების კოეფიციენტი, განხორციელდება მხარეთა შორის დადებულ ურთიერთგაგების მემორანდუმში/ხელშეკრულებაში ცვლილება მხოლოდ პარამეტრების კორექტირების მიზნით და “ესკოსთვის” მისაყიდი ელექტროენერგიის ფასი დარჩება უცვლელი (მუხრი 7 პუნქტი-21). აღნიშნული მიდგომა არ მოიცავს დეტალურ განმარტებებს და ინვესტორისათვის და ფინანსური ინსტიტუტებისთვის არასტაბილურ და არასაკმარის პირობას წარმოადგენს. მაგალითად, ხულონ ჰესს დადგენილი აქვს სავადღებულო სახელმწიფო შესყიდვა 10.5 ცენტად ცხრა წლის განმავლობაში, სხვა კომპანიებს - 6.5 ცენტად, ზოგიერთ სადგურზე კი ფასები საერთოდ არ არის ცნობილი.

აღსანიშნავია ასევე, რომ 2010 წლიდან 2014 წლამდე ნუსხის გარეთ მყოფი პროექტებისთვის ტარიფები და შესყიდვის ვადები დგინდებოდა პირდაპირი მოლაპარაკებების გზით, რადგან მათზე ამ პერიოდში არანაირი კანონმდებლობა არ ვრცელდებოდა, ამიტომაც ზოგიერთ ჰიდროსადგურს შესყიდვის პერიოდი აქვს 12 თვე, ზოგიერთს ნაკლები.

ინვესტორთან „ელექტროენერგიის შესყიდვის ხელშეკრულების“ (PPA) ფარგლებში ფასის დადგენა სამინისტროსთან მოლაპარაკებების შედეგად, მკაფიოდ წინასწარ-განსაზღვრული მეთოდოლოგიის გარეშე, ეწინააღმდეგება ევროპულ პრაქტიკას, ბაზრის გამჭვირვალობის შესახებ. მოცემული ვითარება არათანაბარ პირობებს ქმნის ინვესტორებისათვის, რის გამოც რომელიმე კომპანიამ შეიძლება უპირატესი მდგომარეობა მიიღოს კონკურენტებთან შედარებით. ასევე შესაძლებელია, რომ მოლაპარაკებულ პირობებით რომელიმე კომპანიამ შეზღუდოს ბაზარზე ახალი შემომსვლელები, რაც არახელსაყრელია სექტორში სტრატეგიული ინვესტორების მოსაზიდად და ეწინააღმდეგება ევროკავშირის მოთხოვნებს.

ასეთი პრაქტიკით ვიღებთ არა მომხმარებელზე, არამედ კონკრეტულ კომპანიებზე მორგებულ ინდივიდუალურ გადაწყვეტილებებს. შესყიდვის რისკები მთლიანად სახელმწიფოს ეკისრება და მომავალში ბიუჯეტის/მომხმარებლების გადასახდელია. მაღალი ადბათობით კომპანიამ შეიძლება მიიღოს არასაბაზრო დაუსაბუთებელი შესყიდვის ფასი რომელსაც საბოლოოდ დაუარავს მომხმარებელი, ელექტროენერგიის ტარიფით ან სახელმწიფო ბიუჯეტის გავლით.

ასევე აღსანიშნავია, რომ გადაწყვეტილებების მიღება ხდება ელექტროენერგეტიკური ან/და მთლიანად ენერგეტიკური სექტორის განვითარების ერთიანი ხედვის და ქვეყნისათვის სტრატეგიული ხარჯ-სარგებრიანობის ანალიზის გარეშე, იმის დეკლარირებით რომ „ჰიდროპოტენციალი მაქსიმალურად უნდა განვითარდეს“, თუმცა არ არის დაზუსტებული, რას

ნიშნავს „მაქსიმალური განვითარება“. ამ არაობიექტური და გაუმჭვირვადე მიდგომით გართულებულია სტრატეგიული ინვესტიციების მოზიდვა, რაც ვდინდება მრავალი წამოწყებული პროექტის განხორციელების შეფერხებებში. პროცესის გაუმჭვირვადობა თავისთავად ბადებს პირადი თუ ჯგუფური დაინტერესების ეჭვებს და ამით აღვივებს პროექტებისადმი აღვირლობრივი მოსახლეობის და გარემოსდამცველების პროტესტს.

სექტორში არსებული მემორანდუმების სისტემის ხარვეზია ასევე სახელმწიფოს მხრიდან მრავალწლიანი ფინანსური ვადლებულებების აღება, რაც მის ფინანსურ სტაბილურობას საფრთხეს უქმნის. საერთაშორისო სავაღუტო ფონდის მიერ მომზადებულ 2017 წლის აპრილის ანგარიშში ნათქვამია, რომ საქართველოში ფისკალური რისკების ერთ-ერთ მნიშვნელოვან წყაროს სახელმწიფო საკუთრებაში არსებულ საწარმოებსა და ინვესტირებს შორის გაფორმებული საჯარო და კერძო პარტნიორობის (PPPs) შეთანხმებები, მათ შორის ედექტროენერგიის შესყიდვის ხელშეკრულებები (PPA) წარმოადგენს. ასევე ნათქვამია, რომ რისკების მინიმიზაციისა და PPP და PPA-ებისგან სარგებდის მაქსიმალურად გაზრდის მიზნით, აუცილებელია ახალი PPP კანონის მიღება. ანგარიშში ხაზგასმულია, რომ ქვეყანის მაკროეკონომიკური და ფინანსური სტაბილურობისათვის აღევკვატურ ფისკალურ, მონეტარულ და ფინანსურ პოლიტიკასთან ერთად, აუცილებელია კომპლექსური სტრუქტურული რეფორმები ენერგეტიკის სექტორში.

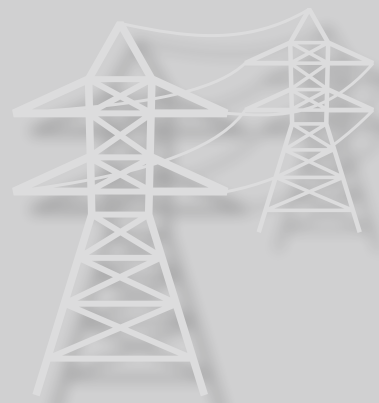
შესაბამისად, საუკეთესო საერთაშორისო პრაქტიკის გათვალისწინებით PPP კანონის და კანონქვემდებარე აქტების მიღებასთან ერთად, აუცილებელია დარგში რეფორმების განხორციელება „ენერგეტიკული გაერთიანების“ მოთხოვნების შესაბამისად, რომელიც მოიცავს ევროკავშირის საუკეთესო პრაქტიკას კონკურენციისა და გამჭვირვადობის მხრივ.

გამჭვირვადობა და ბაზრის დიბერალიზაცია

ევროკავშირის კანონმდებლობა განსაკუთრებულ ყურადღებას ამახვილებს ენერგეტიკული ბაზრების დიბერალიზაციაზე, რაც გულისხმობს ვერტიკალურად ინტეგრირებული კომპანიების არარსებობას და ბუნებრივი-მონოპოლიური და კონკურენტული საქმიანობების გაყოფას.

ედექტროენერგეტიკული სექტორი

ედექტროენერგეტიკულ სექტორში ქსელური და კონკურენტული საქმიანობის გაყოფა ეხება როგორც მაღალი ძაბვის გადამცემ ქსელებს, ასევე გამანაწილებელ ქსელებს. მაღალი ძაბვის გადამცემი ქსელების შემთხვევაში იგულისხმება საკუთრებითი გამიჯვნა გადაცემის და გენერაცია/მიწოდების საწარმოებს შორის, გამანაწილებელი ქსელის შემთხვევაში კი მისაღებია ამ საქმიანობათა ე.წ. სამართლებრივი გამიჯვნაც ანუ აუცილებელია შეუთავსებელი საქმიანობები

ხორციელდებოდა სხვადასხვა იურიდიული პირების მიერ, თუმცა დასაშვებია მათ ერთი მფლობელი ჰყავდეს.

საქართველოში ენერგეტიკური ბაზარი ჯერჯერობით არ ემყარება კონკურენციის პრინციპებს, გამანაწირებელი კომპანიები ამავდროულად მიმწოდებლები არიან და მომხმარებელს არჩევანის გაკეთების შესაძლებლობა არ აქვს. 2017 წლის თებერვალში ენერგეტიკური გაერთიანების სამდივნომ მოამზადა ენერგეტიკის შესახებ კანონპროექტი, რომელიც განსაზღვრავს ელექტროენერგეტიკისა და ბუნებრივი გაზის რეგულირების ახალ, ევროკავშირის კანონმდებლობასთან შესაბამისობაში მყოფ პრინციპებს. კანონპროექტის მიხედვით, უნდა გაიმიჯნოს ქსელური და მიწოდების საქმიანობა და უნდა შემუშავდეს ქსელზე დაშვების არადისკრიმინაციული წესები. ეს ნიშნავს, რომ მაგარიტად სს “თედასი” რომელიც არის გამანაწირებელი (ქსელის ოპერირება/განვითარება, აღრიცხვა და სხვა) და ამავდროულად მიმწოდებელი, ანუ ყიდის მის მიერვე „მოტანილ“ ენერგიას, უნდა გადაკეთდეს იმდაგვარად, რომ განახორციელოს განაწირების საქმიანობა და თავისი ქსელით ელექტროენერგიის გაყიდვის საშუალება მისცეს ბაზარზე გამოჩენილ სხვა კომპანიებსაც.*

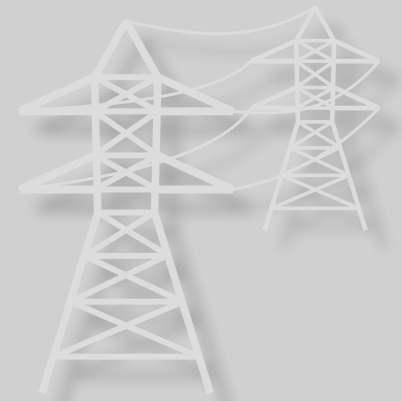
დაგეგმილი ცვლილების მიხედვით, მარეგულირებელი კომისიის კომპეტენციაში არ უნდა შედიოდეს გენერაციის ობიექტების ტარიფის დადგენა. ტარიფი უნდა დადგინდეს მხოლოდ ე.წ. ბუნებრივ მონოპოლიების, ანუ ქსელური საქმიანობის მქონე კომპანიებისთვის. ხორთ თავად ელექტროენერგიის ღირებულება ბაზარზე უნდა განსაზღვროს, რაც ამ სექტორში მანიპულირების შესაძლებლობას ეტაპობრივად გამორიცხავს.

ბუნებრივი გაზის სექტორი

საქართველოს ბუნებრივი გაზის საბითუმო ბაზარი ფორმალურად პირდაპირი კონტრაქტების ბაზარია, სადაც ფორმდება როგორც მოკვრევადიანი, ისე გრძელვადიანი კონტრაქტები მომწოდებლებსა და საცარო მიმწოდებლებს თუ პირდაპირ მომხმარებლებს შორის. სინამდვილეში, სახელმწიფო ღონეზე დადებული გრძელვადიანი კონტრაქტის საფუძველზე ამ ბაზარზე დომინირებს ერთი ძირითადი საბითუმო მომწოდებელი რის გამოც ბაზარი მოკვრებულია მის მთავარ ფუნქციას - კონკურენციას. “სოკარ ჯორჯია გაზი” და მისი შვილობილ კომპანიები მონაწილეობენ როგორც საბითუმო, ასევე საცარო ბაზარზე და ბუნებრივი გაზით ამარაგებენ როგორც მიმწოდებლებს, ასევე საბოლოო მომხმარებლებს.

საქართველოს ბუნებრივი აირით პირველადი საბითუმო მომარაგება რამდენიმე განსხვავებული წყაროდან ხდება:

1. პირველადი მიწოდების დიდ ნაწილს შეადგენს გაზი რომელსაც საქართველო იღებს სატრანზიტო მიღსაღენებიდან. სამხრეთკავკასიური მიღსაღენით გაზის ტრანზიტის ხელშეკრულებით განსაზღვრული შაჰდენიზის საბალოდან

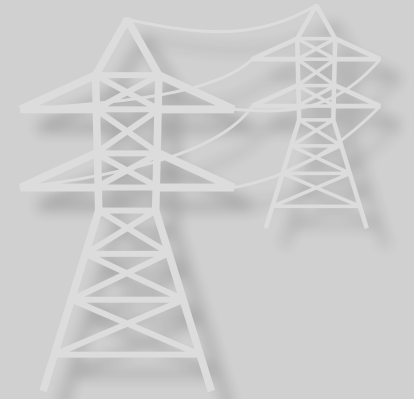
* აღსანიშნავია, რომ ასეთი მოთხოვნა გათვარისწინებული იყო 1998 წელს ეი-ი-ეს სივრულ ჰოლდინგ ბივის და საქართველოს მთავრობას შორის თედასის აქციების 75%-ის შესყიდვის ხელშეკრულებაში.

მომავალი დამატებითი და ოფციური გაზი, ასევე 2017 წლის ჩათვლით, რუსეთიდან სომხეთში ტრანზიტის საფასურად ნატურით მიღებული რუსული ბუნებრივი გაზი საქართველოს ნავთობის და გაზის კორპორაციას (GOGC) ეკუთვნის. თუმცა 2009 წელს აზერბაიჯანულ ნავთობკომპანია „სოკართან“ გაფორმებული ხელშეკრულების მიხედვით GOGC ამ „სატრანზიტო“ მთლიანად გადასცემს შპს „სოკარ გაზ იმპორტ-ექსპორტ“-ს, რომელიც „სოკარ ჯორჯია გაზის“ და მისი შვილობილი გამანაწილებელი/მიმწოდებელი კომპანიების მეშვეობით ან/და სხვა მიმწოდებელი კომპანიების გავლით ამ გაზს აწვდის ბუნებრივი გაზის ე.წ. „სოციალურ“ სეგმენტს - მოსახლეობას და თბოეფექტოსადგურებს.

2. იმავე ხელშეკრულებით, „სოკარი“ იღებს ვადლებულებას, უზრუნველყოს ქვეყანა ბუნებრივი აირის დამატებით საჭირო მოცულობებით, რაც საქართველოს გამომძარაგების მეორე, უმნიშვნელოვანესი წყაროა და საქართველოში შემოდის ე.წ. კომერციული გაზის სახით. სავარაუდოდ, ამ ხელშეკრულებით ასევე ბაღანსდება განსხვავება სატრანზიტო გაზის მოცულობებსა და ე.წ. „სოციალური სექტორის“ ფაქტიურ მოხმარებას შორის. ასევე „სოკარი“ იღებს ვადლებულებას უწყვეტ მიწოდებაზე სემონური მოხმარების ცვალებადობის მიუხედავად. აღნიშნული ხელშეკრულება, ძალაშია 2030 წლამდე, თუმცა მისი დეტალები საზოგადოებისთვის ხელმისაწვდომი არ არის.*

3. გაზის შეძენა შესაძლებელია ასევე რუსეთიდან, გაზის ტრანსპორტირების კომპანიის მიერ „გაზპრომ-ექსპორტთან“ 2016 წელს გაფორმებული ხელშეკრულების მიხედვით რუსეთიდან სომხეთში გაზის ტრანზიტის შესახებ. ამ ხელშეკრულებით განსაზღვრული გაზის ტრანზიტის საფასური არ საჯაროვდება,** თუმცა ცნობილია, რომ გაზპრომ-ექსპორტისაგან, საჭიროების მიხედვით, შესაძლებელია გაზის შესყიდვა 185 ლდარად ათას კუბურ მეტზე. სავარაუდოდ ეს ფასი აზერბაიჯანული „კომერციული“ გაზის ფასზე ნაკლებია, მაგრამ საქართველოს მხარე არ იყენებს ამ შესაძლებლობას იმისთვის რომ ნაწილობრივ მაინც ჩაანაცვლოს აზერბაიჯანის ე.წ. „კომერციული გაზი“ და შექმნას კონკურენტული პირობები. ამის გამო „სოკარ ჯორჯია გაზი“ სრულად ღომინირებს საქართველოს გაზის ბაზარზე. ეპიზოდურად ხორციელდება ასევე მცირე მოცულობის გაზის შესყიდვა რუსეთიდან ან ირანიდან, კონკრეტული კომერციული კომპანიების საჭიროებისათვის.

ბუნებრივი გაზის ბაზარი ორ განსხვავებულ სეგმენტს მოიცავს: მოსახლეობა და თბოეფექტოსადგურები შედარებით იაფად შეიძენენ ბუნებრივ გაზს და ე.წ. „სოციალურ“ სეგმენტს განეკუთვნებიან; ამ სეგმენტის სუბსიდირება ხდება საბაზროზე დაბალი ფასით გაზის მიწოდებით. დანარჩენი მომხმარებლები პირდაპირი კონტრაქტებით სხვადასხვა კომერციულ ფასად შეისყიდიან ბუნებრივ გაზს და, შესაბამისად, ე.წ. „კომერციულ“ სეგმენტს მიეკუთვნებიან. ამ სეგმენტში გაზის შესყიდვის ხელშეკრულებები უმეტესად

* დ. ჯერვარიძე “საქართველოს გაზის ბაზარი: მოკლე და საშუალოვადიანი გამოწვევები”, 2017

** იხ. ამ საკითხის განხილვა მე-2 თავში

კონფიდენციალურია, ხოლო ფასის დადგენის პრინციპები არაგამჭვირვადე. კომერციულ სექტორში ფასი „მოღაპარაკების“ საგანია, მაშინ როდესაც ადრენალიტიკური მიმწოდებლები არ არსებობს. შესაბამისად „სოკარს“ ეძღვნა შესაძლებლობა, მიწოდების ფასებით ცვლით, პირდაპირი ზეგავლენა იქონიოს საქართველოს ეკონომიკის სხვადასხვა სეგმენტზე. კომერციული ტარიფები სამომხმარებლო ტარიფებზე მაღალია და განსხვავდება სხვადასხვა ორგანიზაციებისათვის (მაგ. პურის ქარხნები, საბიუჯეტო და საეკლესიო ორგანიზაციები იხდიან ნაკლებს ვიდრე სხვა იურიდიული პირები, განსხვავებულია ტარიფი პირდაპირი მომხმარებლებისთვისაც).

საინტერესოა კომერციული სექტორისთვის გაზის ტარიფის გარშემო 2015 წელს განვითარებული მოვლენები, როდესაც ეროვნული ვალუტის კურსის ვარდნის გამო დღის წესრიგში დადგა ბუნებრივი აირის საფასურის გაზრდის საკითხი კომერციული მომხმარებლებისთვის (საყოფაცხოვრებო მომხმარებლების ტარიფის ცვლილების საკითხი არ განხილულა). 2 თებერვადს „ყაბრანსგაზმა“ გაავრცელა ინფორმაცია, რომ 1 მარტიდან კომერციული მომხმარებლებისათვის გაზის ტარიფი 15 თეთრით გაძვირდებოდა და განისაზღვრებოდა 90 თეთრით ერთ კუბურ მეტრ გაზზე. 3 თებერვადს კი კომპანია „სოკარ ჯორჯია გაზი“ გამოვიდა იმავე ინიციატივით“. მარტში ენერგეტიკის მინისტრმა საზოგადოებას აუწყა კომერციული მომხმარებლებისთვის გაზის არსებული ტარიფის 1 მაისამდე შენარჩუნების შესახებ ბიუჯეტიდან სუბსიდირების ხარჯზე. მინისტრის განცხადებით, დაიგეგმა 15 მლნ. ლარით სუბსიდირება. ტარიფის სუბსიდირება გაგრძელდა მაისშიც. ამ შემთხვევაში თავად ინფორმაცია ცნობილია, მაგრამ მის უკან მდგარი მოტივები და გარიგებები გაუმჭვირვადია.

პრაქტიკაში „კომერციულად სენსიტიური ინფორმაცია“ გაგებულია, როგორც ინფორმაცია, რომლის დაცვა აუცილებელია ეკონომიკური ღირებულების მქონე ინოვაციების ხელშეწყობისთვის, ან ინფორმაცია, რომლის გასაჯაროებამ შესაძლოა გამოიწვიოს ეკონომიკური ზიანი. აგრეთვე, იგი ხშირად განიმარტება, როგორც „სავაჭრო საიდუმლოებები, რაც შეიძლება შედგებოდეს ნებისმიერი ფორმის, ნიმუშის ან ინფორმაციათა კრებულისგან, რომელიც გამოიყენება ერთი ბიზნესისათვის და, რომელიც აძლევს [მფლობელს] შესაძლებლობას მოიპოვოს უპირატესობა კონკურენტზე, რომელმაც არ იცის, ან არ იყენებს.“

„სავაჭრო საიდუმლოებების“ კონკრეტული მაგარიტებია: მომხმარებელთა სიები, მარკეტინგური სტრატეგიებისა და პროდუქტისთვის კონკრეტული ფორმულები, შეთანხმების ფინანსური პირობები, სამუშაო ვარდებულებები, საოპერაციო მონაცემები, საწარმოო პროცესები, აქციონერთა ვინაობა, შემოსავლებისა და ფულადი ნაკადების მონაცემები, კაპიტალური და საოპერაციო ხარჯები, აგრეთვე, თანამშრომელთა შესახებ ინფორმაცია და ა.შ.

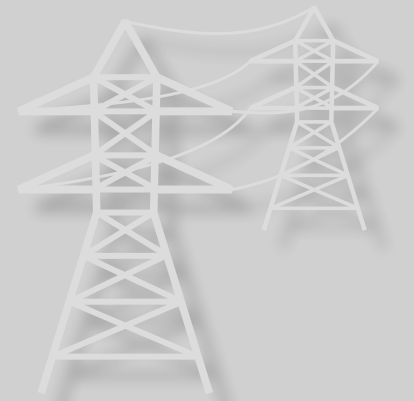
რაც შეეხება საყოფაცხოვრებო სექტორს, ბოლო დრომდე სამომხმარებლო ტარიფებში განსხვავდება იყო 2008 წლის 1 აგვისტომდე და მის შემდგომ მიერთებული მოსახლეობისათვის. პირველათვის, ტარიფს ადგენდა სემეკი, ხოლო ე.წ „დერეგულირებელი“ მოსახლეობისათვის, მინისტრის 2007 წლის 25 სექტემბრის №69 ბრძანების მიხედვით, ფასი დგინდებოდა მიმწოდებელსა და მომხმარებელს შორის გაფორმებული ხელშეკრულების საფუძველზე. გასაგებია, რომ არტერნატიული მიმწოდებლების არქონის პირობებში ფასი არა შეთანხმებით, არამედ მიმწოდებლის ნებით, ან შესაძლოა მთავრობასთან „ჯენტლმენური“ შეთანხმებით დგინდებოდა, რაც ყველა შემთხვევაში გაუმჯობესებდა გარიგების ეჭვებს ბადებს.

2017 წლის 14 აგვისტოს მინისტრის ახალი ბრძანების მიხედვით, ძველი #69 ბრძანების მოქმედება „დერეგულირებელ“ მოსახლეობაზე შეწყდა და მათ ბუნებრივი გაზის მიწოდების ტარიფი დაუდგინდებათ ისევე როგორც დანარჩენ აბონენტებს*, რაც ამ სეგმენტში მეტი გამჭვირვალობის შეიტანს.

ტარიფზე სახელმწიფოს ზეგავრენა ზოგჯერ გაუმჯობესებდა პირდაპირი ჩარევითაც ვრცელდება. მაგალითად 2013 წელს, სემეკის მიერ მოსახლეობისთვის 2007 წელს (სავარაუდოდ) ეკონომიკური გათვლებით დადგენილი ბუნებრივი აირის ტარიფი 50.62 თეთრი მ3--ზე, სახელმწიფოს მიერ გამანაწილებელი კომპანიებთან გაფორმებული მემორანდუმების საშუალებით 5 თეთრით შემცირდა. შემცირების წყაროდ კი გაზის გადამცემი სახელმწიფო კომპანიის შემოსავლების შემცირება სახელდება. ანუ სავარაუდოდ პოლიტიკური და პოპულისტური მოსაზრებების საფუძველზე, სახელმწიფო კომპანიის ხარჯზე, სახელმწიფომ დაიწყო მოსახლეობის ტარიფის დამატებითი სუბსიდირება, რაც დღემდე მოქმედებს. ასეთი პოლიტიკური ჩარევის შედეგების შეფასება ცდება წინამდებარე კვლევის მიზნებს, თუმცა მკაფიოდ მიაჩნია სახელმწიფო გადაწყვეტილებებში მეტი გამჭვირვალობის აუცილებლობას. უნდა აღნიშნოს, რომ გამჭვირვალობის მიმართულებით შეინიშნება ასევე დადებითი ძვრები:

მაგალითად, სემეკს აქვს წვდომა გამანაწილებელი/ მიმწოდებელი კომპანიების ხარჯების და შემოსავლების ინფორმაციაზე, თუმცა მათ „დერეგულირებელ“ საქმიანობაზე მისი უფლებამოსილებები არ ვრცელდება. საქართველოს კანონით ელექტროენერგიისა და ბუნებრივი გაზის შესახებ, „ბუნებრივი გაზის მიმწოდებელი, კომისიის მოთხოვნის შემთხვევაში, ვარდებულება კომისიას წარუდგინოს კომერციულ პირობებთან დაკავშირებული მონაცემები და ინფორმაცია, რომლებიც მოიცავს ბუნებრივი გაზის შეძენის ფასს, თუმცა შეიძლება არ შემოიფარგებოდეს ამ ფასით. კომისიამ უნდა დაიცვას ფასებთან დაკავშირებული ყველა ამგვარი და სხვა ინფორმაციის კონფიდენციალობა, თუ ამას მოითხოვს კანონმდებლობა და მიმწოდებელი (მუხრი 26)“.

2017 წელს სემეკსა და საქართველოს კონკურენციის

* საქართველოს ენერგეტიკის მინისტრის 2017 წლის 14 აგვისტოს #52 ბრძანება

სააგენტოს შორის გაფორმდა ურთიერთთანამშრომლობის მემორანდუმი რომლის მიზანია საქართველოში კონკურენციის განვითარების ხელშეწყობაზე ზრუნვა, კონკურენციის პოლიტიკის გამტკიცება და დაცვა და გაძლიერება, არადისკრიმინაციული წესების შემუშავება. მემორანდუმის ფარგლებში მხარეები თანამშრომლობენ ენერგეტიკის სფეროში კონკურენციის სავარაუდო დარღვევის ფაქტების შესწავლისა და რეაგირების მიმართულებით. ამ სამუშაოს ეფექტურად ჩატარება მნიშვნელოვანია ენერგეტიკული ბაზარზე კონკურენციის და გამტკიცებადობის დასაწესად.

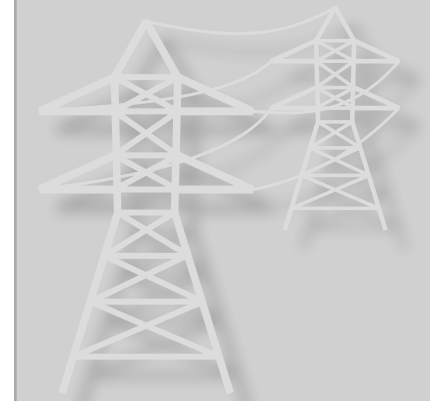
საქართველოს ევროპის ენერგეტიკულ გაერთიანებაში გაწევრიანების ხელშეკრულების მიხედვით 2019 წლის 31 დეკემბრამდე უნდა დაინერგოს ევროკავშირის დირექტივა 2009/73/EC ბუნებრივი გაზის ბაზრის შესახებ. ეს შესაძლებლობა უნდა ეფექტურად იქნას გამოყენებული გაზის ბაზარში მეტი გამტკიცებადობის მისაღწევად.

კონტრაქტები მიმწოდებელსა და მომხმარებლებს შორის

მომხმარებლებს უფლება აქვთ ჰქონდეთ სრული ინფორმაცია იმ პროდუქტისა და სერვისის მთავარი მახასიათებლების შესახებ (ფასისა და გადასახადების ჩათვლით), რითაც ისინი სარგებლობენ. ელექტრობის და გაზის ბაზრის დირექტივების ერთერთი მთავარი მოთხოვნაა, რომ მიმწოდებლებმა უზრუნველყონ მომხმარებლების ინფორმირება ენერგიის მოხმარებაზე, ღირებულებაზე, ფასებსა და, ტარიფებზე, გადახდის მეთოდებზე, სერვისის ხარისხის და დავების მოგვარების მექანიზმებზე და ა.შ.* შესაბამისად, მიმწოდებელსა და მომხმარებლებს შორის კონტრაქტების პირობები და სტანდარტები უნდა იყოს მაქსიმალურად გამტკიცებადი.

საქართველოში ელექტროენერგეტიკის კუთხით მიმწოდებელსა და მომხმარებლებს შორის ურთიერთობას არეგულირებს სემეკის დადგენილება „ელექტროენერგიის (სიმძლავრის) მიწოდებისა და მოხმარების წესების“ დამტკიცების შესახებ“. დადგენილების მიხედვით, ქსერზე მიერთების მსურვერი (განმცხადებელი) ვადებუდია, გამანაწილებელ ქსერზე მიერთების მოთხოვნით (ელექტრონული ან წერილობითი ფორმით) მიმართოს შესაბამის განაწილების დიცენზიანტს (მუხრი 26-2).** ფორმალური პროცედურების დასრულების შემდეგ, მიერთების მსურველს (განმცხადებელს) და ელექტროენერგიის განაწილების დიცენზიანტს შორის ფორმდება ნასყიდობის ხელშეკრულება. ხელშეკრულებაში დეტალურად არის გაწერილი მომხმარებელსა და მიმწოდებელს შორის ურთიერთობის და საფასურის გადახდის წესი და პირობები.

გარდა ამისა, გამანაწილებელი კომპანიები („თელასი“ და „ენერგო პრო ჯორჯია“) მომხმარებლებს ვებ გვერდის საშუალებით სთავაზობენ დეტალურ ინფორმაციას ქსერზე მიერთების წესის შესახებ. ვებ გვერდზევა ხელმისაწვდომი

* მომხმარებელთა უფლებების დაცვის მექანიზმები დეტალურად განმარტებულია დირექტივის I დანართში
** საქართველოს ენერგეტიკისა და წყარმომარაგების მარეგულირებელი ეროვნული კომისიის დადგენილება №19
2011 წლის 16 ნოემბერი

ხედმისაწვდომი ინფორმაცია მიერთების საფასურის და ვადების შესახებ სიმძღავრეების მიხედვით და შესაბამისი განცხადებების ელექტრონული ვერსიები.

მსგავსად ელექტროენერგიისა, ბუნებრივი გაზის გამანაწილებელ ქსელთან მიერთების წესი და პირობებიც არის გამჭვირვადი და განისაზღვრება სემეკის დადგენილებით “ბუნებრივი გაზის მიწოდების და მოხმარების წესების შესახებ”. ქსელთან მიერთების წესები და პროცედურებიც მოცემულია როგორც სემეკის, ასევე გამანაწილებელი კომპანიების ვებ გვერდებზე. ბუნებრივი გაზის ნასყიდობის შესახებ ხელშეკრულება კი მოიცავს ინფორმაციას მხარეთაა უფლება-მოვალეობების, ფასის, ანგარიშსწორების წესის და პირობების, მოვალეობის შეუსრულებლობის შემთხვევაში დაწესებული სანქციების შესახებ. აღნიშნული ინფორმაციის ხედმისაწვდომობა უზრუნველყოფს მომხმარებლების ინფორმირებას საბოლოო ტარიფის შესახებ, თუმცა ტარიფში გაზის შესყიდვის კომპონენტის შესახებ ინფორმაცია ნაკლებად გამჭვირვადია.

ღია და გამჭვირვადი გადართვის წესები

ევროკავშირის კანონმდებლობის მიხედვით, საცარო ბაზარზე კონკურენციის ხელშეწყობის მიზნით, მნიშვნელოვანია მომხმარებლებს ჰქონდეთ სხვადასხვა მიმწოდებელს შორის არჩევანის თავისუფლება, ამისათვის კი საჭიროა გააჩნდეთ წვდომა ღია და გამჭვირვადი გადართვის წესებზე, რომლის შემუშავებაზე და განხორციელების მონიტორინგზე პასუხისმგებელია მარეგულირებელი ორგანო.

საქართველოს ენერგეტიკის მინისტრის 2006 წლის 30 აგვისტოს #77 ბრძანების მიხედვით „ელექტროენერგიის (სიმძღავრის) ბაზრის წესების დამტკიცების შესახებ“, ელექტროენერგიის მყიდველს უფლება აქვს გახდეს პირდაპირი მომხმარებელი და ელექტროენერგია შეისყიდოს ელექტროენერგიის ნებისმიერი გამყიდველისგან, თუ მისი წლიური მოხმარება შეადგენს არანაკლებ 1 კვტ. სთ ელექტროენერგიას (მუხრი 31) თუმცა პრაქტიკაში ამ პირობის შესრულება შეუძლებელია, რადგან ბაზარზე არ არსებობს რამდენიმე გამყიდველი, რომელიც შესაძლებლობას მისცემდა მომხმარებლებს შეესყიდათ ელექტროენერგია. დღეისათვის ელექტროენერგიის მიწოდების რიცენზია თბილისში აქვს „თედასს“ ხოლო რეგიონებში „ენერგო პრო ჯორჯის“, შესაბამისად, მომხმარებელი არჩევანის გარეშეა.

იგივე მდგომარეობაა ბუნებრივი გაზის შემთხვევაშიც. სემეკის 2009 წლის 9 ივლისის #12 დადგენილების მიხედვით „ბუნებრივი გაზის მოხმარების წესების დამტკიცების შესახებ“ საცარო მომხმარებელმა (აბონენტმა), რომელსაც სურს მიიღოს და მოიხმაროს ბუნებრივი გაზი, ამ წესების შესაბამისად განაცხადი უნდა წარუდგინოს **მის მიერ შერჩეულ მიმწოდებელს** (მუხრი 4), თუმცა მიმწოდებლების რაოდენობა, მსგავსად ელექტროენერგეტიკური სექტორისა,

გაზის სექტორშიც არ იძლევა არჩევანის გაკეთების შესაძლებლობას.

რეფორმების განხორციელების და ევროკავშირის ღირებულებების დანერგვის კვარდაკვად უნდა მოხდეს ბაზრის გახსნა და მომხმარებელთათვის არჩევანის მინიჭება, თუმცა კონკრეტული მექანიზმები ჯერ კიდევ დასამუშავებელია, განსაკუთრებით, ენერგოკომპანიებთან დადებული გრძელვადიანი მემორანდუმების მოქმედების პირობებში.

ენერგიის მოხმარების ზუსტი აღრიცხვის ინფორმაციის ხელმისაწვდომობა

ევროკავშირის ბუნებრივი გაზისა და ელექტროენერგიის ბაზრების შესახებ ენერგეტიკური კანონმდებლობისა და ენერგოეფექტურობის ღირებულების მიხედვით, მომხმარებელს ასევე უფლება აქვს ჰქონდეს ინფორმაცია საკუთარი მოხმარების ზუსტი აღრიცხვის შესახებ და ამ ინფორმაციაზე დაყრდნობით იფიქროს ენერგიის მოხმარების შემცირებაზე ან გამოიყენოს იგი სხვა, ანალოგიურ სერვისებთან შედარებისა და ხარისხის შესაფასებლად. ამ კუთხით, მნიშვნელოვან როლს თამაშობს ენერგიის ჭკვიანი სისტემები, რომელთაც შესაძლებელია ენერგიის რეალურ დროში აღრიცხვა, ფასებისა და მოხმარების შესახებ ინფორმაციის მიღება. შესაბამისად, ენერგეტიკურ სისტემებში მონაცემთა შეგროვების, დამუშავებისა და ამ მონაცემებზე მომხმარებელთა წვდომის უზრუნველსაყოფად სახელმწიფომ ხელი უნდა შეუწყოს ენერგიის მოხმარების ჭკვიანი აღრიცხვის სისტემების დანერგვას.*

საქართველოში მომხმარებლის ინფორმირება საკუთარი მოხმარების აღრიცხვის შესახებ ხორციელდება გამჭვირვარედ, მიმწოდებელი კომპანიების მიერ ყოველთვიურად დაგზავნილი ქვითრებით, როგორც ელექტროენერგეტიკის, ისე ბუნებრივი აირის სფეროში. ქვითრებზე მოცემულია ინფორმაცია მოხმარებული ენერგიის რაოდენობის და ფასის შესახებ როგორც ყოველ მოხმარებულ ერთეულზე, ისე - ჯამურად ერთი თვის განმავლობაში. ტარიფის შესახებ ინფორმაცია კომპონენტების მიხედვით ხელმისაწვდომია სემეკის წერიურ ანგარიშებსა და ტარიფების საჯარო განხილვის სხდომებზე წარმოდგენილ დოკუმენტაციაში. სამომავლოდ იგეგმება აღნიშნული ინფორმაციის დატანა სამომხმარებლო ქვითრებზე, რაც მომხმარებლებს უფრო სრულყოფილ ინფორმაციას მიაწვდით მათ მიერ მიღებული მომსახურების შესახებ.

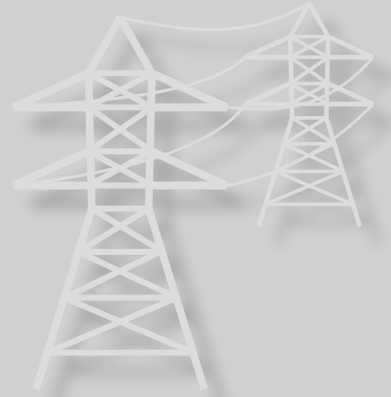
რაც შეეხება ჭკვიანი მრიცხველების სისტემას, რომელიც საათობრივად ანგარიშობს მოხმარებული ენერგიის ღირებულებას, საქართველოში მსგავსი პრაქტიკა ჯერჯერობით არ არსებობს, რადგან ენერგიაზე ფასი დღის განსხვავებულ მონაკვეთებში ერთნაირია ყველა მომხმარებლისათვის.

ფინანსური ანგარიშების გამიჯვნა და ინფორმაციის ხელმისაწვდომობა

აუცილებელია, რომ ხელმისაწვდომი იყოს ინფორმაცია

* მუხლი 9, ღირებულება 2012/27/EU

ენერგოკომპანიების შემოსავლების შესახებ იმისათვის, რომ მარეგულირებელმა, ბაზრის მონაწირეებმა და მომხმარებლებმა შეაფასონ ბაზრის გახსნის რისკი, სამართლიანობა, კონკურენტუნარიანობა და დაცულობა ჯვარედინი სუბსიდირებისგან, ამასთან, აუცილებელია საწარმოების მიერ გადაცემის, განაწილების, მიწოდებისა და ენერგიის საცავებთან დაკავშირებული საქმიანობების ანგარიშების გამიჯვნა და ცარ-ცარვე აღრიცხვა,* რაც, მონიტორინგის მიზნით, ხედმისაწვდომი უნდა იყოს შესაბამისი დამოუკიდებელი მარეგულირებელი ორგანოებისათვის. ანგარიშები უნდა მოიცავდეს დეტალურ ინფორმაციას, მათ შორის, საწარმოების მოგება-ზარალის, აქტივების, ვალდებულებების, ხარჯების, ქსელის საკუთრებიდან მიღებული შემოსავლების ჩათვლით და ა.შ.

საქართველოში მარეგულირებელი კომისია სრულად იღებს ინფორმაციას მისი რეგულირების ქვეშ მყოფი რიცენზიანტების ფინანსური მდგომარეობის შესახებ, რომელზე დაყრდნობითაც ხდება ტარიფის გაანგარიშება და დადგენა. კომპანიები ფინანსურ ანგარიშებს წარადგენენ ყოველწლიურად. ანგარიშებში ჩაშრილია გადაცემის და განაწილების კომპონენტები, რაც გამორიცხავს ჯვარედინი სუბსიდირების არსებობას.

ბაზარზე გამჭვირვალობის გაუმჯობესების მიზნით, ანგარიშების აღრიცხვასთან ერთად, აუცილებელია, საწარმოების მიერ ვაჭრობის შესახებ ინფორმაციის წინასწარი და შემდგომი გამოქვეყნება, რომ გაუმჭვირვალობის და ბაზარზე არაკეთილსინდისიერი პრაქტიკის გამო ფასები არ იყოს დისკრიმინაციული.

ამ შემთხვევაში ელექტროენერგეტიკული ბაზის ოპერატორი (ესკო) რეგულარულად აქვეყნებს ელექტროენერგიის საბაზანსო ბაზრის მონაცემებს თვეების მიხედვით. რაც შეეხება გაზის ბაზარს, ბაზარი შედგება პირდაპირ კონტრაქტებისგან, რომლებიც როგორც ზემოთ აღინიშნა, არ არის გამჭვირვადი.

აღსრულების მექანიზმი-მარეგულირებელი ორგანოების როლი

ეფექტიანი აღსრულება გადამწყვეტია სწორი რეგულირების სისტემის არსებობისთვის. ევროკავშირის დირექტივები წამყვან როლს ანიჭებენ მარეგულირებელ ორგანოებს, რომელთაც უნდა ჰქონდეთ სათანადო უფლებამოსილება და ტექნიკური შესაძლებლობები, რომ დამოუკიდებლად გაუწიონ მონიტორინგი ბაზრის სუბიექტების მიერ გამჭვირვალობისა და კონკურენციის პრინციპების დაცვას.

ეფექტიანი მონიტორინგისათვის, „მესამე ენერგეტიკული პაკეტის“ მოთხოვნებით, აუცილებელია მჭიდრო თანამშრომლობა და კოორდინაცია ეროვნულ მარეგულირებელ ორგანოებს შორის, ასევე, მომხმარებლებსა და კონკურენციის სააგენტოებს შორის. მომხმარებელთა უფლებების დაცვის

* Chapter VII , Unbundling and Transparency of Accounts

მხრივ განსაკუთრებული ყურადღება ეთმობა, ასევე, ენერგომომხმარებლებს, რომლებსაც აქვთ უშუალო ურთიერთობა მომხმარებლებთან და, შეუძლიათ დავების მოგვარების ხელშეწყობისთვის სამართლიანი პრაქტიკის ჩამოყალიბება და მომხმარებელთა ცნობიერების ამაღლება.

საქართველოში ენერგეტიკის სექტორის რეგულირება ენერგეტიკისა და წყარმომარაგების მარეგულირებელი ეროვნული კომისიის (სემევი) კომპეტენციაა. სემევი 1997 წელს ჩამოყალიბდა, როგორც დამოუკიდებელი მარეგულირებელი ორგანო, საჯარო სამართლის იურიდიული პირი, რომელიც თავის საქმიანობაში არ ექვემდებარება არც ერთ სხვა სახელმწიფო უწყებას და ორგანიზაციას. სემევის სტატუსი სრულად შეესაბამება ევროპულ პრაქტიკას, რადგან არის ერთადერთი მარეგულირებელი ორგანო ენერგეტიკის სექტორში და არ ხდება მისი საქმიანობების გადაფარვა სხვა უწყებებთან, თუმცა არსებობს გარკვეული საკანონმდებლო ხარვეზები, ხელს უშლის სემევის, როგორც დამოუკიდებელი მარეგულირებლის ფუნქციების სრულყოფილ განხორციელებას. მაგალითად, 2006 წელს არსებითად შეიცვალა ბაზრის სტრუქტურა საქართველოში და სექტორის რეგულირების ფუნქციების მნიშვნელოვანი ბერკეტები გადაეცა ენერგეტიკის სამინისტროს, მათ შორის, ელექტროენერგიის და გაზის ბაზრის წესების დამტკიცება, დერეგულირება, ელექტროენერგიის (სიმძლავრის) ბაღანსის დამტკიცება, ბაზრის მონიტორინგი კი მარეგულირებლის კომპეტენციად განისაზღვრა. ამდენად, სემევი მონიტორინგს უწევს ბაზარს, რომლის წესებიც თვითონ არ დაუდგენია. ევროკავშირის კანონმდებლობა ცარსახად აღნიშნავს, რომ ბაზრის წესებს უნდა ადგენდეს მარეგულირებელი ორგანო.

კომისია თავის საქმიანობას უნდა წარმართავდეს გამჭვირვადედ. ელექტროენერგიისა და ბუნებრივი გაზის შესახებ კანონის მიხედვით, კომისია ვალდებულია ყოველწლიურად გამოქვეყნოს თავისი საქმიანობის შესახებ ანგარიში, რომელსაც უგზავნის საქართველოს პრეზიდენტს, საქართველოს პარლამენტს და სამინისტროს. ანგარიში ხელმისაწვდომი უნდა იყოს საზოგადოებისთვისაც (მუხრი 21). კომისია ასევე ვალდებულია ყოველი წლის 31 მარტამდე მოამზადოს და გამოაქვეყნოს გასული წლის ფინანსური ანგარიში, რომელშიც უნდა აისახოს კომისიის ანგარიშზე რეგულირების საფასურიდან მიღებული თანხები და კომისიის მიერ ამ თანხების გამოყენება, აგრეთვე წლის განმავლობაში აღებული სესხები და კომისიის მიერ გამოყენებული სხვა თანხები. კომისია ვალდებულია უზრუნველყოს ფინანსური ანგარიშის საზოგადოებისათვის ხელმისაწვდომობა. (მუხრი 20).

სემევი, კანონმდებლობის შესაბამისად, ყოველწლიურად აქვეყნებს წლიურ ანგარიშებს, რომელთა შინაარსი წრიდან წრიამდე უმჯობესდება და მოიცავს მრავალმხრივ ინფორმაციას და ანალიზს. მაგალითად, 2016 წლის ანგარიში შეიცავს როგორც ელექტროენერგიისა და გაზის ბაზრების დეტალურ აღწერას და წლის განმავლობაში რეგულირებასთან

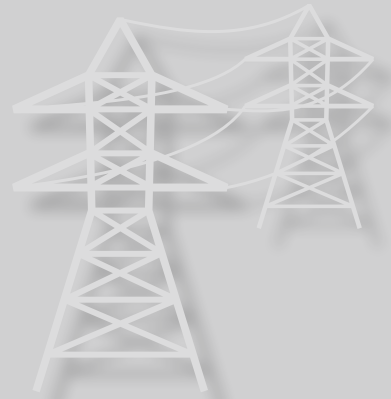

დაკავშირებულ საქმიანობას, ასევე იძლევა დეტალურ ინფორმაციას დარგში განხორციელებული და დაგეგმილი სიახდეების შესახებ. ანგარიშში ასევე მოცემულია ინფორმაცია სადაო საკითხების გადაწყვეტის შესახებ წლის განმავლობაში, საერთაშორისო ურთიერთობები და სიახდეები ამ მიმართულებით, ასევე - ადამიანური რესურსების მართვისა და ინფორმაციის გამჭვირვარობის შესახებ ინფორმაცია. კომისიის წიურ ანგარიშებში ცარვე თავი ეთმობა ბიუჯეტს და მისი შესრულების პარამეტრებს. კომისიის ბოლო 2 წლის ანგარიშის ეს ნაწილი, წინა წლების ანგარიშებთან შედარებით, გაუმჯობესებულია და მოიცავს ინფორმაციას შემოსავლების შესახებ სექტორების მიხედვით (წიურად და კვარტალურად) და - ხარჯების შესახებ სხვადასხვა პარამეტრის მიხედვით, მათ შორის: ძირითადი საშუალებების შეძენა, საქონელი, მომსახურება, დაზღვევა, საწვრო გადასახდელი, ხეღასები, მივრინება და ა.შ.)

სემეკზე ასევე სრულად ვრცელდება საქართველოს ზოგადი ადმინისტრაციური კოდექსის III თავის 49-ე მუხლით განსაზღვრული მოთხოვნა ინფორმაციის თავისუფლებასთან დაკავშირებით. კომისია ვარდებულია გასცეს მოთხოვნილი ინფორმაცია დაუყოვნებლივ ან 10 დღის ვადაში. ყოველწიურად სემეკი აქვეყნებს ანგარიშს საჯარო ინფორმაციის გაცემის შესახებ სადაც დეტალურად არის მოყვანილი მარეგულირებელში საჯარო ინფორმაციის გამოთხოვით შესული განცხადებები წლის განმავლობაში და მათი სტატუსი. გამოთხოვნილი ინფორმაციის უმეტესობა სრულად არის დაკმაყოფილებული, ზოგიერთი დაკმაყოფილებულია ნაწილობრივ და ამ შემთხვევაში განმარტებულია მიზეზები.

გამჭვირვარობის კუთხით აღსანიშნავია სემეკის გადაწყვეტილებების გამოქვეყნების და საჯარო სხდომების წარმოების წესი. კომისიის ვებ გვერდზე ცარვე არის გამოყოფილი საჯარო წარმოებისა და საჯარო სხდომების განყოფილებები, სადაც მოცემულია დეტალური ინფორმაცია მიღებული გადაწყვეტილებების ან დაგეგმილი ღონისძიებების შესახებ. სხდომების ძირითადი ნაწილი საჯაროა. კომისიის მიერ მიღებული გადაწყვეტილებები ქვეყნდება საჯაროდ. შესაბამისი დადგენილებები ასევე ქვეყნდება საქართველოს საკანონმდებლო მაცნეს ოფიციალურ ვებ გვერდზე. ვებ გვერდზე ასევე ხეღმისაწვდომია ინფორმაცია მომხმარებლებისთვის, როგორ უნდა მოხდეს ელქტროენერგიის, გაზის და წყლის სექტორში აბონენტად რეგისტრაცია, რა ტარიფები მოქმედებს, როგორია დარიცხვისა და საფასურის გახდის წესი, როგორ უნდა მოხდეს სიმძღავრის გაზრდა და ა.შ.

„ერექტროენერგეტიკისა და ბუნებრივი გაზის შესახებ“ საქართველოს კანონის მე-4 მუხლის მე-5 პუნქტის თანახმად, კომისიის ერთერთი ძირითადი ფუნქციაა რიცენზიანტებს, მცირე სიმძღავრის ერექტროსადგურებს, იმპორტიორებს, ექსპორტიორებს, მიმწოდებლებს, მომხმარებლებსა და ბაზრის ოპერატორს შორის წარმოქმნილი სადავო საკითხების

გადაწყვეტა თავისი კომპეტენციის ფარგლებში. სადავო საკითხების გადაწყვეტისას კომისია დამოუკიდებელია. იგი სადავო საკითხს წყვეტს მიუკერძოებლად, კანონმდებლობის მოთხოვნათა სრული დაცვით. მიუხედავად იმისა, რომ კომისიის აპარატისგან დამოუკიდებლად ფუნქციონირებს მომხმარებელთა ინტერესების საზოგადოებრივი დამცველის სამსახური, მომხმარებელთა ინტერესების დაცვა კომისიის უმნიშვნელოვანეს ფუნქციად რჩება. კომისიის სხდომაზე სადავო საკითხი განიხილება ზეპირი მოსმენის ფორმით, საქართველოს ზოგადი ადმინისტრაციული კოდექსით დადგენილი წესით, რაც შესაძლებლობას აძლევს მოდავე მხარეებს, მაქსიმალურად სრულყოფილად გამოთქვან საკუთარი მოსაზრებები სადავო საკითხთან დაკავშირებით, წარმოადგინონ მტკიცებულებები, დააყენონ შუამდგომლობები და ა.შ.

დასკვნის სახით შეიძლება ითქვას, რომ მარეგულირებელი კომისია გამჭვირვალობის მხრივ სრულად ასრულებს კანონის მოთხოვნებს და შეესაბამება საუკეთესო საერთაშორისო სტანდარტებს იმ სფეროებში სადაც მისი რეგულირება ვრცელდება. ევროკავშირის ენერგეტიკური კანონმდებლობის შესაბამისად აღსადგენია სემეკის მიერ ბაზრის რეგულირების ფუნქციები, რაც სავარაუდოდ შემდგომი გამჭვირვალობის და სტაბილური გარემოს შექმნის წინაპირობა გახდება.

სტატისტიკურ მონაცემთა გამჭვირვალობა და საჯაროობა

ენერგეტიკური სტატისტიკის მონაცემები მნიშვნელოვან როლს ასრულებს ენერგეტიკის სექტორში არსებული ტენდენციების ანალიზისა და შეფასების თვალსაზრისით. გარდა ამისა, დეტალური, სრულყოფილი და სანდო სტატისტიკა აუცილებელია აღნიშნულ დარგში არსებული მდგომარეობის მონიტორინგის თვალსაზრისით. სტატისტიკა ენერგორესურსების წარმოების, განაწილების, მიწოდების, მოთხოვნისა და მოხმარების შესახებ წარმოადგენს საფუძველს გონივრული ენერგეტიკური პოლიტიკის გატარებისათვის.

საქართველოში სტატისტიკურ მონაცემთა შეგროვებაზე, დამუშავებაზე, ანალიზსა და გავრცელებაზე პასუხისმგებელია საქართველოს სტატისტიკის ეროვნული სამსახური (საქსტატი), რომელიც წარმოადგენს საქართველოს კანონმდებლობის შესაბამისად სტატისტიკის წარმოებისა და სტატისტიკური ინფორმაციის გავრცელების მიზნით შექმნილ დაწესებულებას. სამსახური შექმნილია “ოფიციალური სტატისტიკის შესახებ” საქართველოს 2009 წლის 11 დეკემბრის კანონის საფუძველზე.

საქსტატი თავის საქმიანობას ახორციელებს ოფიციალური სტატისტიკის ძირითადი პრინციპების შესაბამისად, რომელიც ეფუძნება გაეროს სტატისტიკური კომისიის მიერ 1994 წელს მიღებულ დეკლარაციას “ოფიციალური სტატისტიკის ფუნდამენტური პრინციპების შესახებ” და უზრუნველყოფს ინფორმაციის გამჭვირვალობასა და საჯაროობას. სტატისტიკურ მონაცემთა ხელმისაწვდომობასა და საჯაროობას არეგულირებს

ოფიციალური სტატისტიკის შესახებ საქართველოს კანონის 26-ე და 27-ე მუხლები,* რომლის თანახმადაც სტატისტიკური მონაცემები საჯაროა, გარდა იმ მონაცემებისა, რომლებთანაც შესაძლებელია დაკვირვების ერთეულის იდენტიფიცირება.

საქსტატი სტატისტიკური სამუშაოების პროგრამის ფარგლებში უსასყიდლოდ უზრუნველყოფს სტატისტიკური მონაცემების ელექტრონული ფორმით მიწოდებას ყველა მომხმარებლისათვის, ხოლო ბეჭდური სტატისტიკური პუბლიკაციების მიწოდებას უზრუნველყოფს გარკვეული საფასურის სანაცვლოდ, გარდა ადმინისტრაციული ორგანოებისა, სახელმწიფო ხელისუფლების სხვა ორგანოებისა, საქართველოში აკრედიტებული დიპლომატიური წარმომადგენლობებისა, უცხო ქვეყნის სტატისტიკური ორგანოებისა და სტატისტიკური ინფორმაციის გამავრცელებელი საერთაშორისო ორგანიზაციებისა.

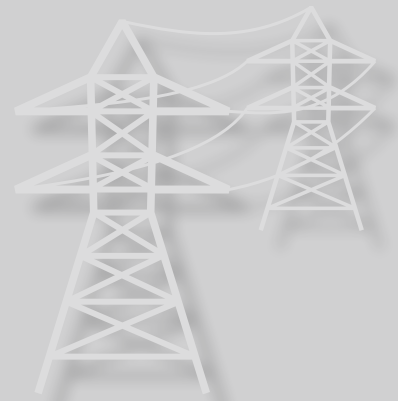
სტატისტიკური მონაცემების გამჭვირვალობისა და საჯაროობის საკითხებს უზრუნველყოფს აგრეთვე საქართველოს ზოგადი ადმინისტრაციული კოდექსი,* რომლის მე-10 მუხლის მიხედვით ყველას აქვს უფლება, გაეცნოს ადმინისტრაციულ ორგანოში არსებულ საჯარო ინფორმაციას, აგრეთვე მიიღოს მისი ასლები, თუ ისინი არ შეიცავენ სახელმწიფო, პროფესიულ ან კომერციულ საიდუმლოებას ან პერსონალურ მონაცემებს. ამასთან, ადმინისტრაციული ორგანო ვალდებულია უზრუნველყოს საკითხის საჯაროდ განხილვა, თუ ამას ითვალისწინებს კანონი.

ზოგადი ადმინისტრაციული კოდექსის 28-ე მუხლის თანახმად, საჯარო ინფორმაცია ღიაა, გარდა კანონით გათვალისწინებული შემთხვევებისა და დადგენილი წესით პერსონალურ მონაცემებს, სახელმწიფო ან კომერციულ საიდუმლოებას მიკუთვნებული ინფორმაციისა. საჯარო დაწესებულება ვალდებულია უზრუნველყოს საჯარო ინფორმაციის პროაქტიული გამოქვეყნება შესაბამისი კანონქვემდებარე ნორმატიული აქტით დადგენილი წესითა და პირობებით.

კოდექსის 37-ე მუხლი აღიარებს მოქალაქეთა უფლებას საჯარო ინფორმაციის მოთხოვნასთან დაკავშირებით და განსაზღვრავს მისი მოთხოვნის წესებსა და პირობებს. გარდა ამისა, კოდექსის 37.1 მუხლში ჩამოყალიბებულია საჯარო დაწესებულებისათვის პერსონალური მონაცემებისა და კომერციულ საიდუმლოებას მიკუთვნებულ ინფორმაციაზე ხელმისაწვდომობის საკითხები, რომლის მიხედვითაც საჯარო დაწესებულება ვალდებულია სათანადო წერილობითი თხოვნის საფუძველზე სხვა საჯარო დაწესებულებაზე ცნობის სახით გასცეს მასთან დაცული პერსონალური მონაცემები ან კომერციულ საიდუმლოებას მიკუთვნებული ინფორმაცია, თუ იგი წარუდგენს იმ პირის წერილობით თანხმობას, რომლის პერსონალურ მონაცემებს ან კომერციულ საიდუმლოებასაც წარმოადგენს შესაბამისი ინფორმაცია.

სტატისტიკურ მონაცემთა კონფიდენციალურობა

საქსტატის მნიშვნელოვან ამოცანას წარმოადგენს

* საქართველოს კანონი ოფიციალური სტატისტიკის შესახებ

** საქართველოს ზოგადი ადმინისტრაციული კოდექსი

სტატისტიკურ მონაცემთა კონფიდენციალურობის დაცვა, ამ თვალსაზრისით შესაბამისი პოლიტიკის შემუშავება და ინფორმაციის მხოლოდ სტატისტიკური მიზნებისთვის გამოყენების უზრუნველყოფა.

კონფიდენციალურობის პოლიტიკის საფუძველს წარმოადგენს უწყების პროფესიული დამოუკიდებლობა, საქართველოს კანონი „ოფიციალური სტატისტიკის შესახებ“, * საქსტატის დებულება და კანონი „პერსონალურ მონაცემთა დაცვის შესახებ“. ** საქსტატი აგრეთვე იზიარებს გაეროს ოფიციალური სტატისტიკის ფუნდამენტურ პრინციპებს და ევროპის სტატისტიკის პრაქტიკის კოდექსის პრინციპებს, რომლებიც განსაზღვრავენ კონფიდენციალურობის არსს.

კანონი „ოფიციალური სტატისტიკის შესახებ“ არეგულირებს მონაცემთა კონფიდენციალურობის დაცვის საკითხს და განსაზღვრავს ამ მხრივ საქსტატის ორგანოებში დასაქმებულთა ვალდებულებას და პასუხისმგებლობას.

აღნიშნული კანონის მე-4 მუხლის თანახმად, ოფიციალური სტატისტიკის მწარმოებლის მიერ სტატისტიკური მიზნებისათვის შეგროვებული, ფიზიკური და იურიდიული პირების შესახებ მონაცემები მკაცრად კონფიდენციალურია და გა-მოიყენება მხოლოდ სტატისტიკური მიზნებისათვის.

კონფიდენციალურია სტატისტიკური მიზნით შეგროვებული ნებისმიერი სახის ინფორმაცია, რომელიც იძლევა დაკვირვების ერთეულის იდენტიფიცირების საშუალებას ან რომლის მეშვეობითაც შესაძლებელია ამგვარი მონაცემების დადგენა.

მსგავსი ტიპის ინფორმაციას მიეკუთვნება, მაგარიტად ინფორმაცია ცარკვეური საწარმოს ღონებზე წარმოების მოცულობის, გამოყენებული ნედლეულის, გაყიდვების ან ამა თუ იმ ენერგორესურსის მოხმარების შესახებ. ეკონომიკური მაჩვენებლები ცარკვეური იურიდიული თუ ფიზიკური პირის ღონებზე წარმოადგენს კონფიდენციალურ ინფორმაციას, არ ექვემდებარება გასაჯაროებას და გამოიყენება მხოლოდ აგრეგირებული სახით, სტატისტიკური მიზნებისათვის.

„ოფიციალური სტატისტიკის შესახებ“ საქართველოს კანონის 28-ე მუხლის თანახმად, დაუშვებელია კონფიდენციალური სტატისტიკური მონაცემების გაცემა და გავრცელება ან მათი არასტატისტიკური მიზნით გამოყენება, გარდა საქართველოს კანონმდებლობით განსაზღვრული გამონაკლისებისა, რაც განისაზღვრება მხოლოდ სასამართლოს გადაწყვეტილებით ინფორმაციის გამომხივებაზე. ხოლო კანონის 29-ე მუხლის შესაბამისად საქსტატის ორგანოებში დასაქმებულებს ეკრძაებათ სტატისტიკური კვლევის მიზნით შეგროვებული და დამუშავებული კონფიდენციალური სტატისტიკური მონაცემების გამოყენება და გავრცელება.

ოფიციალური სტატისტიკის შესახებ საქართველოს კანონთან

* საქართველოს კანონი ოფიციალური სტატისტიკის შესახებ

** საქართველოს კანონი „პერსონალურ მონაცემთა დაცვის შესახებ“

ერთად, მონაცემთა კონფიდენციალურობის დაცვას ემსახურება აგრეთვე „პერსონალურ მონაცემთა დაცვის შესახებ“ საქართველოს კანონი, რომლის მიზანია უზრუნველყოს ადამიანის უფლებების და თავისუფლებების დაცვა, მათ შორის – პირადი ცხოვრების ხელშეუხებლობის უფლების.

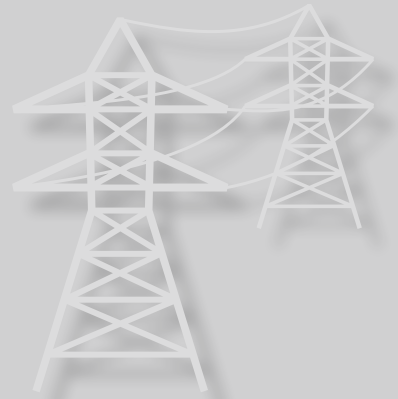
მონაცემთა კონფიდენციალურობისა და პროფესიული საიდუმლოების საკითხებს არეგულირებს აგრეთვე საქართველოს ზოგადი ადმინისტრაციული კოდექსი, რომლის 27.3 მუხლის შესაბამისად, პროფესიულ საიდუმლოებას მიეკუთვნება ინფორმაცია, რომელიც წარმოადგენს სხვის პერსონალურ მონაცემებს ან კომერციულ საიდუმლოებას და პირისათვის ცნობილი გახდა პროფესიული მოვალეობის შესრულებასთან დაკავშირებით. აღნიშნული მუხლის თანახმად, პროფესიული საიდუმლოება არ შეიძლება იყოს ისეთი ინფორმაცია, რომელიც არ წარმოადგენს სხვა პირის პერსონალურ მონაცემებს ან კომერციულ საიდუმლოებას, ხოლო 42-ე მუხლში დეტალურადაა აღწერილი ყველა ის ინფორმაცია, რომლის გასაიდუმლოებაც დაუშვებელია.

კოდექსის 272-ე მუხლი განმარტავს აგრეთვე კომერციულ საიდუმლოებას, რომელსაც მიეკუთვნება ინფორმაცია კომერციული ფასეულობის მქონე გეგმის, ფორმულის, პროცესის, საშუალების თაობაზე ან ნებისმიერი სხვა ინფორმაცია, რომელიც გამოიყენება საქონლის საწარმოებლად, მოსამზადებლად, გადასამუშავებლად ან მომსახურების გასაწევად, ან/და რომელიც წარმოადგენს სიახდეს ან ტექნიკური შემოქმედების მნიშვნელოვან შედეგს, აგრეთვე სხვა ინფორმაცია, რომლის გამჟღავნებამ შესაძლოა ზიანი მიაყენოს პირის კონკურენტუნარიანობას. ამასთან, ინფორმაცია ადმინისტრაციული ორგანოს შესახებ არ წარმოადგენს კომერციულ საიდუმლოებას.

აღსანიშნავია, რომ გარდა ზემოთქმულისა, “ელექტროენერგიის ბაზრის წესების შესახებ” საქართველოს ენერგეტიკის მინისტრის ბრძანების მე-11 მუხლი ეხება ინფორმაციის კონფიდენციალურობის საკითხებს, რომლის თანახმადაც ელექტროენერგიის დისპეტჩერიზაციის რიცენზიანტი და სისტემის კომერციული ოპერატორი ვალდებული არიან არ გაამჟღავნონ პირდაპირ ხელშეკრულებაში მოცემული ფასები (გარდა რეგულირებადი და ზღვრული ტარიფებისა), გარდა იმ შემთხვევებისა, როდესაც კანონი ითვალისწინებს მესამე პირებისათვის ამ ინფორმაციის მიწოდებას.

ენერგეტიკური კანონმდებლობისა და კანონქვემდებარე აქტების მიმოხილვა მონაცემების გამჭვირვალობასთან დაკავშირებით

ენერგეტიკის სტატისტიკასთან დაკავშირებული სტატისტიკური მონაცემების, ისევე როგორც სხვა დანარჩენი სექტორის ამსახვერი ინფორმაციის გამჭვირვალობისა და საჯაროობის საკითხები ზოგადად რეგულირდება საქართველოს კანონით “ოფიციალური სტატისტიკის შესახებ”. დღეის მდგომარეობით

არ არსებობს ცადვე საკანონმდებლო და კანონქვემდებარე აქტი, რომელიც არეგულირებს ინფორმაციის გამჭვირვალობის საკითხებს ენერგეტიკის სექტორში.

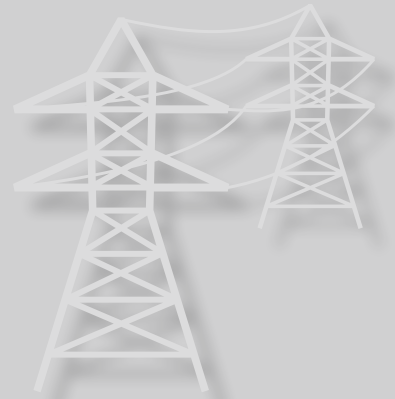
ენერგეტიკის სტატისტიკის მონაცემთა შეგროვება, დამუშავება და გავრცელება ხორციელდება საქსტატის მიერ სტატისტიკურ სამუშაოთა სახელმწიფო პროგრამის საფუძველზე, რომელსაც ამტკიცებს საქართველოს მთავრობა. აღნიშნული ღოკუმენტი წარმოადგენს საქართველოში ენერგეტიკის სტატისტიკასთან დაკავშირებული სამუშაოების განხორციელების მთავარ ინსტრუმენტს.

რაც შეეხება ენერგეტიკის სტატისტიკის მონაცემთა შეგროვებას, სამართლებრივად რეგულირდება ოფიციალური სტატისტიკის შესახებ საქართველოს კანონით, რომლის მიხედვითაც საქსტატთან თანამშრომლობა არის სავალდებულო. კანონის 25-ე მუხრი (სტატისტიკური მონაცემების და სხვა ინფორმაციის წარდგენის ვალდებულება) განსაზღვრავს ყველა სუბიექტის მიერ საქსტატისთვის სტატისტიკური და სხვა ინ-ფორმაციის წარდგენის ვალდებულებას.

აღნიშნული კანონის 25-ე მუხრის პირველი და მეორე პუნქტების შესაბამისად, საქსტატი უფლებამოსილია აღმინისტრაციული ორგანოებისაგან, ფიზიკური და იურიდიული პირებისაგან მოითხოვოს და მიიღოს თავისი ფუნქციების შესასრულებლად საჭირო ყველა სტატისტიკური მონაცემი და სხვა ინფორმაცია, მათ შორის, კონფიდენციალური ან/და პერსონალური მონაცემების შემცვერი ინფორმაცია, „პერსონალურ მონაცემთა დაცვის შესახებ“ საქართველოს კანონით დადგენილი წესით. ამასთან, აღმინისტრაციული ორგანოები ვალდებული არიან მოთხოვნის საფუძველზე, საქართველოს კანონმდებლობის შესაბამისად მიაწოდონ საქსტატს მათ ხელთ არსებული ინფორმაცია (მათ შორის, კონფიდენციალური) ფიზიკური და კერძო სამართლის იურიდიული პირების შესახებ.

25-ე მუხრის მესამე და მეოთხე პუნქტების შესაბამისად, მეწარმეთა და არასამეწარმეო (არაკომერციული) იურიდიული პირების რეესტრში რეგისტრირებული პირები ვალდებული არიან, საქსტატის წერილობითი, მათ შორის, ელექტრონული სახით, მოთხოვნის შემთხვევაში მატერიალური ან ელექტრონული სახით წარუდგინონ მას მათ ხელთ არსებული ინფორმაცია, მათ შორის, კონფიდენციალური. ხოლო საქართველოს მთავრობის მიერ დამტკიცებული სტატისტიკური სამუშაოების პროგრამის ფარგლებში საქსტატისათვის ინფორმაციის წარუდგენლობის შემთხვევაში, მათ დაეკისრებათ პასუხისმგებლობა საქართველოს აღმინისტრაციულ სამართალდარღვევათა კოდექსით დადგენილი წესით.

ინფორმაციის წარდგენის ვადას ადგენს საქსტატი სტატისტიკური კვლევის პერიოდის გათვალისწინებით, რომელიც არ უნდა იყოს ადრესატისათვის წერილობითი ან ელექტრონული სახით მოთხოვნის ჩაბარებიდან 7კალენდარულ

დღეზე ნაკლები.

აღრესათისათვის წერილობითი მოთხოვნის ჩაბარება უნდა დადასტურდეს სათანადო დოკუმენტით, ხოლო აღრესათის მიერ ედექტრონული წერილის მიღება – საპასუხო ედექტრონული წერილით. წერილის ჩაბარებაზე უარის თქმის შემთხვევაში წერილი ჩაბარებულად ითვლება. ამასთან, აღმინისტრაციული პასუხისმგებლობის დაკისრება არ ათავისუფლებს პირს ინფორმაციის წარღვევის ვადლებულების შესრულებისგან.

ენერგეტიკის სტატისტიკის მონაცემთა მონიტორინგი რეგულირდება აგრეთვე საქართველოს ენერგეტიკის სამინისტროს მიერ საქართველოს კანონით - “ედექტრო-ენერგიისა და ბუნებრივი გაზის შესახებ” და საქართველოს ენერგეტიკის მინისტრის ბრძანებით - “ედექტროენერგიის ბაზრის წესების შესახებ”.

“ედექტროენერგიის ბაზრის წესების შესახებ” საქართველოს ენერგეტიკის მინისტრის ბრძანების 26-ე მუხლი განსაზღვრავს ედექტროენერგიის წარმოებისა და განაწილების შესახებ მონაცემთა შეგროვების საკითხებს, რომლის მიხედვითაც ყველა კვადრანტიური საწარმო ვადლებულია თავის მფლობელობაში ან/და მართვაში არსებული საშუალებებით აღრიცხოს მის მიერ წარმოებული, სადტეზე გაცემული, გადაცემული, მოხმარებული და განაწილებული ედექტროენერგიის რაოდენობა. ამასთან აღნიშნული მონაცემები ხედმისაწვდომი უნდა გახადონ ედექტროენერგიის დისპეტჩერიზაციის დიცენზიათისათვის, სისტემის კომერციული ოპერატორისა და აგრეთვე თავისი კონტრაგენტი მხარეებისათვის.*

აღნიშნული ბრძანების 33-ე მუხლის შესაბამისად, რომელიც აყალიბებს ედექტროენერგიის აღრიცხვის პრინციპებს, კვადრანტირებული საწარმო და გადაცემისა და ედექტროენერგიის დისპეტჩერიზაციის დიცენზიატი ვადლებულია აღრიცხოს წარმოებული, მიწოდებული, გადაცემული ან მიღებული ედექტროენერგიის და სიმძღავრის სრული რაოდენობა. წარუდგინოს დისპეტჩერიზაციის დიცენზიატს და კომერციულ ოპერატორს აღრიცხვის ყველა მონაცემი და უზრუნველყოს აღნიშნული ინფორმაციის ხედმისაწვდომობა ნებისმიერი სხვა კონტრაქტორი ან ფიზიკურად დაკავშირებული მხარისათვის. გარდა ზემოთქმულისა, ენერგეტიკური ინფორმაციის საჯაროობას გარკვეულწილად არეგულირებს საქართველოს ენერგეტიკისა და წყარმომარაგების მარეგულირებელი ეროვნული კომისიის დადგენილებები “ბუნებრივი გაზის მიწოდებისა და მოხმარების წესების დამტკიცების შესახებ” და “ედექტროენერგიის (სიმძღავრის) მიწოდებისა და მოხმარების წესების დამტკიცების შესახებ”.

“ბუნებრივი გაზის მიწოდებისა და მოხმარების წესების დამტკიცების შესახებ” დადგენილებაში ინფორმაციის საჯაროობას ეთმობა მე-7 თავი, რომლის 33-ე მუხლში ჩამოყალიბებულია მიმწოდებლის და განაწილების დიცენზიანტის ვადლებულებები გარკვეული ტიპის ინფორმაციის

* ედექტროენერგიის (სიმძღავრის) ბაზრის წესების დამტკიცების შესახებ საქართველოს ენერგეტიკის მინისტრის ბრძანება #77, 30.08.2006

საჯაროობის უზრუნველყოფასთან დაკავშირებით. აღნიშნული მუხრის თანახმად, მიმწოდებელი და განაწილების რიცენზიანტი ვარდებული არიან ამ მუხრში მოცემული ინფორმაცია განათავსონ ყველასათვის ხელმისაწვდომ ადგილზე (მათ შორის ოფიციალურ ვებგვერდზე) ისე, რომ არ მოხდეს სხვა პირის შესახებ ინფორმაციის გამჟღავნება; ამასთან გამოქვეყნებული ინფორმაციის განახლება უნდა განხორციელდეს მისი მიღებიდან არა უგვიანეს 5 სამუშაო დღეში. ბუნებრივ გაზთან დაკავშირებული სხვადასხვა სახის ინფორმაციის საჯაროობის საკითხები განსაზღვრულია აგრეთვე აღნიშნული დადგენილების 34-ე, 35-ე და 36-ე მუხლები.

რაც შეეხება ელექტროენერგიის შესახებ მონაცემთა საჯაროობის საკითხებს, განსაზღვრულია და რეგულირდება “ელექტროენერგიის (სიმძლავრის) მიწოდებისა და მოხმარების წესების დამტკიცების შესახებ” სემეკის დადგენილების მე-16 მუხლით.

ინფორმაციის ნაკადები ენერგეტიკაში - გამჭვირვალობასა და საჯაროობაზე პასუხისმგებელი ორგანოები

საქართველოში ენერგეტიკის სტატისტიკის მონაცემთა შეგროვებაზე, დამუშავებასა და ანალიზზე პასუხისმგებელია საქსტატი, თუმცა აღსანიშნავია რომ საქართველოს ენერგეტიკის სამინისტრო, საქართველოს ენერგეტიკისა და წყარმომარაგების მარეგულირებელი ეროვნული კომისია (სემეკი) და ასევე სხვა დაწესებულებები ჩართუნი არიან და აქტიურად მონაწილეობენ აღნიშნულ სისტემაში. შესაბამისად ისინი წარმოადგენენ ენერგეტიკის სტატისტიკის მონაცემთა წყაროებს და ითვლებიან მნიშვნელოვან მონაწილეებად ენერგეტიკის სტატისტიკის მონაცემთა შეგროვებისა და ანალიზის პროცესში.

2014 წლიდან საქსტატსა და ენერგეტიკის სტატისტიკის სისტემაში მონაწილე სხვადასხვა დაწესებულებას შორის ჩამოყალიბდა მჭიდრო თანამშრომლობა, რამაც უდიდესი წვლილი შეიტანა სტატისტიკურ მონაცემთა მაღარი ხარისხის უზრუნველყოფისა და ზოგადად ქვეყანაში ენერგეტიკის სტატისტიკის სისტემის გაუმჯობესების საქმეში.

ქვეყნის ენერგეტიკის სტატისტიკის სისტემაში ჩართუნი არიან შემდეგი დაწესებულებები:

- საქართველოს სტატისტიკის ეროვნული სამსახური (საქსტატი)
 - საქართველოს ენერგეტიკის სამინისტრო
 - საქართველოს ენერგეტიკისა და წყარმომარაგების მარეგულირებელი ეროვნული კომისია (სემეკი)
 - ელექტროენერგეტიკული ბაზრის ოპერატორი (ესკო)
 - საქართველოს სახელმწიფო ელექტროსისტემა
 - საქართველოს ნავთობისა და გაზის კორპორაცია
 - საქართველოს გაზის ტრანსპორტირების კომპანია
- საქსტატი ყოველწლიურად აგროვებს სხვადასხვა ინსტიტუციური

სექტორიდან მონაცემებს ენერგორესურსების წარმოებისა და მოხმარების შესახებ. სხვადასხვა კვდევების დეკლარირებულ მონაცემებზე, ადმინისტრაციულ წყაროებზე და ექსპერტულ შეფასებებზე დაყრდნობით ყოველწიურად ამუშავებს ენერგეტიკურ ბაღანსს და უზრუნველყოფს მისი მომხმარებლებისთვის ხეღმისაწვდომობას.

ენერგეტიკის სტატისტიკის წარმოების პროცესში საქსტატი მის მიერ ორგანიზებული კვდევის შედეგების გარდა აქტიურად იყენებს სხვადასხვა ადმინისტრაციული წყაროდან მიღებულ მონაცემებს. მაგადითად, საქართველოს ენერგეტიკის სამინისტრო ფლობს ინფორმაციას ედექტროენერგიისა და ბუნებრივი გაზის მიწოდების შესახებ, რომეღიც შესაძლოა გამოყენებულ იქნას დინამიკური მწკრივების წარმოების თვადსაზრისით; სემეკი შეიძღება ჩაითვადოს ედექტროენერგიისა და ბუნებრივი გაზის მოხმარების შესახებ მონაცემების ძირითად წყაროდ, რადგანაც ქვეყანაში აღნიშნული ენერგორესურსების მოხმარების მონიტორინგი ხორციელდება მის მიერ; ესკო და სსე წარმოადგენენ ძირითად წყაროს ედექტროენერგიის ექსპორტისა და იმპორტის შესახებ; საქართველოს ნავთობისა და გაზის კორპორაცია საქსტატს წარუდგენს ყოველთვიურ მონაცემებს როგორც ბუნებრივი გაზის ექსპორტისა და იმპორტის შესახებ, ისე ნეღდი ნავთობის მოპოვების შესახებ;

გარდა ამისა, საქსტატი აგროვებს საქართველოს ნავთობისა და გაზის კორპორაციიდან ყოველწიურ ინფორმაციას ნეღდი ნავთობისა და ბუნებრივი გაზის მოპოვების შესახებ, ხოლო საქართველოს გაზის ტრანსპორტირების კომპანიიდან - ყოველთვიურ ინფორმაციას ბუნებრივი გაზის ექსპორტისა და იმპორტის შესახებ. ეს უკანასკნელი წარმოადგენს აგრეთვე ბუნებრივი გაზის წარმოების, იმპორტისა და მიწოდების შესახებ ყოველწიური მონაცემების ერთადერთ წყაროს.

ერექტროენერგიით საგარეო ვაჭრობის მონაცემები იწარმოება ერექტროენერგეტიკული ბაზრის ოპერატორისა და საქართველოს სახელმწიფო ერექტროსისტემის მიერ, ბუნებრივი გაზის, ასევე ნედრი ნავთობის ექსპორტ-იმპორტის მონაცემები - გაზის ტრანსპორტირების კომპანიისა და ნავთობისა და გაზის კორპორაციის მიერ, ხოლო დანარჩენი ენერგორესურსებით საგარეო ვაჭრობის მონაცემების ძირითად წყაროს წარმოადგენს საქართველოს ფინანსთა სამინისტროს შემოსავლების სამსახური.

აღსანიშნავია, რომ რეგულარულად იზრდება ენერგეტიკის სტატისტიკის მონაცემთა სახეობები, შესაბამისად იზრდება მათი გამოყენება და მზარდია მომხმარებელთა რიცხვი. ოფიციალურმა სტატისტიკამ მომხმარებელთათვის მონაცემების მიწოდებასთან ერთად უნდა უზრუნველყოს მონაცემთა გამჭვირვალობა და საჭაროობა, ოფიციალური სტატისტიკის ფუნდამენტური პრინციპების შესაბამისად.

ამ ეტაპზე ენერგეტიკის სტატისტიკის სისტემის ერთ-ერთ მნიშვნელოვან ხარვეზად შეიძლება ჩაითვალოს ის, რომ კანონმდებლობით არ არის ცაღსახად განსაზღვრული სისტემაში ჩართული დაწესებულებების კონკრეტული ფუნქციები, ვადებულებები და პასუხისმგებლობები, ენერგეტიკის სტატისტიკის მონაცემთა შეგროვებასთან და შესაბამისი მაჩვენებლების გაანგარიშებასთან დაკავშირებით.

ევროკავშირის სტატისტიკის დირექტივების ძირითადი მოთხოვნების მიმოხილვა ენერგეტიკული ინფორმაციის გამჭვირვალობისა და საჭაროობის თვალსაზრისით

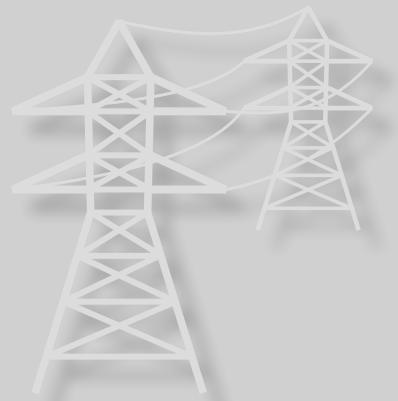
რეგულირდება ევროპარლამენტისა და ევროსაბჭოს შემდეგი რეგულაციებით:

- რეგულაცია 2016/1952 (2016 წლის 26 ოქტომბერი) “გაზის და ერექტროენერგიის ფასების გამჭვირვალობის შესახებ”
- რეგულაცია 1099/2008 (2008 წლის 22 ოქტომბერი) “ენერგეტიკის სტატისტიკის შესახებ”
- რეგულაცია 431/2014 (2014 წლის 24 აპრილი) “ენერგორესურსების მოხმარება შინამეურნეობებში”

რეგულაცია #2016/1952 მიზნად ისახავს გაზის და ერექტროენერგიის ფასების შესახებ ინფორმაციაზე გამჭვირვალობის გაუმჯობესებას და განსაზღვრავს ზოგად სა-ფუძვლებს წერილობითი ორჯერ შესაბამისი სტატისტიკური მონაცემების წარმოების, გავრცელებისა და საჭაროობის უზრუნველყოფის თვალსაზრისით.

რეგულაცია #1099/2008 ითვალისწინებს ყოველწიური, ყოველთვიური და მოკლევადიანი ენერგეტიკის სტატისტიკის წარმოებას, გავრცელებას და საჭაროობის უზრუნველყოფას დაგენიერი ფორმატითა და პერიოდულობით.

რაც შეეხება #431/2014 რეგულაციას, განსაზღვრავს

შინამეურნეობებში ენერგორესურსების საბოლოო მოხმარების შესახებ წლიური პერიოდულობის სტატისტიკურ მონაცემთა წარმოებისა და გავრცელების საკითხებს.

აღსანიშნავია, რომ აღნიშნული რეგულაციებით გათვარისწინებული მოთხოვნები ენერგეტიკის სტატისტიკის მონაცემთა წარმოების და გავრცელების შესახებ სტატისტიკის ეროვნული სამსახურის მიერ უნდა შესრულდეს 2017 წლის ბოლომდე.

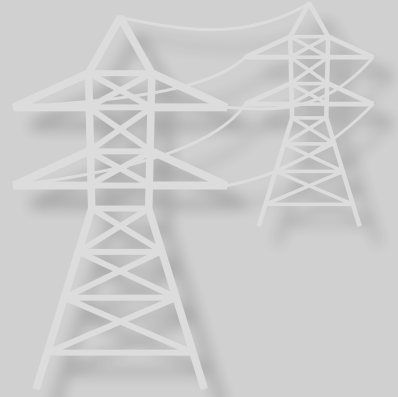
დასკვნა

ენერგეტიკური ინფორმაციის გამჭვირვალობის მოთხოვნას საფუძვლად უდევს ეკონომიკური ურთიერთობების სამართლიანობის და საბაზრო კონკურენციის პირობების დაცვის მოთხოვნა, რამაც უნდა უზრუნველყოს ბაზრების ეფექტური ფუნქციონირება, ბაზრის მოთამაშეთა და მომხმარებელთა უფლებების დაცვა.

ევროკავშირის კანონმდებლობა გვთავაზობს რეგულირების ძლიერ მექანიზმებს გამჭვირვალობის და სამართლიანი კონკურენციის ხერხესაწყოებად, რათა თავიდან ავიცილოთ მონოპოლია და კონკურენციის საწინააღმდეგო ქმედება ეროვნულ ბაზრებზე. ევროპული დირექტივები და რეგულაციები განსაზღვრავს, თუ როგორი უნდა იყოს მომხმარებელთა უფლებების დაცვის მიზნით გამჭვირვალობის სახერმნიფო პოლიტიკა გენერაციის, მიწოდების, ქსელური საქმიანობის და ენერგიის შენახვის თითოეულ სფეროში. ამ თვადსაზრისით, ევროკავშირის ერთ-ერთი ძირითადი მოთხოვნა ენერგიის მოხმარებასა და ღირებულებებზე მომხმარებლების დეტალური ინფორმირებაა, რათა მომხმარებლებმა იცოდნენ ბაზრის მდგომარეობა, შეძლონ თავისუფალი არჩევანის გაკეთება და საკუთარი ინტერესების დაცვა. ამისთვის აუცილებელია:

- მიმწოდებელთან კონტრაქტების პირობებისა და სტანდარტების გამჭვირვალობა;
- მომხმარებლებზე (საბოლოო სამრეწველო მომხმარებლები) ერექტროენერგიისა და გაზის ფასების გამჭვირვალობა;
- მიმწოდებლიდან მიმწოდებელზე თავისუფლად გადასვლის შესაძლებლობა;
- ენერგიის მოხმარების ჭკვიანი აღრიცხვის სისტემების დანერგვა;
- სახერმნიფოს მიერ შემუშავებული სოციალური დაცვის მექანიზმების (სუბსიდიები) მაქსიმალური გამჭვირვალობა და
- ძლიერი აღსრულება და კონტროლი

გარდა ამისა, ენერგიის მიწოდების სექტორში კონკურენციის ხერხესაწყოებისთვის უნდა შეიქმნას ქსელზე (სატრანზიტო ქსელისა და საცავების ჩათვლით) თავისუფალი დაშვების გამჭვირვადე კრიტერიუმები. სახერმნიფომ ხელი უნდა შეუწყოს ქსელზე წვდომის არადისკრიმინაციულ და მაქსიმალურად გამჭვირვადე მარეგულირებელი სისტემის შექმნას, რომლის

აღსრულების მონიტორინგზე პასუხისმგებელი იქნება მარეგულირებელი.

საქართველოში ენერგეტიკის სექტორი მნიშვნელოვანი გამოწვევების წინაშე დგას. ასოცირების ხერშეკრულების და ენერგეტიკური გაერთიანების გაწევრიანების ოქმით ნაკისრი ვარდებულებების შესრულება ენერგეტიკის სექტორში მნიშვნელოვან რეფორმებს ითვადისწინებს, მათგან აღსანიშნავია ენერგეტიკური ბაზრებს დიბერადიზაცია, მიმწოდებელთან კონტრაქტების პირობებისა და სტანდარტების ერთიანი მიდგომისა და სისტემების მოწესრიგება, სუბსიდირების მექანიზმების გამართვა და სხვ. რაც ინფორმაციისა და მონაცემების გამჭვირვადობის გარეშე ვერ განხორციელდება.

საქართველოს ენერგეტიკის სექტორში ინფორმაციის გამჭვირვადობის კუთხით მნიშვნელოვანი პრობლემები არსებობს. ხშირად ინფორმაცია დახურულია კომერციული საიდუმლოების მოტივით, თუმცა, არაკონკურენტული ბაზრის არსებობის პირობებში, ინფორმაციის დახურვა ემსახურება არა კომერციულად სენსიტიური ინფორმაციის დაცვას, არამედ არაკონკურენტული უპირატესობის შენარჩუნებას ან გადაწყვეტილებების მოქადაქეთაგან დამადვას.

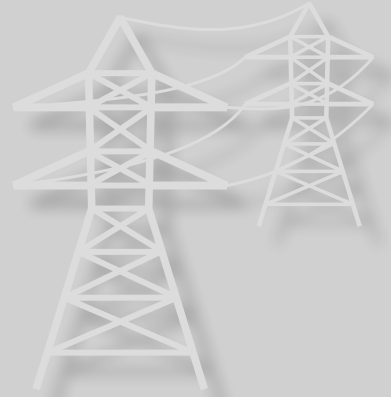
მნიშვნელოვანია საზოგადოებამ მაქსიმალური ძადისხმევა მიმართოს იქითკენ, რომ ა)ჩამოყადიბდეს და ამოქმედდეს ენერგეტიკურ ბაზრებზე რეალური კონკურენტციის მექანიზმები და მოხდეს მათი მკაცრი გამიჯვნა ბუნებრივად მონოპოლიური საქმიანობისგან; ბ)მოხდეს სექტორის მართვის და რეგულირების უფლებამოსილებათა გადანაწილება საუკეთესო საერთაშორისო პრაქტიკის შესაბამისად, გ)ჩამოყადიბდეს სტრატეგიული პრიორიტეტები, პროცედურები და სახერმძღვანელო პრინციპები იმისთვის რომ მინიმუმამდე იქნას დაყვანილი პიროვნური გადაწყვეტილებების მიღებასთან დაკავშირებული რისკები.

მოკდევადიან ჭრიდში მიზანშეწონილია გატარდეს ზომები ბუნებრივი გაზის ბაზრის ე.წ. კომერციულ სექტორში ფასების დადგენის გამჭვირვადე და არადისკრიმინაციული პრინციპების დანერგვისთვის. გადაიხედოს მოქმედი გრძელვადიანი კონტრაქტები და მონაწილეთა დეგითიმური, კომერციული ინტერესების გათვადისწინებით მოხდეს მათი პირობების და მექანიზმების გასაჯაროება. მნიშვნელოვანია დაჩქარდეს რეფორმები საქართველოს ევროკავშირთან ასოცირების და ენერგეტიკურ გაერთიანებაში გაწევრიანების ხერშეკრულებების შესაბამისად, რაც სექტორის გამჭვირვადობის, სტაბილურობის და განვითარების პირობებს შექმნის.

ბიბლიოგრაფია

- ენერგეტიკული ქარტიის ხერშეკრულება
- ვაჭრობის მსოფლიო ორგანიზაციის ხერშეკრულება
- ვაჭრობისა და ტარიფების შესახებ გენერალური შეთანხმება
- 2009/72/EC დირექტივა ელექტროენერგიის შიდა ბაზრისათვის საერთო წესების შესახებ
- 2009/73/EC დირექტივა ბუნებრივი გაზის შიდა ბაზრისათვის საერთო წესების შესახებ
- 714/2009 რეგულაცია ელექტროენერგიით ტრანსსასაზღვრო ვაჭრობის ქსელზე დაშვების შესახებ
- 715/2009 რეგულაცია ბუნებრივი გაზის გადამცემ ქსელებზე დაშვების შესახებ
- 713/2009 რეგულაცია ენერგეტიკის მარეგულირებელთა თანამშრომლობის სააგენტოს (ACER) დაფუძნების შესახებ
- საქართველოს ზოგადი ადმინისტრაციული კოდექსი
- საქართველოს კანონი ელექტროენერგიისა და ბუნებრივი გაზის შესახებ
- საქართველოს კანონი ეროვნული მარეგულირებელი ორგანოების შესახებ
- საქართველოს კანონი ოფიციალური სტატისტიკის შესახებ
- საქართველოს კანონი „პერსონალურ მონაცემთა დაცვის შესახებ“
- საქართველოს მთავრობის #214 დადგენილება „საქართველოში ელექტროსადგურების მშენებლობის ტექნიკურ-ეკონომიკური შესწავლის, მშენებლობის, ფლობის და ოპერირების შესახებ ინტერესთა გამოხატვის წესის დამტკიცების შესახებ“
- საქართველოს ენერგეტიკის მინისტრის ბრძანება #40 - იმ ელექტროსადგურების მშენებლობის ტექნიკურ ეკონომიკური შესწავლის, მშენებლობის, ფლობის და ოპერირების შესახებ წინადადებების საქართველოს ენერგეტიკის სამინისტროსათვის წარდგენისა და განხილვის წესის და პირობების დამტკიცების თაობაზე, რომლებიც არ არის შეტანილი საქართველოში ასაშენებელი პოტენციური ელექტროსადგურების ნუსხაში
- საქართველოს ენერგეტიკის მინისტრის 2007 წლის 25 სექტემბრის ბრძანება №69 „ბუნებრივი გაზის მიწოდების საქმიანობის დერეგულირებისა და ნაწილობრივი დერეგულირების შესახებ“
- საქართველოს ენერგეტიკის მინისტრის 2017 წლის 14 აგვისტოს ბრძანება #52 „ბუნებრივი გაზის მიწოდების საქმიანობის დერეგულირებისა და ნაწილობრივი დერეგულირების შესახებ“ საქართველოს ენერგეტიკის მინისტრის 2007 წლის 25 სექტემბრის №69 ბრძანებაში ცვლილების შეტანის თაობაზე“
- საქართველოს ენერგეტიკისა და წყარმომარაგების მარეგულირებელი ეროვნული კომისიის 2008 წლის 18 სექტემბრის დადგენილება #24 „ელექტროენერგეტიკის, ბუნებრივი გაზისა და წყარმომარაგების სექტორში რეგულირების საფასურის გაანგარიშების და გადახდის წესების დამტკიცების შესახებ“
- საქართველოს ენერგეტიკისა და წყარმომარაგების მარეგულირებელი ეროვნული კომისიის 2009 წლის 9 ივლისის დადგენილება №12 „ბუნებრივი გაზის მიწოდებისა და მოხმარების წესების შესახებ“
- საქართველოს ენერგეტიკის მინისტრის 2006 წლის 30 აგვისტოს ბრძანება №77 „ელექტროენერგიის (სიმძლავრის) ბაზრის წესების დამტკიცების შესახებ“
- საქართველოს ენერგეტიკისა და წყარმომარაგების მარეგულირებელი ეროვნული კომისია, 2016 წლის ანგარიში
- დ. ჯერვადიძე “საქართველოს გაზის ბაზარი: მოკლე და საშუალოვადიანი გამოწვევები“, 2017
- მსოფლიო გამოცდილება საქართველოსთვის - “ენერგეტიკული სუბსიდიების აღმოსავლეთ პარტნიორობის ქვეყნებში - საქართველო“ 2017წ.
- მსოფლიო გამოცდილება საქართველოსთვის - „საქართველოს ენერგეტიკისა და წყარმომარაგების მარეგულირებელი ეროვნული კომისია - შეფასების ანგარიში“, 2017 წ.

ენერგოეფექტურობა შენობებში

ევროდირექტივების ძირითადი მოთხოვნები და საქართველოში არსებული ვითარება

თუთანა კვარაცხელია
„მსოფლიო გამოცდილება საქართველოსთვის“

შესავალი

ენერგეტიკული გაერთიანების დამფუძნებელ ხელშეკრულებასთან საქართველოს შეერთების შესახებ ოქმის თანახმად, საქართველომ უნდა განახორციელოს ევროპარდამენტისა და საბჭოს 2010 წლის 19 მაისის დირექტივა 2010/31/EU შენობების ენერგოეფექტურობის შესახებ (EPBD) და ევროპარდამენტისა და საბჭოს 2012 წლის 25 ოქტომბრის დირექტივა 2012/27/EU ენერგოეფექტურობის შესახებ (EED).

შენობები მოხმარენ ყველაზე მეტ ენერგიას ვიდრე გლობალური ეკონომიკის სხვა სექტორები. მსოფლიო ბანკის მონაცემებით, გლობალურად მოხმარებული ენერგიის 34% შენობებზე მოდის, რაც აღემატება ენერგიის მოხმარებას ინდუსტრიისა და ტრანსპორტის სექტორებში.

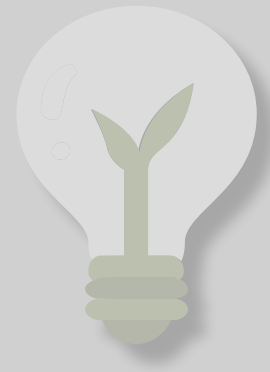
ევროკავშირის მასშტაბით, შენობების მიერ ენერგიის მოხმარება მთლიანი ენერგიის მოხმარების 40%-ია. შესაბამისად, ამ სექტორში ენერგომოხმარების შემცირება უმნიშვნელოვანეს როლს ასრულებს ევროკავშირის ენერგეტიკული სტრატეგიის მიზნის მიღწევაში, რაც გურისხმობს ენერგიის მოხმარების 20%-ით შემცირებას 2020 წლისათვის.

საქართველოში მშენებლობების რიცხვი იზრდება, თუმცა არ არსებობს ერთიანი სამშენებლო ნორმები და მოქმედებს 37 ქვეყნის სტანდარტი. სამშენებლო კოდექსი შემუშავებულია, მაგრამ პარდამენტის მიერ დამტკიცებული არ არის.

საქართველოსთვის დირექტივების განხორციელების ვადად მოცემულია 2019 წლის 30 ივნისი და 2018 წლის 31 დეკემბერი, თუმცა ეკონომიკის სამინისტრო, რომელიც არის ამ დირექტივების შესრულებაზე პასუხისმგებელი სტრუქტურა, ენერგეტიკის სამინისტროსთან ერთად, აწარმოებს მორაპარაკებებს ენერგეტიკული გაერთიანების სამდივნოსთან დირექტივების კონკრეტული მუხრების განხორციელების ვადების შესახებ და იგი შესაძლებელია არ ემთხვეოდეს ოქმში მითითებულ თარიღს.

2010/31/EU დირექტივა შენობების ენერგოეფექტურობის შესახებ (EPBD)

EPBD მიზანია შენობების ენერგოეფექტურობის გაზრდის ხელშეწყობა, რასაც, სათბური გაბების ემისიის შემცირებასთან ერთად, აქვს ბევრი სხვა დადებითი შედეგიც, მათ შორის: დასაქმების გაზრდა სამშენებლო სექტორში,

ტექნოლოგიების განვითარება და ინოვაცია, ჰაერის, წყლის მიწის დაბინძურების შემცირება, ადამიანის ჯანმრთელობისა და კომფორტის ღონის გაზრდა, ენერგიაზე გადასახადების შემცირება და ა.შ.

ამ მიზნის მისაღწევად ღირეფტივა გვთავაზობს მთელ რიგ ღონისძიებებს, მათ შორის:

შენობების ენერგოეფექტურობის მინიმალური მოთხოვნების შემუშავება (მუხრი 3-8)

ღირეფტივა ავარდებულებს ქვეყნებს შეიმუშაონ მეთოდოლოგია ეროვნულ დონეზე, რომლის მიხედვითაც უნდა განსაზღვრონ ენერგოეფექტურობის მინიმალური მოთხოვნები შენობების ცარკვეური ტიპებისა და კატეგორიებისათვის.

მეთოდოლოგიაში გათვარისწინებული უნდა იყოს: შენობების თხური მახასიათებლები (დათბუნება, გათბობა, გაგრილება ა.შ.), თბო-იზოლაცია და ცხედ-წყადმოძარაგება, კონდიციონერების სისტემა, ინტეგრირებული განათება, კრიმატური პირობები და ა.შ. მინიმალური მოთხოვნების დადგენა კი უნდა მოხდეს ხარჯის ოპტიმალური დონის (Cost-optimal Level) გათვარისწინებით.*

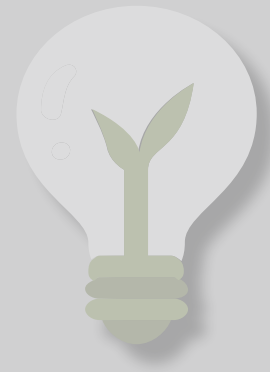
ამ მეთოდოლოგიის საფუძველზე შემუშავებული და დადგენილი ნორმები ეხება ყველა ახად შენობას და არსებულ შენობებს, რომლებიც კაპიტალურად რემონტდება. გამონაკლისია ისტორიული შენობები, რელიგიური დანიშნულების შენობები, დროებითი საცხოვრებლები და ა.შ. მინიმალური ენერგეტიკური მახასიათებლები უნდა გადაიხედოს რეგულარულად და განახლდეს საჭიროების შემთხვევაში.

ღირეფტივა ცარკვე აყარბებს ტექნიკური სამშენებლო სისტემების მოთხოვნების განსაზღვრის საჭიროებას (გათბობის სისტემები; ცხედი წყდის სისტემები; კონდიციონერების სისტემები; ვენტილაციის დიდი სისტემები ან ასეთი სისტემების კომბინაცია) და მიუთითებს, რომ უნდა წახადისდეს ჭკვიანი მრიცხველების გამოყენება (მუხრი 8).

თითქმის ნულოვანი ენერგიის შენობები - NZEB (მუხრი 9)

კონკრეტური ვადის განსაზღვრის შემდეგ, ყველა ახადი შენობა უნდა იყოს თითქმის ნულოვანი ენერგიის შენობა, ეს მოთხოვნა პირვედ რიგში უნდა დააკმაყოფირონ საჯარო შენობებმა.

თითქმის ნულოვანი ენერგიის მეონეა შენობა, რომელსაც აქვს ძადიან მაღადი ენერგოეფექტურობის მაჩვენებელი. თითქმის ნულოვანი ან ძადიან დაბადი რაოდენობის მოთხოვნიდი ენერგია კი მიიღება ადგირზე ან მიმდებარე ტერიტორიაზე არსებული განახლებადი ენერგიის წყაროებიდან.

*„ხარჯის ოპტიმალური დონე“ გუდისხმობს შენობის ენერგოეფექტურობის დონეს, რომელის მიღწევაც არის ყვედაზე დაბადი ხარჯის მეონე შენობის სავარაუდო ეკონომიკური ექსპლუატაციის პერიოდში. ხარჯის ოპტიმალური დონე უნდა დადგინდეს შედარებითი მეთოდოლოგიის გამოყენებით.

წამახარისებელი ღონისძიებები (მუხდი 10)

ღირექტივა ავადღებულებს ქვეყნებს შეიმუშაონ არსებული და დაგეგმილი წახარისებების (მათ შორის ფინანსური) ღონისძიებების სია შენობებში ენერგოეფექტურობის გაუმჯობესებისათვის. აღნიშნული სია უნდა განახდეს ყოველ 2 წელიწადში ერთხელ და შეფასდეს ქვეყნების მიერ შემოთავაზებული წამახარისებელი ღონისძიებების ეფექტურობა. წამახარისებელ ღონისძიებებში იგულისხმება პოლიტიკის ინსტრუმენტები (რეგულაციები, წესები, კანონები, ჯარიმები, საინფორმაციო და ცნობიერების ამაღლების ღონისძიებები) და ფინანსური ღონისძიებები (გრანტები, სუბსიდიები, საგადასახადო შეღავათები, სესხები ა.შ.)

შენობების სერტიფიცირება (მუხდი 11, 12, 13)

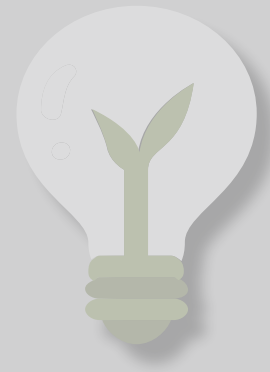
შენობების სერტიფიცირება არის ერთერთი უმნიშვნელოვანესი საკითხი, რომელსაც ღირექტივის 3 მუხდი ეძღვნება. ღირექტივის მიხედვით, ქვეყნებს უნდა ჰქონდეთ შენობების ენერგოეფექტურობის სერტიფიკატების შემუშავების სისტემა. სერტიფიკატები უნდა მოიცავდეს ინფორმაციას შენობის მიერ მოხმარებული ენერგიის შესახებ და ასევე იძლეოდეს რეკომენდაციებს ენერგიის მოხმარების შემცირების და ენერგოეფექტურობის გაუმჯობესების შესახებ. აღსანიშნავია, რომ სერტიფიკატზე დატანილი ინფორმაცია და რეკომენდაციები ხშირ შემთხვევაში არის ტექნიკური და მომხმარებლისთვის ძნელად გასაგები. ამიტომ რეალური შედეგის მისაღებად, მნიშვნელოვანია ინფორმაცია გადმოცემული იყოს მარტივად და გასაგებად.

სერტიფიკატები წარმოდგენილი უნდა იქნას მშენებლობის, გაყიდვის, გაქირავების ეტაპებზე და განთავსდეს მედიაში სარეკლამო განცხადებებთან ერთად. მოთხოვნა ასევე ეხება საჯარო შენობებს, სადაც სერტიფიკატები გამოკრული უნდა იყოს ხაღხისთვის კარგად დასანახ ადგილას. ენერგეტიკური სერტიფიკატების მოქმედების ვადა არის 10 წელი.

სერტიფიკატები ენერგოეფექტურობის შესახებ ცნობიერების ამაღლებს ინსტრუმენტიცაა. წევრი ქვეყნების გამოცდილება აჩვენებს, რომ ენერგოეფექტური შენობები იყიდება და ქირავდება უფრო სწრაფად ვიდრე ჩვეულებრივი შენობები. ამიტომ განსაკუთრებული ყურადღება ეთმობა სარეკლამო განცხადებებში სერტიფიკატების განთავსებას და საჯარო შენობების ვადღებულებას, განათავსონ ისინი გამოსაჩენ ადგილას.

ინსპექტირება და კონტროლი (მუხდი 14, 15, 16, 17, 18)

ღირექტივის მიხედვით, უნდა შეიქმნას შესაბამისი ინსტრუმენტები, რომ დაწესდეს 20 კვტ. ზე მეტი გამომუშავების გათბობის სისტემების და 12 კვტ. ზე მეტი გამომუშავების გაგრილების სისტემების რეგულარული

ინსპექტირება. ამასთან, 100 კვტ.-ზე მეტი გამომუშავების მქონე გათბობის სისტემები უნდა შემოწმდეს სულ მცირე ორ წელიწადში ერთხელ.

ინსპექტირებისა და კონტროლის სისტემების დამოუკიდებლობისათვის, დირექტივის მოთხოვნაა შენობების სერტიფიცირება და გათბობისა და კონდიციონერების სისტემების შემოწმება განხორციელდეს დამოუკიდებლად კვალიფიციური და/ან აკრედიტებული ექსპერტების მიერ.*

2012/27/EU დირექტივა ენერგოეფექტურობის შესახებ (EED)

ენერგოეფექტურობის შესახებ 2012 წლის დირექტივაში რამდენიმე მუხრი ეხება ენერგოეფექტურობის შენობებში. დირექტივის მე-4 მუხრის მიხედვით, საჭიროა შემუშავდეს გრძელვადიანი სტრატეგია საჯარო, კერძო, საყოფაცხოვრებო და კომერციული შენობების გასარემონტებლად ინვესტიციების მოზიდვისათვის (ეს უნდა იყოს ენერგოეფექტურობის სამოქმედო გეგმის ნაწილი).

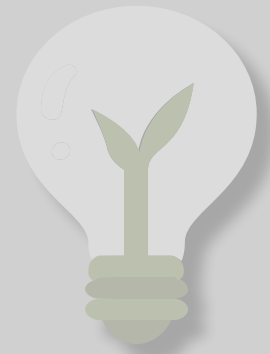
დირექტივა ასევე ავადდებულებს ქვეყნებს, ყოველწლიურად, ენერგოეფექტურობის პრინციპების შესაბამისად, გაარემონტონ საჯარო შენობების ფართის 1%. თუ საჯარო სტრუქტურები გაარემონტებენ წლიურად 1% ზე მეტს, ეს მაჩვენებელი ჩაითვლება წინა ამ მომდევნო წლების ვადდებულებების შესრულებაში. დირექტივა განიხილავს სხვა ადრენატიული ღონისძიებების შეთავაზებასაც, რომელსაც ექნება იგივე ეფექტი.

საინტერესოა ასევე ენერგეტიკური აუდიტების საკითხიც, რომელიც გარკვეულწილად უკავშირდება შენობებში ენერგოეფექტურობის დირექტივის მოთხოვნებს ექსპერტების ხედმისაწვდომობასთან დაკავშირებით. EED მე-8 მუხრის მიხედვით, ქვეყნებმა უნდა უზრუნველყონ საბოლოო მომხმარებლებისთვის მაღალხარისხიანი ენერგეტიკური აუდიტის ხედმისაწვდომობა. ხედშემკვრელმა მხარეებმა ასევე უნდა შეიმუშაონ პროგრამები საყოფაცხოვრებო მომხმარებლებს შორის აუდიტის სარგებლის შესახებ ცნობიერების ასამაღლებლად სათანადო კონსულტაციების მეშვეობით და წაახადისონ ენერგიის აუდიტორების კვალიფიკაციის ტრენინგ პროგრამები, რათა ხედი შეუწყოს ექსპერტების საკმარის ხედმისაწვდომობას.***

საქართველოში არსებული ვითარება

საქართველოში აღნიშნული დირექტივების მოთხოვნები უნდა აისახოს და გათვალისწინებულ-იქნას შესაბამის კანონმდებლობასა და რეგულაციებში. დირექტივის შესრულებაზე პასუხისმგებელი ორგანოა ეკონომიკის სამინისტრო.

დირექტივის მოთხოვნების შესრულების კუთხით, რამდენიმე ძირითადი პრობლემა იკვეთება:

* Directive 2010/31/EU of the European Parliament and of the Council of 19 May 2010 on the energy performance of buildings

** Directive 2012/27/EU of the European Parliament and of the Council of 25 October 2012 on energy efficiency, amending Directives 2009/125/EC and 2010/30/EU and repealing Directives 2004/8/EC and 2006/32/EC Text with EEA relevance

- ენერგოეფექტურობის სამშენებლო სტანდარტების არარსებობა - საქართველოში არ არსებობს ერთიანი სამშენებლო ნორმები და მოქმედებს 37 ქვეყნის სტანდარტი. სამშენებლო კოდექსი შემუშავებულია, თუმცა ჯერჯერობით პარლამენტის მიერ დამტკიცებული არ არის. არ არსებობს ასევე სივრცითი დაგეგმვის ერთიანი გეგმა და მშენებლობები მიმდინარეობს ქაოსურად.

- ენერგოეფექტურობის არსებული წამახალისებელი ღონისძიებები არასაკმარისად ეფექტურია. მიზნობრივი საბანკო კრედიტები ნაკლებ შედეგიანია, რადგან ბანკები რეალურად არ გასცემენ დაბაღპროცენტიან სესხებს. გარდა ამისა, საქართველოში დღეს არსებული სუბსიდირებული ტარიფები არ იძლევა ენერგოეფექტურობის განვითარების შესაძლებლობას. დაბარი ტარიფის დროს ინვესტიცია ენერგოეფექტურ ტექნოლოგიაში ნაკლებად მომგებიანია გრძელი უკუგების პერიოდის და შედარებით დაბარი ფინანსური დანაზოგის გამო. შესაბამისად, ქვეყანაში ენერგეტიკური მომსახურების კომპანიების (ესკოების) მოქმედებისთვის არასახარბიელო გარემოა.

- ენერგოეფექტურობის განვითარებას ასევე ხელს უშლის ბაზარზე არსებული ენერგოეფექტური მასალების და ტექნოლოგიების სიძვირე. საჯარო შესყიდვებში კი ენერგოეფექტური შესყიდვები ვერ ხორციელდება ვინაიდან სახელმწიფო შესყიდვის მთავარი კრიტერიუმია დაბარი ფასი.

- არ არსებობს შენობების თუ კონკრეტული ბინების სერტიფიცირების ერთიანი პრაქტიკა, შესაბამისად, მომხმარებელი არ არის დაცული დაუსაბუთებელი რეკლამისაგან.

- ინსპექტირებისა და კონტროლის სისტემები ნაკლებად გამართულია. პრობლემაა ენერგეტიკურ საკითხებზე პასუხისმგებელი კვალიფიციური კადრების, ექსპერტებისა და აუდიტორების ნაკლებობა.

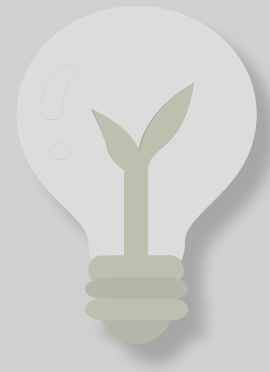
- არ არის ჩამოყალიბებული თითქმის ნულოვანი ენერგიის შენობების განმარტება. ღირეტივის მიხედვით, ქვეყნებმა თვითონ უნდა განსაზღვრონ როგორი იქნება თითქმის ნულოვანი ენერგიის შენობის მახასიათებლები, ამისათვის კი უნდა შემუშავდეს ეროვნული გეგმა სადაც მოყვანილი იქნება:

- თითქმის ნულოვანი ენერგიის მქონე შენობების განმარტების პრაქტიკაში დეტალური გამოყენება

- ყოველ წელს კვტ./სთ/-ში გამოხატული პირველადი ენერგიის მოხმარების რიცხვითი მაჩვენებელი მ2 ფართობის ერთეულზე შუადედური სამიზნე მაჩვენებლები

- თითქმის ნულოვანი ენერგიის მქონე შენობების ხელშეწყობისთვის გამიზნული პოლიტიკისა და ფინანსური ან სხვა ღონისძიებების შესახებ ინფორმაცია და ა.შ.

- საქართველოში პრობლემური საკითხია ასევე საერთო საკუთრების გასაუმჯობესებლად ბინათმესაკუთრებისგან

საფასურის შეგროვება, რაც ამჟამად ძირითადად მუნიციპალური დაფინანსებით კომპენსირდება.

დასკვნა

შენობების ენერგოეფექტურობის საკითხი ღირექტივებში კომპლექსური თემებისაგან შედგება, გარკვეული ნაბიჯები ღირექტივების მოთხოვნების შესრულების კუთხით უკვე გადადგმულია და დაგეგმილია სხვადასხვა ღონისძიება თუმცა, პირველ რიგში, აუცილებელია ერთიანი სამშენებლო ნორმების შემოღება და მასში ენერგოეფექტურობის მოთხოვნების ასახვა საქართველოში არსებული კლიმატური პირობების გათვალისწინებით.

ღირექტივის მრავალფეროვნების და სირთულის გათვალისწინებით, საჭიროა ღირექტივის დანერგვისათვის შესაბამისი ორგანიზაციული სტრუქტურებისა და სამოქმედო გეგმის დროულად შემუშავება, სადაც სამუშაოები განაწილებული იქნება სხვადასხვა თემატური მიმართულების მიხედვით.

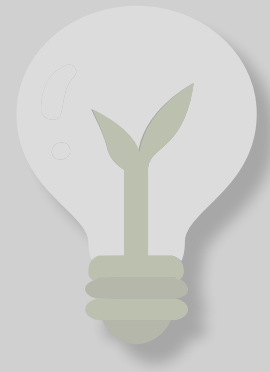
ღირექტივა განახლებადი ენერგიის წყაროებიდან ენერგიის გამოყენების ხედშეწყობის შესახებ ძირითადი მოთხოვნები და გამონკვევები საქართველოსთვის

ნინო მაღრაძე
ექსპერტი განახლებადი ენერგიის საკითხებში

**ღირექტივა 2009/28/EC განახლებადი ენერგიის წყაროებიდან
ენერგიის გამოყენების ხედშეწყობის შესახებ**
ძირითადი მოთხოვნები და გამონკვევები საქართველოსთვის

განახლებადი ენერგიის წყაროების განვითარება მთელ მსოფლიოში იზრდება და ეს ტენდენცია მომავალშიც გაგრძელდება რადგან განახლებადი ენერგიის ტექნოლოგიები იაფდება, მათ დანერგვას კი მნიშვნელოვანი დადებითი ეფექტი აქვს ქვეყნების მდგრად ეკონომიკურ განვითარებაზე.

ბოლო პერიოდში განახლებადი ენერგიის წარმოებაზე შემცირებულმა დანახარჯებმა მნიშვნელოვანი ბიძგი მისცეს ამ ტიპის ტექნოლოგიების განვითარებას და ენერგეტიკულ ბაზარში განახლებადი ენერგიების წილის მნიშვნელოვან ზრდას. მაგარიითისათვის, ევროკავშირი მიზნად ისახავს განახორციელოს სათბურის გაზებისგან თავისუფალი ელექტროენერგიის მიწოდება 2050 წლისათვის. განახლებადი ენერგიის წყაროებიდან ენერგიის გამოყენების

ხელშეწყობის შესახებ 2009/28/EC დირექტივა წარმოადგენს საერთო ჩარჩოს ენერგიის საერთო წარმოებაში განახლებადი ენერგიის წილის გაზრდისათვის.

საქართველო-ევროკავშირის ასოცირების შესახებ (27.06.2014) შეთანხმების მიხედვით, საქართველოს უკვე აქვს აღებული ვადლებულებები ხელი შეუწყოს განახლებადი ენერგორესურსების გამოყენებას და განსაზღვრულ ვადებში მოახდინოს საკუთარი კანონმდებლობის ევროკავშირის კანონმდებლობასთან ჰარმონიზაცია. „ენერგეტიკური გაერთიანების“ გაწევრიანების ოქმის შესაბამისად, საქართველოს მიერ განახლებადი ენერგიის დირექტივის დანერგვა უნდა განხორციელდეს 2018 წლის 31 დეკემბრისთვის.

2009/28/EC დირექტივა ადგენს საერთო ჩარჩოს, რომელმაც ხელი უნდა შეუწყოს ენერგიის განახლებადი წყაროების განვითარებას. დირექტივა მოიცავს და აყალიბებს შემდეგ სავადლებულო პირობებს და წესებს:

- ეროვნული სამიზნე მაჩვენებლების საერთო წილი ენერგიის განახლებადი წყაროების მთლიან საბოლოო ენერგიის მოხმარებაში და ტრანსპორტის სექტორში;
- წესები, რომლებიც შეეხება განახლებადი ენერგიის სტატისტიკურ ტრანსფერს ხელშემკვრელ ქვეყნებსა და მესამე მხარეთა შორის;
- წესები ერთობლივი პროექტებისთვის ხელშემკვრელ მხარესა და მესამე ქვეყნებს შორის
- ენერგიის წარმომავლობის დადგენის ადმინისტრაციული პროცედურები;
- ენერგიის განახლებადი წყაროების ქსელზე დაშვების წესები და მოთხოვნები გადამცემი და გამანაწილებელი ქსელის მიმართ;
- მყარი და თხევადი ბიოსაწვავის მდგრადობის კრიტერიუმები;
- დაინტერესებული და ჩართული მხარეების ინფორმირების და ტრენინგების ღონისძიებები;

დირექტივის მიზანია ასევე ემსახურობდეს ინვესტორთა ნდობის შენარჩუნებას და განახლებადი ენერგიით ტრანსსაზღვრო ვაჭრობის ხელშეწყობას.

ევროკავშირის წევრ ქვეყნებს განსაზღვრული აქვთ მოთხოვნები, რაც აქტიურად უნდა დანერგონ და განახორციელონ, მათ შორის:

- განახლებადი ენერგიის წყაროების წილის განსაზღვრა მთლიან ენერგომოხმარებაში და მათი გამოყენების ღონისძიებები;
- განახლებადი ენერგიის ეროვნული სამოქმედო გეგმის შემუშავება;
- წევრ ქვეყნებს შორის თანამშრომლობის გაძლიერება;
- ადმინისტრაციული ბარიერების შემსუბუქება;
- ენერგიის წარმომავლობის შესახებ სერტიფიცირების

სისტემის დანერგვა;

- ენერგეტიკური ინფრასტრუქტურის განვითარება და ქსეზე დაშვება;
- ბიოსაწვავის გამოყენების მდგრადობის კრიტერიუმების შემუშავება;
- საინფორმაციო ღონისძიებების და ტრენინგების ჩატარება.

განახლებადი ენერგიის წყაროების წილის განსაზღვრისათვის, თითოეული ხერშემკვრელი მხარე ვადდებულია, განსაზღვროს განახლებადი ენერგიის წყაროების სამიზნე ღონე საერთო ენერგო მოხმარებაში 2020 წლისთვის; დააწესოს ეროვნული სამიზნე მაჩვენებელი და წაახადისოს ენერგოეფექტურობა და ენერგო დაზოგვა. ეროვნული სამიზნე მაჩვენებლების მიზანია ინვესტირებისთვის განსაზღვრულობის შექმნა და ტექნოლოგიების განვითარება, რომლებიც აწარმოებენ ენერგიას ყველა ტიპის განახლებადი ენერგიის წყაროდან. წილის გაზრდის ღონისძიებები ეფექტურად უნდა იქნეს შემუშავებული, რისთვისაც მხარეებს შეუძლიათ შექმნან ხერშეწყოების მექანიზმები და თანამშრომლობის მექანიზმები წევრ ქვეყნებსა და მესამე მხარეებს შორის. ამავდროულად 2020 წლისთვის ტრანსპორტის სექტორში განახლებადი ენერგიების წილი უნდა იყოს 10%. თუმცა “ენერგეტიკური გაერთიანების დამფუძნებელ ხერშეკრულებასთან საქართველოს შეერთების შესახებ” ოქმის მიხედვით, საქართველოსთვის 2020 წლისთვის განახლებადი ენერგიის სამიზნე ღონე განისაზღვრება „ენერგეტიკური გაერთიანების“ სამდივნოს კომპეტენციის ფარგლებში წარმოებული შესაბამისი კვლევის დასრულების შემდეგ.

დირექტივა განსაზღვრავს ვადდებულებას, დაწესდეს განახლებადი ენერგიის ხერშეწყოების მექანიზმები, თუმცა არ განსაზღვრავს ხერშეწყოების პოლიტიკას და თითოეული მხარე თავისუფალია არჩევანში. საბაზრო მექანიზმების დანერგვა უნდა განხორციელდეს ბაზრის განვითარებასთან ერთად, ამავდროულად ძირითადად გავრცელებულია ორი სახის მექანიზმები:

1. გენერაციაზე დაფუძნებული:

- ფასის მიხედვით: Feed-in-Tariff, Feed-in Premium, გრძელვადიანი გარანტირებული შესყიდვის ხერშეკრულება, ფიქსირებული პრემიუმების სისტემა;
- კვოტების მიხედვით: მწვანე სერტიფიკატები, ტენდერი და ა.შ.

2. ინვესტიციაზე დაფუძნებული:

- ფასის მიხედვით: საინვესტიციო სუბსიდირება, საგადასახადო შეღავათები;
- კვოტების მიხედვით: ტენდერი.

განახლებადი ენერგიის ეროვნული სამოქმედო გეგმის შემუშავება ენერგეტიკური გაერთიანების მიერ შემუშავებული ფორმის მიხედვით, უნდა მოიცავდეს:

- ეროვნულ სამიზნე მარეგულირებლის დანერგვას განახლებადი ენერგიის წილის განსაზღვრისათვის ტრანსპორტში, ელექტროენერგიაში, გათბობასა და გაგრილებაში, ენერგოეფექტურობის გათვადისწინებით;
- მიზნის მისაღწევად თანამშრომლობას ადგილობრივ, რეგიონალურ და ეროვნულ ხედისუფლებასთან;
- დაგეგმირ სტატისტიკურ ტრანსფერს ან საერთო პროექტებს;
- ეროვნულ პოლიტიკას არსებული ბიომასის გამოყენებასა და ახალი რესურსების სხვადასხვა სახით გამოყენებისთვის მოზიდვიმებასთან დაკავშირებით.

დირექტივაში მნიშვნელოვანი ნაწილი ეთმობა სტატისტიკურ ტრანსფერს, რომელიც ითვადისწინებს მხარეების ურთიერთთანამშრომლობას და მოცემულია მისი განხორციელებისათვის აუცილებელი მოთხოვნები.

რაც შეეხება ერთობრივ პროექტებს, ეს შეიძლება მოიცავდეს როგორც ხერშემკვრელ მხარეებს, ასევე ევროკავშირის წევრ ქვეყნებს და კერძო ოპერატორებს. მხარეებს შეუძლიათ შექმნან ერთობრივი ხერშემწყობის მექანიზმები, რომ გაზარდონ თავიანთ ქვეყნებში განახლებადი ენერგიის წყაროებიდან წარმოებული ელექტროენერგიის მოცულობა.

დირექტივა მოითხოვს, რომ ადმინისტრაციული პროცედურები, რეგულაციები, წესები რაც მოიცავს ავტორიზაციას და დიცენზირება, უნდა იყოს პროპორციული და აუცილებელი. ამასთანავე, აუცილებელია დანერგოდი იყოს სპეციალისტების და ტექნოლოგიების სერტიფიცირების სისტემა.

ინფორმაცია ხედმისაწვდომი უნდა იყოს ყველა ხედმომწერი მხარის შესაბამისი დაინტერესებული პირისათვის და ასევე ინფორმაცია ტექნოლოგიებისა და სისტემების სარგებლის, ხარჯის და ენერგოეფექტურობის შესახებ განთავსებული უნდა იქნეს მომწოდებლის ან/და ეროვნული კომპეტენტური ინსტიტუტის მიერ. ხედმომწერი მხარეების ვადდებულებაა მოახდინონ აღვირბორივი და რეგიონული ხედისუფდების მიერ შესაბამისი ინფორმაციის მიწოდება და ცნობადობის ამაღლება, ინსტრუქციებით, ტრენინგებით და ა. შ.

წარმოშობის სერტიფიკატები განახლებადი ენერგიის წარმოების წახადისების ერთ-ერთ მექანიზმს წარმოადგენს, რომელიც ბევრ ქვეყანაშია დანერგილი საბოლოო მომხმარებლისთვის განახლებადების შესაბამისი წილის მიწოდების უზრუნველსაყოფად. წარმოშობის სერტიფიკატი გაცემური უნდა იქნას არადისკრიმინაციური გამჭვირვადე და ობიექტური კრიტერიუმის გათვალისწინებით. წარმოშობის სერტიფიკატის გაცემა ხდება მწარმოებლის მოთხოვნის საფუძველზე.

დირექტივა ნათლად აყალიბებს ქსედის ოპერირებისადმი და მასზე მიერთების მიმართ მოთხოვნებს, ესენია:

- ესეღმე პრიორიტეტული ან გარანტირებული დაშვება, გამჭვირვადე და არადისკრიმინაციული პროცედურების შესაბამისად;
- პრიორიტეტული დისპეტჩირება;
- გადამცემი და გამანაწილებელი ქსელის ინფრასტრუქტურის განვითარება, მათ შორის ინტეგრეტიული ქსელები, ენერგიის შემნახვერი ტექნოლოგიები, რაც საჭიროა სისტემის უსაფრთხო ოპერირებისათვის და უზრუნველყოფს განახლებადი ენერგიების წარმოების განვითარებას და ტრანსსაზღვრო ვაჭრობის გაძლიერებას;
- მიერთების ხარჯების განაწილება, ნაწილობრივ ან სრულად დაფარვა;
- ავტორიზაციის გამარტივებული პროცედურა;
- მიერთების მოთხოვნებისა და ტარიფების საჯაროობა;
- პასუხისმგებელი სისტემის ოპერატორების მიერ ანგარიშის წარდგენა მარეგულირებლისათვის გასატარებელი ღონისძიებების შესახებ.

დირექტივა მდგრად ბიოსაწვავად ისეთ საწვავს განსაზღვრავს, რომლის გამოყენებითაც მავნე სათბურის აირების გაფრქვევები მცირდება მინიმუმ 35%-ით სხვა სათბობთან შედარებით. 2017 წლისთვის ეს დაზოგვა უნდა იყოს 50%, ხოლო 2018 წელს იზრდება 60%-მდე მხოლოდ ახალი საწარმოებისთვის რომლებიც გაეშვება 2017 წლის 1 იანვრის შემდეგ. ემისიების დათვრის დროს მხედველობაში მიიღება მთელი სასიცოცხლო ციკლის პერიოდში დაზოგიერი სათბურის აირები და მოიცავს ემისიებს ბიო პროდუქტის მოყვანიდან, დამუშავებიდან და ტრანსპორტიდან. ევროკავშირში მიღებულია ნებაყოფლობითი სქემები ბიოსაწვავის განვითარების ხელშეწყობისთვის და მათ განხორციელებაში ჩართულია დამოუკიდებელი აუდიტორები. ძირითადი კრიტერიუმები მყარი და თხევადი ბიოსაწვავის მიმართ შემდეგია:

- დირექტივის მიზნებისათვის, განახლებადად არ ჩაითვლება ბიოსაწვავი რომელიც იზრდება ისეთ ადგილებში როგორცაა ტყეები, ჭაობები და ა.შ.
- ბიოსაწვავის წარმოება არ შეიძლება მაღალი ბიომრავალფეროვნების მქონე ნიადაგიდან, როგორცაა ბიომრავალფეროვანი მდელოები და ა.შ.
- ბიომასის პოტენციარის სრულად ასათვისებლად საჭიროა არსებული ხე-ტყის რეზერვების მობირიზება და ახალი სატყეო სისტემის შექმნა;
- ბიომასის ნედრი მასალა შესაძლებელია მოყვანილი იქნას ენერგეტიკური გაერთიანების შიგნით ანდა სხვა ქვეყნებში;
- აუცილებელია მდგრადობის კრიტერიუმის ვერიფიკაცია: ხელშემკვრელ მხარეებს შეუძლიათ მოსთხოვონ ეკონომიკურ ოპერატორებს მდგრადობისთვის დაწესებული კრიტერიუმის შესრულება, რისთვისაც ოპერატორებს შეუძლიათ გამოიყენონ მასური დაბადანსების სისტემა, რითაც სხვადასხვა განახლებადობის ხარისხის ბიოსაწვავს შეურვევენ ერთმანეთში;

განახლებადი ენერგიის წყაროებიდან ენერგიის გამოყენების ხერშეწყობის შესახებ ღირექტივის დანერგვა დიდი გამოწვევების წინაშე აყენებს საქართველოს. ღირექტივის მოთხოვნების შესრულება ბევრ სხვადასხვა პრობლემაურ საკითხთანაა დაკავშირებული, რომელთა შორის აღსანიშნავია:

- ხარვეზები კანონმდებლობაში - არ არსებობს კანონი განახლებადი ენერგიების შესახებ; არსებული კანონმდებლობა კი არ განსაზღვრავს თანაბარ მიღგომებს და პრინციპებს განახლებადი ენერგიის სხვადასხვა წყაროს (ჰიდრო, მზე, ქარი, ბიომასა) განვითარების ხერშეწყობისთვის; არსებული „ბაზრის წესები“, #214 და #40 დადგენილებები არ იძლევა საინვესტიციო სტიმულირებას განახლებადი ენერგიების განვითარებისათვის;

- განახლებადი ენერგიის სამოქმედო გეგმის არარსებობა - არ არსებობს ხედვა თუ ენერგიის განახლებად სხვადასხვა წყაროებს რა მასშტაბით განვითარებთ და როგორი იქნება თითოეულის წილი მთლიან წარმოებაში. საჭიროა შემუშავდეს ერთიანი გეგმა, სადაც გაწერილი იქნება ქვეყნის მიზანი, როგორ განავითაროს სიმძღავრეები, რასაც თან უნდა ახდეს ტექნიკურ-ეკონომიკური და ხარჯ-სარგებრიანობის ანალიზი. ეროვნული სამიზნე მაჩვენებლის მიღწევა უნდა იყოს რეალისტური. აუცილებელია შემუშავდეს დაგეგმვის მოდელები, სტრატეგიები და გრძელვადიანი ხედვა.

- განახლებადი ენერგიის წყაროების ქსელზე მიერთებასთან დაკავშირებული პრობლემები - ახალი სიმძღავრეების ქსელზე დაშვების მიზნით წინასწარ ზუსტად უნდა იყოს განსაზღვრული ქსელის განვითარების პრიორიტეტები და შესაბამისობაში მოდიოდეს ახალი სადგურების მშენებლობასთან. უნდა განისაზღვროს პრიორიტეტური დისპეტჩირების წესები და კრიტერიუმები, ამასთანავე, ახალი სადგურების ქსელთან მიერთების შემთხვევაში, ქსელზე მიერთების პირობები ნათლად უნდა განსაზღვრავდეს ქსელის მფლობელის პასუხისმგებლობებს.

- არასაკმარისი მხარდაჭერის მექანიზმები და მასთან დაკავშირებული ხარჯები - პრობლემაურ საკითხად რჩება ჰიდრო დეველოპერების მიერ მთელი წლის მანძილზე Feed-in-Tariff მოთხოვნა, სეზონური გენერაციის პირობებში; საჭიროა გაანალიზება და შესაბამისი სტრატეგიების შემუშავება ქარის ენერგიის სისტემაში ინტეგრაციის ხერშეწყობის მიზნით, რომ დაბადანსდეს ის ცვარებადობა, რაც ქარს ახასიათებს. გასათვადისწინებელია სახერმწიფო უწყებების კოორდინირებული მუშაობის აუცილებლობა, რაც გარკვეულად შეამსუბუქებდა ადმინისტრაციულ ბარიერებს პროექტისთვის საჭირო ნებართვების და დიცენზიების აღებაზე.

- სტატისტიკური ტრანსფერის და წარმოშობის სერტიფიკატების ვარიდაციის პრობლემები - ქვეყნის სავარდებულო სამიზნე მაჩვენებლების დადგენის

შესაბამისად, კანონმდებლობით უნდა განისაზღვროს წარმოშობის სერტიფიკატები და მათი შესყიდვის ვადებუდებები შესაბამისი კომპანიების მიერ; უნდა განისაზღვროს სერტიფიცირების სისტემის მიმართ მოთხოვნები; უნდა განისაზღვროს ზედამხედველობის ორგანო, რომელიც მოახდენს შესაბამის მონიტორინგს.

- ბიოსაწვავის მდგრადი გამოყენების საკითხი და ტყეებიდან მოპოვებული შეშის აღიარება განახლებად ბიოსაწვავად - მნიშვნელოვანია ხედი შეეწყოს სატყეო რეფორმას და გამკაცრდეს რესურსის მოპოვებაზე კონტროლი. აუცილებელია ზუსტად იქნას განსაზღვრული საქართველოში არსებული ბიოსაწვავის მდგრადი ათვისების კრიტერიუმები. ყურადღება უნდა მიექცეს საქართველოს თავისებურებებს კონკრეტული ტექნოლოგიების შემოტანის და გამოყენების დროს.

- ცნობიერების დაბარი ღონე და შესაბამისი სერტიფიცირების და ტრენინგების სისტემის არარსებობა - საინფორმაციო ღონისძიებები და ტრენინგები არ უნდა იყოს ერთჯერადი ხასიათის; ინფორმაცია ხერმისაწვდომი უნდა იყოს ყველა დაინტერესებული პირისათვის, ეს იქნება მომხმარებლები, მომწოდებლები, მშენებელ-არქიტექტორები, თუ ინვესტორები. ინფორმაცია ტექნოლოგიებისა და სისტემების სარგებლიანობის შესახებ განთავსებული უნდა იქნეს შესაბამისი დაინტერესებული მხარეებისათვის ხერმისაწვდომ საიტებზე. საჭიროა ადგილობრივი და რეგიონალური ხედისუფლების წარმომადგენლების ცნობიერების ამაღლება.

- ენერგეტიკური გაერთიანების ხელშემკვრელ ქვეყნებს შორის თანამშრომლობა/ერთობრივი ხელშეწყობის სქემები - ხელშემკვრელ ქვეყნებთან ორმხრივი ურთიერთობა ერთ-ერთი საშუალებაა საქართველომ წარმატებით განახორციელოს რეფორმები ენერგეტიკის დარგში. საქართველოს გაუჩინდება შესაძლებლობა, რომ ერთობრივი პროექტებით და ხელშეწყობის მექანიზმების შემუშავებით დამატებითი სტიმულირება მისცეს ქვეყანაში ახალი ინვესტიციების შემოსვლას და სექტორის პოტენციალის რაციონალურად ათვისებას. საჭიროა შესაბამისმა უწყებებმა მჭიდროდ ითანამშრომლონ ხელშემკვრელ ქვეყნებთან და მოახდინონ კონკრეტული პროექტების ინიცირება.

ბუნებრივი გაზის ფასწარმოქმნა საქართველოში და ევროკავშირის ძირითადი მოთხოვნები

ივანე პირველი
ექსპერტი ენერგეტიკის საკითხებში

შესავალი

საქართველოსა და ევროკავშირს შორის თანამშრომლობა ენერგეტიკის სექტორში წარმოადგენს მხარეთა შორის პოლიტიკური და ეკონომიკური ურთიერთობის მნიშვნელოვან შემადგენელ ნაწილს. საერთო ღირებულებებზე დაფუძნებული ურთიერთობები წარმოადგენს ერთი მხრივ, ევროპის სამეზობლო პოლიტიკის ხოლო მეორე მხრივ, საქართველოს ევროპულ ოჯახთან ინტეგრაციის შეუქცევადი პროცესის მამოძრავებელ ნაწილს. 2014 წლის ივნისს ხელი მოეწერა „ერთი მხრივ, საქართველოსა და, მეორე მხრივ, ევროკავშირსა და ევროპის ატომური ენერგიის გაერთიანებას და მათ წევრ სახელმწიფოებს შორის ასოცირების შესახებ შეთანხმებას“.

ეს ხელშეკრულება, ღრმა და ყოვლისმომცველი თავისუფალი სავაჭრო სივრცის შესახებ შეთანხმებასთან (DCFTA) ერთად, საფუძველს უყრის საქართველოს ევროკავშირთან პოლიტიკურ და ეკონომიკურ ინტეგრაციას. ასოცირების შეთანხმება მიზნად ისახავს მხარეთა შორის ურთიერთთანამშრომლობის ჩარჩოს შექმნას. იგი მოიცავს ევროკავშირთან დაახლოების მნიშვნელოვან მექანიზმებს და ითვალისწინებს საქართველოსა და ევროკავშირს შორის თანამშრომლობის გაღრმავებას სხვადასხვა მიმართულებით.

სხვადასხვა პრიორიტეტულ მიმართულებასთან ერთად, ასოცირების შესახებ შეთანხმების ფარგლებში, მხარეები თანხმდებიან, რომ ითანამშრომლებენ ენერგიის მიწოდების უსაფრთხოების გაძლიერების, ბაზარზე დაშვების გაზრდისა და ევროკავშირის საკანონმდებლო ბაზასთან ეტაპობრივ დაახლოების საკითხებზე. შეთანხმებაში გამოკვეთილია შეუფერხებელი ტრანზიტის, ენერგეტიკული კანონმდებლობის განვითარების, დამოუკიდებელი მარეგულირებელი ორგანოს არსებობისა და კონკურენტული ბაზრის როლი. 2016 წლის ოქტომბერს ხელი მოეწერა ევროპის ენერგეტიკული გაერთიანების დამფუძნებელ ხელშეკრულებასთან საქართველოს შეერთების შესახებ ოქმს, რაც ენერგეტიკის სექტორში ასოცირების შესახებ შეთანხმებით გათვალისწინებული მიზნების მიღწევას მნიშვნელოვნად შეუწყობს ხელს.

ევროპული ენერგეტიკული კანონმდებლობის დანერგვა განსაკუთრებით მნიშვნელოვანია ბუნებრივი გაზის სექტორში, რამდენადაც ბუნებრივი გაზი ყველაზე მოთხოვნადი ენერგორესურსია საქართველოში და ის მთლიანი ქვეყნის ენერგომოთხოვნის 40%-ს აკმაყოფილებს. თუმცა,

აღსანიშნავია, რომ გაზის სექტორში მიწოდების ფასების ფორმირება არაგამჭვირვადია, რაც ართულებს მომხმარებელთათვის, განსაკუთრებით კი მსხვირი მომხმარებლებისთვის, სწორი საფასო სიგნალების მიწოდებას და პროგნოზირებას. გარდა ამისა, სექტორი განიცდის მეორადი კანონმდებლობის სიმწირეს, რაც მიზანშეწონილია გამოსწორდეს ევროპის ენერგეტიკური გაერთიანების მიერ ადაპტირებული და რეკომენდირებული რეგულაციებით.

1. ბუნებრივი გაზის ბაზრის მოწყობისა და ფასების სამართლებრივი რეგულირება ევროკავშირის კანონმდებლობის მიხედვით

“ენერგეტიკული გაერთიანების დამფუძნებელ ხელშეკრულებასთან საქართველოს შეერთების შესახებ”^{*} ოქმის თანახმად, ბუნებრივი გაზის სექტორში საქართველომ უნდა უზრუნველყოს შემდეგი ღირებულებების და რეგულაციების ეტაპობრივი დანერგვა: 2009 წლის 13 ივლისის 2009/73/EC ღირებულება ბუნებრივი გაზის შიდა ბაზრისათვის საერთო წესებისა და 2003/55/EC ღირებულების გაუქმების შესახებ, 2009 წლის 13 ივლისის რეგულაცია (EC) N 715/2009 ბუნებრივი გაზის გადამცემ ქსელებზე დაშვების პირობებისა და რეგულაცია (EC) N 1775/2005 გაუქმების შესახებ, ღირებულება N 2004/67/EC ბუნებრივი გაზის მიწოდების უსაფრთხოების უზრუნველყოფის ზომების შესახებ, ღირებულება 2008/92/EC საბოლოო მომხმარებლებისათვის გაზისა და ელექტროენერგიის ფასების გამჭვირვარების გაუმჯობესებასთან დაკავშირებით „გაერთიანების“ პროცედურის შესახებ და რეგულაცია (EC) No 1099/2008 ენერგოსტაბილურობის შესახებ.

ბუნებრივი გაზის შიდა ბაზრისათვის საერთო წესების (2009/73/EC) ღირებულება მთავარი დოკუმენტია, რომელიც აყალიბებს ევროპის ენერგეტიკული გაერთიანების წევრ ქვეყნებში ბუნებრივი გაზის ბაზრის განვითარების ხედვას. ის მოიცავს ბუნებრივი გაზის ტრანსპორტირების, განაწილების, მიწოდებისა და შენახვის საერთო წესებს, აღგენს ბუნებრივი გაზის სექტორის ორგანიზებისა და ფუნქციონირების წესებს, ბაზარზე დაშვების, ბუნებრივი გაზის ტრანსპორტირების, განაწილების, მიწოდებისა და შენახვის სისტემების ოპერირებისათვის ავტორიზაციის კრიტერიუმებს. ბუნებრივი გაზის შიდა ბაზარი მიზნად ისახავს ევროკავშირის ყველა მომხმარებლისათვის, იქნება ეს საყოფაცხოვრებო თუ ბიზნეს სექტორი, რეალური შესაძლებლობის მიცემას, ტრანსსასაზღვრო ვაჭრობის გაზრდას, ეფექტიანობის, კონკურენტული ფასებისა და მომსახურების უფრო მაღალი სტანდარტების მიღწევას.

ბუნებრივი გაზის შიდა ბაზრისათვის საერთო წესების ღირებულების თანახმად, ეფექტიანი და სამართლიანი ბაზრის განვითარებისათვის განსაკუთრებული წინაპირობა ქსელური საქმიანობის მიწოდების საქმიანობისაგან გამიჯვნაა. ბუნებრივი გაზის მიწოდების საქმიანობისაგან

^{*} ოქმი “ენერგეტიკული გაერთიანების დამფუძნებელ ხელშეკრულებასთან საქართველოს შეერთების შესახებ”

ტრანსპორტირების საქმიანობის ქონებრივად გამოყოფა, ასევე, განაწილების საქმიანობის, სურ მცირე, სამართლებრივად გამოყოფა მიჩნეულია დარგში კონკურენციის განვითარების წინაპირობად. განსაკუთრებული ყურადღება ეთმობა საჯარო მომსახურების ვარდებულებას, როგორც სამართლიანი და ხედმისაწვდომი ენერგორესურსების მიწოდების წყაროსა და მოწყვლადი მომხმარებლის დაცვის მექანიზმს.

შეიძლება ითქვას, რომ საქართველოს გაზის სექტორში არსებული მდგომარეობა შესადაარისია 2009/73/EC დირექტივის შესავალი ნაწილის 37-ე პუნქტში აღწერილ სიტუაციასთან: „ევროპის ენერგეტიკული გაერთიანების ტერიტორიაზე ბუნებრივი გაზის იმპორტი ძირითადად ხორციელდება მესამე ქვეყნებიდან, რასაც აქვს მზარდი ხასიათი. გაერთიანების კანონმდებლობა უნდა ითვარისწინებდეს ბუნებრივი გაზის ბაზრის სტრუქტურულ წინააღობებს, რაც გამოწვეულია მიმწოდებელთა კონცენტრაციით, გრძელვადიანი კონტრაქტებით ან გასაღების სეგმენტში (დაუნსტრიმ) რიკვიდურობის ნაკლებობით. აქედან გამომდინარე, საჭიროა მეტი გამჭვირვალობა, მათ შორის ფასწარმოქმნასთან დაკავშირებით“.

2009/73/EC დირექტივის თანახმად, გამჭვირვალობის კრიტერიუმის დაცვით ბუნებრივი გაზის ტრანსპორტირებისა და განაწილების ტარიფების ასევე მათი მეთოდოლოგიის დადგენის უფლებამოსილება ენიჭება მარეგულირებელ კომისიას. რაც შეეხება ფასების რეგულირებას, კომისიას გააჩნია საბითუმო და საცალო დონეზე ბაზრის გახსნილობის ღონისა და ეფექტურობის, მათ შორის ბუნებრივი გაზის ბირჟისა და საყოფაცხოვრებო მომხმარებელთათვის დაწესებული ფასების მონიტორინგის ვარდებულება.

ბუნებრივი გაზის სატრანსპორტო ინფრასტრუქტურაზე, ასევე გათხევადებული ბუნებრივი გაზის და გაზსაცავის სისტემებზე არადისკრიმინაციული დაშვების პირობებს განსაზღვრავს რეგულაცია (EC) N 715/2009 ბუნებრივი გაზის გადამცემ ქსელებზე დაშვების პირობების შესახებ. აღსანიშნავია, რომ რეგულაციაში ყურადღება გამახვილებულია ე.წ. entry and exit ფასწარმოქმნის სისტემის დანერგვის მნიშვნელობაზე, როგორც რიკვიდურ საბითუმო ბაზრებზე კონკურენციისა და ვაჭრობის ხედშემწყობ ქმედით მექანიზმზე.

“ენერგეტიკული გაერთიანების დამფუძნებელ ხედშეკრულებასთან საქართველოს შეერთების შესახებ” ოქმის თანახმად, სამხრეთ კავკასიის მიღსადენი და ჩრდილოეთ-სამხრეთის მაგისტრალური მიღსადენი გათავისუფლებულია ევროკომისიის 2009/73/EC დირექტივისა და (EC) No 715/2009 რეგულაციის მოთხოვნების შესრულებისაგან 2026 წლის 31 აგვისტომდე, „ენერგეტიკული გაერთიანების“ ხედშეკრულების მოქმედების ვადის ამოწურვამდე. შესაბამისად, შენარჩუნებულია მასპინძელი ქვეყნის ხედშეკრულებით განსაზღვრული ტრანზიტის სარგებრიანი პირობები, რაც ღდეს რეგიონში არსებული ბუნებრივი გაზის

ფასების გათვადისწინებით მომგებიანია საქართველოსთვის.

2. ბუნებრივი გაზის მიწოდების წყაროები, მოცულობები და ბაზრის სტრუქტურა საქართველოში

ბუნებრივი გაზით ვაჭრობა საქართველოში მხოლოდ პირდაპირი კონტრაქტების საშუალებით ხორციელდება. საქართველოს ედექტროენერგეტიკული სექტორისაგან განსხვავებით, არ არსებობს ბუნებრივი გაზის საბადანსო ბაზარი. სისტემის კომერციული დაბადანსება პრაქტიკულად სოკარის შვიდობიერი კომპანიების მეშვეობით ხორციელდება, რაც აძღიერებს მათ მონოპოლიურ ზეგავდენას ბაზარზე. თუმცა აღსანიშნავია, რომ საქართველოში ბუნებრივი გაზის მოწოდების რამდენიმე წყარო და ერთმანეთისაგან დამოუკიდებელი გაზის შესყიდვის კონტრაქტი არსებობს. როგორც ცხრილში 1 არის მითითებული, ბუნებრივი გაზი თითქმის მთლიანად იმპორტირებულია.

საქართველოში გაზის მიღების წყარო		2015 მილიონი კუბ.მ	2016 მილიონი კუბ.მ
რუსეთის ფედერაცია	იმპორტი	30	66
	ტრანზიტის საფასურად მიღებული გაზი	265	56
სამხრეთ კავკასიური მილსადენი	დამატებითი გაზი	501	500
	ოფციური გაზი	220	292
იმპორტი აზერბაიჯანიდან		1359	1321
იმპორტი სომხეთიდან		127	19
ადგილობრივი მოპოვება		11	6
სულ		2513	2260

ცხრილი 1. ბუნებრივი გაზის მიღების წყაროები საქართველოში, 2015, 2016 წწ.

წყარო: საქართველოს ენერგეტიკისა და წყადმომარაგების მარეგულირებელი ეროვნული კომისიის 2015 და 2016 წლების ანგარიშები.

იმპორტის ძირითადი მოცულობა, დაახლოებით 90% აზერბაიჯანის რესპუბლიკიდან შემოდის ხოლო დანარჩენი - რუსეთის ფედერაციიდან. ადგილობრივი წარმოება და რუსული გაზის იმპორტი სომხეთიდან შედარებით უმნიშვნელოა.

საქართველოს გააჩნია საბაზროსთან შედარებით იაფი ბუნებრივი გაზის მიღების ოთხი წყარო.** უკანასკნელი წლების განმავლობაში რუსეთიდან სომხეთში გამავარი გაზის 10% ტრანზიტის მომსახურების სანაცვლოდ რჩებოდა შპს „საქართველოს გაზის ტრანსპორტირების კომპანიას“. თუმცა მომავალი წლიდან ეს მომსახურება მთლიანად ფუძად ანაზღაურებაზე გადავა, რაც შეამცირებს ქვეყანაში იაფი ბუნებრივი გაზის მოცულობას.

* რუსეთიდან ტრანზიტის მომსახურების სანაცვლოდ მიღებული გაზი მკვეთრად შემცირდა 2016 წელს, რათა დაკომპენსირებულიყო წინა წლებში ტრანზიტის ხელშეკრულებით გათვადის-წინებულზე მეტი ბუნებრივი გაზის მოხმარება.

** აღექსანდრე ხეთაგური: “ტარიფების შემცირებამ, შესაძლოა, ენერგოკრიზისი გამოიწვიოს”. Droni.ge

მიწოდება (იმპორტი და ადგილობრივი მოპოვება)

საბითუმო ბაზარი

საბითუმო/საჯალო ბაზარი

გვანაწილება

მოხმარება

ფიზიკური ნაკადები
კონტრაქტული ნაკადები

საქართველოს ნათლობისა და გაზის სახელმწიფო კომპანია

სოკარ გაზ ექსპორტ-იმპორტი

საბითუმო/საჯალო

ყაზრანსებაში, სოკარ ჯორჯია გაზი, საქორგაში

მცირე გასაბილევების ლიცენზიატები

არსაფორმაციო/ფორმირება მომხმარებელი

პირდაპირი მომხმარებელი

საქართველოს გაზის ტრანსპორტირების კომპანია

* საქართველოს ენერგეტიკის განვითარების სტრატეგია 2017 - 2026 (ბუნებრივი გაზი)

შპს-დენიზის საბადოს მეორე ფაზის დასრულების შემდეგ და სამხრეთ კავკასიური მიღსადენის გაფართოების პროექტის ფარგლებში, დაახლოებით 2020 წლის შემდეგ, მოსალოდნელია ოფციური გაზის მოცულობის დაახლოებით სამჯერ გაზრდა.

ბუნებრივი გაზის არსებული სტრუქტურა და ძირითადი კომერციული და ფიზიკური ნაკადები მოცემულია ნახაზზე 1. ფასწარმოქმნის თვალსაზრისით, ბუნებრივი გაზის ბაზარი, საბითუმო ღონიდან მომხმარებელამდე, ორ ერთმანეთისაგან განსხვავებულ სეგმენტს მოიცავს. მოსახლეობა და თბოედექტროსადგურები, სხვა მომხმარებლებისაგან განსხვავებით, შედარებით იაფ გაზს მოიხმარენ. შესაბამისად, მომხმარებელთა ეს ორი ჯგუფი ე. წ. სოციალურ სეგმენტს წარმოადგენს. რაც შეეხება დანარჩენ მომხმარებლებს, ისინი პირდაპირი კონტრაქტების გზით სხვადასხვა კომერციულ ფასად შეიძენენ ბუნებრივ გაზს და წარმოადგენენ არასაყოფაცხოვრებო სეგმენტს. ბაზარზე დომინირებული პოზიცია უჭირავთ სოკარის შვიდობიერ კომპანიებს, რომლებიც მონაწილეობენ როგორც საბითუმო, ისე საცალო ბაზარზე და იმპორტირებული გაზით ამარაგებენ როგორც მიმწოდებლებს, ისე საბოლოო მომხმარებლებს.

საქართველოში გაზის სექტორში სახელმწიფო პოლიტიკა მიმართულია, იმისკენ, რომ სახელმწიფოს მიერ შესყიდული იაფი გაზი ხერმისაწვდომი იყოს მოსახლეობისათვის და თბოედექტროსადგურისთვის. თუმცა, საყოფაცხოვრებო სექტორისა და თბოედექტროსადგურების ჯამური წლიური მოთხოვნა აღემატება ტრანზიტის საფასურად მიღებული ოფციური, დამატებითი და რუსული გაზის ჯამურ მოცულობას. მაგარიტისათვის, ამ ორ მაჩვენებელს შორის სხვაობამ* 2016 წელს შეადგინა 463 მრნ მ3, ხოლო 2015 წელს 357 მრნ მ3. ამ წლიური მოცულობის სხვაობის შევსების მიზნით, საქართველოს მთავრობასა და კომპანია სოკარ გაზ ექსპორტ-იმპორტს შორის გაფორმებულია მემორანდუმი ბუნებრივი გაზით მომარაგების თაობაზე 2030 წლამდე.

3. ბუნებრივი გაზის ფასწარმოქმნა საქართველოში

საქართველოში ბუნებრივი გაზის ფასი დამოკიდებულია რამდენიმე ურთიერთდაკავშირებულ ფაქტორზე. ბუნებრივი გაზის საბოლოო საცალო ფასს სხვა ირიბ ფაქტორებთან ერთად (მაგ. ვადუტის კურსის ცვლილება), განსაზღვრავს ქვეყანაში მოწოდების წყაროების მოცულობები და სტრუქტურა, ასევე ის, თუ რომელ კატეგორიას განეკუთვნება საცალო მომხმარებელი. მომხმარებელთა კატეგორიები იყოფა მოხმარების მიზნობრიობიდან გამომდინარე (საყოფაცხოვრებო და არასაყოფაცხოვრებო) და იმის მიხედვით, თუ რომელი სატრანსპორტო (გამანაწილებელი თუ ტრანსპორტირების) სისტემის მომხმარებელია.

ფიზიკურად სისტემიდან ბუნებრივი გაზის მიღების ორი საშუალება არსებობს. პირველ შემთხვევაში მომხმარებელი მიერთებულია ტრანსპორტირების სისტემასთან და

* საქართველოს ენერგეტიკისა და წყარმომარაგების მარეგულირებელი ეროვნული კომისიის 2016 წლის ანგარიში

კანონმდებლობით პირდაპირ მომხმარებელად ითვლება. სხვა შემთხვევაში, მომხმარებელი მიერთებულია დაბადი, საშუალო ან მაღალი წნევის გამანაწილებელ ქსელთან და მიეკუთვნება საცალო მომხმარებლების კატეგორიას. როგორც წესი, პირდაპირი მომხმარებელი ბუნებრივ გაზს დიდი რაოდენობით უნდა მოიხმარდეს და განაწილების რიცეზზიანტს არ უნდა შეეძლოს მისი ქსელზე მიერთება. თუმცა ღღეს არსებული წესებით, არ არის მკაფიოდ განსაზღვრული, რა მინიმალური კრიტერიუმები უნდა დააკმაყოფილოს პირდაპირი მომხმარებლის სტატუსის მაძიებელმა. შესაბამისად, მოქმედი სატარიფო სისტემის პირობებში, როდესაც პირდაპირი მომხმარებელი ქსელური მომსახურების მხოლოდ ტრანსპორტირების ტარიფს იხდის და საშუალება აქვს თავი აარილოს განაწილების ტარიფს, დიდია როგორც ახალი მომხმარებლების, ისე არსებული და განაწილების ქსელზე მიერთებული მომხმარებლების მოტივაცია, მიუერთდნენ ტრანსპორტირების სისტემას.

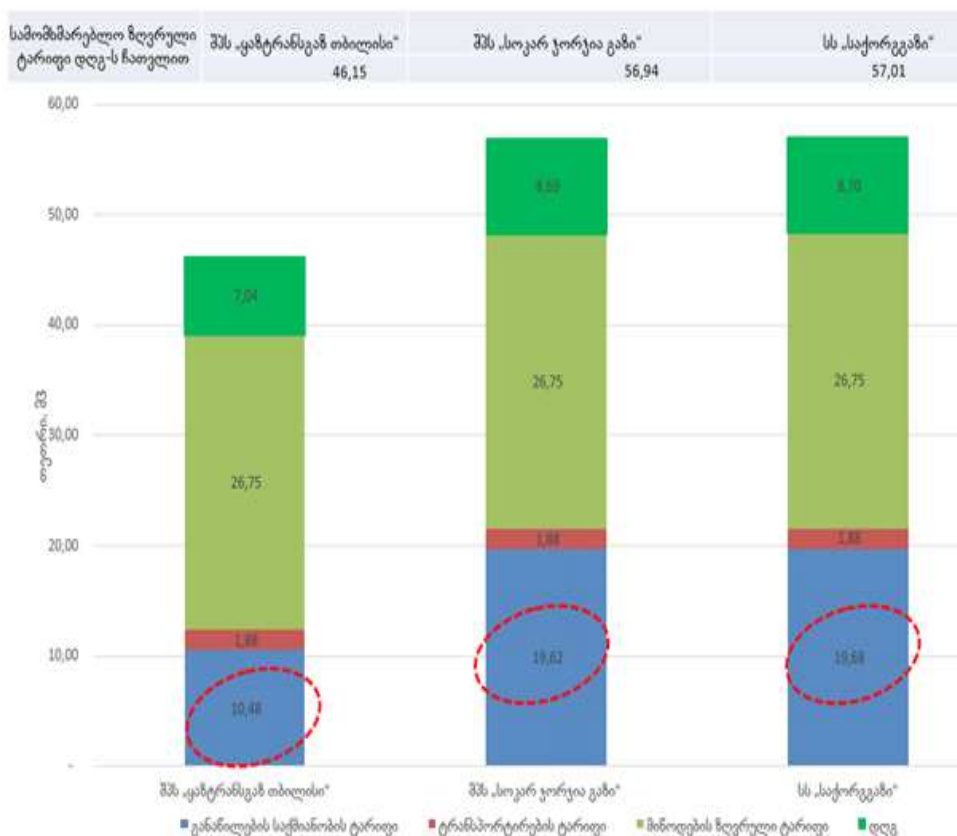
რეგულირების თვარსაზრისით გამოიყოფა მომხმარებელთა ორი კატეგორია, რომელთაგან რეგულირებად ნაწილს საქართველოს ენერგეტიკისა და წყარმომარაგების მარეგულირებელი ეროვნული კომისიის მიერ (სემეკი) უდგინდება საცალო სამომხმარებლო ფასები, ხოლო დერეგულირებული კატეგორიისთვის ასეთი ფასი არ დგინდება და ის დამოკიდებულია მიმწოდებლის მიერ საჯაროდ შეთავაზებულ ფასზე. კერძოდ, „ბუნებრივი გაზის მიწოდების საქმიანობის დერეგულირებისა და ნაწილობრივი დერეგულირების შესახებ“ საქართველოს ენერგეტიკის მინისტრის 2007 წლის 25 სექტემბრის №69 ბრძანებით, განხორციელდა მიწოდების საქმიანობის დერეგულირება, რომლის თანახმადაც, მიწოდების ტარიფი (შესაბამისად საბოლოო სამომხმარებლო ტარიფი) დერეგულირებულია ყველა მომხმარებლისთვის, გარდა იმ საყოფაცხოვრებო მომხმარებლებისა, რომლებიც ბუნებრივ გაზს მოიხმარდნენ 2007 წლის 1 სექტემბრამდე (თბილისში 2008 წლის 1 აგვისტომდე).

მარეგულირებელი კომისიის მიერ დგინდება ქსელურ მომსახურებასთან დაკავშირებული ბუნებრივი გაზის ტრანსპორტირებისა და განაწილების ტარიფი შესაბამისი კომპანიების მიხედვით. კომისიის მიერ 2014 წელს დამტკიცდა ბუნებრივი გაზის ტარიფების გაანგარიშების ახალი მეთოდოლოგია,* რომელიც ეფუძნება „დანახარჯები პრიუს“ პრინციპს. ამ მეთოდის მიხედვით, კომისიის მიერ სატარიფო წლისთვის განისაზღვრება რეგულირებადი დანახარჯების ბაზა (RCB), საწარმოსთვის ნებადართული შემოსავალი, რომელიც საჭიროა საწარმოს ეფექტიანი და უსაფრთხო ფუნქციონირებისთვის და მოიცავს გონივრულ ხარჯებსა და სამართლიან მოგებას. კომისიის მიერ ასევე განისაზღვრება რეგულირებადი აქტივების ბაზაზე ამონაგების ნორმა კაპიტალის საშუალო შეწონილი ღირებულების (WACC) პრინციპით. მისი ოდენობა ღღესდღეობით შეადგენს 13.54%-ს. რეგულირებადი დანახარჯების ბაზისა და ტრანსპორტირებული, განაწილებული ან მიწოდებული ბუნებრივი გაზის მოცულობის

* საქართველოს ენერგეტიკისა და წყარმომარაგების მარეგულირებელი ეროვნული კომისიის დადგენილება N33 2014 წლის 25 დეკემბერი

შეფარდება განსაზღვრავს შესაბამისი წდის ტარიფს. რეგულირებადი დანახარჯების ბაზა ძირითადად მოიცავს სატარიფო წდის კაპიტალურ და საოპერაციო დანახარჯებს, ნორმატიული დანაკრგების ღირებულებასა და დანახარჯების ყოველწიურ კორექტირების მაჩვენებელს.

აღსანიშნავია, რომ ახალი სატარიფო მეთოდოლოგიით ბუნებრივი გაზის სექტორში ტრანსპორტირების განაწილების, მიწოდებისა და მოხმარების ტარიფი (რეგულირებადი მომხარებეებისთვის) დადგინდა მხოლოდ 2017 წდის ივლისში.

ნახაზი 2. სამომხმარებლო ტარიფების სტრუქტურა, შპს „ცაბტრანსგაზ-თბილისი“, შპს „სოკარ ჯორჯია გაზი“ და სს „საქორგაზი“, ივლისი 2017.

ნახაზზე 2 მოცემულია სამი უმსხვირესი გამანაწილებელი კომპანიის სამომხმარებლო ტარიფის სტრუქტურა. შპს „ცაბტრანსგაზ-თბილისის“, რომლის სამოქმედო არეალი დედაქალაქის უდიდესი ნაწილია, სამომხმარებლო ტარიფი დაახლოებით 23-24%-ით დაბალია სოკარის შვილობილი კომპანიების ტარიფზე, რომლებიც თითქმის მთლიანდ ფარავენ საქართველოს რეგიონების გაზის გამანაწილებელ ქსელს.

როგორც გრაფიკიდან ჩანს, სხვაობა ქსელურ კომპონენტში განაწილების ტარიფშია. სს „საქორგაზის“ და შპს „სოკარ ჯორჯია გაზის“ განაწილების ტარიფი თითქმის ორჯერ აღემატება შპს „ცაბტრანსგაზ-თბილისის“ განაწილების ტარიფს რაც ამ ორი კომპანიის ქსელში განხორციელებული ინვესტიციებითა და გაზიფიცირების სამუშაოებით აიხსნება.

4. საქართველოს გაზის ბაზარზე არსებული ძირითადი პრობლემები და მათი გადაჭრის გზები

მიუხედავად იმისა, რომ საქართველოში ბუნებრივი გაზის მიღების რამდენიმე წყარო არსებობს, ბუნებრივი გაზის ბაზრის სტრუქტურა კონცენტრირებულია და საბაზრო ურთიერთობები ნაკარნახებია საქართველოს მთავრობასა და სოკარის შვიდობიერ კომპანიებს შორის მიღწეული შეთანხმებებით. ხშირ შემთხვევაში, აღნიშნული შეთანხმებები კონფიდენციალურია მესამე მხარისთვის, რაც ართულებს სექტორში ფასის პროგნოზირებას და მომხმარებლების (განსაკუთრებით კომერციული) მიერ სწორი გადაწყვეტილების მიღებას. როგორც ზემოთ აღინიშნა, ევროკავშირის კანონმდებლობის თანახმად, ბაზრის მოცულობის შეზღუდულობისა და მიმწოდებელთა კონცენტრაციის მიუხედავად, კონკურენციის ხელშეწყობის პირველ და მთავარ ნაბიჯად სექტორში გამჭვირვარობის გაზრდა მოიაზრება. ამ მიმართულებით მნიშვნელოვანია მარეგულირებელი კომისიის მიერ საბითუმო და საცალო ფასების მონიტორინგი და, რაც მთავარია, მონიტორინგის შედეგების საჯაროდ განთავსება კვარტალურ და წლიურ ჭრილში. ევროკავშირის კანონმდებლობის შესაბამისად უნდა გაიზარდოს და გაძლიერდეს მარეგულირებელი კომისიის შესაძლებლობები ბუნებრივი გაზის ბაზრის ეფექტიანი რეგულირებისათვის, რაც სხვა უფლებამოსილებებთან ერთად მოიცავს კომისიის მიერ ბუნებრივი გაზის ბაზრის წესებისა და ქსელის წესების შემუშავება-განვითარებას.

დღეს, როდესაც საცალო მიმწოდებლები ბუნებრივ გაზს მთლიანად საყოფაცხოვრებო მომხმარებლებისათვის შეიძენენ ე.წ. სოციალური გაზის ფასწარმოქმნის პირობებში, მიზანშეუწონელია საყოფაცხოვრებო მომხმარებლების დერეგულირებულ და რეგულირებულ ნაწილად დაყოფა. მით უფრო, რომ ამგვარი დაყოფა ქსელზე მიერთების პერიოდულობის ნიშნით (2007 წლამდე არსებული მომხმარებლები) არ შეესაბამება საერთაშორისო პრაქტიკას და საფუძველს მოკლებულია. შესაბამისად, რეკომენდებულია გაუქმდეს საქართველოს ენერგეტიკის მინისტრის 2007 წლის 25 სექტემბრის №69 ბრძანება და მთლიანად საყოფაცხოვრებო სექტორისთვის მომხმარებლის ტარიფი დადგინდეს მარეგულირებელი კომისიის მიერ. ამავდროულად, შეზღუდული მოცულობის „სოციალური გაზის“ ეფექტიანი განაწილების მიზნით, რეკომენდებულია ჩატარდეს კვლევა ბუნებრივი გაზის საფეხურებრივი ტარიფის დაწესების შესახებ, მით უფრო, რომ ამგვარი სატარიფო პოლიტიკის პრაქტიკა ედექტროენერგეტიკის სექტორში წდება რაც არსებობს.

აუცილებელია ბუნებრივი გაზის რეგიონული საფასო სტრატეგიების განხილვა ქვეყნის რეგიონული ეკონომიკური განვითარების პოლიტიკის ჭრილში. როგორც საყოფაცხოვრებო, ისე კომერციულ სექტორში ბუნებრივი გაზის ფასები და ტარიფები მაღალია რეგიონში ვიდრე დედაქალაქში. როგორც წინა თავში აღინიშნა, ამის ძირითადი მიზეზია რეგიონებში

მიმდინარე გაზიფიცირების პროექტები, რომელიც თავის მხრივ აისახება ბუნებრივი გაზის განაწილების ტარიფზე. ცხადია, დასახლებული პუნქტების გაზიფიცირების პროექტი მნიშვნელოვანია, ამით იზრდება მოსახლეობისათვის ადრენატიული წყაროების ხელმისაწვდომობა, მით უფრო როდესაც ქვეყანაში არაღეგადური შემოს მოხმარების მაღალი მაჩვენებლებია. თუმცა, მომავალი გაზიფიცირების პროექტებისთვის მნიშვნელოვანია მათი ეკონომიკური ეფექტიანობის დასაბუთება და ასევე გაზიფიცირების პროექტების ტარიფებზე ზეგავრენის ანალიზის განხორციელება, რათა თავიდან იქნეს აცილებული განაწილების ტარიფის კიდევ უფრო მეტად და გაუმართლებელი ზრდა. ბუნებრივი გაზის სექტორის შემდგომი განვითარების მიზნით, აუცილებელია ქსელური საქმიანობის გამიჯვნა მიწოდების საქმიანობისაგან ევროკავშირის ენერგეტიკული კანონმდებლობის მოთხოვნების შესაბამისად. მიუხედავად იმისა, რომ დღეს მოქმედი კანონმდებლობით ბუნებრივი გაზის მიწოდება და მისი განაწილება ან ტრანსპორტირება განსხვავებული საქმიანობებია, არ არსებობს მათი სამართლებრივი ან ქონებრივი გამიჯვნის ვარდებულება. გამანაწილებელი კომპანიები ამავდროულად ახორციელებენ მიწოდების საქმიანობას თავიანთ არეალში. ბუნებრივი გაზის საბითუმო ბაზრის განვითარებისა და ბუნებრივი გაზით მოვაჭრეების სატრანსპორტო ინფრასტრუქტურაზე არაღისკრიმინაციული დაშვების, ასევე სატარიფო პოლიტიკის გაუმჯობესების მიზნით, მიზანშეწონილია დამოუკიდებელი ტრანსპორტირების სისტემის ოპერატორის ჩამოყალიბება და ე.წ. Entry-exist სისტემის დანერგვა.

კონკურენციის განვითარების პარადიგმად, აუცილებელია არსებობდეს შესაბამისი მექანიზმები მომხმარებელთა უწყვეტი გაზმომარაგებისათვის. განსაკუთრებით აუცილებელია საყოფაცხოვრებო მომხმარებლების დაცვა და ამ მიზნით რეკომენდებულია დამოუკიდებელი საჯარო მიმწოდებლის ჩამოყალიბება. საჯარო მიმწოდებლის მოვარეობა უნდა იყოს ტრანზიტის მომსახურების პირობებში შესყიდული შედარებით იაფი გაზის საყოფაცხოვრებო სექტორისათვის მიწოდება. აღნიშნული შედარებით გრძელვადიანი პერსპექტივაა და უნდა ემთხვეოდეს ქვეყანაში გაზსაცავის მშენებლობის დასრულების ეტაპს, რომელიც მეტ მოქნილობას შეძენს ბუნებრივი გაზით ვაჭრობას.

ბიბლიოგრაფია

1. ენერგეტიკული გაერთიანების სამართლებრივი ჩარჩო, მეოთხე გამოცემა, ევროპის ენერგეტიკული გაერთიანების სამდივნო, 2017;
2. ინტერვიუ ადელსანდრე ხეთაგურთან: “ტარიფების შემცირებამ, შესაძლოა, ენერგოკრიზისი გამოიწვიოს“, 12.11.2012, www.droni.ge
2. “ენერგეტიკული გაერთიანების დამფუძნებელ ხელშეკრულებასთან საქართველოს შეერთების შესახებ” ოქმი, საქართველოს ენერგეტიკის სამინისტრო;
3. საქართველოს ენერგეტიკის განვითარების სტრატეგია 2017-2026 (ბუნებრივი გაზი), ენერგეტიკის სამინისტრო;
4. საქართველოს ენერგეტიკისა და წყარმომარაგების მარეგულირებელი ეროვნული კომისიის 2014, 2015 და 2016 წლების წლიური ანგარიშები;
5. საქართველოს ბუნებრივი გაზის სატრანსპორტო ინფრასტრუქტურის განვითარების ათწლიანი გეგმა 2017-2026, საქართველოს ნავთობისა და გაზის კორპორაცია, თებერვალი 2016;
6. „How to get more fair gas prices?“, Sund Energy AS, 2015

ევროკავშირის კანონმდებლობის ძირითადი მოთხოვნები ენერგეტიკის რეგულირების სფეროში - საქართველოს ენერგეტიკის მარეგულირებელი ორგანოს როლი და ფუნქციები

ანა ონაშვილი
საქართველოს ენერგეტიკისა და წყარმომარაგების მარეგულირებელი ეროვნული კომისია

საქართველოსა და ევროკავშირის შორის ასოცირების შესახებ შეთანხმებისა და ენერგეტიკური თანამეგობრობის დამფუძნებელ ხელშეკრულებაზე მიერთების ოქმზე ხელმოწერის შედეგად საქართველომ საკუთარი კანონმდებლობის ევროკავშირის კანონმდებლობასთან დაახლოების ვადლებულება აიღო.

ევროკავშირის კანონმდებლობა განსაკუთრებულ ყურადღებას ამახვილებს ეროვნულ მარეგულირებელ ორგანოზე, როგორც სექტორის მარეგულირებელ ინსტიტუტზე. ძირითადი მოთხოვნები გათვალისწინებულია როგორც ასოცირების შესახებ შეთანხმებით და მესამე ენერგეტიკური პაკეტით, ისე საქართველოს კანონმდებლობით, კერძოდ, „ერექტროენერგეტიკისა და ბუნებრივი გაზის შესახებ“ საქართველოს კანონით და „ეროვნული მარეგულირებელი ორგანოების შესახებ“ საქართველოს კანონით.

მესამე ენერგეტიკური პაკეტი მოიცავს ორ დირექტივასა და სამ რეგულაციას: 2009/72/EC დირექტივა ერექტროენერგიის შიდა ბაზრისათვის საერთო წესების შესახებ; 2009/73/EC დირექტივა ბუნებრივი გაზის შიდა ბაზრისათვის საერთო წესების შესახებ; 714/2009 რეგულაცია ერექტროენერგიით ტრანსსასაზღვრო ვაჭრობის ქსელზე დაშვების შესახებ; 715/2009 რეგულაცია ბუნებრივი გაზის გადამცემ ქსელებზე დაშვების შესახებ; 713/2009 რეგულაცია ენერგეტიკის მარეგულირებელთა თანამშრომლობის სააგენტოს (ACER) დაფუძნების შესახებ.

პირველი და მეორე ენერგეტიკური პაკეტებისაგან განსხვავებით, მესამე ენერგეტიკური პაკეტი ძირითად ყურადღებას ამახვილებს მომხმარებელთა დაცვაზე, ენერგეტიკურ ბაზრებზე კონკურენციის გაზრდასა და დამოუკიდებელი ეროვნული მარეგულირებელი ორგანოს ჩამოყალიბებაზე.

2009/72/EC და 2009/73/EC დირექტივების კონკრეტული თავები სწორედ ეროვნულ მარეგულირებელ ორგანოს ეხება. აღნიშნული დირექტივების თანახმად, უნდა არსებობდეს ერთი მარეგულირებელი ორგანო, რომელიც იქნება დამოუკიდებელი, ექნება ტარიფების დადგენის უფლებამოსილება, განახორციელებს ენერგეტიკური ბაზრების მონიტორინგს, მიიღებს სავადლებულო ხასიათის მქონე გადაწყვეტილებებს და გამოიყენებს კონკრეტული სახის სანქციებს, ასევე მას ექნება ინფორმაციის მიღების, საგამოძიებო მოქმედებების ჩატარებისა და ინვესტიციების დამტკიცების უფლებამოსილება. გარდა ამისა, შესაძლებელი უნდა იყოს მარეგულირებელი ორგანოს მიერ მიღებული გადაწყვეტილებების გასაჩივრება.

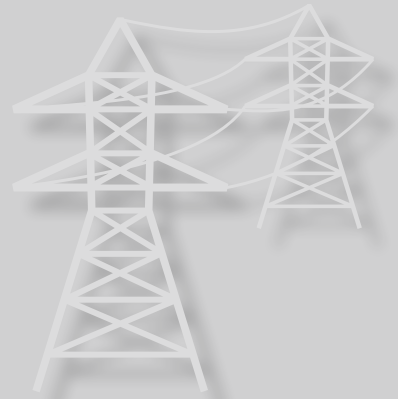
ერთი მარეგულირებელი ორგანოს ჩამოყალიბების მოთხოვნა არამარტო მესამე ენერგეტიკური პაკეტის, არამედ ასოცირების

შესახებ შეთანხმების ძირითად მოთხოვნასაც წარმოადგენს.

ასოცირების შესახებ შეთანხმების მე-11 თავის 215-ე მუხლის თანახმად, თითოეული მხარე პასუხისმგებელია, შექმნას დამოუკიდებელი მარეგულირებელი უწყებები, რომლებიც აღჭურვილნი იქნებიან ბუნებრივი გაზისა და ელექტროენერგეტიკული ბაზრების რეგულირების უფლებით. 2009/72/EC და 2009/73/EC დირექტივების თანახმად, წევრმა სახელმწიფომ ეროვნულ დონეზე ერთი მარეგულირებელი ორგანო უნდა დაასახელოს. „ელექტროენერგეტიკისა და ბუნებრივი გაზის შესახებ“ საქართველოს კანონით და „ეროვნული მარეგულირებელი ორგანოების შესახებ“ საქართველოს კანონით საქართველოს ენერგეტიკისა და წყადმომარაგების მარეგულირებელი ეროვნული კომისია (შემდგომში „სემეკი“) ენერგეტიკული სექტორის მარეგულირებელ ერთადერთ ორგანოდაა დასახელებული. მარეგულირებელი ორგანოს დაფუძნება და რიკვიდაცია წარმოადგენს კანონმდებლის ექსკლუზიურ უფლებამოსილებას და, შესაბამისად, მხოლოდ კანონიდან უნდა გამომდინარეობდეს.

როგორც აღინიშნა, დამოუკიდებელი მარეგულირებელი ორგანოს არსებობა ევროკავშირის კანონმდებლობის ერთ-ერთი ძირითადი მოთხოვნაა. დირექტივებით დადგენილია, რომ ეროვნული მარეგულირებელი ორგანო უნდა იყოს ფუნქციურად, ფინანსურად და სამართლებრივად დამოუკიდებელი უწყება. ფუნქციური დამოუკიდებლობა გულისხმობს, რომ მარეგულირებელი ორგანო უნდა იყოს ნებისმიერი საჯარო თუ კერძო ორგანიზაციისაგან თუ თანამდებობის პირისაგან დამოუკიდებელი, რომელიც არ იღებს არანაირ მითითებებს. გარდა ამისა, მის პერსონალსა და მენეჯმენტზე პასუხისმგებელ პირებს არ უნდა გააჩნდეთ ნებისმიერი სახის საბაზრო ინტერესი. ამასთან, დამოუკიდებელი მარეგულირებელი ორგანოს თანამშრომლები და მართვის უფლების მქონე პირები არ უნდა იღებდნენ პირდაპირ მითითებებს. მითითება ამ შემთხვევაში გულისხმობს ნებისმიერ ქმედებას, რომელიც ზეგავრენას მოახდენს მარეგულირებელი ორგანოს მიერ მიღებულ გადაწყვეტილებაზე.

არანაკლებ მნიშვნელოვანია ფინანსურ დამოუკიდებლობა. მარეგულირებელი ორგანოს უნდა ჰქონდეს საკუთარი, წინასწარ განსაზღვრული ბიუჯეტი, რათა საკუთარი საქმიანობა ეფექტიანად განახორციელოს. თუ მარეგულირებელი ორგანო ფინანსურად დამოუკიდებელი არაა, ეს ქმნის გარკვეული ზეგავრენის მოხდენის საფრთხეს, რაც, თავის მხრივ, დააზარალებს ქვეყნის ენერგეტიკულ ბაზრებსა და მასში მონაწილე პირებს (დაინტერესებულ მხარეებს). ფინანსური დამოუკიდებლობა საკმაოდ მნიშვნელოვანი საკითხია, რომელთან დაკავშირებული მოთხოვნებიც ენერგეტიკული თანამეგობრობის ხელშემკვრელი მხარის მიერ აუცილებლად უნდა შესრულდეს. საქართველოს შემთხვევაში, დამოუკიდებლობა პრობლემურ საკითხს არ წარმოადგენს. სემეკი სრულად დამოუკიდებელი ორგანოა. მისი სტატუსი, როგორც ზემოთ აღინიშნა, „ელექტროენერგეტიკისა და

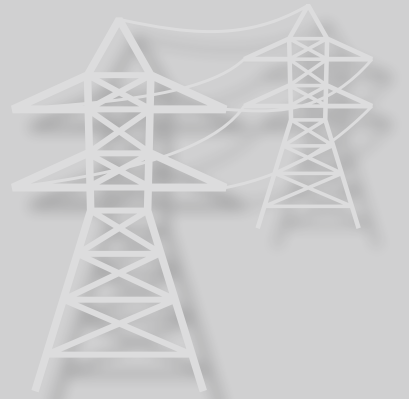

ბუნებრივი გაზის შესახებ“ საქართველოს კანონით და „ეროვნული მარეგულირებელი ორგანოს შესახებ“ საქართველოს კანონითაა განსაზღვრული. სემეკი სპეციალური უფლებაუნარიანობის მქონე საჯარო სამართლის იურიდიული პირია, რომელიც არაა შექმნილი სახელმწიფო ქონების საფუძველზე და ემორჩილება კანონს. მისი დაფინანსების წყარო რეგულირებადი სანარმოების მიერ გადახდილი რეგულირების საფასურია, რომელიც „რეგულირების საფასურის შესახებ“ საქართველოს კანონის საფუძველზე დგინდება.

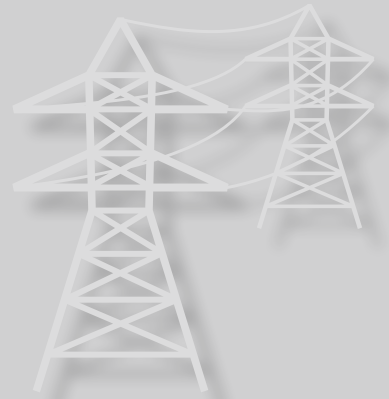
კომისიის წევრის არჩევის პროცესში კი სამი სახეის უფლებდო შტო მონაწილეობს. საქართველოს პრეზიდენტი კომისიის წევრთა კანდიდატურებს კონტრასიგნაციისათვის საქართველოს მთავრობას წარუდგენს. საქართველოს მთავრობის თანხმობის შემდეგ კი კანდიდატურები საქართველოს პარლამენტს წარედგინება, რომელიც იღებს საბოლოო გადაწყვეტილებას. ევროპული საუკეთესო პრაქტიკისა და პოლიტიკის თანახმად, კომისიის წევრი 5-7 წლის ვადით უნდა დაინიშნოს და უნდა არსებობდეს როტაციის სქემა.

უშუალოდ ფუნქციებთან დაკავშირებით კი მესამე ენერგეტიკური პაკეტი ადგენს იმპერატიურ მოთხოვნებს, რომლებიც აუცილებლად უნდა შესრულდეს. ეროვნულ მარეგულირებელ ორგანოს უნდა ჰქონდეს ტარიფების დადგენის უფლებამოსილება. 2009/72/EC და 2009/73/EC დირექტივების თანახმად, მარეგულირებელმა ორგანომ უნდა დაადგინოს გადაცემისა და განაწილების ტარიფები და მათი დადგენის მიზნით მოამზადოს და დამტკიცოს ტარიფების დადგენის მეთოდოლოგია. საქართველოს მოქმედი კანონმდებლობის მიხედვით, მხოლოდ სემეკია უფლებამოსილი, შეიმუშავოს ტარიფების გაანგარიშების მეთოდოლოგია და მის საფუძველზე დაადგინოს გამჭვირვადი, ხელმისაწვდომი და სამართლიანი ტარიფები.

ტარიფების დადგენის უფლებამოსილებისაგან განსხვავებით, საქართველოს კანონმდებლობა ენერგეტიკური ბაზრის მონიტორინგის კუთხით დასახვეწია. 2013 წლის 27 დეკემბერს „ერექტროენერგეტიკისა და ბუნებრივი გაზის შესახებ“ საქართველოს კანონში განხორციელებული ცვლილებების საფუძველზე, სემეკს მიენიჭა საცარო და საბითუმო ენერგეტიკური ბაზრების მონიტორინგის უფლებამოსილება. თუმცა, დღესდღეობით, საბითუმო ბაზრის წესები საქართველოს ენერგეტიკის სამინისტროს მიერ მტკიცდება, რაც ევროკავშირის კანონმდებლობასთან შეუსაბამოა და საკანონმდებლო ხარვეზს წარმოადგენს. რეალურად, სემეკი ახორციელებს იმ ბაზრის მონიტორინგს, რომლის წესებსაც თავად არ ადგენს. ევროკავშირის კანონმდებლობა ამ მხრივ იმპერატიურია და ცალსახად მოითხოვს, რომ ბაზრის წესები ეროვნული მარეგულირებელი ორგანოს მიერ შემუშავდეს და დამტკიცდეს. მესამე ენერგეტიკური პაკეტის სრულად იმპლემენტაციისათვის აღნიშნული ფუნქცია მარეგულირებელ ორგანოს უნდა გადაეცეს. გემოაღნიშნულის გარდა, ეროვნულ მარეგულირებელ ორგანოს დავების გადაწყვეტისა და

სავადღებურო ხასიათის მქონე გადაწყვეტილებების მიღების უფლებამოსილება უნდა გააჩნდეს. „ერექტროენერგეტიკისა და ბუნებრივი გაზის შესახებ“ კანონის მე-4 მუხლის თანახმად, კომისია საკუთარი კომპეტენციის ფარგლებში წყვეტს დავებს დიცენზიანტებს, მცირე სიმძლავრის ერექტროსადგურებს, იმპორტიორებს, ექსპორტიორებს, მიმწოდებლებს, მომხმარებლებსა და ბაზრის ოპერატორს შორის. სემეკი გამოსცემს დადგენილებებსა და გადაწყვეტილებებს, რომლებიც შესასრულებლად სავადღებულოა და მათი შეუსრულებლობა კანონმდებლობით დადგენილი პასუხისმგებლობის დადგომას იწვევს. ევროკავშირის კანონმდებლობის თანახმად, ეროვნულმა მარეგულირებელმა ორგანომ უნდა გამოიყენოს სანქციები იმ შემთხვევაში, როდესაც ბაზრის მონაწილე ან მომხმარებელი არ ასრულებს კანონმდებლობის მოთხოვნებს.

ამასთანავე, ღირეტივებისა და საქართველოს მოქმედი კანონმდებლობის თანახმად, ეროვნულ მარეგულირებელ ორგანოს უნდა ჰქონდეს ნებისმიერი ინფორმაციის, მათ შორის, კონფიდენციალური ინფორმაციის, გამოთხოვისა და მიღების უფლებამოსილება, რაც საჭიროა მისი ფუნქციების შესასრულებლად, ენერგეტიკური სექტორის დასარეგულირებლად და საქმიანობის განსახორციელებლად. ინფორმაციის მიღების უფლებასთან ერთად, აუცილებლად უნდა აღინიშნოს საგამოძიებო ქმედებების განხორციელების უფლებამოსილება. ღირეტივების მიხედვით მარეგულირებელი ორგანო უფლებამოსილია, ჩაატაროს გამოძიება ბაზრის ფუნქციონირებასთან დაკავშირებით და შემდეგ დააწესოს გარკვეული ზომები არსებული მდგომარეობის გასაუმჯობესებლად. აღნიშნულ დებულებას საქართველოს კანონმდებლობა არ იცნობს.

როგორც უკვე აღინიშნა, ეროვნულმა მარეგულირებელმა ორგანომ უნდა გადაწყვიტოს დავები მიუკერძოებლად. მის მიერ მიღებული ნებისმიერი გადაწყვეტილება უნდა იყოს დასაბუთებული და საჯაროდ ხერმისაწვდომი. მესამე ენერგეტიკური პაკეტის ერთ-ერთ მოთხოვნას ეროვნული მარეგულირებელი ორგანოს მიერ მიღებული გადაწყვეტილების გასაჩივრების შესაძლებლობის არსებობა წარმოადგენს. ევროპის კავშირის კანონმდებლობის მიხედვით, ენერგეტიკური თანამეგობრობის ხერშემკვრედ ქვეყნებსა და ევროკავშირის წევრ ქვეყნებში უნდა არსებობდეს დამოუკიდებელ ორგანოში გასაჩივრების მექანიზმი. ამ მხრივ საქართველოს კანონმდებლობა ევროკავშირის კანონმდებლობის ყველა მოთხოვნას აკმაყოფილებს. სემეკი გადაწყვეტილებას საჯარო ადმინისტრაციული წარმოების საფუძველზე, საჯარო სხდომაზე იღებს. ნებისმიერ დაინტერესებულ პირს შეუძლია, წარმოადგინოს საკუთარი მოსაზრებები (სურვირის შემთხვევაში - ანონიმურად). სემეკის მიერ მიღებული გადაწყვეტილების გასაჩივრება კი შესაძლებელია სასამართლოში.

ევროკავშირის კანონმდებლობა როგორც ბაზრის მონიტორინგთან

და საბითუმო ბაზრის წესებთან, ისე ინვესტიციების დამტკიცებასთან და ქსელის განვითარებასთან დაკავშირებით იმპერატიურ მოთხოვნებს აწესებს. ღირეტივების თანახმად, გადამცემი სისტემის თითოეულმა ოპერატორმა უნდა მოამზადოს გადამცემი ქსელის განვითარების ათწლიანი გეგმა და აღიშნული გეგმა დასამტკიცებლად მარეგულირებელ ორგანოს უნდა წარუდგინოს. დღეს მოქმედი კანონმდებლობის მიხედვით კი, 2014 წელს განხორციელებული ცვლილებების შედეგად, აღნიშნულ გეგმას საქართველოს ენერგეტიკის სამინისტრო ამტკიცებს. აღნიშნული საკანონმდებლო ხარვეზი ევროკავშირის კანონმდებლობასთან დაახლოვების პროცესში უნდა აღმოიფხვრას.

ენერგეტიკული თანამეგობრობის სამდივნოს მიერ მომზადებული კანონპროექტი ზუსტად და დეტალურად განსაზღვრავს ეროვნული მარეგულირებელი ორგანოს ზემოაღნიშნულ ფუნქციებს, უფლებებსა და მოვალეობებს.

დასკვნის სახით უნდა აღინიშნოს, რომ ევროკავშირის კანონმდებლობის იმპლემენტაცია მოითხოვს რეფორმების განხორციელებას სხვადასხვა მიმართულებით. რეფორმების დროს კი განსაკუთრებული მნიშვნელობა და როლი სექტორის მარეგულირებელ ორგანოს ეკისრება. აუცილებელია, ქვეყანაში არსებობდეს ყველა საჭირო უფლებამოსილებით აღჭურვილი, ქმედითი, დამოუკიდებელი, გამჭვირვალე და ძლიერი მარეგულირებელი ორგანო, რათა არ დაირღვეს ბაზრის არც ერთი მონაწილისა და მომხმარებლის უფლებები და ინტერესები.

ენერგეტიკის სექტორის რეგულირება საქართველოში - პრობლემები და გამოწვევები

მურმან მარგველაშვილი
გიორგი მუხიგურიშვილი
თუთანა კვარაცხელია
„მსოფლიო გამოცდილება საქართველოსთვის“

ენერგეტიკის სექტორის რეგულირებას საქართველოში ახორციელებს ენერგეტიკისა და წყარმომარაგების მარეგულირებელი ეროვნული კომისია (სემეკი), რაც შესაბამისი საქმიანობის რიცენზიების გაცემას, ტარიფების დადგენას, ბაზრების მონიტორინგს, სადაო საკითხების გადაწყვეტას და სხვა მნიშვნელოვან საკითხებს მოიცავს. რეგულირების მიზანია რეგულირებადი საწარმოებისა და მომხმარებლების ინტერესების დაცვა ქვეყნის ეკონომიკური განვითარების მიზნებთან შესაბამისობის გათვალისწინებით. ამ მიზნების უზრუნველყოფისთვის კი მნიშვნელოვანია მარეგულირებელი იყოს დამოუკიდებელი, ძლიერი და მაღალი პროფესიონალიზმის მქონე ორგანო.

საქართველოში ენერგეტიკის დამოუკიდებელი რეგულირება

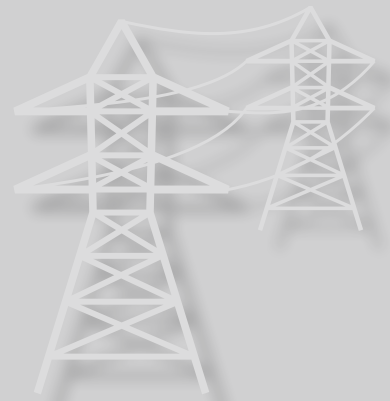
იწყება 1997 წელს, როდესაც საქართველოს პარლამენტმა მიიღო კანონი „ელექტროენერგეტიკის“ შესახებ და სემეკი ჩამოყალიბდა როგორც საჯარო სამართლის იურიდიული პირი, რომელიც თავის საქმიანობაში არ ექვემდებარება არც ერთ სხვა სახელმწიფო უწყებას და ორგანიზაციას. 1999 წლიდან სემეკს ბუნებრივი გაზის სექტორის რეგულირების ფუნქცია დაემატა, 2007 წლიდან კი - წყარმომარაგების. 2002 წელს საქართველოს პარლამენტმა მიიღო კანონი „ეროვნული მარეგულირებელი ორგანოების შესახებ“, რომლის მიხედვითაც სემეკის სტატუსი შეიცვალა და იგი გახდა ეროვნული მარეგულირებელი ორგანო.

დღეს კომისია არის სპეციალური უფლებაუნარიანობის მქონე საჯარო სამართლის იურიდიული პირი, რომელსაც არ ჰყავს სახელმწიფო მაკონტროლებელი ორგანო, დამოუკიდებელია სახელმწიფო ორგანოებისგან და მოქმედებს „ეროვნული მარეგულირებელი ორგანოების შესახებ“ და „ელექტროენერგეტიკისა და ბუნებრივი გაზის შესახებ“ საქართველოს კანონებით დადგენილი უფლებამოსილების ფარგლებში. კომისია დამოუკიდებელია თავის საქმიანობაში და ემორჩილება მხოლოდ საქართველოს კანონმდებლობას. მისი დაფინანსების წყარო არის კომისიის რეგულირების სფეროში შემავალი პირებისაგან მიღებული რეგულირების საფასური. კომისიის დადგენილების მიხედვით, დასაშვებია ასევე კომისიის სარგებლობისათვის სახელმწიფო ბიუჯეტიდან შესაბამისი სახსრების გამოყოფა და გრანტების მიღება, თუმცა ბოლო რამდენიმე წლის მანძილზე კომისიას თავისი საქმიანობის გახორციელებისათვის სახელმწიფო ბიუჯეტის თანხა არ გამოუყენებია.*

ეფექტური მარეგულირებლის არსებობა გულისხმობს როგორც პოლიტიკურ და ფინანსურ დამოუკიდებლობას, ასევე რეგულირებისათვის საჭირო კომპეტენციებისა და უფლებამოსილებების ქონას, ამ კუთხით რამდენიმე მნიშვნელოვანი პრობლემა და გამოწვევა იკვეთება:

დამოუკიდებლობა

კომისია სხვა მარეგულირებელი ორგანოებისაგან სრულად გამიჯნულია როგორც სამართლებრივად, ისე არსებული პრაქტიკითაც და არ ხდება მათი საქმიანობების გადაფარვა, თუმცა არსებობს გარკვეული საკანონმდებლო ხარვეზები, რომლებიც არ შეესაბამება არსებულ საუკეთესო პრაქტიკას და ხელს უშლის სემეკის, როგორც დამოუკიდებელი მარეგულირებლის ფუნქციების სრულყოფილ განხორციელებას. მაგალითად, 2006 წელს არსებითად შეიცვალა ბაზრის სტრუქტურა საქართველოში და სექტორის რეგულირების ფუნქციების მნიშვნელოვანი ბერკეტები გადაეცა ენერგეტიკის სამინისტროს მათ შორის, ელექტროენერგიის და გაზის ბაზრის წესების დამტკიცება, დერეგულირების უფლება, ელექტროენერგიის (სიმძლავრის) ბაღანსის დამტკიცება და ა.შ. 2013 წელს ასევე საქართველოს გადამცემი ქსელის განვითარების ათწლიანი გეგმის შემუშავებასა და დამტკიცებაზე პასუხისმგებელ

* საქართველოს ენერგეტიკისა და წყარმომარაგების მარეგულირებელი ეროვნული კომისიის დადგენილება №6 2014 წლის 6 მარტი

ორგანოდ განისაზღვრა გადამცემი სისტემის ოპერატორი და ენერგეტიკის სამინისტრო. აღნიშნული პრაქტიკა არ შეესაბამება ევროპულ კანონმდებლობას, რომლის განხორციელებაც საქართველოს ასოცირების ხელშეკრულების და ენერგეტიკული გაერთიანების წევრობის ფარგლებში ევადება.

მმართველობა

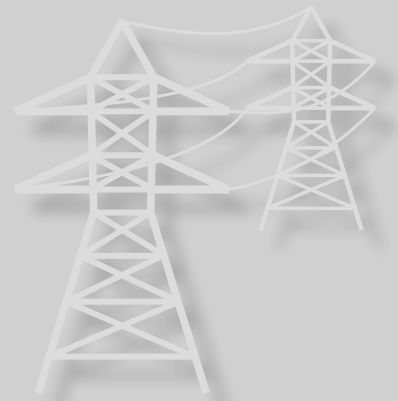
საქართველოს კანონით „ერექტროენერგიისა და ბუნებრივი გაზის შესახებ“* კომისია შედგება 5 წევრისაგან. კომისიის წევრთა კანდიდატებს საქართველოს პრეზიდენტი საქართველოს მთავრობასთან შეთანხმებით წარუდგენს საქართველოს პარლამენტს, რომელიც კომისიის წევრებს ირჩევს სიითი შემადგენლობის უმრავლესობით. კანონის მიხედვით, კომისიის წევრი შეიძლება იყოს საქართველოს მოქალაქე, რომელსაც აქვს უმაღლესი განათლება და საკმარისი კვალიფიკაცია და გამოცდილება. უფრო კონკრეტული მოთხოვნები კომისიის წევრის განათლებისა თუ გამოცდილების შესახებ კანონში ან კანონქვემდებარე აქტებში მოცემული არ არის.

კომისიონერის უფლებამოსილების ვადაა 6 წელი, შესაძლებელია იგი ხელახლა იქნას არჩეული მომდევნო 6 წლის ვადით, თუმცა კანონი არ აზუსტებს რამდენჯერ შეიძლება აირჩეს კომისიის წევრი ახალი ვადით. აღსანიშნავია, რომ კომისია 5 წევრის ნაცვლად ძირითადად წარმოდგენილია 3 წევრით. 2015 წლის 6 ოქტომბრიდან 27 ოქტომბრამდე კი კომისია შედგებოდა 2 წევრისგან, რადგან მთავრობამ ორჯერ არ დაუჭირა მხარი პრეზიდენტის მიერ წარდგენილ კანდიდატურებს. 2 წევრისგან შემდგარი კომისია არ არის უფლებამოსილი მიიღოს გადაწყვეტილებები, შესაბამისად, ამ პერიოდის განმავლობაში შეფერხებული იყო კომისიის საქმიანობა.

კომისიის წევრების შერჩევის კრიტერიუმები კანონსა თუ კანონქვემდებარე აქტებში დეტალურად გაწერილი არ არის, კანონში ნათქვამია, რომ კომისიის წევრი უნდა იყოს საქართველოს მოქალაქე და ჰქონდეს შესაბამისი კვალიფიკაცია, თუმცა წესი და პროცედურა, თუ როგორ ხდება ვაკანსიის გამოცხადება, რა ეტაპებისგან უნდა შედგებოდეს შერჩევა, რა კრიტერიუმების საფუძველზე არჩევს პრეზიდენტი ან რა კრიტერიუმებით აფასებს მთავრობა და ა.შ. განსაზღვრული არ არის. აღნიშნული ფაქტების გამო შეიძლება შეფერხებული იყოს კომისიონერების როტაციის წესი, რაც არ შეესაბამება არსებულ საუკეთესო პრაქტიკას და საფრთხეს უქმნის მარეგულირებლის დამოუკიდებლობას.

რიცხვზირება და კონტროლი

კომისიის უფლებამოსილებაა ერექტროენერგიის წარმოების, გადაცემის, დისპეტჩერიზაციისა და განაწილების, ბუნებრივი გაზის ტრანსპორტირების და განაწილების, აგრეთვე

* საქართველოს კანონი „ერექტროენერგიისა და ბუნებრივი გაზის შესახებ“
1997 წლის 27 ივნისი

დადგენა, დიცენზიების გაცემა, მათში ცვლილებების შეტანა და მათი გაუქმება „დიცენზიებისა და ნებართვების შესახებ“ საქართველოს კანონის, „ელექტროენერგეტიკისა და ბუნებრივი გაზის შესახებ“ საქართველოს კანონისა და დიცენზირების წესების შესაბამისად.

დღეისათვის სემეკს გაცემური აქვს 25 დიცენზია ელექტროენერგეტიკის სექტორში. საქართველოს ბუნებრივი გაზის სექტორში 2016 წლის 31 დეკემბრის მდგომარეობით ფუნქციონირებს 28 დიცენზიანტი, მათ შორის არის 1 ტრანსპორტირებისა და 27 განაწილების დიცენზიანტი. აღსანიშნავია, რომ განაწილების სექტორში 3 მსხვირი დიცენზიანტის მიერ განაწილებულია მთლიანი მოცულობის 90%. დიცენზიანტების გამსხვილების პროცესი გრძელდება.

სემეკი უფლებამოსილია განახორციელოს დიცენზიანტების საქმიანობის მონიტორინგი. საქართველოს ზოგადი ადმინისტრაციული კოდექსის მიხედვით, ჯარიმა სადიცენზიო პირობების დარღვევისათვის შეადგენს 5000 ლარს, პირობების ხერხეორედ დარღვევის შემთხვევაში ჯარიმის რაოდენობა შეიძლება გასამმაგდეს. სემეკ-ს შეუძლია დიცენზიანტს გააუქმოს დიცენზია, თუ დარღვევა ჯარიმის ორჯერ გაზრდის შემდეგაც არ გამოსწორდება ან თუ ნათელია, რომ ჯარიმის დაწესება არ მოახდენს ზეგავლენას დიცენზიის მფლობელის ვადლებულებების შესრულებაზე. იმ შემთხვევაში თუ დიცენზიის გაუქმება მნიშვნელოვან ზიანს მიაყენებს მომხმარებლებს, სემეკი უფლებას აძლევს დიცენზიანტს განაგრძოს საქმიანობა სპეციალური მოთხოვნების შესაბამისად, ეს მოთხოვნები კანონში აღწერილი არ არის და ყოველი ცალკეული შემთხვევისთვის განისაზღვრება განსხვავებულად. მსგავსი შემთხვევები პრაქტიკაში იშვიათია. თუ ვერც ამ შემთხვევაში მოახერხებს დიცენზიანტი ვადლებულებების შესრულებას, სემეკი უფლებამოსილია თვითონ განახორციელოს დიცენზიანტის საქმიანობა ან ჩართოს მესამე მხარე. თუ ასეთი შეთანხმება შეუძლებელია, სასამართლო სემეკის მოთხოვნის საფუძველზე ნიშნავს სპეციალურ მმართველს.

ასე იყო მაგალითად 2009 წელს როდესაც ყაზტრანსგაზ-თბილისში არსებული ფინანსური პრობლემების გამო დაინიშნა სპეციალური მმართველი, მაშინდელი კომისიის თავმჯდომარის განცხადებით, ეს იყო დროებითი ღონისძიება თბილისის მოსახლეობის უწყვეტი გაზმომარაგების უზრუნველსაყოფად და კომპანიის ფინანსური მდგომარეობის გამოსასწორებლად.

დიცენზიებთან დაკავშირებით პრობლემურია სანქციების საკითხი. ნებისმიერი დარღვევისათვის სანქცია პირველ ჯერზე შეადგენს 5000 ლარს იქნება ეს დიცენზიანტის მიერ ბაზრის წესების დარღვევა თუ წერილზე პასუხის ვადაგადაცილება. პირველ შემთხვევაში საქმე გვაქვს სერიოზულ დარღვევასთან და დიცენზიანტს შეიძლება უღირდეს გადაიხადოს 5000 ლარი რადგან დიცენზიის პირობების დარღვევით უფრო მეტ სარგებელს ნახავს ვიდრე ჯარიმის

გადახდაა, მეორე შემთხვევაში კი ჯარიმის ოდენობა მაღალია. მნიშვნელოვანია მოიძებნოს უფრო მოქნიდი მექანიზმი, რომელსაც შედეგის თვადსაზრისით უკეთესი ეფექტი ექნება.

სატარიფო რეგულირება

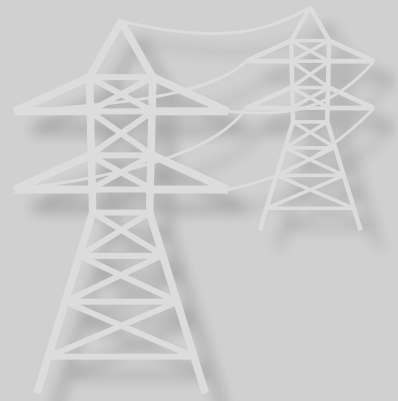
ტარიფების გაანგარიშების საფუძველს წარმოადგენს „ერექტროენერგეტიკისა და ბუნებრივი გაზის შესახებ“ საქართველოს კანონი და ამავე კანონის მოთხოვნათა შესაბამისად, კომისიის მიერ შემუშავებული და ნორმატიული ადმინისტრაციულ-სამართლებრივი აქტით დამტკიცებული სატარიფო მეთოდოლოგიები.

ერექტროენერგიის სექტორში სემეკი ადგენს რეგულირებადი საწარმოების განაწილების (2 დიცენზიანტი) გენერაციის (8 დიცენზიანტი, მათ შორის 4 თბოერექტროსადგური) გადაცემის (2 დიცენზიანტი) და დისპეტჩერიზაციის (ერთი დიცენზიანტი) ტარიფს.

ერექტროენერგიის ტარიფების გაანგარიშებისას გამოიყენება საერთაშორისო პრაქტიკაში მიღებული „წამახადისებერი რეგულირების“ და „დანახარჯები პლუს“ რეგულირების პრინციპები, რომლებიც უზრუნველყოფენ საწარმოს ფუნქციონირების ეფექტიანობის ზრდის სტიმულირებას, საწარმოს სტაბილურ ფუნქციონირებას, გაწეული გონივრული დანახარჯების ანაზღაურებას და სამართლიანი მოგების მიღებას.

აღსანიშნავია, რომ მეთოდოლოგია არის ახალი და შემუშავდა 2015 წელს ავსტრიის ენერგო მარეგულირებლის E-Control-ის დახმარებით. შესაბამისად, 2015 წელს გადაითვალა თითქმის მთელი ერექტროენერგეტიკული სექტორის ტარიფები. აღსანიშნავია, რომ კომისიის მხრიდან 2006 წლის შემდგომ არ იყო გადათვლილი ერექტროენერგიის გადაცემის ტარიფი, 2003 წლიდან კი – ერექტროენერგიის დისპეტჩერიზაციის საქმიანობასთან დაკავშირებული ტარიფი.

ერექტროენერგიასთან შედარებით გაზის სექტორში ტარიფების დადგენის საკითხი გაცილებით გართულებულია, რადგან სემეკის რეგულირების სფეროში არ შედის საქართველოში რეგისტრირებული ყველა საყოფაცხოვრებო აბონენტი. ბუნებრივი გაზის მიწოდების საქმიანობის დერეგულირებისა და ნაწილობრივი დერეგულირების შესახებ“ საქართველოს ენერგეტიკის მინისტრის 2007 წლის 25 სექტემბრის №69 ბრძანების თანახმად, 2007 წლის 1 სექტემბრამდე (ქ. თბილისის ადმინისტრაციულ-ტერიტორიულ საზღვრებში 2008 წლის 1 აგვისტომდე) არსებული ბუნებრივი გაზის მომხმარებელი იმ ფიზიკური პირებისთვის (მოსახლეობა – საყოფაცხოვრებო მომხმარებელი), რომლებიც ბუნებრივ გაზს არ მოიხმარენ სამეწარმეო საქმიანობისათვის, მიწოდების ტარიფები ნაწილობრივ დერეგულირებულია და საქართველოს ენერგეტიკისა და წყარმომარაგების მარეგულირებელი

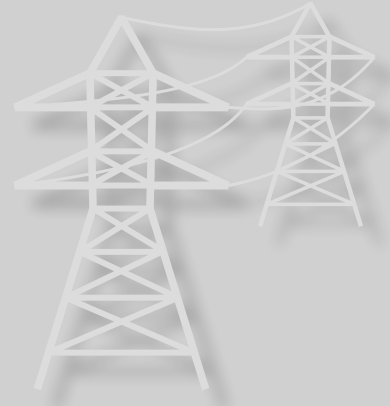
ეროვნული კომისია ადგენს ზღვრულ ტარიფებს, ხოლო არა საყოფაცხოვრებო მომხმარებლებისთვის და 2007 წლის 1 სექტემბრის (თბილისში 2008 წლის 1 აგვისტოს) შემდგომ პერიოდში გაზიფიცირებული საყოფაცხოვრებო მომხმარებლებისთვის მიწოდების ტარიფები დერეგულირებულია და სემეკი ამ ტარიფებს არ ადგენს.

2017 წელს აგვისტოში ენერგეტიკის მინისტრის მოადგილემ განაცხადა, რომ ბუნებრივი გაზის ახალი ტარიფები დერეგულირებულ აბონენტებზეც გავრცელდება რადგან დერეგულირების ბრძანება ფორმალურად გაუქმების ეტაპზეა. აღნიშნული ბრძანების გაუქმება მნიშვნელოვანი წინგადადგმული ნაბიჯი იქნება.

სემეკმა 2017 წელს, ახალი მეთოდოლოგიით, პირველად დაადგინა ბუნებრივი გაზის სექტორში ტრანსპორტირების განაწილების, მიწოდებისა და მოხმარების ტარიფები.

საქართველოს ენერგეტიკის სექტორში მარეგულირებელი გარემო მნიშვნელოვნად გაუმჯობესდა ბოლო წლებში, თუმცა რჩება რიგი პრობლემები რომელთა გადასაწყვეტად საჭიროა შემდეგის გათვალისწინება:

- ენერგეტიკის სამინისტროსგან სემეკს უნდა დაუბრუნდეს ედექტროენერგიისა და გაზის ბაზრის წესების და გადამცემი ქსელის განვითარების 10 წლიანი გეგმების დამტკიცების უფლებამოსილებები;
- კანონში დაზუსტდეს რამდენი ვადით აირჩევა კომისიის წევრი და განისაზღვროს კომისიის წევრის შერჩევის კრიტერიუმები და პროცედურა;
- შეიცვალოს დიცენზიანტებისათვის სანქციების დაწესების პრინციპი;
- გაუქმდეს საქართველოს ენერგეტიკის მინისტრის 2007 წლის 25 სექტემბრის №69 ბრძანება და მთლიანად საყოფაცხოვრებო სექტორისთვის მომხმარებლის ტარიფი დადგინდეს მარეგულირებელი კომისიის მიერ.

საქართველოს ენერგეტიკული უსაფრთხოების შეფასება MOSES მეთოდით

ეროვნული ფონტი, კოდუმბიის უნივერსიტეტი (აშშ)
მურმან მარგველაშვილი
გიორგი მუხიგურიშვილი
“მსოფლიო გამოცდილება საქართველოსთვის”

წინამდებარე დოკუმენტის მიზანია საქართველოს ენერგეტიკული უსაფრთხოების რაოდენობრივი შეფასება, რაც ხელს შეუწყობს სექტორის უფრო სიღრმისეულ კვლევას და რაციონალური ენერგეტიკული პოლიტიკის შემუშავებას. ენერგოუსაფრთხოების შესახებ ვრცელი დიტერატურის განხილვის შემდეგ, ჩვენ შევარჩიეთ საერთაშორისო ენერგეტიკული სააგენტოს მიერ შექმნილი მოკრევადიანი ენერგოუსაფრთხოების მოდელი (MOSES), მისი სიმარტივის და სექტორში უსაფრთხოების ფართო სპექტრის რისკების ანალიზის შესაძლებლობის გათვალისწინებით. შეფასება აჩვენებს, საქართველოს ენერგოუსაფრთხოების მდგომარეობას სხვა ქვეყნებთან შედარებით, სადაც MOSES მეთოდიკა იქნა გამოყენებული.*

მოკრევადიანი ენერგეტიკული უსაფრთხოების შესაფასებლად, MOSES იყენებს 35 ინდიკატორს, რითაც ცარკეური ენერგომატარებლების მიხედვით ფასდება მიწოდების შეწყვეტის რისკები და ამ რისკების მიმართ სისტემის მედეგობა. თითოეული ინდიკატორი კლასიფიცირდება როგორც მაღალი, საშუალო და დაბალი რისკის შემცველი სხვადასხვა ფერითა კოდირებით; ცარკეური ენერგომატარებლისთვის ინდიკატორების გამოთვლის შემდეგ ხდება მათი გაანალიზება და კლასიფიცირება ფერებისა და ასო (A-E ან A-C) კატეგორიების მიხედვით. მეთოდიკა საშუალებას იძლევა თითოეული ტიპის ენერგომატარებლისათვის შემუშავდეს რეკომენდაციები.

საქართველოსთვის MOSES ინდიკატორები შეფასდა ძირითადად 2015 წლის ენერგეტიკული ბალანსის მონაცემებზე დაყრდნობით** და ასევე სხვადასხვა წყაროდან მიღებული დამატებითი მონაცემებით, როგორცაა: საქართველოს ნავთობისა და გაზის კორპორაცია, სუფსის ნავთობტერმინალი, საქართველოს ინდუსტრიული ჯგუფი და ექსპერტული შეფასება.

ქვემოთ მოყვანილია საქართველოს ენერგეტიკული უსაფრთხოების შეფასების შედეგები MOSES თითოეული კატეგორიის მიხედვით.

ნავთობი

საქართველო ნედრი ნავთობის სატრანზიტო ქვეყანაა, რომლის გადაზიდვაც კასპიის რეგიონიდან საქართველოს გავრთ მსოფლიო ბაზარზე ხორციელდება. მიუხედავად იმისა, რომ მიღსაღენებითა და რკინიგზით ნედრი ნავთობის მნიშვნელოვანი მოცულობების ტრანსპორტირება ხორციელდება,

* Jewell, J. (2011), “The IEA Model of Short-Term Energy Security (MOSES): Primary Energy Sources and Secondary Fuels”, IEA Energy Papers, No. 2011/17, OECD Publishing, Paris.

** Energy Balance of Georgia, 2015. National Statistics office of Georgia

საქართველოში ეს რესურსი პრაქტიკულად არ მოიხმარება. ქვეყანაში წარმოებული მცირე ოდენობის ნავთობიც კი ექსპორტზე გადის. ფუნქციონირებს მხოლოდ ერთი მცირე სიმძლავრის ნავთობგადამამუშავებელი საწარმო შესაბამისად, ქვეყანაში ნავთობპროდუქტების მოხმარება მთლიანად იმპორტით კმაყოფილდება.

ნავთობის გამოიყენება სატრანზიტო მიზნებისთვის და არა საკუთარი მოხმარებისთვის. შესაბამისად, ნავთობისათვის MOSES ინდიკატორები შემდეგ ინტერვალებშია მოქცეული.

განზომილება	მაჩვენებელი	საზომი ერთეული/ ინტერვალი	სიდიდე
გარეგანი რისკი	იმპორტდამოკიდებულება	%	-1.34
	მომწოდებელთა პოლიტიკური სტაბილურობა	- / 0-7	5.65
შიგა რისკი	მოპოვების ცვალებადობა	%	4.07
	საზღვაო მოპოვება	%	0
გარეგანი მედეგობა	მომწოდებელთა დივერსიფიცირება	- / 0.1-1.0	0.626
	იმპორტის პორტები	რაოდენობა	3
	ინფრასტრუქტურა (მილების წერტილები)*	რაოდენობა	2
	მილსადენები	რაოდენობა	2
შიგა მედეგობა	მარაგების სიდიდე**	დღეები	70

ცხრილი 1. ნედრი ნავთობის ინდიკატორები საქართველოსთვის

** ინფორმაციის არარსებობის გამო, ნედრი ნავთობის საშუალო წლიური მარაგის ნაცვლად გამოყენებული იქნა საცავის სრული მოცულობა.

დასკვნა

ნავთობის სექტორში ინდიკატორების შედეგები დამაკმაყოფილებელია, გარდა ნავთობის მომწოდებელი ქვეყნების პოლიტიკური სტაბილურობის დაბალი მაჩვენებლისა და ნავთობსადენების შედარებით მცირე რაოდენობის, თუმცა მათი გავრეცხვა ენერგეტიკულ უსაფრთხოებაზე უმნიშვნელოა, რადგან ქვეყანა არ მოიხმარს ნედრ ნავთობს. რისკებისადმი შიდა მედეგობა ფორმალურად მაღალია, რადგან ნავთობის მარაგების შეფასებისას საცავის სრული (სატრანზიტოს ჩათვლით) მოცულობები იქნა აღებული.

საქართველო ნედრი ნავთობის MOSES მეთოდოლოგიით შეფასებით A ჯგუფში მოხვდა OECD-ის წევრ ხუთ განვითარებულ ქვეყანასთან ერთად.

ჯგუფი	მაჩვენებელი	ქვეყნების რაოდენობა
A	ნედლი ნავთობის ექსპორტი ან საკუთარი მოხმარების <15% იმპორტით	5

ცხრილი 2. ნედრი ნავთობი, საქართველო MOSES რეიტინგში

წყარო: Jewell, J. (2011). MOSES: Primary Energy Sources and Secondary Fuels.

თუმცა, არსებული სიტუაციის უნიკალურობიდან გამომდინარე, რთულია ენერგოპოლიტიკის მხრივ დასკვნების გამოტანა, რადგან შეფასება მიუთითებს ოპერატიული ნავთობგადამამუშავებელი საწარმოს არარსებობაზე და არა ქვეყნის ნავთობის რესურსით სიმდიდრეზე. დუქსემბურგი ერთადერთი OECD-ის ქვეყანაა, რომელიც არ იყენებს ნედრ ნავთობს საქართველოს მსგავსად. მთავარი დასკვნა იმაში მდგომარეობს, რომ ნედრი ნავთობის მიმართ MOSES მეთოდოლოგია არ არის ადეკვატური საქართველოსთვის, ის ასახავს უნიკალურ მდგომარეობას, როდესაც მიუხედავად პროდუქტის დიდი მოცულობებით ტრანზიტისა, ქვეყნის ტერიტორიაზე ეს რესურსი საერთოდ არ მოიხმარება ენერგოსაფრთხოების უზრუნველყოფისათვის.

ნავთობპროდუქტები

საქართველო ნავთობპროდუქტების იმპორტს ექვსი სხვადასხვა ქვეყნიდან ახორციელებს. ნავთობპროდუქტების ბაზარი სრულად რიბერაღიშებული და კონკურენტულია. ბაზარზე რამდენიმე დომინანტი კომპანია მონაწილეობს, მათ შორის “სოკარი”, “დუკოილი”, “გაღვი”, “ვისორი” და “რომპეტროლი”, რომლებიც ნავთობპროდუქტების იმპორტსა და საცარო ვაჭრობას ახორციელებენ. ქვეყანას არ გააჩნია ნავთობპროდუქტების ადეკვატური სტრატეგიული მარაგები და ძირითადად ამ ნავთობკომპანიების საცავებზეა დამოკიდებული. MOSES მეთოდით შეფასება ნავთობპროდუქტების სამ კატეგორიაში ჩატარდა: 1. ბენზინი, 2. შუა დისტილატები - დიზელი, ნავთი, საავიაციო საწვავი, 3. სხვა ნავთობპროდუქტები - მამუთი, საცხებ საპოხი მასალები და ზოგიერთი რეაქტიული საწვავი. შესაბამისად ნავთობპროდუქტების მიხედვით შეფასების ინდიკატორები ასე გამოიყურება:

გაწმომილება	მაჩვენებელი		საზომი ერთეული/ ინტერვალი	სიდიდე
გარე რისკი	დეფიციტი	ბენზინი	%	100
		შუა დისტილატები	%	96.6
		სხვა	%	87.4
		ნავთობპროდუქტები		
შიგა რისკი	ნავთობის უსაფრთხოება		რეიტინგი	A
	მოქმედი ნავთობგადამამუშავება		რაოდენობა	1
გარე მედეგობა	მომწოდებელთა დივერსიფიცირება		- / 0.1-1.0	0.174
	იმპორტის ინფრასტრუქტურა (მიღების წერტილები)	პორტები	რაოდენობა	3
		მილსადენები	რაოდენობა	0
შიგა მედეგობა	გადამამუშავებელი ინფრასტრუქტურის მოქნილობა (ნელსონის კომპლექსურობის ინდექსი)		რაოდენობა	<6.0
	საშუალო მარაგები (2010)*	ბენზინი	კვირა	6
		შუა დისტილატები	კვირა	4
		სხვა	კვირა	2
	ნავთობპროდუქტები			

ცხრილი 3. ნავთობპროდუქტების უსაფრთხოების ინდიკატორები*

* According to the MOSES, oil products are classified as: Gasoline – motor gasoline; **Middle distillates** – kerosene type jet fuel, kerosene, road diesel, heating and other gas oil; **Other oil products** – fuel oil, liquid petroleum gases, lubricants, bitumen, paraffin waxes, non-specified.

მომწოდებლების დივერსიფიკაციის დონე გამოითვლება ჰერფინდალ-ჰირშმანის ინდექსით, მომწოდებლების წილების საშუალებით (წყარო: OEC).^{*} ნავთობპროდუქტების გადამამუშავებელი ინფრასტრუქტურის მოქნილობა (მაგალითად გადამამუშავებელი, რომელსაც შეუძლია სხვადასხვა ნავთობპროდუქტის წარმოება) ნელსონის სირთულის ინდექსით გამოითვლება.^{*} ექსპერტული ინფორმაციით საქართველოში, ნავთობგადამამუშავებელ საწარმოში მარტივი თერმული პროცესები მიმდინარეობს და, შესაბამისად, ნელსონის ინდექსის დაბალი მაჩვენებელი მივიღეთ.

დასკვნა

მომწოდებლების მრავალფეროვნების მიუხედავად, ყველა ნავთობპროდუქტზე, 2015 წელს 87%-იანი და მეტი დეფიციტი დაფიქსირდა. მარაგების საშუალო დონე კრასიფიცირდა დაბად ნიშნულზე. ნელსონის სირთულის ინდექსის დაბალი შეფასების გათვალისწინებით, საქართველო ნავთობპროდუქტების სექტორში D ჯგუფის კატეგორიაში მოხვდა. საქართველოს შეუძლია გააუმჯობესოს ენერგეტიკური უსაფრთხოება ნავთობპროდუქტების მარაგების/რეზერვების შექმნით.

ჯგუფი	მაჩვენებელი	ქვეყნების რაოდენობა
ბენზინი D	ბენზინის მოხმარების 45%-ზე მეტი იმპორტირებულია და არსებობს 3-6 კვირის ბენზინის რეზერვები, ერთი ნავთობპროდუქტების სადენი და მომწოდებლების დაბალი დივერსიფიკაცია	1
შუა დისტილატები D	შუა დისტილატების მოხმარების 45%-ზე მეტი იმპორტირებულია და არსებობს 3-6 კვირის რეზერვები, და მომწოდებლების საშუალო დივერსიფიკაცია	2
სხვა ნავთობ-პროდუქტები D	- სხვა ნავთობპროდუქტების მოხმარების 45%-ზე მეტი იმპორტირებულია და წელიწადში ნავთობის სექტორში არის D ან E კატეგორიაში. - მოქნილი გადამამუშავებელი ინფრასტრუქტურა და 3 კვირაზე ნაკლები რეზერვები, ან სხვა ნავთობ - პროდუქტების მოხმარების 45%-ზე მეტი იმპორტირებულია, მომწოდებლების საშუალო დივერსიფიკაციით და 3 კვირაზე ნაკლები მარაგებით.	6

ცხრილი 4. ნავთობპროდუქტები, საქართველოს პროფილი MOSES მიხედვით

ცხრილი 4 მიუთითებს, რომ მაღალი გარე დამოკიდებულება ბენზინსა და ისეთ ნავთობპროდუქტებზე, როგორიცაა ნავთი, საავიაციო ნავთი, და დიზელი უჩვეულოა განვითარებული ქვეყნებისათვის, შესაბამისად D ჯგუფში OECD-ის მხოლოდ 2 ქვეყანა მოხვდა. მაშინ როცა მაღალი გარე დამოკიდებულება ისეთ ნავთობპროდუქტებზე, როგორიცაა ბიტუმი, დუბრიკანტები, გათხევადებული ნავთობის გაზი და

^{*} The observatory of economic complexity (OEC).

მაზუთი უფრო ხშირი შემთხვევაა. ეს მაჩვენებელი იმავე პრობლემებზე მიუთითებს, რომ, საკუთარი მაღალი წარმადობის ნავთობგადამამუშავებელი წარმოება მნიშვნელოვნად გააუმჯობესებს ქვეყნის ენერგოუსაფრთხოებას ნავთობპროდუქტების სექტორში.

ბუნებრივი აირი

საქართველოში მოხმარებული ბუნებრივი აირის თითქმის 100% იმპორტირებულია. ქვეყანას არ აქვს გაზსაცავი და ზამთრის პიკური მოხმარება მთლიანად დამოკიდებულია იმპორტზე და საიმპორტო ინფრასტრუქტურის მედეგობაზე.

განზომილება	მაჩვენებელი	საზომი ერთეული/ინტერვალი	სიდიდე
გარე რისკი	იმპორტდამოკიდებულება	%	99.5
	მომწოდებელთა პოლიტიკური სტაბილურობა	- / 0-7	4.86
შიგა რისკი	საზღვაო მოპოვების წილი	%	0
გარე მედეგობა	მომწოდებელთა დივერსიფიცირება	- / 0.1-1.0	0.76
	მიღების წერტილები	პორტები	რაოდენობა
		მილსადენები	რაოდენობა
შიგა მედეგობა	საცავებიდან გაცემის სიმძლავრე	%	0
	მოხმარების ინტენსიურობა, მ³/\$1000*	-	176

ცხრილი 5. ბუნებრივი აირი

შიდა მედეგობის ინდიკატორად ასევე გამოიყენება ბუნებრივი გაზის მოხმარების ინტენსივობა, ანუ 1000 დოლარის ექვივალენტი მშპ-ს მისაღებად დახარჯული ბუნებრივი გაზის რაოდენობა. ეს მაჩვენებელი ასახავს გაზის შეწყვეტისადმი ქვეყნის ეკონომიკის გამძლეობას. გაზის ინტენსივობის საზომად MOSES კლასიფიკაცია 3 დონეს გვთავაზობს, საშუალო კი არის 20-60 მ³/1000USD. საქართველო ამ ზღვარს თითქმის სამჯერ აჭარბებს, რაც ბუნებრივი გაზის უაღრესად არაპროდუქტიულ გამოყენებაზე მიუთითებს.

ეს მაჩვენებელი გაზის შეწყვეტისადმი ქვეყნის ეკონომიკის დაბად მედეგობაზე მიუთითებს, თუმცა ასევე გასათვადისწინებელია ზაფხულში ჰიდროენერგიის მაღალი წიდი და ეკონომიკის გაზზე ნაკლები დამოკიდებულება.

დასკვნა

ბუნებრივი გაზის კლასიფიკაციით საქართველო ხვდება E ჯგუფში (იხ. ცხრილი 6). შიდა და გარე ფაქტორების გათვადისწინებით საქართველო ერთიანდება მაღალი რისკის და დაბალი მედეგობის მქონე ქვეყნების ჯგუფში. ამის ძირითადი მიზეზი არის ქვეყნის თითქმის 100%-იანი დამოკიდებულება იმპორტირებულ ბუნებრივ გაზზე. პოლიტიკური სტაბილურობისა და მიმწოდებლების დივერსიფიცირებით საქართველო ასევე

მაღალი რისკისა და დაბალი მედეგობის ქვეყანაა, ანუ ის ძალიან მგრძნობიარეა მიწოდების ფიზიკური შეწყვეტისადმი. ამ ყველაფერს ასევე ამძაფრებს თხევადი გაზის (LNG) მიმღები პორტის არარსებობა. ბუნებრივი გაზის შიდა რისკის მიხედვით მდგომარეობა ფორმალურად დადებითად უნდა ჩაითვალოს, რადგან ქვეყანას არ გააჩნია ოფშორული წარმოება და აქვს მინიმალური სახმედეთო ბუნებრივი გაზის წარმოება.

ბუნებრივი გაზის სექტორში რისკების შესამცირებლად საქართველოსთვის მნიშვნელოვანია ბუნებრივი გაზის მომწოდებლების დივერსიფიკაცია და გაზსაცავის მშენებლობა. გრძელვადიან პერიოდში შესაძლებელია LNG პორტის მშენებლობაც, რაც ხელს შეუწყობს მედეგობას ბუნებრივი გაზის მიღსადენების დაზიანების შემთხვევაში.

ჯგუფი	ქვეყნები რომლებშიც:	ქვეყნების რაოდენობა
E	იმპორტი $\geq 70\%$ -ზე და აქვთ 3-4 მილსადენი და/ან 1-2 LNG პორტი მომწოდებლების დაბალი დივერსიფიკაციით და მაქსიმალური გამტარიანობა დღიური პიკური მოხოვნის 50%-ზე ნაკლებია	3

ცხრილი 6. ბუნებრივი გაზი

საქართველოსთან ერთად OECD-ის ქვეყანა მოხვდა ამ კატეგორიაში, თუმცა ამ ქვეყნებს აქვთ ენერგეტიკური უსაფრთხოების უზრუნველყოფის სხვა წყაროები, მაგარიტად შვედეთის ედექტროენერგია მთლიანად დამოკიდებულია ატომურ ენერგიაზე და ჰიდროენერგიაზე.

ქვანახშირი

საქართველოს აქვს მურა ნახშირის (დიგნიტის) მნიშვნელოვანი რეზერვები და საბჭოთა პერიოდში აშენებული რამდენიმე ნახშირის საბადო. თუმცა დღემდე ქვანახშირი ქვეყნის ენერგეტიკურ უსაფრთხოებაში მნიშვნელოვან როლს არ ასრულებს. საქართველოში ნახშირზე მომუშავე მხოლოდ ერთი 13 მეგავატი სიმძლავრის თბოედექტროსადგურია, რომელიც თითქმის არ ფუნქციონირებს.

MOSES-ის ენერგეტიკური უსაფრთხოების კლასიფიკაციაში ქვანახშირის მაჩვენებლები მოცემულია ცხრილში 7:

განზომილება	მაჩვენებელი	საზომი ერთეული/ინტერვალი	სიდიდე
გარე რისკი	იმპორტდამოკიდებულება	%	55.7
შიგა რისკი	შახტური მოპოვების წილი*	%	100
გარე მედეგობა	მომწოდებელთა დივერსიფიკაცია	- / 0.1-1.0	0.82
	იმპორტის ინფრასტრუქტურა, მიღების წერტილები	საზღვაო ან სამდინარო პორტები	რაოდენობა 2
		რკინიგზა	რაოდენობა 1

ცხრილი 7. ქვანახშირი

* MOSES მიდგომის გამო ამ ინდიკატორს მაღალი მაჩვენებელი არ აქვს, MOSES შემუშავებული იყო OECD ქვეყნებისათვის და გულისხმობს, რომ არც ერთ ქვეყანას არა აქვს 60% ზე მეტი ქვანახშირი შიდა მაღაროებიდან მოპოვებული.

დასკვნა

ქვანახშირის კლასიფიკაციაში საქართველო ხვდება B ჯგუფში (იხ. ცხრილი 8).

ჯგუფი	ქვეყნები სადაც:	ქვეყნების რაოდენობა
B	ქვანახშირის იმპორტი არის 30%-60% შორის • შახტური წილი >40%.	2

ცხრილი 8. ქვანახშირი

ქვანახშირთან დაკავშირებული ორი მნიშვნელოვანი ინდიკატორი არის - იმპორტზე დამოკიდებულება და მაღაროებში მოპოვების წილი. პირველი ინდიკატორი ქვეყანას A ან B ჯგუფში ათავსებს, თუმცა საბოლოო კლასიფიკაციისათვის გადამწყვეტია შახტური მოპოვების წილი რაც OECD ქვეყნებში მაქსიმუმ 60%-ს აღწევს, ხოლო საქართველოში 100%-ია, რაც უფრო მაღალი რისკის შემცველია.

ბიომასა და ნარჩენები

განზომილება	მაჩვენებელი	საზომი ერთეული/ინტერვალი	სიდიდე
გარე რისკი	იმპორტდამოკიდებულება	%	-0.15
შიგა მედეგობა	წყაროების დივერსიფიცირება*	0.3-1.0	0.99

ცხრილი 9. ბიომასა

*საქართველოს 2016 წ. ენერგეტიკული ბაღანსის მიხედვით, სუდ 4 ტიპის ბიომასა გამოიყენება, ამათგან შეშას ყველაზე მაღლი წილი აქვს.

დასკვნა

მიუხედავად იმისა, რომ საქართველო არ ახორციელებს ენერგიის ამ წყაროს იმპორტს და არ არის იმპორტზე დამოკიდებული, მთელი ბიომასა მოიპოვება ერთი წყაროდან და ეს ყველაზე მნიშვნელოვანი ინდიკატორია.

ჯგუფი	ქვეყნები სადაც:	ქვეყნების რაოდენობა
C	ნაკლები დივერსიფიკაცია (ბიომასის ან ნარჩენების სულ ცოტა 75% ერთი წყაროდანაა მიღებული) და იმპორტზე დაბალი დამოკიდებულება (16%-24%).	3

ცხრილი 10. ბიომასა და ნარჩენები

დღეისათვის ბიომასის 100% არის შეშა, რაც იწვევს სერიოზულ პრობლემებს, ტყეების გაჩეხვას და ბიომრავალფეროვნების დაკარგვას. მნიშვნელოვანია, საქართველომ მოახდინოს ბიომასის წყაროების დივერსიფიკაცია და გაზარდოს პედეტების, ბრიკეტების და სხვა მყარი ბიოსაწვავის

წიდი მოხმარებაში რომლებიც წარმოებული იქნება ნარჩენი ბიომასისგან. გარდა ამისა, შეშის მოხმარების ეფექტურობის გაზრდა მოთხოვნის შემცირებაზეც იმოქმედებს. ბიომასა და ნარჩენები, ჯგუფი C (იხ, ცხრილი 10).

ჰიდროენერგია

ჰიდროენერგია საქართველოს ენერგეტიკული სექტორის უმნიშვნელოვანესი ნაწილია, უზრუნველყოფს რა მთლიანი შიდა მიწოდების 70-75%-ს. წიაღისეული რესურსების არასებობის პირობებში. MOSES ჰიდროენერგიასთან დაკავშირებულ რისკებს აფასებს ჰიდროლოგიური რეჟიმების ცვალებადობის მიხედვით რაც ზომავს როგორც ჰიდროენერგიის გენერაციის რისკებს ასევე მედეგობას (წყარსაცავების შესაძლებლობების გათვალისწინებით). ჰიდროპოტენციალის სტაბილურობის შეფასებისთვის გამოყენებული იქნა ძირითადი ჰიდროელექტროსადგურების წლიური გამომუშავების 10 წლიანი რიგი. საქართველოსთვის ჰიდროენერგიის წარმოების არასტაბილურობა (2007 – 2016): 11%

დასკვნა

ჰიდროენერგიის უსაფრთხოების კუთხით საქართველო მოხვდა A ჯგუფში (იხ. ცხრილი 11). საქართველოსთვის ჰიდროენერგიის წარმოების არასტაბილურობა წარმოადგენს რისკს ამინდის გათვალისწინებით, მედეგობას რაც შეეხება, გასათვალისწინებელია ჰიდროენერგეტიკული სისტემის მედეგობა, მაგალითად არასაკმარისი რეზერვუარები წლიურ მოხმარებასთან მიმართებით. ეს მიდგომა საკმაოდ გამარტივებულია ჰიდროენერგიასთან დაკავშირებით, მსგავსი ტიპის ენერგიის წყაროს შეფასებისას ასევე გასათვალისწინებელია ჰიდროსადგურების გეოგრაფიული განლაგება და წყარსაცავიანი სადგურების რაოდენობა.

ჯგუფი	ქვეყნები სადაც:	ქვეყნების რაოდენობა
A	ჰიდროენერგიის წარმოების არასტაბილურობა $\leq 11\%$.	12

ცხრილი 11. ჰიდროენერგია

აღსანიშნავია, რომ ეს ანალიზი არ მოიცავს ჰიდროლოგიური რეჟიმების დეტალურ სიღრმისეულ შეფასებას და მოთხოვნის სემონურობას ასევე ექსპორტის შესაძლებლობას.

ძირითადი დასკვნები

MOSES ენერგეტიკული უსაფრთხოების მაჩვენებლები საქართველოსთან მიმართებით შეჯამებულია ქვემოთ მოცემულ ცხრილში.

ნავთობპროდუქტებისა და ბუნებრივი გაზის გარდა, კვრევა ბომიერად დადებით რეიტინგებს გვიჩვენებს, თუმცა, საქართველოს ენერგეტიკულ ბაზანსში ამ ორ წყაროს

მნიშვნელოვანი წილი აქვს.

პირველადი ენერგია	უსაფრთხოების რეიტინგი
ნედლი ნავთობი	A
ნავთობპროდუქტები	
ბენზინი	D
საშუალო დისტილატები	D
სხვა ნავთობპროდუქტები	D
ბუნებრივი გაზი	E
ნახშირი	B
ბიომასა და ნარჩენები	C
ჰიდროენერგია	A

მიუხედავად იმისა, რომ MOSES მეთოდოლოგია არ ითვალისწინებს, ჩვენ ასევე შევადგინეთ მაჭამებელი რეიტინგი საქართველოსთვის. მივანიჭეთ შეწონილი ქულები ენერგეტიკურ ბაზანსში მათი წილის მიხედვით. თუ A-E კლასიფიკაციის რეიტინგები გამოვსახავთ რიცხვებში 1 დან 5 მდე, და ენერგიის სხვადასხვა წყაროს მიხედვით მიღებულ რეიტინგებს შევწონით საქართველოს ენერგეტიკურ ბაზანსში მათი წილის მიხედვით, მივიღებთ ენერგეტიკური უსაფრთხოების ჯამურ ინდექსს 3.7. რაც ოდნავ უკეთესი ვიდრე D კატეგორია (4).

- საქართველო, სხვა ქვეყნებისგან განსხვავებით, არ იყენებს ნავთობს როგორც ენერგოუმრუნველყოფის და ენერგოუსაფრთხოების ერთერთ მნიშვნელოვან წყაროს;
- ნავთობპროდუქტების მოწოდების შეწყვეტის მიმართ მედეგობა დაბალია და მოითხოვს რეზერვების გაზრდას;
- ბუნებრივი გაზით მომარაგება ყველაზე მაღალი საფრთხის შემცველია და ესაჭიროება როგორც გარე რისკების შემცირება მათ შორის დივერსიფიკაციით, ასევე შეწყვეტის მიმართ მედეგობის გაზრდა გამსაცავების მოწყობით და მოხმარების ინტენსივობის შემცირებით;
- არამდგრადი გამოყენების გამო ბიომასა არ არის სტაბილური ენერგომომარაგების წყარო და მოითხოვს ახად მიდგომებს
- ჰიდროენერგია შედარებით საიმედო ენერგიის წყაროს წარმოადგენს საქართველოში წლიური გენერაციის ცვალებადობა მაღალ რისკებს არ შეიცავს.

მიუხედავად იმისა, რომ MOSES მეთოდოლოგია სრულად არ ითვალისწინებს საქართველოს ენერგეტიკური უსაფრთხოების სპეციფიკას, ის კარგი საშუალებაა ქვეყნის ენერგეტიკური უსაფრთხოების საკითხებზე მსჯელობისათვის. აუცილებელია ენერგეტიკური უსაფრთხოების კვლევების გაგრძელება და მათი შედეგების გამოყენება დარგის განვითარების სტრატეგიისა და პოლიტიკის შემუშავების პროცესში.

ენერგეტიკულ გაერთიანებაში საქართველოს განევრიანებიდან ერთი წლის შეფასება

საღმდეგო ჯანგაფი
საქართველოს ენერგეტიკისა და წყარმომარაგების
მარეგულირებელი ეროვნული კომისია

შესავალი

საქართველოსა და ევროკავშირს შორის ასოცირების შეთანხმებისა და ასოცირების დღის წესრიგის ფარგლებში, ენერგეტიკული სექტორი წარმოადგენს ერთ-ერთ ყველაზე პრიორიტეტულ საკითხს. ხანგრძლივი მოსამზადებელი სამუშაოების შემდგომ, 2016 წლის 14 ოქტომბერს, ქადაქ სარაევოში ხელი მოეწერა “ენერგეტიკული გაერთიანების დამფუძნებელი ხელშეკრულებასთან საქართველოს შეერთების შესახებ” ოქმს, რომლის რატიფიცირებაც საქართველოს პარლამენტმა 2017 წლის 21 აპრილს მოახდინა. შედეგად საქართველო, 2017 წლის 1 ივლისიდან, ოფიციალურად გახდა ენერგეტიკული გაერთიანების დამფუძნებელი ხელშეკრულების ხელშეკრულებით მხარე. ზემოაღნიშნული ოქმით დეტალურად იქნა გათვარისწინებული ენერგეტიკულ გაერთიანებაში საქართველოს განევრიანების სპეციალური პირობები და ვადები, რომლებიც ვრცელდება საქართველოს მიერ ენერგეტიკული გაერთიანების კანონმდებლობისა (შემდგომში - *acquis communautaire*) და შესაბამისი საბაზრო რეფორმების განხორციელებაზე.

“ენერგეტიკული გაერთიანების დამფუძნებელი ხელშეკრულებასთან საქართველოს შეერთების შესახებ” ოქმის ხელმოწერიდან დღემდე, არაერთი პროგრესული ნაბიჯი გადაიდგა ოქმით ნაკისრი ვადებულებების შესრულების მიზნით. კერძოდ, მიმდინარეობს მუშაობა ენერგეტიკის შესახებ კანონპროექტსა და ენერგოეფექტურობის პირველ სამოქმედო გეგმაზე, არაერთი ცვლილება განხორციელდა გარემოს მარეგულირებელი კანონებსა და კანონქვემდებარე აქტებში, ჩატარდა მრავალი სამუშაო შეხვედრა ენერგეტიკის, სტატისტიკის, გარემოს დაცვის მონვერულ ექსპერტებთან და სხვა. მიუხედავად ამისა, ოქმით გათვარისწინებული ვადების დაცვის მიზნით, სასურველია გარკვეული ცვლილებების შეტანა მიმდინარე პროცესებში, რათა დროულად და უფრო ეფექტურად მოხდეს საქართველოს მიერ აღებული ვადებულებების შესრულება.

წინამდებარე სტატიის მიზანია, მოკლედ მიმოიხილოს “ენერგეტიკული გაერთიანების დამფუძნებელი ხელ-შეკრულებასთან საქართველოს შეერთების შესახებ” ოქმით საქართველოს მიერ ნაკისრი ვადებულებები და მათ შესასრულებლად დღემდე გადადგმული ნაბიჯები. ამასთან, სტატია მიზნად ისახავს რეკომენდაციების წარმოდგენას

ოქმით ნაკისრი ვადებულებების ეფექტურად და ჯეროვნად შესრულებისთვის.

არსებული მდგომარეობა

ერექტროენერგეტიკის სექტორი

“ენერგეტიკული გაერთიანების დამფუძნებელ ხელშეკრულებასთან საქართველოს შეერთების შესახებ” ოქმის თანახმად, საქართველომ ერექტროენერგეტიკის სექტორში *acquis communautaire*-ის იმპლემენტაციის მიზნით, უნდა უზრუნველყოს ერექტროენერგიის შიდა ბაზრისათვის საერთო წესების შესახებ N2009/72/EC დირექტივისა და ერექტროენერგიის ტრანსსასაზღვრო გაცვლის სისტემებზე დაშვების პირობების შესახებ (EC) No 714/2009 რეგულაციის შესრულება არაუგვიანეს 2018 წლის 31 დეკემბრისა. რაც შეეხება ერექტროენერგიის მიწოდებისა და ინფრასტრუქტურაში ინვესტირების უსაფრთხოების უზრუნველყოფის ზომების შესახებ N2005/89/EC დირექტივას, მისი შესრულების ვადად განისაზღვრა 2019 წლის 31 დეკემბერი. ამასთან, ოქმის მოთხოვნათა შესაბამისად, 2018 წლის 31 დეკემბრიდან ყველა არასაყოფაცხოვრებო მომხმარებელი, ხოლო 2019 წლის 31 დეკემბრიდან, ყველა კატეგორიის მომხმარებელი უნდა წარმოადგენდეს უფლებამოსილ მომხმარებელს. აღსანიშნავია, რომ 2018 წლის 31 დეკემბრისათვის N2009/72/EC დირექტივისა და 2019 წლის 31 დეკემბრისათვის N2005/89/EC დირექტივის შესრულების მიზნით, “ენერგეტიკული გაერთიანების დამფუძნებელ ხელშეკრულებასთან საქართველოს შეერთების შესახებ” ოქმის იმპლემენტაციის თაობაზე ერთობლივი განცხადების შესახებ დანართი ითვალისწინებს შესაბამისი დებულებების განხორციელებისა და ბაზრის ინსტრუმენტების ტესტირებისათვის დამატებით ერთწლიან პერიოდს.

იმდენად, რამდენადაც საქართველოში დღეს არსებული ერექტროენერგეტიკული ბაზრის მოდელი არ შეესაბამება *acquis communautaire*-ის მოთხოვნებს, აუცილებელია განხორციელდეს საბაზრო პრინციპების ცვლილება და შესაბამისი საძირკვრის შექმნა კონკურენციული და რიკვიდური ბაზრისათვის, რომელიც არარეგულირებულ ფასებზე იქნება დაფუძნებული. ამ მიზნით, უნდა შეიქმნას მარეგულირებელი ჩარჩო, რომელიც უზრუნველყოფს სატარიფო რეგულირებიდან თანმიმდევრულად გადასვლას საბაზრო ფასებზე. რიკვიდური ბაზრის შესაქმნელად, მნიშვნელოვანია დროულად ჩაეყაროს საფუძველი ერექტროენერგიით ვაჭრობის პრაქტიკისა და ერთი დღით ადრე ბაზარს, რაც უზრუნველყოფს ბაზრისათვის შესაბამისი საფასო სიგნალების მიწოდებას.

ერთ-ერთი მნიშვნელოვანი გამოწვევა, რომელიც არსებობს ერექტროენერგეტიკულ სექტორში და ერთგვარ გაურკვევლობას ქმნის კონკურენციული ბაზრის მოდელზე გადასვლასთან დაკავშირებით, წარმოადგენს ინვესტირებისა და ერექტროენერგეტიკული ბაზრის ოპერატორს შორის გაფორმებული ერექტროენერგიის გარანტირებული შესყიდვის

გრძელვადიანი ხელშეკრულებები. ამ ეტაპზე არ არსებობს ცადსახა პოზიცია იმასთან დაკავშირებით, თუ რა ფორმით მოხდება უკვე გაფორმებული ხელშეკრულებების აღსრულება ან/და მათი გარდაქმნა, რაც ხელს უწყობს არასტაბილური გარემოს შექმნას. არანაკლებ მნიშვნელოვანია, დროულად შემუშავდეს და გასაჯაროვდეს ედექტროენერგეტიკის სექტორში ინვესტიციების მოზიდვის ადრენატიული მექანიზმი, რათა გარდამავადმა პერიოდმა უარყოფითად არ იმოქმედოს განხორციელებული ინვესტიციების რაოდენობაზე. 2017 წლის მარტში, ენერგეტიკური გაერთიანების სამდივნომ მოამზადა ენერგეტიკის შესახებ კანონპროექტი, რომელიც განსაზღვრავს ედექტროენერგეტიკისა და ბუნებრივი გაზის რეგულირების ახალ, *acquis communautaire*-სთან შესაბამის პრინციპებს.

აღნიშნული კანონპროექტი გაეგზავნათ საქართველოს ენერგეტიკის სამინისტროს, საქართველოს ენერგეტიკისა და წყადმომარაგების მარეგულირებელ ეროვნულ კომისიას, საქართველოს სახელმწიფო ედექტროსისტემასა და სხვა დაინტერესებულ პირებს. აღნიშნულ კანონპროექტზე მუშაობა სხვადასხვა ინსტიტუტების ერთობრივი მონაწილეობით დღემდე არ დაწყებულა, რაც, N2009/72/EC დირექტივის შესრულების ვადის გათვალისწინებით, წარმოადგენს ვარაუდის საფუძველს, რომ, შესაძლოა, ნაჩქარევად მიღებულმა კანონმა ვერ უზრუნველყოს დაბადანსებული და შესაძლო საუკეთესო საბაზრო მოდელის მიღება. ამასთან, ბუნებრივია, სანამ არ შემუშავდება კანონი, რომელიც განსაზღვრავს ედექტროენერგიის სექტორში რეგულირების ძირითად პრინციპებს, შეუძლებელია დარგის მარეგულირებელი კანონქვემდებარე აქტების უმრავლესობაზე მუშაობის დაწყება და ასეთი აქტების შემუშავებისთვის მხოლოდ მინიმალური დრო რჩება.

მიუხედავად ედექტროენერგეტიკის მარეგულირებელი ძირითადი კანონის ერთობრივი განხილვის დაყოვნებისა, დღეისათვის საქართველოში მიმდინარეობს რამდენიმე პროექტი, რომელიც ხელს შეუწყობს ბაზრის ახალ მოდელზე გადასვრის პროცესს. მათ შორისაა ევროპის განვითარებისა და რეკონსტრუქციის ბანკის დახმარებით განხორციელებული ტექნიკური დახმარება ედექტროენერგეტიკის ბაზრის ახალი კონცეფციის მომზადების მიზნით და ევროკავშირის EU4ENERGY ტექნიკური დახმარების პროექტით გათვალისწინებული დახმარება არაერთი კანონქვემდებარე აქტის მომზადების მიზნით (მათ შორის, დიცენზირების წესები, გადაცემის სისტემის ოპერატორის სერტიფიცირების წესები, უნივერსალური მომსახურების წესები, ბოლო იმედის მიმწოდებლის მომსახურების წესები, ტრანსსასაზღვრო ინტერკონექტორებზე სიმძლავრის განაწილების წესები და სხვა). გარდა ამისა, მსოფლიო ბანკის მიერ ფინანსდება ედექტროგადამცემი ქსელის გაძლიერების პროექტი, რომელიც უზრუნველყოფს მხარდაჭერას ერთი დღით ადრე ბაზრის შექმნისათვის აუცილებელი ტექნოლოგიისა და პროგრამული უზრუნველყოფის შეძენაში.

ბუნებრივი გაზის სექტორი

საქართველოში ამჟამად არსებული მაღალი კონცენტრაციის მქონე საბითუმო ბაზრის მოდელი საჭიროებს ფუნდამენტურ ცვლილებებს, რათა შესაბამისობაში იქნას მოყვანილი *acquis communautaire*-სთან. „ენერგეტიკური გაერთიანების დამფუძნებელ ხელშეკრულებასთან საქართველოს შეერთების შესახებ“ ოქმი ითვარისწინებს შემდეგ ვადებს ბუნებრივი გაზის სექტორში კანონმდებლობის იმპრემენტაციისთვის: ბუნებრივი აირის შიდა ბაზრისათვის საერთო წესების შესახებ N2009/73/EC დირექტივა, ბუნებრივი აირის გადამცემ ქსელებზე დაშვების პირობების შესახებ (EC) N 715/2009 რეგულაცია და ბუნებრივი აირის მიწოდების უსაფრთხოების უზრუნველყოფის ზომების შესახებ N2004/67/EC დირექტივა შესრულებული უნდა იქნას არაუგვიანეს 2020 წლის 31 დეკემბრისა. აღსანიშნავია, რომ ოქმი ითვარისწინებს გამონაკლისს სამხრეთ კავკასიის მიღსაღენსა და ჩრდილოეთ-სამხრეთის მაგისტრალური მიღსაღენთან მიმართებაში და განსაზღვრავს, რომ ორივე მათგანი გათავისუფლებულია N2009/73/EC დირექტივისა და (EC) No 715/2009 რეგულაციის მოთხოვნების შესრულებისგან „ენერგეტიკური გაერთიანების“ ხელშეკრულების მოქმედების ვადის ამოწურვამდე - 2026 წლის 31 აგვისტომდე. ამასთან, ოქმი არ ვრცელდება საქართველოსა და აზერბაიჯანის რესპუბლიკას შორის მთავრობათაშორის შეთანხმებაზე, სამხრეთ კავკასიის მიღსაღენის სისტემის მეშვეობით, საქართველოსა და აზერბაიჯანის რესპუბლიკის ტერიტორიებსა და მის ფარგლებს გარეთ, ბუნებრივი გაზის ტრანზიტის, ტრანსპორტირებისა და ვაჭრობის საქმიანობების შესახებ. ედექტროენერგეტიკის სექტორის მსგავსად, ენერგეტიკური გაერთიანების სამდივნოს მიერ მომზადებული ენერგეტიკის შესახებ კანონპროექტის ბუნებრივი გაზის ნაწილზე ჯერჯერობით არ მოწყობილა ერთობლივი განხილვა დაინტერესებული პირების მონაწილეობით. მიუხედავად ამისა, მიმდინარეობს რამდენიმე ტექნიკური პროექტი, რომლებიც მიზნად ისახავს დახმარების გაწევას ბუნებრივი გაზის სექტორში კანონქვემდებარე აქტების მომზადებაში. მათ შორისაა EU4ENERGY, რომელიც საქართველოს დახმარებას გაუწევს ბუნებრივი გაზის გამანაწილებელი სისტემის წესების შემუშავებაში.

ვინაიდან საქართველო თითქმის სრულად არის დამოკიდებული აზერბაიჯანის რესპუბლიკის მიერ ბუნებრივი გაზის მიწოდებაზე, ქვეყნის ენერგოუსაფრთხოების გაზრდის მიზნით, მნიშვნელოვანია გაზის მიწისქვეშა საცავის მიმდინარე პროექტის წარმატებით დასრულება. აღნიშნული პროექტი ფინანსდება აზიის განვითარების ბანკის მიერ, რომელიც ამავედროულად ახორციელებს ტექნიკური დახმარების პროგრამას, რომლის მიზანია მიწისქვეშა საცავის ოპერირების მარეგულირებელი სხვადასხვა კანონქვემდებარე აქტების პროექტების მომზადება. აღსანიშნავია, რომ აზიის განვითარების ბანკი, სამართლებრივი აქტების მომზადების პროცესში, მჭიდროდ თანამშრომლობს ენერგეტიკური

ენერგეტიკული გაერთიანების სამდივნოსთან, რათა უზრუნველყოფილი იქნას მომზადებული ღოკუმენტების სრული შესაბამისობა *acquis communautaire*-სთან.

მარეგულირებელი ორგანო

საქართველოს ენერგეტიკისა და წყარმომარაგების მარეგულირებელი ეროვნული კომისიის (შემდგომში - სემეკი) საქმიანობის სამართლებრივი ჩარჩოს განმსაზღვრელი კანონმდებლობა, დღეის მდგომარეობით, ძირითადად შეესაბამება *acquis communautaire*-ის მოთხოვნებს, თუმცა გარკვეული უფლებამოსილებები, რომლებიც უნდა ჰქონდეს მარეგულირებელ ორგანოს, სემეკს არ გააჩნია. მაგალითად, საბითუმო ბაზრის წესებს, რომელიც წარმოადგენს ბაზრის მარეგულირებელ ძირითად ღოკუმენტს და განსაზღვრავს საბითუმო ბაზრის პრინციპებსა და მათ ფუნქციონირებასთან დაკავშირებულ სხვადასხვა გარემოებებს, სემეკის ნაცვლად, როგორც ედექტროენერგეტიკის, ისე ბუნებრივი გაზის სექტორში, ამტკიცებს საქართველოს ენერგეტიკის სამინისტრო.

ენერგეტიკული გაერთიანების სამდივნოს მიერ მომზადებული ენერგეტიკის შესახებ კანონპროექტი, *acquis communautaire*-ის შესაბამისად, აფართოებს სემეკის მარეგულირებელ შესაძლებლობებს, რაც ენერგეტიკული ბაზრების სწორი ფუნქციონირების წინაპირობას წარმოადგენს. შესაბამისად, მნიშვნელოვანია, რომ კანონპროექტზე მუშაობის პროცესში შენარჩუნებული იქნას თავდაპირველი პროექტით გათვალისწინებული სემეკის მარეგულირებელი ნორმები.

ნავთობი

ნავთობის სექტორთან მიმართებაში, “ენერგეტიკული გაერთიანების დამფუძნებელ ხელშეკრულებასთან საქართველოს შეერთების შესახებ” ოქმი ითვალისწინებს საქართველოს ვადლებულებას, უზრუნველყოს წევრ ქვეყნებზე ნედრი ნავთობის ან/და ნავთობპროდუქტების მინიმალური სარეზერვო საცავების უზრუნველყოფის ვადლებულების გავრცელების შესახებ N2009/119/EC დირექტივის შესრულება 2023 წლის 1 იანვრამდე. მიუხედავად იმისა, რომ ჯერ საკმარისი დროა დარჩენილი აღნიშნულ ვადის ამოწურვამდე, ქვეყანაში უკვე მიმდინარეობს გარკვეული სამუშაოები დირექტივის შესრულების მიზნით. კერძოდ, საქართველოს ენერგეტიკის სამინისტრო ხერმდგვანელობს აღნიშნული დირექტივის ტრანსპოზიციის სამუშაოებს, რომლის მიზანია თავდაპირველად ძირითადი პრინციპების განმსაზღვრელი ზოგადი კანონმდებლობის შექმნა, ხოლო მომავალში, კანონქვემდებარე აქტების მეშვეობით, კონკრეტული სისტემის შემუშავება. წინასწარი შეფასებით, 90-დღიანი წმინდა იმპორტის მონაცემებზე დაყრდნობით, ნავთობის მინიმალური სარეზერვო მოცულობა დაახლოებით სამასი ათასი ტონა ივარაუდება. ამ ეტაპზე სამინისტრო ახორციელებს სამუშაოებს შესაბამისი გამოთვლების დაზუსტებისა და ქვეყანაში არსებული

ნავთობტერმინალების მოცულობის გათვადისწინებით, სარეზერვო საცავების განთავსების პოტენციური სტრატეგიის შემუშავების მიზნით. ამასთან ერთად, მიმდინარეობს EU-4ENERGY-ის ტექნიკური დახმარების პროგრამა, რომელიც მიზნად ისახავს ენერგეტიკის სამინისტროსა და პროცესის მონაწილე სხვა პირების (ნავთობისა და გაზის სახელმწიფო სააგენტო, საქართველოს ნავთობისა და გაზის კორპორაცია, საქართველოს ეკონომიკისა და მდგრადი განვითარების სამინისტრო, საქართველოს სტატისტიკის ეროვნული სამსახური, გარემოსა და ბუნებრივი რესურსების დაცვის სამინისტრო, ფინანსთა სამინისტროს საგადასახადო და საბაჟო პოლიტიკის დეპარტამენტი და საბიუჯეტო დეპარტამენტი) მხარდაჭერას შესაბამისი სამართლებრივი ჩარჩოს მომზადებაში, რაც მოიცავს დახმარებას როგორც სპეციალური კანონის, აგრეთვე მისი განმახორციელებელი კანონქვემდებარე აქტების მომზადებაში.

განახლებადი ენერგია

ვინაიდან საქართველოში არსებობს განახლებადი ენერგიის განვითარების დიდი პოტენციალი, აღნიშნული დარგი წარმოადგენს ერთ-ერთ პრიორიტეტულს ქვეყნის განვითარებისათვის. მიუხედავად ამისა, ჯერჯერობით არ არსებობს სპეციალური კანონი, რომელიც ერთიანად დაარეგულირებდა განახლებადი ენერგიის განვითარების სხვადასხვა ასპექტებს, რაც იწვევს დარგის მიმართ სისტემური მიდგომის არარსებობას.

“ენერგეტიკული გაერთიანების დამფუძნებელ ხელშეკრუებასთან საქართველოს შეერთების შესახებ” ოქმის თანახმად, საქართველოს გააჩნია ვადლებულება, მოახდინოს განახლებადი ენერგიის წყაროებიდან ენერგიის გამოყენების ხელშეწყობის შესახებ N2009/28/EC დირექტივის შესრულება არაუგვიანეს 2018 წლის 31 დეკემბრისა. ამ ეტაპზე, გაეროს განვითარების პროგრამის დაფინანსებით, მიმდინარეობს განახლებადი ენერგიის განვითარების პირველი ეროვნული სამოქმედო გეგმის შემუშავება, რომლის პროექტის მომზადებაც 2017 წლის ბოლოსთვის დასრულდება. მნიშვნელოვანია, დროულად შემუშავდეს განახლებად ენერგიაში ინვესტირების წახალისების მექანიზმი, ვინაიდან დღეს არსებული ედექტროენერგიის გარანტირებული შესყიდვის ხელშეკრულებები არ შეესაბამება *acquis communautaire*-ს და ამახინჯებს ბაზარს.

ახარმა სისტემამ ხელი უნდა შეუწყოს საქართველოში განახლებადი ენერგიის განვითარებას და, ამავდროულად, სრულად უნდა შეესაბამებოდეს სახელმწიფო დახმარებასთან მიმართებით ენერგეტიკული გაერთიანების დამფუძნებელი ხელშეკრულებით დადგენილ მოთხოვნებს. შესაბამისად, აუცილებელია, შემუშავდეს იმგვარი მხარდაჭერის სქემა, რომელიც უზრუნველყოფს გრძელვადიანი გათვრებით პროგნოზირებად და სტაბილურ პოლიტიკას და, ამასთან, არ შეუშლის ხელს კონკურენციას.

ენერგოეფექტურობა

საქართველოში ენერგოეფექტურობის პირველი სამოქმედო გეგმის შემუშავება ჯერ კიდევ 2015 წელს, ევროპის განვითარებისა და რეკონსტრუქციის ბანკის დახმარებით დაიწყო. სამოქმედო გეგმის შემუშავებაში მონაწილეობას იღებდა საქართველოს ენერგეტიკის სამინისტრო, ეკონომიკისა და მდგრადი განვითარების სამინისტრო და სხვა დაინტერესებული პირები, მათ შორის, ენერგეტიკული გაერთიანების სამდივნო. მიუხედავად იმისა, რომ სამოქმედო გეგმამ დასრულებული სახე რამდენიმე თვის წინ მიიღო, დღემდე არ მომხდარა მისი დამტკიცება, რაც მნიშვნელოვან შემაფერხებედ ფაქტორს წარმოადგენს. ენერგეტიკული გაერთიანების სამდივნომ არაერთხელ გაუსვა ხაზი სამოქმედო გეგმის დამტკიცების მნიშვნელობას და მიუთითა, რომ საქართველომ არ უნდა გაამართლოს გეგმის დამტკიცების დაყოვნება სრულყოფილი ღოკუმენტის მიღების მიზნით. ნაცვლად ამისა აუცილებელია, არსებობდეს თუნდაც არასრულყოფილი, მაგრამ ნათელი გეგმა, რომელიც დროთა განმავლობაში დაიხვეწება მასში ცვლილებების შეტანის გზით.

სამოქმედო გეგმა აწესრიგებს ენერგოეფექტურობასთან დაკავშირებულ არაერთ საკითხს *acquis communautaire*-ის მოთხოვნათა შესაბამისად, მათ შორის, საჯარო შენობების ენერგოეფექტურობას, ენერგეტიკულ აუდიტს, ენერგეტიკული მოწყობილობების ეტიკეტირებას და სხვა. გეგმა აგრეთვე ითვალისწინებს “საგზაო რუკას” N2012/27/EU დირექტივის შესასრულებლად.

რაც შეეხება მშენებლობასთან დაკავშირებულ ენერგოეფექტურობის მოთხოვნებს, დღეისათვის პრაქტიკულად არ არსებობს შესაბამისი მარეგულირებელი ჩარჩო. საქართველოს ეკონომიკისა და მდგრადი განვითარების სამინისტროს მიერ შემუშავებული სივრცითი მოწყობისა და მშენებლობის კოდექსის პროექტი, სხვა საკითხებთან ერთად, ითვალისწინებს ენერგოეფექტურობასთან დაკავშირებულ ზოგადი სახის მოთხოვნებს ახალი მშენებლობების მიმართ, თუმცა, აუცილებელია კონკრეტული სამშენებლო სტანდარტების შემუშავება. რაც შეეხება უკვე არსებულ შენობებს, ამ მხრივ საკმაოდ რთულია ენერგოეფექტურობის მოთხოვნების განხორციელება, რადგან აღნიშნული დაკავშირებულია მსხვილ ფინანსებთან. შესაბამისად, მნიშვნელოვანია დონორული დახმარების მოძიება ძველი შენობების ენერგოეფექტურობის მაჩვენებლების გაუმჯობესებისათვის.

EU4ENERGY-ს ტექნიკური დახმარების ფარგლებში, 2017 წელს განხორციელდა შენობების ენერგოეფექტურობასთან დაკავშირებით საქართველოს კანონმდებლობის შედარებითი ანალიზი, ხოლო ამჟამად აქტიურად მიმდინარეობს სამუშაოები შენობების ენერგოეფექტურობის თაობაზე საქართველოს კანონპროექტის მოსამზადებლად. გარდა ამისა, დანიის საერთაშორისო განვითარების სააგენტოსთან

ერთად, ხორციელდება პროექტი „ენერგოეფექტიანობისა და მდგრადი ენერგეტიკის მხარდაჭერა საქართველოში“, რომელიც ითვალისწინებს საყოფაცხოვრებო მოწყობილობების ენერგიის მოხმარების აღმნიშვნელი მარკირების სისტემის შემუშავებასა და დანერგვას, *acquis communautaire*-ის მოთხოვნების შესაბამისად.

“ენერგეტიკული გაერთიანების დამფუძნებელ ხელშეკრულებასთან საქართველოს შეერთების შესახებ” ოქმი ითვალისწინებს საქართველოს ვადდებულებას, უზრუნველყოს ენერგოეფექტურობის შესახებ N2012/27/EU დირექტივისა და ეტიკეტირების და პროდუქციის შესახებ სხვა სტანდარტული ინფორმაციის მითითებით, ენერგომოხმარების პროდუქტების მიერ ენერგიისა და სხვა წყაროების მოხმარების ინდიკაციის შესახებ N2010/30/EU დირექტივის შესრულებას 2018 წლის 31 დეკემბრისთვის. ამასთან, შენობების ენერგოეფექტურობის შესახებ N2010/31/EU დირექტივის შესრულების ვადაა 2019 წლის 30 ივნისი.

გარემოს დაცვა

გარემოს დაცვის სფეროში *acquis communautaire*-ის შესრულების მიზნით, აქტიურად სრულდება მოსამზადებელი სამუშაოები. “ენერგეტიკული გაერთიანების დამფუძნებელ ხელშეკრულებასთან საქართველოს შეერთების შესახებ” ოქმი ითვალისწინებს საქართველოს ვადდებულებას, 2017 წლის 1 სექტემბრამდე, ევროკავშირისა და საქართველოს შორის ასოცირების შესახებ შეთანხმებით გათვალისწინებული ვადდებულებების შეზღუდვის გარეშე, მოახდინოს კონკრეტული სახელმწიფო და კერძო პროექტების გარემოზე ზეგავლენის შეფასების შესახებ N85/337/EEC დირექტივის სრული იმპლემენტაცია. ზოგიერთ თხევად საწვავში გოგირდის შემცველობის შემცირების შესახებ N1999/32/EC დირექტივა უნდა შესრულდეს 2021 წლის 1 სექტემბრამდე, ასოცირების შესახებ შეთანხმებით გათვალისწინებული ვადდებულებების შეზღუდვის გარეშე, ხოლო წვის დიდი ქარხნებიდან ზოგიერთი დამაბინძურებლის ატმოსფერულ ჰაერში გაფრქვევების შეზღუდვის შესახებ N2001/80/EC დირექტივა უნდა შესრულდეს 2018 წლის 31 დეკემბრამდე.

თავი III, დირექტივა N2010/75/EU-ის V დანართი სამრეწველო ემისიების შესახებ (დაბინძურების ინტეგრირებული პრევენცია და კონტროლი) ახალი ერექტროსადგურებისთვის უნდა შესრულდეს 2018 წლის 1 სექტემბრამდე, ხოლო არსებული ერექტროსადგურებისთვის - 2026 წლის 1 სექტემბრამდე. ამასთან, დირექტივა N79/409/EC, მუხრი 4(2), გარეული ფრინველების დაცვის შესახებ უნდა შესრულდეს 2019 წლის 1 სექტემბრამდე.

დღეის მდგომარეობით, გარემოზე ზემოქმედების ნებაართვის შესახებ საქართველოს კანონი რჩება მთავარ დოკუმენტად, რომელიც არეგულირებს გარემოზე ზემოქმედების შეფასების (შემდგომში - გშშ) პროცედურებს, თუმცა იგი ძალას

დაკარგავს 2018 წლის 1 იანვარს. 2017 წლის 1 ივნისს, საქართველოს პარლამენტმა მიიღო გარემოსდაცვითი შეფასების კოდექსი, რომლის ძირითადი ნაწილი მხოლოდ 2018 წლის 1 იანვარს ამოქმედდება - ე.ი. ენერგეტიკული გაერთიანების დამფუძნებელ ხელშეკრულებასთან საქართველოს შეერთების შესახებ” ოქმით N85/337/EEC ღირექტივის შესრულებისთვის დადგენილ ვადაზე უფრო გვიან. ახალი კოდექსი თითქმის სრულად ასახავს N2011/92/EU ღირექტივით დადგენილ მოთხოვნებს.

კოდექსის ერთ-ერთი უმთავრესი მიღწევაა სკრინინგისა და სკოპინგის პროცედურების შემოღება და ღირექტივის I და II დანართებით განსაზღვრული (სავარდებულო გზშ-ს დაქვემდებარებულ საქმიანობათა და წვერი სახელმწიფოს გადაწყვეტილების საფუძველზე გზშ-ს დაქვემდებარებულ საქმიანობათა ჩამოანთვადი) საქმიანობების თითქმის სრულად გათვალისწინება. გმონაკრისია ნავთობისა და ბუნებრივი გაზის მოპოვების საქმიანობა, რომელიც სპეციალური სამართლებრივი აქტებით დარეგულირდება.

კოდექსი აგრეთვე ითვალისწინებს საქმიანობის განმახორციელებელის გზშ-სგან გათავისუფლების შესაძლებლობას, თუმცა არ ითვალისწინებს ენერგეტიკული გაერთიანების სამდივნოსთვის შესაბამისი შეტყობინების გაგზავნის ვარდებულებას. კოდექსს ასევე შემოაქვს ტრანსსასაზღვრო გემოქმედების შეფასების ცნება და ითვალისწინებს ამ მიზნით სხვა სახელმწიფოების შესაბამის ორგანოებთან თანამშრომლობას. აღსანიშნავია, რომ ტრანსსასაზღვრო გემოქმედებასთან დაკავშირებული დებულებების ამოქმედებას კოდექსი ითვალისწინებს „ტრანსსასაზღვრო კონტექსტში გარემოზე გემოქმედების შეფასების შესახებ“ კონვენციისა და მისი „სტრატეგიული გარემოსდაცვითი შეფასების შესახებ“ ოქმის საქართველოსთვის ძალაში შესვლის შემდგომ. რაც შეეხება N2001/42/EC ღირექტივის მოთხოვნებს, კოდექსი ითვალისწინებს სტრატეგიულ დოკუმენტზე გადაწყვეტილების მიღების პროცესში სტრატეგიულ გარემოსდაცვით შეფასებასთან დაკავშირებულ წესებს, რომელთა ძირითადი ნაწილი ძალაში შევა 2018 წლის 1 ივლისს, თუმცა მინისტრთა საბჭოს მიერ მიღებული N2016/13/MC-EnC გადაწყვეტილების თანახმად, ღირექტივის შესრულების ვადა 2018 წლის 31 მარტს იწურება. 2017 წლის 25 მაისს საქართველოს მთავრობამ მიიღო დადგენილება “ტექნიკური რეგლამენტის – ზოგიერთ თხევად საწვავში გოგირდის შემცველობის ზღვრული მნიშვნელობების დადგენის შესახებ დამტკიცების თაობაზე” N1999/32/EC ღირექტივის ტრანსპოზიციის მიზნით.

ენერგეტიკული გაერთიანების სამდივნო, EU4ENERGY-ს ფარგლებში, ტექნიკურ დახმარებას უწევს საქართველოს გარემოსა და ბუნებრივი რესურსების დაცვის სამინისტროს და სხვა კომპეტენტურ ორგანოებს, რათა უზრუნველყოფილი იქნას ტექნიკური რეგლამენტის სრული იმპლემენტაციისათვის აუცილებელი სამუშაოების განხორციელება.

სტატისტიკა

“ენერგეტიკული გაერთიანების დამფუძნებელ ხელშეკრულებასთან საქართველოს შეერთების შესახებ” ოქმის თანახმად, საბოლოო მომხმარებლებისათვის გაზისა და ელექტროენერგიის ფასების გამჭვირვალობის გაუმჯობესებასთან დაკავშირებით „გაერთიანების“ პროცედურის შესახებ N2008/92/EC დირექტივისა და ენერგოსტატისტიკის შესახებ (EC) No 1099/2008 რეგულაციის შესრულების ბოლო თარიღად საქართველოს განესაზღვრა 2017 წლის 31 დეკემბერი. მიუხედავად იმისა, რომ საქართველოში არსებული სამართლებრივი ჩარჩო პირდაპირ არ ითვარისწინებს სპეციალურ ნორმებს ენერგეტიკულ სტატისტიკასთან დაკავშირებით, საქართველოს სტატისტიკის ეროვნული სამსახურის (შემდგომში - საქსტატი) მიერ გამოქვეყნებული ყოველწიური ენერგეტიკული ბაღანსი, დღეის მდგომარეობით, დიდწილად შეესაბამება *acquis communautaire*-ის მოთხოვნებს. ამასთან, საქსტატის მიერ 2017 წლის განმავლობაში განხორციელებული კვლევების საფუძველზე შესაძლებელია ვარაუდი, რომ 2016 წლის ენერგეტიკული ბაღანსი სრულ შესაბამისობაში იქნება *acquis communautaire*-ის მოთხოვნებთან.

სტატისტიკის დარგში *acquis communautaire*-ის იმპლემენტაციის ძირითადი გამოწვევები, რომლებიც საქართველოში არსებობს, უკავშირდება მოკლევადიანი სტატისტიკისა და ფასების სტატისტიკის წარმოებას ელექტროენერგეტიკისა და ბუნებრივი გაზის სექტორებში. აღნიშნულთან დაკავშირებით, 2017 წელს, საქსტატსა და სემეკს შორის გაფორმდა თანამშრომლობის შესახებ მემორანდუმი, რომელიც მიზნად ისახავს მჭიდრო თანამშრომლობას ენერგეტიკული ფასებისა და სხვა სახის ინფორმაციის გაცვლის მიზნით. ამასთან, EU4ENERGY DATA პროექტი დამატებით ხელს შეუწყობს ელექტროენერგიისა და ბუნებრივი გაზის ფასების გაანგარიშების ევროპული მეთოდოლოგიის დანერგვას. ყოველივე ზემოაღნიშნულიდან გამომდინარე, მოსალოდნელია, რომ საქართველო დადგენილ ვადაში უზრუნველყოფს სტატისტიკის დარგში ოქმით ნაკისრი ვადებულებების შესრულებას.

Acquis communautaire-ის იმპლემენტაციის სტრატეგია

ენერგეტიკული გაერთიანების სამდივნოში დამკვიდრებული პრაქტიკის შესაბამისად, სამდივნო ახად ხელშემკვრელ სახელმწიფოს ეხმარება ენერგეტიკის მარეგულირებელი ძირითადი კანონპროექტის მომზადებაში, ხოლო შემდგომში, საერთო პოზიციის შეჯერების მიზნით, დოკუმენტის ერთობლივ განხილვას იწყებს სამუშაო ჯგუფი, რომლის შემადგენლობაში შედის ყველა რეგულაციური სახელმწიფო უწყება და დაინტერესებული პირი (გადაცემისა და განაწილების ქსელის ოპერატორები, ბაზრის ოპერატორი და სხვა), აგრეთვე ენერგეტიკული გაერთიანების სამდივნოს წარმომადგენლები. მიუხედავად თავდაპირველი მცდელობისა, საქართველოსთვის

ენერგეტიკის შესახებ კანონპროექტის მომზადების შემდგომ, მომხდარიყო მსგავსი სამუშაო ჯგუფის შექმნა პროცესის მთავარი მონაწილეების ჩართულობით, შედგა მხოლოდ ერთი სამუშაო შეხვედრა, რის შემდგომაც ასეთ ფორმატში თანამშრომლობა აღარ გაგრძელდებოდა. ამ ეტაპზე, საქართველოს ენერგეტიკის სამინისტრო, ისევე როგორც სემეკი, ინდივიდუალურად მუშაობს წარმოდგენილ კანონპროექტზე, რაც, ბუნებრივია, არ წარმოადგენს მისასაღმებელ პრაქტიკას და, სასურველია, საერთო ძალების მიმართვა დაბადანსებური, საუკეთესო პრაქტიკის ამსახვედი დოკუმენტის მისაღებად.

დღეისთვის არ არსებობს *acquis communautaire*-ის ცადვერი მარეგულირებელი აქტების იმპლემენტაციის ნათელი სტრატეგია ან/და ენერგეტიკური ბაზრების სამომავლო მოდერების ნათელი ხედვა, რაც გამოწვეულია ქვეყანაში არსებულ საჯარო და კერძო ინსტიტუტებს შორის თანამშრომლობის ფორმატის ჩამოუყალიბებლობით, ერთიანი სამოქმედო გეგმისა და კონტროლის მექანიზმის განუსაზღვრებლობით. იმისათვის, რომ *acquis communautaire*-ის იმპლემენტაციის პროცესს მიეცეს თანმიმდევრული და ერთიანი სახე, სასურველია მისი ჩარჩოში მოქცევა ექვსთვიანი ან ერთწლიანი ეროვნული სამოქმედო გეგმების მიღების გზით. სამოქმედო გეგმით უნდა განისაზღვროს შესასრულებელი სამუშაო, პასუხისმგებელი ორგანო, შესაბამისი ვადა, დაფინანსების წყარო და მისაღები შედეგი. ამასთან, აუცილებელია, სამოქმედო გეგმის შესრულების პროგრესი გაკონტროლდეს როგორც შუადედური, აგრეთვე საბოლოო ანგარიშებით. გარდა ამისა, უნდა განისაზღვროს მხარე, რომელსაც აქვს შესაბამისი რესურსები, რომ უზრუნველყოს იმპლემენტაციის პროცესის კოორდინირება ყველა სექტორში.

დასკვნა

მიუხედავად მიღწეული პროგრესისა, საქართველოს მიერ *acquis communautaire*-ის დადგენილ ვადებში სათანადო იმპლემენტაციის მიზნით, არსებითი მნიშვნელობა უნდა მიენიჭოს ენერგეტიკური გაერთიანების სამდივნოსთან მჭიდრო თანამშრომლობით სამოქმედო გეგმის შემუშავებას, რომელიც გაითვალისწინებს მისაღწევ შუადედურ და საბოლოო შედეგებს და დაადგენს შესაბამის ანგარიშვადრებულების მოთხოვნებს. ამასთან, აუცილებელია დეტალური „გზამკვლევის“ შემუშავება, რომელიც აგრეთვე გამოყენებული იქნება საქართველოში დონორთა კოორდინირების პროცესის გაუმჯობესების მიზნით.

აღსანიშნავია, რომ ბოლო პერიოდში დაანონსებული სამთავრობო სტრუქტურული ცვლილებების *acquis communautaire*-ის იმპლემენტაციაზე შესაძლო უარყოფითი გავლენის თავიდან ასარიდებლად აუცილებელია, შესაბამისმა უწყებებმა უზრუნველყონ ეფექტური კომუნიკაცია და თანამშრომლობა როგორც ენერგეტიკური გაერთიანების სამდივნოსთან, ასევე დონორებთან. ამ მიზნით, მნიშვნელოვანია,

დროულად განისაზღვროს უწყებათა კონკრეტული ფუნქციები და შესაბამისი პასუხისმგებელი პირები, რათა თავიდან იქნას არიდებული იმპდემენტაციის მიმდინარე სამუშაოების შეფერხება.

ტყე, როგორც ენერგეტიკული რესურსი

შესაძლებლობები და პრობლემები

ნათია იორდანიშვილი
ეროვნული სატყეო სააგენტო

შესავალი

ტყე, როგორც ბუნებრივი რესურსი ყოველთვის წარმოადგენდა ადამიანის საზრდოობის ერთ-ერთ ძირითად წყაროს. თუმცა, ამავდროულად ადამიანს შეუძლია მნიშვნელოვანი გავლენა მოახდინოს ტყის ეკოსისტემებზე და შეცვალოს ის უარესობის, ან უკეთესობისაკენ. მნიშვნელოვან ცვლილებებს სწორედაც რომ მოსახლეობის ტყეზე დამოკიდებულებების ხარისხი განაპირობებს, რომელზეც თავის მხრივ მოთხოვნილებების ხასიათი ახდენს გეგავლენას.

ზოგადად, მოსახლეობის ტყეზე დამოკიდებულების მაჩვენებელი განსხვავდება ქვეყნების მიხედვით და მას ძირითადად ქვეყნის ეკონომიკური და სოციალური ფონი განსაზღვრავს. თუმცა, დამოკიდებულების ხარისხის გაზომვა და მოთხოვნილებების იდენტიფიცირება უაღრესად მნიშვნელოვანია ტყის მართვის პროცესში გადაწყვეტილებების მიღებისას, მდგრადი მართვის მექანიზმების შემუშავებისა და სარგებლობის დაგეგმვისას.

საქართველოს მთელი ტერიტორიის დაახლოებით 40% ტყით არის დაფარული. ამ მაჩვენებლის მიხედვით საქართველო განეკუთვნება ტყით მდიდარი ქვეყნების რიცხვს, ტყის 95–98% ბუნებრივი წარმოშობისაა. მისი შემადგენლობა, აღნაგობა, ბრდა-განვითარება და სხვა მახასიათებლები განაპირობებს მდიდარ ბიომრავალფეროვნებას. ტყეები, რომელთა ორ მესამედზე მეტი საშუალო და მაღალი დაქანების ფერდობებზეა განლაგებული, უპირატესად ასრულებენ ნიადაგდაცვით, წყარშენახვით, წყარმარეგულირებერ, სანიტარურ-ჰიგიენურ და სხვა სასარგებლო დაცვით ფუნქციებს. გარდა ამისა, დიდ და მცირე კავკასიონზე შემორჩენილ ტყის მასივებს გლობალური ეკოლოგიური მნიშვნელობა აქვთ, ვინაიდან ისინი ზომიერ კლიმატურ სარტყელში შემორჩენილ უკანასკნელ ხეღუბრებერ ტყეებს წარმოადგენენ.

გარდა ზემოაღნიშნული, სახერმწიფოებრივი მნიშვნელობის ეკოლოგიური ფუნქციებისა, საქართველოს ტყე გამოიყენება ტყის რესურსებზე ეროვნული მეურნეობისა და მოსახლეობის

სხვადასხვა მოთხოვნების დაკმაყოფილებისათვის: მოსახლეობასა და ქვეყნის ეკონომიკას ამარაგებს სამასაღე და საშეშე მერქნით, რომელიც აუცილებელია ყოფა-ცხოვრებისათვის, და არამერქნული პროდუქტებით, მათ შორის, სამკურნალო მცენარეებით და სასიცოცხლო მნიშვნელობა აქვს როგორც მოსახლეობის უსაფრთხოებისა და კეთილდღეობისათვის, ისე ქვეყნის ეკონომიკის სხვადასხვა დარგის განვითარებისათვის.

ტყეების ფაქტიური მდგომარეობა

2003 წლის „ტყის ფონდის ერთიანი აღრიცხვის მაჩვენებლები“-ს* მიხედვით საქართველოს სახელმწიფო ტყის ფონდი** 3 005 300 ჰა-ს შეადგენდა, საიდანაც ტყით დაფარული ტერიტორია 2 772 400 ჰა-ს უტოვდებოდა. აქედან, არსებული მონაცემებით, დაახლოებით 0,5 მრნ ჰა ე.წ. ხეღუბებზე ტყეებს, 2,2 მრნ ჰა სახეცვრივ ბუნებრივ ტყეებს, ხოლო 0,06 მრნ ჰა ხელოვნურად გაშენებულ ტყეებს განეკუთვნება. ამავე პერიოდის მონაცემებით ტყეების (მერქნის) საერთო მარაგი დაახლოებით 430 მრნ მ3-ს შეადგენს, ხოლო მერქნის მარაგის საშუალო წლიური შემატება 4,0 მრნ მ-ია. ამასთან ერთად, აღსანიშნავია, რომ ქვეყნის ტერიტორიაზე ტყეები არათანაბრად არის განაწილებული – ტყით მდიდარ რაიონებთან ერთად არსებობენ მთელი რიგი მცირეტყიანი რაიონებიც, სადაც რაიონის საერთო ფართობთან მიმართებაში ტყით დაფარული ფართობის ხვედრითი წილი 10 პროცენტს არ აღემატება.

უნდა აღინიშნოს, რომ საქართველოში სახელმწიფო ტყის ფონდის სრული ინვენტარიზაცია*** არ განხორციელებულა უკანასკნელი 20 წლის განმავლობაში (ბოლო ინვენტარიზაციის მასალები 1997 წლით თარიღდება****), შესაბამისად, ტყის ფაქტიური მდგომარეობის, მისი რაოდენობრივი და ხარისხობრივი მაჩვენებლების შესახებ დაუზუსტებელი ინფორმაცია წარმოქმნის სექტორთან დაკავშირებულ ძირითად პრობლემებს.

სხვადასხვა ოფიციალურ დოკუმენტებსა და ანგარიშებში მითითებული მონაცემები ერთ შემთხვევაში ეყრდნობოდა 2003 წლის მაჩვენებლებს, ხოლო, მომდევნო პერიოდისთვის საფუძვლად აღებულ იქნა საქართველოს მთავრობის 2011 წლის 4 აგვისტოს N299 დადგენილების საფუძველზე საჯარო რეესტრის მიერ დადგენილი სახელმწიფო ტყის ფონდის საზღვრები. ამასთან, გარდა იმისა, რომ 2011 წელს საზღვრის დადგენისას საერთო ფართობში არ არის გათვალისწინებული აფხაზეთის ტერიტორიაზე არსებული ტყის ფონდის მონაცემები და ასახულია მხოლოდ ავტონომიური რესპუბლიკის ტერიტორიაზე არსებული დაცული ტერიტორიების ფართობები, დაშვებულია რიგი უზუსტობანი, კერძოდ: ტყის ფონდის ტერიტორიებიდან ამორიცხულ იქნა ტყით დაუფარავი ფართობები და მათ შორის: მონაკვეთები იჯარითა და სპეციალური რიცენზიით გაცემული ტერიტორიებიდან, მდებარეობი (როგორც ბუნებრივი, ასევე არასწორი ექსპლუატაციის შედეგად გაჩეხილი), სახელმწიფო ტყის ფონდში არსებული წყლის ობიექტებისა და სატყეო

* დოკუმენტში თავმოყრილია 2003 წლამდე ქვეყანაში განხორციელებული ტყის ინვენტარიზაციით მიღებული მაჩვენებლები, დამატებულია სატყეო მეურნეობის სახელმწიფო დეპარტამენტის მიერ 2003 წელს და გამოიყენება როგორც სახელმძღვანელო, საბაზისო დოკუმენტი - ქვეყნის მასშტაბით შესაბამისი მაჩვენებლების განახლებამდე.

** აფხაზეთისა და აჭარის ა/რ-ს ჩათვლით.

*** ტყის ინვენტარიზაცია, რომლის დროსაც ხდება ტყეების ფაქტიური მდგომარეობის შეფასება და ინიშნება ყველა სახის სატყეო ღონისძიება, ხორციელდება ყოველ 10 წელიწადში ერთხელ, სამეურნეო ერთეულზე - სატყეო უბანზე (ხშირ შემთხვევაში ფართობი ემთხვევა მუნიციპალიტეტის საზღვარს, მაგ.: ახმეტის სატყეო უბანი მოიცავს ახმეტის მუნიციპალიტეტის აღმინსიტრაციულ საზღვრებში არსებულ ტყის ფონდს) და მისი პროდუქტია ტყის მართვის გეგმა.

**** 2006 წელს, მსოფლიო ბანკის დაფინანსებით მიმდინარე პროექტის ფარგლებში მხოლოდ ერთი სატყეო უბნისთვის (ამბროლაური) განხორციელდა ტყის ინვენტარიზაცია და ასევე, 2006-2012 წლებში გაცემული ხე-ტყის დამზადების საღირსეზო ფართობებისთვისაც მომზადდა ტყის სარგებლობის გეგმები.

სამეურნეო გზების ცარიელი მონაკვეთები და ა.შ. აღნიშნულმა გარდა იმისა, რომ გამოიწვია ტყის ფონდის ტერიტორიების ფრაგმენტაცია, კიდევ უფრო ბუნდოვანი გახადა მონაცემები ტყის ფონდის ფართობების შესახებ.

2017 წლის პირველი იანვრის მდგომარეობით დამტკიცებული საზღვრების მიხედვით სახელმწიფო ტყის ფონდის საერთო ფართობი შეადგენს 2 620 676 ჰა-ს (როგორც აღინიშნა, მონაცემში არ შედის აფხაზეთის ტერიტორიაზე არსებული ტყის ფონდი, გარდა დაცული ტერიტორიებისა)

ტყის ფონდის ფართობები მმართველობის მიხედვით შემდეგნაირად ნაწილდება:

- სსიპ ეროვნული სატყეო სააგენტო 1 823 038 ჰა; მ.შ ტყით დაფარული 1 708 800 ჰა (არ შედის სამხრეთ ოსეთში 2008 წლის შემდეგ არაკონტროლირებადი ტყის ფონდის ფართობი - 168 616 ჰა)
- სსიპ დაცული ტერიტორიების სააგენტო 495 758 ჰა; მ.შ ტყით დაფარული 248 790 ჰა
- აჭარის სატყეო სააგენტო 150 150 ჰა; მ.შ ტყით დაფარული 141 200 ჰა

წელი	ტყის ფონდის ფართობები (ეროვნული სატყეო სააგენტო)	აჭარა (სსიპ აჭარის სატყეო სააგენტო)	მთლიანობაში, საქართველოს ტყის ფონდის ფართობები. (ჯამი)	დაცულ ტერიტორიებში შესული ტყით დაფარული ფართობები	ჯამი (4+5)	აფხაზეთი და სამხრეთ ოსეთი*	ჯამი (6+7)
1	2	3	4	5	6	7	8
1990	1 911,9	159,8	2071,7	147,8 ⁶	2219,5	561,1	2780,6
1993	1 860,4	159,8	2020,2	147,8	2168,0	561,1	2729,1
1995	1 860,4	159,8	2020,2	147,8	2168,0	561,1	2729,1
2000	1 800,8	159,8	1960,6	207,4	2168,0	561,1	2729,1
2003	1 800,8	159,8	1960,6	207,4	2168,0	561,1	2729,1
2005	1 800,8	159,8	1960,6	207,4	2168,0	561,1	2729,1
2010	1 800,8	159,8	1960,6	207,4	2168,0	561,1	2729,1
2014	1 875,7	139,6	2015,3	326,5 ⁷	2341,8	561,1	2902,9
2015	1 876,5	139,1	2015,6	326,5	2342,1	561,1	2903,2
2016*	1 707,9	*2016-2017 წლის მონაცემებში გამოკლებულია 2008 წლის კონფლიქტის დროს დაკარგული ტყით დაფარული ფართობები დაახლოებით 168,6 ათ. ჰა სადაც სსიპ ეროვნული სატყეო სააგენტო ამ ეტაპზე მართვას ვერ აწარმოებდა					
2017*	1 708,8						

საქართველოს ტყით დაფარული ფართობები მართვის კატეგორიების მიხედვით და ცვლილებები წლების მიხედვით. ათასი ჰა.

ტყით დაფარული ფართობების ცვლილებებთან დაკავშირებით შეიძლება ითქვას, რომ დღეისათვის ეს ცვლილებები არ არის გამომწვეული ტყის გაჩეხვით, რადგან საქართველოში კანონმდებლობით აკრძალულია პირწმინდა ჭრები****, ხოლო, სხვა ანთროპოგენური ან/და ბუნებრივი კატასტროფებით (მაგ. ტყის ხანძრები, რომლის დროსაც მოხდა ტყის საფარის სრული განადგურება) გამომწვეული, კონკრეტულ ტერიტორიებზე დაფიქსირებული ტყის კარგვის მაჩვენებელი, სიმცირის გამო ამ ეტაპზე ვერ იქონიებდა მნიშვნელოვან გავლენას

* „ტყის რესურსები“ კრებული 2006წ

** სტატისტიკის ეროვნული სააგენტო (1990-2010წწ)

*** დაცული ტერიტორიების სააგენტო (2014-2015წწ)

**** პირწმინდა ჭრა - როდესაც ტყის ფართობის გარკვეულ ერთეულზე ხდება მერქნიანი მცენარეების ერთდროულად, სრულად მოჭრა. პირწმინდა ჭრის დასაშვები ფართობი სხვადასხვა ქვეყანას სხვადასხვა აქვს და მერყეობს 2-დან 10 ჰა-მდე.

ქვეყნის ტყით დაფარული ფართობების შემცირებაზე.

თუმცა, სამწუხაროდ, იგივეს ვერ ვიტყვით ტყეების საექსპლოატაციო მარაგზე - ანუ, სხვადასხვა მიზნებისთვის მოსაჭრედი ხე-ტყის დასაშვებ მოცულობაზე.

წლების განმავლობაში სექტორის უსისტემო მართვამ, მერქნური რესურსის მოპოვების არამდგრადმა მექანიზმებმა მნიშვნელოვანი გავლენა მოახდინა ტყეების ფაქტიურ მდგომარეობაზე. ქვეყნის მასშტაბით სატყეო უბნების მიხედვით არსებული ტყეთმონწყობის მასალების ვადაგადასურობის გამო, ღლეისათვის არ არსებობს სრული სურათი ტერიტორიების საექსპლოატაციო პოტენციალის და მათი ფაქტიური მდგომარეობის (დეგრადაციის ხარისხის მომატება ან/და სხვა ეკოლოგიური ფაქტორი) შესახებ, თუმცა, იმ ფართობებზე მიღებული მონაცემები, სადაც 2013 წლიდან განახლდა ტყის ინვენტარიზაციის სამუშაოები, არ იძლევა დამაიმედებელ პროგნოზს.

მაგარიითისთვის: 2013-2015 წლებში ხარაგაურის, ბორჯომ-ბაკურიანის, ახალციხის, ასევე აჭარის ა/რ რესპუბლიკის ქედის, ხედვაჩაურის, ხულოს და ქობულეთის სატყეოების ტერიტორიაზე ჩატარებულმა ტყის ინვენტარიზაციამ აჩვენა, რომ რესურსის ჭარბი მოხმარების შედეგად ტყეების სიხშირე შემცირებულია და მიახლოებულია კრიტიკულ ზღვარს* (ხარაგაურის სატყეო ტყის საშუალო სიხშირე - 0.46, ბორჯომ-ბაკურიანის სატყეო ტყის სიხშირე - 0.49; ქედის სატყეო ტყის სიხშირე - 0.49; ხულოს სატყეო ტყის სიხშირე - 0.48; ხედვაჩაურის სატყეოს ტყის სიხშირე - 0.41; ქობულეთის სატყეო ტყის სიხშირე - 0.49).

ასევე, ბორჯომ-ბაკურიანის სატყეო უბნის 2014 წლის ტყის ინვენტარიზაციის შედეგად დადგინდა, რომ 1998 წლიდან 2014 წლამდე პერიოდში აღნიშნულ რაიონში ტყის მერქნური რესურსი (10.1 მღნ კბმ) 1.8 მღნ. კბმ-ით - 17%-ით შემცირდა.

ღლეისათვის, ინვენტარიზაციის შედეგად განახლებული მონაცემები არსებობს სსიპ ეროვნულ სატყეო სააგენტოს მართვას დაქვემდებარებული ტყის ფონდის მხოლოდ 7%-ზე, მათ შორის:

- 2013-2014 წწ - ბორჯომ-ბაკურიანისა (45 895 ჰა) და ხარაგაურის სატყეო უბნები (46 724 ჰა).
- 2015-2016 წწ - ასპინძა-ახალქალაქის (20 500 ჰა) და ახალციხის (33 000) სატყეო უბნები.
- 2017 წ - ჩოხატაურის, ოზურგეთისა და დანჩხუთის სატყეო უბნები (86 080 ჰა)

2015-2016 წლებში ტყის ინვენტარიზაცია განხორციელდა აჭარის სატყეო სააგენტოს მართვას დაქვემდებარებულ 150 150 ჰა ფართობზეც.

სსიპ ეროვნული სატყეო სააგენტოს გეგმის მიხედვით

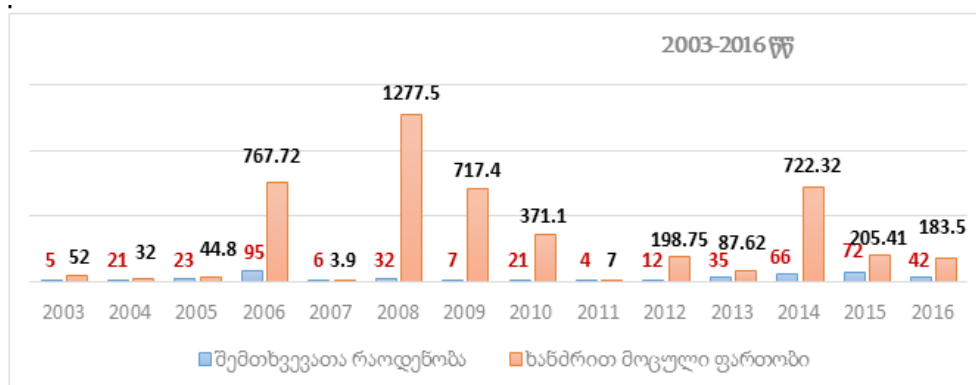
* ტყის კორომის სიხშირე - ხეთა ღვთის სიმაღლეზე ფართობის ერთეულზე - წარმოადგენს კორომში ჭრის დანიშნისათვის განმსაზღვრელ ერთ-ერთ ძირითად კომპონენტს. ნორმალური ტყის კორომის საშუალო სიხშირე 0,7 და მეტია.

ტყის ინვენტარიზაციის სამუშაოები 2017-2020 წლებში ჩატარდება და მართვის გეგმები შედგება სააგენტოს მართვას დაქვემდებარებული 1 491 000 ჰა ფართობისათვის (39 მუნიციპალიტეტი).

ქვეყანაში ტყეების შესახებ სანდო და ზუსტი მონაცემების (რაც მთავარია მუდმივად განახლებადი) არსებობის უზრუნველსაყოფად, აღსანიშნავია ის გარემოებაც, რომ 2016 წელს საქართველოს გარემოსა და ბუნებრივი რესურსების დაცვის სამინისტროს ინიცირებით, გერმანიის მთავრობის მხარდაჭერით დაიწყო სამი მნიშვნელოვანი კომპონენტისაგან შემდგარი პროექტის განხორციელება, რომელიც მოიცავს: ტყის მართვის ღონის ინვენტარიზაციის* (FMI) მეთოდოლოგიის გაუმჯობესებას, ტყის ეროვნული ღონის ინვენტარიზაციის (NFI) დანერგვას და ტყის საინფორმაციო და მონიტორინგის სისტემის (FIMS) შექმნას.

ტყის ეროვნული ღონის ინვენტარიზაციის დაწყება ქვეყანაში 2018 წლის გაზაფხულიდანაა დაგეგმილი და 2019 წლისთვის ხერმისაწვდომი იქნება განახლებადი ინფორმაცია ქვეყანაში ტყეების ზოგადი მდგომარეობის შესახებ, რაც მნიშვნელოვნად გაამარტივებს სექტორთან დაკავშირებით გადაწყვეტილებების მიღებისა და შემდგომი განვითარების პროცესს.

ტყეების ფაქტიურ მდგომარეობასა და მათით სარგებლობის მღვრადობაზე ანთროპოგენური ზეწოლის გარდა გავრცენას ახდენს ბუნებრივი მოვლენებიც. მაგარიითისთვის, ტყის ხანძრები. მიუხედავად იმისა, რომ სსიპ ეროვნული სატყეო სააგენტოს მონაცემებით, ტყის ხანძრები რომლებიც ფიქსირდება ტყის ფონდის ტერიტორიაზე, უმეტესწილად წარმოადგენს ე.წ. „დაბრით ხანძრებს“, რომლის დროსაც ბიანდება ქვეტყე, ბაღახოვანი საფარი და ნაკვები ბიანი ადგება თავად ხე-მცენარეებს, დაფიქსირებულია რამოდენიმე მასშტაბური შემთხვევაც, როდესაც განადგურდა ხე-მცენარეები და მნიშვნელოვანი ბიანი მიაღდა 10 ჰა-ზე მეტ ფართობს. ასეთი შემთხვევები დაფიქსირებულია 2006, 2008, 2010, 2014 და 2017 წლებში.

სსიპ ეროვნული სატყეო სააგენტოს მართვას დაქვემდებარებულ ტყის ფონდში მომხდარი ხანძრები, შემთხვევათა რაოდენობა და ხანძრით მოცული ფართობი /ჰა/

* ტყის ეროვნული ღონის ინვენტარიზაცია შეიძლება განვიხილოთ როგორც ტყის მონიტორინგის საუკეთესო ინსტრუმენტი. ამავდროულად, იგი წარმოადგენს საფუძველს გარემოსდაცვითი და ეკოლოგიური პოლიტიკის მონიტორინგისთვის.

გამორჩეულია 2008 წელს, აგვისტოს თვეში ბორჯომის ხეობაში მომხდარი ხანძარი. ხანძარმა მოიცვა 950,9 ჰა ფართობი, სრულად განადგურდა ტყის მასივები 250 ჰა ფართობზე.

1997 წლის ტყის ინვენტარიზაციის მასალებზე დაყრდნობით აღნიშნულ ფართობებზე მერქნის მარაგი შეადგენდა 204 116 კბმ-ს.

2017 წელს 1 ოქტომბრის მდგომარეობით სააგენტოს მართვას დაქვემდებარებულ ტყის ფონდში ხანძრის 55 შემთხვევა დაფიქსირდა 1359.3 ჰა ფართობზე. საბედნიეროდ, მერქნიანი მცენარეების განადგურება* მხოლოდ 6 შემთხვევისას დაფიქსირდა, მათ შორის:

- სამცხე-ჯავახეთის რეგიონი, ბორჯომის ხეობა, აგვისტოსა და სექტემბერში გაჩენილი ხანძარმა მოიცვა 943 ჰა, თუმცა, აღნიშნულიდან 705,73 ჰა წარმოადგენდა 2008 წლის ნახანძრად ტერიტორიას (სადაც აღარ არსებობდა ტყის მასივები), ხოლო, 237,27 ჰა-ზე 2013-2014 წლების ინვენტარიზაციის მასალების მიხედვით მერქნული რესურსის მარაგი 93 358 კბმ-ს შეადგენდა.

ნახანძრად ტერიტორიის პირველადი შესწავლისა და მიღებული მეთოდოლოგიით გაანგარიშების თანახმად დასაშვებად იქნა მიჩნეული, რომ ხანძრის დროს მითითებული მარაგიდან განადგურდა 28 007 კბმ მერქნული რესურსი.

- კახეთის რეგიონში, თელავი-ახმეტის სატყეო უბანი, აგვისტოს თვეში ხანძარმა მოიცვა დაახლოებით 200 ჰა, სადაც 1992 წლის ტყის ინვენტარიზაციის მასალების თანახმად 30 096 კბმ მარაგი ფიქსირდებოდა, თუმცა, აღსანიშნავია, რომ ხანძრის დროს არ მომხდარა ტყის სრული განადგურება და გადარჩენილი ხე-მცენარეების აღწერა და განადგურებული მოცულობის დაზუსტება (ისევე როგორც ბორჯომის შემთხვევაში) გაზაფხულზე, მცენარეთა ვეგეტაციის დაწყების შემდგომ, შესწავლით იქნება შესაძლებელი.

- შიდა ქართლის რეგიონი, გორისა და კასპის სატყეო უბნებზე აგვისტოს თვეში დაფიქსირებული 3 ხანძრის შედეგად დაზიანდა ჯამში 17,03 ჰა ფართობი, დაიწვა და დაზიანდა 1622 ცარი მერქნიანი მცენარე, მათ შორის: 343 ძირი ნაძვი, 589 ფიჭვი, 199 ვერხვი, 115 ძირი მუხა, 52 ძირი ღვია, 271 ძირი იფნის, 4 ძირი თელის, 41 ძირი აკაცია, 8 ძირი კაკლი.

- ქვემო ქართლის რეგიონი, სიონის სატყეო უბნის ტერიტორიაზე 0,4 ჰა ფართობზე აღირიცხა 29,430 კბმ დამწვარი და დაზიანებული მერქნიანი მცენარეები.

მიუხედავად იმისა, რომ ტყის ხანძრებით მერქნული რესურსის მნიშვნელოვანი განადგურება ქვეყნის მასშტაბით ამ ეტაპზე დიდ მაჩვენებლებთან არ არის დაკავშირებული (გარდა 2008 და 2017 წლებში ბორჯომის ხეობაში ხანძრის შედეგად მერქნული რესურსის მასიური კარგვისა, მსგავსი შემთხვევა დაფიქსირებულია 2006 წელს, აბასთუმანში) მომავალში, რისკი მაღალი რჩება, თუ გავითვალისწინებთ

* დღეისათვის იმ ტე-რიტორიებზე სადაც ხანძრის შედეგად მოხდა ხე-მცენარეების დაზიანება ან/და განადგურება პირველადი აღრიცხვა განხორციელებულია, თუმცა, ხანძრის შედეგად მცენარემ დაკარგა თუ არა სასიცოცხლო ფუნქციები, როგორც წესი, ღვინდება 1 სავეგეტაციო პერიოდის გასვრის შემდეგ, შესაბამისად, 2017 წლის მონაცემები დაზუსტდება 2018 წლის გაზაფხულზე განმეორებითი შესწავლების დროს.

მსოფლიოში არსებულ ტრენდს, რაც კავშირშია ზოგადად კლიმატის ცვლილებასთან, ხოლო, ეროვნულ დონეზე ემატება სხვა მაპროგნოზირებელი ფაქტორები.

ტყითსარგებლობის არსებული პრაქტიკა

როგორც ზემოთ აღინიშნა, მდგრადი ტყითსარგებლობის წინაპირობა მხოლოდ ტყის ინვენტარიზაციით მიღებული მაჩვენებლებია, რომლებიც დღეის მდგომარეობით ქვეყნის უმეტეს ნაწილზე ვადაგადასურია და ვერ ასახავს თანამედროვე მდგომარეობას.

2003 წლის „ტყის ფონდის ერთიანი აღრიცხვის მაჩვენებლები“-ს მიხედვით ცნობილია სსიპ ეროვნულ სატყეო სააგენტოს მართვას დაქვემდებარებულ ტყით დაფარულ ფართობებზე მერქნული რესურსის მარაგი, შემატება და შემატება 1 ჰა-ზე.

სატყეო სამსახური	ტყით დაფარული ფართობი ჰა	მერქნის მარაგი ათასი კმ	მერქნის მარაგის შემატება ათასი კმ	1 ჰა-ზე შემატება კმ
სამეგრელო-ზემო სვანეთი	268417	49967.6	529.9	1.97
რაჭა-ლეჩხუმი-ქვემო სვანეთი	263093	47548.2	486.5	1.85
იმერეთი	286332	39064.9	531.1	1.86
გურია	65132	11933.5	124.5	1.91
შიდა ქართლი	74512	8362.8	127.1	1.71
მცხეთა-მთიანეთი	191137	24349.3	289.1	1.51
კახეთი	303321	42427	466.3	1.54
სამცხე-ჯავახეთი	127828	27691	257.5	2
ქვემო ქართლი	137071	16146.5	194	1.42
სულ	1716843	267490.8	3006	1.75

თუმცა, აღნიშნული მონაცემები გამოიყენება მხოლოდ საბაზისო მაჩვენებლად და სსიპ ეროვნული სატყეო სააგენტო მერქნული რესურსით სარგებლობის დაგეგმვას ახორციელებს ყოველი კონკრეტული შემთხვევისთვის განხორციელებული შესწავლების საფუძველზე.

იმ შემთხვევაშიც კი, თუ საბაზისო მონაცემად ავიღებთ მერქნის მარაგის საშუალო შემატებას 2003 წლის აღრიცხვის მონაცემებით - 3 006 000 კმ-ს რომელიც გათვლილია ყველა ტყით დაფარული ფართობისთვის (მდგრადი მეტყვეობის წესების თანახმად მერქნით სარგებლობის წლიური ოდენობის სიდიდე მერქნის ყოველწლიურ საშუალო ნამატს არ უნდა აღემატებოდეს), ხოლო, ჭრების დანიშვნისას ამ მაჩვენებელს გამოაკრდება ის ტერიტორიები სადაც სხვა მეტყვევური წესების თანახმად ეთიშება საექსპლოატაციო ფართობს

უბნები, 350-ზე მაღარი დაქანების ფერდობები და სხვა), დასაშვებად შეგვიძლია მივიჩნიოთ, რომ სააგენტოს მართვას დაქვემდებარებული ტერიტორიებიდან ყველა სახის ჭრით შესაძლებელია ყოველწიურად საპროგნოზოდ 800 000 კბმ მერქნური რესურსის მოპოვება.*

რაც შეეხება არსებულ პრაქტიკას, უკანასკნელი 30 წლის განმავლობაში ქვეყანაში ტყისსარგებლობა მხოლოდ მერქნით სარგებლობის კუთხით მიმდინარეობს. მერქნით სარგებლობის ნაწილში უმეტესი ადგილი ე.წ. „სოციალურ ჭრით“ დამზადებულ მერქანს ეთმობა, რომელიც მოსახლეობის I ხარისხის (მასალა) და II ხარისხის (შეშა) მერქნით დაკმაყოფილებისათვისაა გამიზნული.

სოციალური ჭრები მოიცავს არაკომერციული მიზნით ხე-ტყით უზრუნველყოფის შესაბამის ღონისძიებათა განხორციელებას შემდეგი მხარეების მიმართ:

- მოსახლეობა;
- საბიუჯეტო ორგანიზაციები და საჯარო სამართლის იურიდიული პირები;**
- საქართველოს მთავრობის მიერ განსაზღვრული სხვა პირები ***

სოციალური ჭრით მოპოვებული ხე-ტყის გამოყენება დაიშვება მხოლოდ პირადი მოხმარებისათვის და მისი გასხვისება აკრძალულია. ასევე, კანონმდებლობით დადგენილია რიმიტი II ხარისხის (საშეშე) მერქნისათვის. წლის განმავლობაში 1 კომდზე დაბად ბონაში გაიცემა არაუმეტეს 7 კბმ-სა, ხოლო, მაღარმთიან ბონაში - არაუმეტეს 15 კბმ-ი.

სოციალური ჭრებისათვის რესურსს გამოყოფს სსიპ - ეროვნული სატყეო სააგენტო, სსიპ - დაცული ტერიტორიების სააგენტო და აჭარის სატყეო სააგენტო, თუმცა უდიდესი წილი სსიპ ეროვნულ სატყეო სააგენტოზე მოდის.

სოციალური ჭრა კანონმდებლობით დადგენილი პროცედურით მიმდინარეობს და ნებართვის გაცემის წინაპირობას II ხარისხის მერქნით (საშეშე) პოტენციურად მოსარგებლის (კომდის) ეროვნულ სატყეო სააგენტოში არსებულ მერქნური რესურსების მართვის ელექტრონულ სისტემაში არსებობა წარმოადგენს. სისტემაში რეგისტრირებისთვის კომდთა სიას სააგენტოს ადგილობრივი თვითმმართველობის ორგანოები წარუდგენენ.

2017 წლის ნოემბრის მდგომარეობით ელექტრონულ სისტემაში რეგისტრირებულია 714 754 კომდი (ქვეყნის მასშტაბით), მათ შორის, დასახლებული ადგილის შესაბამისად დიფერენცირებული - 7 კბმ რიმიტით მოსარგებლე - 595 701 კომდი, ხოლო, 15 კბმ-ით მოსარგებლე 119 053 კომდი.

სოციალური ჭრის ფარგლებში მოსახლეობის მერქანზე მოთხოვნების დაკმაყოფილების მიზნით სსიპ ეროვნული სატყეო სააგენტო მოქმედი კანონმდებლობით დადგენილი

* აღნიშნული მაჩვენებელი ემყარება უხეშ გათვლებს და კვებისკენ ან მატე-ბისკენ შეიცვლება ტყის ინვენტარიზაციის განახლებული მაჩვენებლების საფუძველზე

** საბიუჯეტო ორგანიზაციებს მიეკუთვნება ბაღები, სკოლები და სახელმწიფო დაწესებულებები.

*** საქართველოს ტყის კოდექსი, მუხლი 5 („ჩ“).

წესებისა და მდგრადი მეტყვევობის პრინციპების გათვალისწინებით, ყოვეწრიურად საშუალოდ 600-700 ათას კბმ მერქანს გამოყოფს.

2013-2017 წლებში სსიპ ეროვნული სატყეო სააგენტოს მიერ სოციალური ჭრის ფარგლებში გამოყოფილია 2 881 304, 2 კბმ მერქნური რესურსი, მათ შორის:

I ხარისხი (სამასაღე) – 161 520, 6 კბმ; II ხარისხი (საშეშე) 2 719 783,6 კბმ).

გამოყოფილი მოცულობიდან ათვისების მაჩვენებელი ამავე პერიოდისთვის შეადგენს: 2 329 428,5 კბმ-ს, მათ შორის: I ხარისხი (სამასაღე) – 113 147,7 კბმ; II ხარისხი (საშეშე) - 2 216 280,8 კბმ). დეტალური ინფორმაციისთვის იხ. ცხიდი 1.

გარდა სოციალური ჭრებისა, ქვეყანაში ხე-ტყის დამზადება მიმდინარეობს კომერციული მიზნებითაც: როგორც ხე-ტყის დამზადების გრძელვადიანი რიცენზიის მფლობელების,* ასევე, უშუალოდ სსიპ ეროვნული სატყეო სააგენტოს მიერ წარმოებული ხე-ტყის დამზადების ღონისძიებები. მერქნური რესურსის ჭრა წარმოებს სხვადასხვა ინფრასტრუქტურული პროექტების განხორციელებისასაც (სპეციალური ჭრა).

სპეციალური ჭრით დამზადებული ხე-ტყის მოცულობა 2013-2017 წლის პერიოდისთვის ეროვნული სატყეო სააგენტოს მართვას დაქვემდებარებულ ტერიტორიებზე 9763,34 კბმ-ს შეადგენს.

რაც შეეხება სსიპ ეროვნული სატყეო სააგენტოს მიერ ხე-ტყის დამზადების ღონისძიებებს, აღნიშნული საქმიანობის განხორციელების უფლება, სააგენტოს საკანონმდებლო ცვლილების თანახმად, 2014 წელს მიეცა და ამ პერიოდიდან ახორციელებს ხე-ტყის დამზადებასა და დამზადებული რესურსის რეალიზებას ექსპორტული აუქციონის მეშვეობით.

2014-2017 წლებში სააგენტოს მიერ 49 153,63 კბმ დამზადდა. მათ შორის წლების მიხედვით:

2014 – 3 081,104 კბმ;

2015 – 6 572,034 კბმ;

2016 – 10 020 კბმ;

2017 – 29 480,492 კბმ (აღნიშნული მოცულობიდან 27 308,959 კბმ წარმოადგენდა საშეშე მერქანს და გამოყენებულ იქნა სააგენტოს მიერ 9-ვე რეგიონში სათბობად შესაბამე დამოკიდებული საჯარო სკოლების მომარაგების მიზნით)

ასევე, 2013-2017 წლებში ხე-ტყის დამზადების რიცენზიის მფლობელების მიერ ათვისებულ იქნა 410 396,5 კბმ მერქნური რესურსი.

შესაბამისად, ოფიციალურ მონაცემებზე დაყრდნობით 2013-2017 წლებში ეროვნული სატყეო სააგენტოს დაქვემდებარებულ ტერიტორიებზე ყველა სახის ჭრით დამზადებულია 2 798 742.0 კბმ მერქნური რესურსი.

* 2006-2012 წლებში გაცემულ იქნა ხე-ტყის დამზადების რიცენზიები 5, 10 და 20 წლის ვადით.

კრა	2013 წელი	2014 წელი	2015 წელი	2016 წელი	2017 წელი ნოემბრის მდგომარეობით	ჯამი
სოციალური	504,932.1	513,394.8	539,184.6	447,049.6	324,867.4	2,329,428.5
სპეციალური	1,062.1	701.4	1,594.3	3,840.4	2,565.3	9,763.4
ლიცენზიის მფლობელები	114,477.3	70,762.9	66,826.7	81,858.0	76,471.6	410,396.5
სააგენტოს ხე-ტყის დამზადება	0.0	3,081.1	6,572.0	10,020.0	29,480.5	49,153.6
სულ	620,471.5	587,940.2	614,177.6	542,768.0	433,384.8	2,798,742.0

2013-2017 წლებში სსიპ ეროვნული სატყეო სააგენტოს მართვას დაქვემდებარებულ ტერიტორიებზე დამზადებული ხე-ტყე /კმ./

ოფიციალურად დამზადებული მერქნის მაჩვენებლების გარდა, გასათვარისწინებელია უკანონო ჭრების ოფიციალური მაჩვენებელიც, რომელიც ამავე პერიოდისთვის 149,085.8 კმ-ს შეადგენს, თუმცა, აქვე აღსანიშნავია ის გარემოებაც, რომ უკანონო ჭრების მაჩვენებელი ეფუძნება მხოლოდ ეროვნული სატყეო სააგენტოს მიერ გამოვლინილ სამართადარღვევებს და რეალური მაჩვენებელი სავარაუდოდ მეტად განსხვავებული იქნება.

ანალიზისთვის, თუ რამდენად მდგრადია დღეისათვის ქვეყანაში მერქნით სარგებლობა და ამაღლოდ, რა პოტენციალი აქვს სამომავლოდ ტყეებს, მდგრადი ტყითსარგებლობის პირობებში, ერთის მხრივ, ყოველწლიურად ოფიციალურად დამზადებული ხე-ტყის მაჩვენებლები ჯდება ყოველწლიური შემატებით უხეშად დათვლილ, მოსაჭრელად დასაშვები 800 000 კმ-ის ფარგლებში, თუმცა, მეორეს მხრივ, თუ გავითვარისწინებთ მზარდ მოთხოვნას ეროვნულ დონეზე და მხოლოდ საშემე მერქანზე მოსახლეობის დამოკიდებულების ხარისხს, რომელიც სხვადასხვა არასამთავრობო და საჯარო სექტორის მიერ ჩატარებული კვლევების მიხედვით, მნიშვნელოვნად აღემატება სოციალური ჭრით გამოყოფილი რესურსის რაოდენობას,* მერქნული რესურსების გამოყენების სოციალურ სექტორში არსებობს საშემე რესურსის დეფიციტი, რომელიც გამოწვეულია ქვეყანაში არსებული სოციალური და ეკონომიკური ფონით.

ოფიციალურად გამოყოფილი რესურსი ერთის მხრივ მოცულობის, ხოლო, მეორეს მხრივ იმის გამო, რომ ტყეების ფაქტიური მდგომარეობის გათვარისწინებით ტყეკაფების გამოყოფა ხდება დასახლებული პუნქტებიდან ყოველწლიურად უფრო და უფრო მოშორებით, სრულად ვერ აკმაყოფილებს მოსახლეობის მოთხოვნას, ხოლო მოსახლეობა, ადრენატური ენერგიის წყაროების არ ქონის/სიძვირის გამო, არადეგარულად მოიპოვებს, ან იძენს ამ გზით მოპოვებულ რესურსს.

მერქნული რესურსების გამოყენების სოციალურ სექტორში არსებული საშემე რესურსის მნიშვნელოვან დეფიციტს ხაზს უსვამს მერქნული რესურსების მართვის ედექტრონულ ბაზაში რეგისტრირებული და მონაწილე კომიების რაოდენობრივი შედარება - თუ დავუშვებთ, რომ მერქნული რესურსების მართვის ედექტრონულ სისტემაში დარეგისტრირებული ყველა

* CENN, სათბობი შემის მოხმარება საქართველოში, მოთხოვნა მიწოდებისა და პოტენციალის შეფასება, 2016.

USAID, შინამეურნეობათა ენერგიის მოხმარების კვლევა საქართველოში, 2014; CENN, შეშახე დამოკიდებულების შემცირების შესაძლებლობის შეფასება, 2015.

კომდი შესაძლოა გახდეს შეშით ფაქტიურად მოსარგებდე, ყოველწლიურად მათი მოთხოვნილების დაკმაყოფილებისათვის საჭირო იქნება 5 955 702 კბმ მერქნული რესურსი.

სოფლად მცხოვრები მოსახლეობისთვის სათბობ რესურსზე მოთხოვნის დაკმაყოფილების ნაწილში გამოწვევების გადასაღახად აუცილებლობას წარმოადგენს:

- მერქნული რესურსით სარგებლობის ოპტიმალური რაოდენობის დადგენა, რომელიც დაფუძნებული იქნება ტყის მდგომარეობის ამსახვედ სწორ და ფაქტობრივ მონაცემებზე.
- გამოყოფილ მერქნულ რესურსზე ხელმისაწვდომობის გაზრდა - სატყეო ინფრასტრუქტურის მოწყობა;
- ეტაპობრივად სათბობი შეშის ჩანაცვლება სხვა ადრენატიული ენერგიის წყაროებით;
- საჯარო სექტორში რესურსის მოხმარების ოპტიმიზაცია და შემცირება;
- მშრალი შეშის გამოყენებით და უფრო ეფექტიანი ადრენატივების ხარჯზე (ბიომასა) შეშის მოხმარების შემცირება.

ენერგეტიკული და აფხაზეთის ენერგომოხმარება ენერგეტიკული და ეროვნული უსაფრთხოების გამოწვევა

მურმან მარგველაშვილი
“მსოფლიო გამოცდილება საქართველოსთვის”

აფხაზეთში ელექტროენერგიის მზარდი, გადაუხდედი მოხმარება საქართველოს ენერგეტიკული უსაფრთხოების დიდ პრობლემას წარმოადგენს. გარდა ენერგეტიკული და ფინანსური რესურსების გადინებისა, მზარდი მოხმარება აუარესებს ენერგი-ვარდნილის კასკადის ტექნიკურ მდგომარეობას და მთლიანი ენერგოსისტემის ექსპლუატაციის პირობებს, ზრდის რუსეთზე და ამერბაიჯანზე ენერგეტიკულ დამოკიდებულებას და ქმნის დამატებით ეკონომიკურ და პოლიტიკურ რისკებს, რაც ჯამში შეიძლება ენერგეტიკაში მიმდინარე მცოცავი ოკუპაციის ფორმად ჩაითვალოს.

მდგომარეობა არასახარბიელოა რუსეთისთვისაც, რომელიც ნაწილობრივ უზრუნველყოფს ზამთარში აფხაზეთში მფრანგველობით მოხმარებას და - აფხაზეთის მოსახლეობისათვის, რადგან საფრთხე ექმნება მათი ენერგომომარაგების მთავარ წყაროს და სტაბილური განვითარების შესაძლებლობას არ აძლევს.

აფხაზეთში ელექტროენერგიის მოხმარების ზრდასთან ერთად მდგომარეობა ჩიხში შედის და არსებული სტატუს-კვოს შენარჩუნება შეუძლებელი ხდება. ამავდროულად, არსებობს

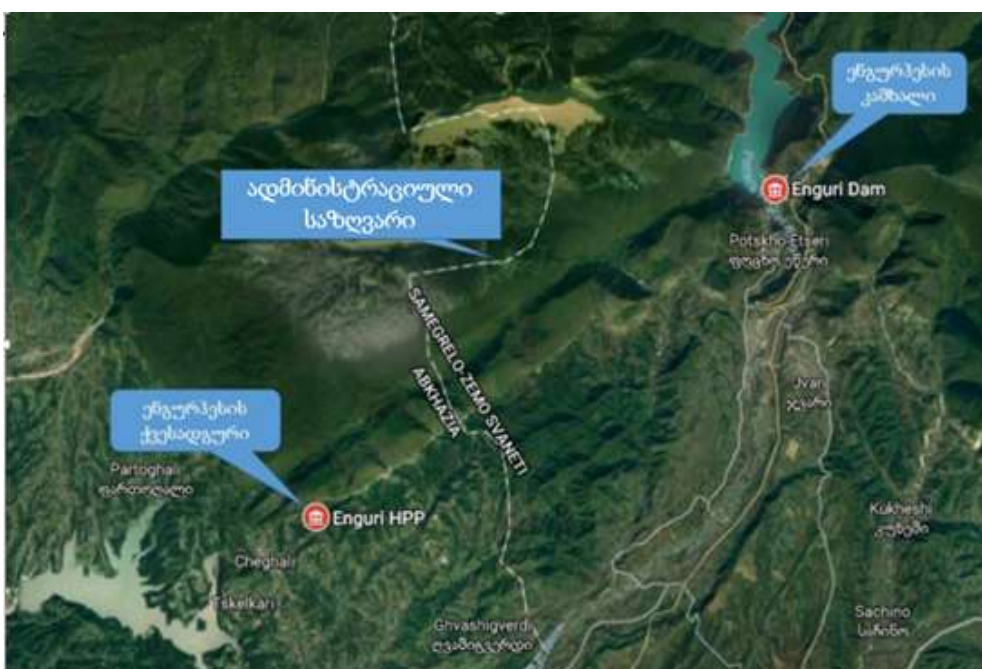
თანამშრომლობის შესაძლებლობები, რაც ყველა მხარისთვის სასარგებლო შედეგის მომტანი შეიძლება იყოს.

შექმნილი პრობლემის მოგვარება საქართველოს ენერგეტიკის სექტორის ერთერთი უმნიშვნელოვანესი ამოცანაა, რომელსაც მთელი მთავრობის და საზოგადოების ძალისხმევა შეიძლება დასჭირდეს. ოკუპაციის რეჟიმის და საკითხის სენსიტიურობის გამო, მდგომარეობაზე ზემოქმედების ბერკეტები საკმაოდ შეზღუდულია.

ამ სტატიით გვსურს ხელი შევუწყოთ პრობლემის გარშემო დიალოგის. ამავე დროს, ვითვარისწინებთ რა საკითხის სირთულეს და სენსიტიურობას, გვინდა ხაზგასმით აღვნიშნოთ, რომ მოყვანილი შეფასებები ასახავს ჩვენს ხელთ არსებული ინფორმაციის საფუძველზე ჩამოყალიბებულ პირად შეხედულებებს, რაც მოხარულები ვიქნებით შევასწოროთ შესაბამისი დასაბუთებული შენიშვნების მიღების შემთხვევაში.

მდგომარეობის მიმოხილვა

აფხაზეთის ომის შემდეგ, როდესაც ენგურჰესის შენობა (სამანქანო დარბაზი) ქვესადგური და ვარდნირჰეს 1 მთლიანად რუს-აფხაზების მიერ კონტროლირებულ ტერიტორიაზე დარჩა, ხოლო კაშხალი, წყარსაცავი და დერივაციური გვირაბის ნახევარი გამყოფი ხაზის აქეთ (იხ. სურ.1), მოხდა არაფორმალური, გეპირი შეთანხმება ენგურ-ვარდნირის კასკადის გამომუშავების განაწილების შესახებ აფხაზეთსა და დანარჩენ საქართველოს შორის პროპორციით 40:60, რაც იმ პერიოდისათვის გამყოფი ხაზის სხვადასხვა მხარეს დარჩენილი აქტივების შეფასებულ ღირებულებას შეესაბამებოდა. აქვე უნდა აღინიშნოს, რომ სადგურის მთელი პერსონალი ქართულია.

სურათი 1: ენგურჰესის კაშხალი და ქვესადგური

მას შემდეგ აფხაზური მხარე ენგურის მიერ გამომუშავებულ ექსპროენერგიას მოიხმარს შეუმღუდავად, სადგურისათვის ყოველგვარი ფინანსური ანაზღაურების გარეშე, ხოლო სადგურის ოპერირების, კაპიტალური თუ მიმდინარე შეკეთების ფინანსურ ტვირთს საქართველოს დანარჩენი მომხმარებლები და ბიუჯეტი ანაზღაურებს. საქართველოს სახელმწიფო ახდენს აფხაზეთის ექსპროენერგიის მოხმარების სუბსიდირებას, როგორც საოპერაციო და კაპიტალური ხარჯების, ასევე ექსპროენერგიის იმპორტის ხარჯებით. ფორმალურად, ენგურის ტარიფის შესაბამისად, აფხაზეთში წრიურად უფასოდ მიწოდებული ექსპროენერგიის ღირებულება 36 მილიონი ლარია, თუმცა, თუ გავითვალისწინებთ ზამთარში გაზრდილ მოხმარებას და მისი თბოსადგურების ან იმპორტირებული ენერგიით ჩანაცვლების საჭიროებას, საქართველოსთვის ხარჯი სურ მცირე, ორჯერ მეტია, კაპიტალური შეკეთებების გათვალისწინებით კი ეს რიცხვი კიდევ უფრო იზრდება. აღნიშნული ხარჯი, სავარაუდოდ, ნაწილობრივ მაინც აისახება ექსპროენერგიის ტარიფებზე.

განვიღი პერიოდში სადგურის რეაბილიტაციაში ჩადებულმა თანხებმა,* სავარაუდოდ მნიშვნელოვნად შეცვალა აქტივების პირვანდელი განაწილება ქართული მხარის სასარგებლოდ. ამიტომ, იმავე პრინციპით, აფხაზური მხარის წილი ექსპროენერგია ნაკლები უნდა იყოს და არცერთ შემთხვევაში უფასოდ არ უნდა მიეწოდებოდეს.

პრობლემის მასშტაბი მუდმივად იზრდება. 2010-2016 წლებში აფხაზეთში მოხმარების ზრდა 550 გვტს-იყო. ხოლო 2017-წლის 5 თვეში 2016 წლის იგივე პერიოდთან შედარებით მოხმარება გაიზარდა 100 გვტს-ით, ანუ წელს მოსალოდნელი ზრდა სურ მცირე 200 გვტს-ია**.

ექსპროენერგიის წრიური დეფიციტი საქართველოში იზრდება, რაც 2017 წელს 1.3 მილიარდ კილოვატ-საათს უახლოვდება. მიუხედავად ახალი ექსპროსადგურების მშენებლობისა, ქვეყნის ენერგეტიკური უსაფრთხოების ხარისხი უარესდება.

ზამთარში აფხაზეთის მოხმარება უკვე აჭარბებს ენგური/ვარდნილის კასკადის გამომუშავებას, რის გამოც საჭირო ხდება მეტი ექსპროენერგიის იმპორტი, მათ შორის რუსეთიდან, რომლის სამხედრო ობიექტებიც სავარაუდოდ ამ ენერგიას მოიხმარენ. შესაბამისად იზრდება რუსეთზე ენერგეტიკური დამოკიდებულება, რამაც შეიძლება მნიშვნელოვანი უარყოფითი პოლიტიკური შედეგები მოიტანოს. ამასთან ერთად, ენგურჰესზე გროვდება ტექნიკური პრობლემები (15 კმ საღაწნევო გვირაბის რეაბილიტაცია, წყარსაცავის ნატანისგან განმეწდა და სხვ,) რომელთა გადაჭრაც უდიდეს ხარჯებთან არის დაკავშირებული.

ამდენად, აფხაზეთის გადაუხდელი მოხმარების ზრდის გამო, ენგურის კასკადის სარგებელიანობა დანარჩენი საქართველოს ენერგოსისტემისათვის მცირდება, ხარჯები კი განუხრედად მატულობს. სავარაუდოდ, საქართველოს მთავრობა უნდა დაფიქრდეს რამდენად მიზანშეწონილია არსებული სტატუსი

* მხოლოდ ევროპის განვითარების და რეკონსტრუქციის ბანკის და ევროპის საინვესტიციო ბანკის მიერ.

** შედარებისთვის, ახლახან გაშვებული ყველაზე მძლავრი შუახევის ჰიდროექსპროსადგურის საპროექტო წრიური გამომუშავება 450 გვტს-ქარის ექსპროსადგურის წრიური გამომუშავება მხოლოდ 88 გვტს.

კვოს შენარჩუნება და მოძებნოს მისი ძირეული შეცვლის შესაძლებლობები.

არსებული მდგომარეობა არასახარბიელოა არა მხოლოდ საქართველოსთვის, არამედ რუსეთის და თავად აფხაზეთის რეგიონისთვის:

რუსულ-აფხაზური წყაროების მიხედვით, აფხაზეთში ენერგომომარების სუბსიდირებას რუსეთის მხარეც აკეთებს. რუსეთის ენერგეტიკის სამინისტროს შეფასებით, ინტერ-რაოს მიუღებელმა შემოსავარმა აფხაზეთის ენერგომომარაგებაზე 2016-2017 წლებში დაახლოებით 750 მლნ რუბლი შეადგინა. ამ ხარჯებს ინტერ-რაო-ს ნაწილობრივ რუსეთის საგარეო საქმეთა სამინისტრო უფარავს.*

აფხაზეთში გამთარში მიწოდება არასტაბილურია. გადატვირთვის რეჟიმში ფუნქციონირებს თავად აფხაზეთის ელექტროგადამცემი და გამანაწილებელი სისტემები რაც მათ საიმედოობას ამცირებს. ელექტროენერგიის დეფიციტის გამო შარშან გამთარში ე.წ. „მარაოსებური შეზღუდვები“ ხორციელდებოდა, თუმცა მოხმარების მნიშვნელოვანი შეზღუდვა ვერ მოხერხდა. ელექტროენერგეტიკული სისტემის მესვეურები შეშფოთებული არიან მომავალი ზამთრის პერსპექტივებით**, შიშობენ რა, რომ ყირიმის მომარაგების გამო რუსეთმა შეიძლება ვერ უზრუნველყოს აფხაზეთისთვის საჭირო ელექტროენერგიის ექსპორტი.***

პრობლემების მთავარ მიზეზს წარმოადგენს აფხაზეთში ელექტროენერგიის განაწილების ტექნიკური და ორგანიზაციული მოუწესრიგებლობა და აქედან გამომდინარე მფრანგველობითი მოხმარება. როგორც ჩანს, აფხაზეთის ფაქტობრივმა ხედისუფლებამ ათწლეულობის განმავლობაში ვერ დააგროვა საკმარისი პოლიტიკური სიმწიფე და წონა, რომ ეს პრობლემა მოეგვარებინა, თუნდაც საკუთარი ეკონომიკური და სოციალური ინტერესების სასარგებლოდ.

ელექტროენერგიის მოხმარება აფხაზეთში

2016 წლის მონაცემებით აფხაზეთის მოხმარება 1926 მილიონი კვტ სთ იყო, რაც, აფხაზეთში მოსახლეობის აღწერის 2011 წლის მონაცემების (240 ათასი მოსახლე) მიხედვით, ერთ სურზე 8000 კვტსთ-ს შეესაბამება. ეს 3.3-ჯერ აღემატება დანარჩენი საქართველოს მაჩვენებელს და აჭარბებს ბერძნის და იაპონიის მაჩვენებელს.

მოსახლეობის რაოდენობის უფრო რეალისტურ-ექსპერტული შეფასებების გამოყენებით (180 ათასი მოსახლე), ვიდრე 10.7 ათას კვტსთ/სურზე, რაც დანარჩენ საქართველოში ერთ მოსახლეზე მოხმარებას 4.4-ჯერ აღემატება. ეს აღემატება სინგაპურის, საუდის არაბეთის და OECD მაღალშემოსავლიანი ქვეყნების მაჩვენებელს, ხოლო ევროკავშირის საშუალოს (5.5 ათასი კვტსთ/სურზე) - თითქმის ორჯერ აჭარბებს.**** მოხმარება ეკვივარენტურია იმის, რომ აფხაზეთის თითოეულ

* Часть затрат «Интер РАО» на электричество для Абхазии могут компенсировать.
Eadaily.com

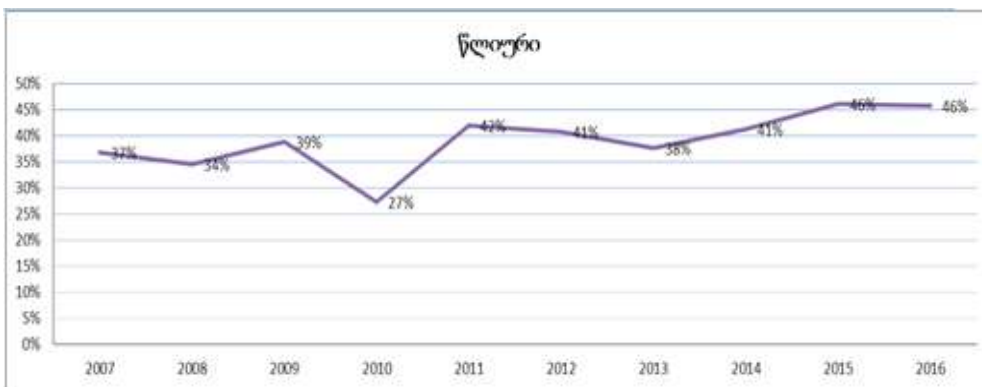
** Энергопотребление Абхазии растет ежегодно на 9%, прогнозируются перебои.
Eadaily.com

*** России может не хватить электроэнергии и для Крыма, и для Абхазии – эксперт
Eadaily.com

**** Electric power consumption (kWh per capita)
data.worldbank.org

მაცხოვრებელს მთელი წელი, 24 საათის განმავლობაში, ჩართული ჰქონდეს 1,2 კილოვატიანი საკმაოდ მძლავრი ელექტრო-გამათბობელი. ასეთი არაბუნებრივად მაღალი მოხმარება ახასიათებს მოუწესრიგებელ განაწილების სისტემებს*, მაგრამ წლების განმავლობაში ასევე ბაღებდა ეჭვს, ელექტროენერგიის უკანონო გადინებაზე რუსეთში, რაც დადასტურებული არ არის.

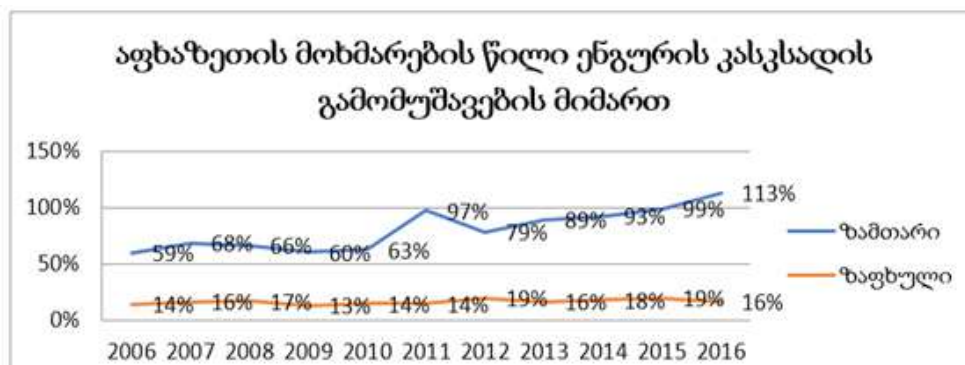
როგორც სურ. 2-დან ჩანს, ბოლო პერიოდამდე, გარკვეული პროცენტული პარიტეტი (თუმცა გადაუხდედა) შენარჩუნებული იყო; მათ შორის იმიტომ, რომ აფხაზეთის მზარდ მოხმარებას ენგური/ვარდნილის კასკადის რეაბილიტაციის შედეგად გაზრდილი გამომუშავება აბაღანსებდა. 2014 წლის შემდეგ კი აფხაზეთში გადინებული ელექტროენერგიის წილი მკვეთრად იზრდება და 2016 წელს კასკადის წლიური გამომუშავების 46% შეადგინა; 2017-ში კი სავარაუდოდ 48%-ს მიაღწევს.

სურ.2. აფხაზეთის მოხმარების წილი ენგური-ვარდნილის კასკადის გამომუშავებაში

შენიშვნა: 2010 წელს მოხმარება შემცირებულია არა აბსოლუტური მაჩვენებლით, არამედ მხოლოდ წილით, წყარუხვობის გამო ენგური/ვარდნილის კასკადის გაზრდილი გამომუშავების გამო.

მდგომარეობა ბევრად უფრო დამაფიქრებლად გამოიყურება სეზონურ ტრიკში: ბოლო ათი წლის განმავლობაში ზაფხულის მოხმარება აფხაზეთში 77%-ით გაიზარდა, (სავარაუდოდ ტურისტული დატვირთვის გამო), ამავე პერიოდში ზამთრის მოხმარება 48%-ით არის გაზრდილი, თუმცა, სეზონური დეფიციტის გამო, ეს ნაზრდი უფრო მნიშვნელოვანია და შეზღუდვები მას მნიშვნელოვნად ვერ ამცირებს.

სურ 3. აფხაზეთის მოხმარების წილი ენგურის კასკადის გამომუშავების მიმართ

* ასეთი პერიოდი საქართველოს ელექტრო-ენერგეტიკულმა სისტემამ გაიარა წინა საუკუნის ბოლოს და 2000-იანების დასაწყისში, როდესაც ალრიცხვის და გადახდის სისტემის არარსებობის პირობებში, მტაცებლური მოხმარება ხდებოდა. მაშინ ელექტრომომარაგების მიწოდების პრობლემა გადაჭრა ალრიცხვა-გადახდის სისტემის ამუშავებამ.

ბამთარში აფხაზეთი ენგურის გამომუშავებაზე მეტს მოიხმარს, რის გამოც საქართველოს ენერგოსისტემას მეტი თბოსადგურების და იმპორტის ძვირი ედექტროენერგიის შეძენა უწევს. სურ 3. აჩვენებს აფხაზეთის მოხმარების, ენგურ/ვარდნილის გამომუშავების მიმართ, ცვლილების დინამიკას ბამთრის და ბაფხულის თვეებში.

როგორც გრაფიკიდან ჩანს, ბამთრის თვეებში, როდესაც ედექტროენერგიის გამომუშავება ჰიდროელექტროსადგურებზე მცირდება, აფხაზეთი უკვე ენგურის გამომუშავებაზე 13%-ით მეტს მოიხმარს. წყარსაცავში წყლის დაბარი ღონის გამო 2016 წლის ბამთარში 25 იანვრიდან 16 თებერვლამდე ედექტროენერგიის ე.წ. მარაოსებური გამორთვები მოქმედებდა. თუმცა მიუხედავად ამისა ბამთრის მოხმარება მაინც რეკორდული იყო, რაც წელს სავარაუდოდ კიდევ მეტად გაიზრდება.

აფხაზეთში ბამთრის მოხმარება ბაფხუტთან შედარებით, 2.4-ჯერ იზრდება თუმცა ეს განსხვავება მოსახლეობაში გათბობის სხვა, აღტერნატიული წყაროების არარსებობის პირობებში, უფრო მკვეთრი უნდა იყოს. შეიძლება ვივარაუდოთ, რომ მოსახლეობის გათბობის წილი არც ისე დიდია მთერ მოხმარებაში და ჩვენთვის უცნობი, ნაკლებცვაადები მოხმარება ბევრად უფრო მნიშვნელოვანია ვიდრე გვგონია. არსებობს მოსაზრებები, რომ აფხაზეთში ედექტროენერგიაზე ძალიან დაბარი ფასის გამო რუსეთიდან შემოდიან ბიზნეს კომპანიები, რომლებიც აფხაზეთის ტერიტორიაზე აწარმოებენ საქონელს ან მომსახურებას და შემდგომ რუსეთის ბაზარზე ყიდიან. შესაძლოა ეს ასევე აფხაზეთში განდაგებული რუსული სამხედრო ობიექტების ხარჯზეც ხდებოდეს ან უბრალოდ ქვეყნიდან ედექტროენერგიის უკანონო გატანის მიმანიშნებელი იყოს.

ტექნიკური პრობლემები

გარდა ფინანსური ბარადისა, აფხაზეთის მოუწესრიგებელი მზარდი მოხმარება მნიშვნელოვან ტექნიკურ სირთულეებს აჩენს:

- მიუხედავად იმისა, რომ ენგურჰესი თბილისის ცენტრალური სადისპეტჩეროს ექვემდებარება, ბამთრის განმავლობაში მისი გამოყენება ვერ ხდება თავისი ერთერთი მთავარი დანიშნულებით - ენერგოსისტემის რეჟიმების და პიკურ დატვირთვების დასაბადანსებლად, რაც სისტემის საიმედოობაზე უარყოფითად მოქმედებს. სისტემის მანევრულობის შეზღუდვით, იზღუდება განახლებადი ენერგიის წყაროების (ქარი, მზე) განვითარების და ქსელში ინტეგრირების შესაძლებლობა. ასევე იკარგება შესაძლებლობა, რომ საქართველოს ენერგოსისტემამ მონაწილეობა მიიღოს მეზობერ ქვეყნებში ედექტროენერგიის პიკური დატვირთვების დაფარვაში, რითაც რეგიონული თანამშრომლობის და შესაბამისი შემოსავლების მიღების პერსპექტივებიც იკარგება.

- საფრთხეს წარმოადგენს ასევე წყარსაცავის არარეჟიმური დამუშავება, რამაც კაშხლის უსაფრთხოების პრობლემები შეიძლება გამოიწვიოს.

- გროვდება მასშტაბური ტექნიკური პრობლემები. ვინაიდან ენგურის ტარიფი ითვლება საერთო მისაღები შემოსავლებიდან, აფხაზეთიდან მიუღებელი შემოსავლები აკრდება თუნდაც სადგურის გრძელვადიანი კაპიტალური შეკეთების სარეაბილიტაციო ფონდებს. ზოგიერთი ექსპერტის შეფასებით, ბოლო პერიოდში ენგურჰესის ტექნიკური მდგომარეობა უარესდება.* ამასთან იზრდება გრძელვადიანი მასშტაბური რეაბილიტაციის აუცილებლობა. ასეთი პრობლემებიდან აღსანიშნავია წყარსაცავის დაღამვა რაც მისაყრდნობი ფარების ოპერირებას, ეს კი წყარსაცავში წყლის ღონის რეგულირებას უშლის ხელს, რაც თავისთავად თაღვანი კაშხლის უსაფრთხოების პრობლემებს ქმნის; ასევე აღსანიშნავია სადერივაციო გვირაბის მოსახვის გაუარესებელი მდგომარეობა რაც წყლის ფიდრაციის გაზრდილი ხარჯებით გამოიხატება სადერივაციო გვირაბის გასწვრივ.

სპეციალისტების შეფასებით, სადანეგვო-დერივაციური გვირაბის სრულ რეაბილიტაციას 1,5-2 წერიწადი დასჭირდება, რაც დამატებით 200მრნ კვტსთ ენერგიას მოითმნის. მაგრამ სადგურის სრული გაჩერების შემთხვევაში, მხოლოდ აფხაზეთისთვის ადტერნატიური ელექტროენერგიის შეძენის სავარაუდო ღირებულება 150-170 მილიონი ლარი იქნება, რასაც თავად რეაბილიტაციის ხარჯები დაემატება.**

აღნიშნული სამუშაოების განხორციელება ნაკლებ ადბათურია დღევანდელი სტატუს კვოს პირობებში.

ზემოთ აღწერილი გარემოებების გამო, არსებული მდგომარეობა მუდმივად უარესდება. მისი მდგრად ტენდენციად შენარჩუნება შეუძლებელია და რაციონალურ გადაწყვეტას მოითხოვს. აუცილებელია აფხაზეთმა მონაწილეობა მიიღოს ენგურჰესის ფინანსური სტაბილობის და ტექნიკური გამართულობის უზრუნველყოფაში.

ქართული მხარე საერთაშორისო დონორების დახმარებით აგრძელებს ენგურჰესის რეაბილიტაციის სამუშაოებს.

2018-2021 წლებში იგეგმება სადერივაციო გვირაბის რეაბილიტაცია, ჰიდრომექანიკური და ელექტრომექანიკური სამუშაოები, გვირაბის მისასვლელი გზების რეაბილიტაცია და ა.შ. სამუშაოების შეფასებული ღირებულება 35 მრნ ევროა რომედსაც, სავარაუდოდ, ევროპის რეკონსტრუქციის ბანკი გამოყოფს. გვირაბის რეაბილიტაციის და დოკაღური შეკეთებებისათვის სადგურის შეჩერება იგეგმება 3 თვით 2019 წლის გაზაფხუდზე. შეფასებულია, რომ აღნიშნული სამუშაოები გარდა სადგურის ტექნიკური მდგომარეობის გაუმჯობესებისა, გამომუშავებას გაზრდის 50 მრნ კვტსთ-ით თუძცა სავარაუდოდ ეს მრავადჯერ გადაიფარება აფხაზეთის მოხმარების შემდგომი ზრდით.

* России может не хватить электроэнергии и для Крыма, и для Абхазии – эксперт Eadaily.com

** ერთერთ შესაძლებლობად განიხილება კაშხლის მიმდებარედ 600 მეგავატიანი ჰიდრომააკუ-მულირებელი სადგურის მოწყობა. მართლაც სად-გურის გარდაუვალი ხან-გრძლივი გაჩერების პი-რობებში ეს შეიძლება ენერგომომარეგებოს ეკონომიკურად ყველაზე გამართლებული ადტერ-ნატივაც კი გამოდგეს, თანაც სადგურს დამატებით შესაძლებლობას გაუჩენს, რომ წყარმცირობის პერი-ოდშიც მიიღოს მონა-წილეობა დატვირთვის პი-კების რეგულირებაში. ასევე, სადგური გაა-ჩენს პიკურ რეჟიმში მუშაობის დამატებით შესაძლებლობებს

საჯარო ინფორმაციის სიმწირის გამო ვერ ჩავუღრმავდებით აფხაზ და რუსეთის მხარეებთან ენგური-ვარდნილის კასკადის თაობაზე წიგნის განმავლობაში მიმდინარე ურთიერთობის დეტალებს. მხოლოდ მიმოვიხილავთ რამდენიმე გარემოებას, რაც პერიოდულად თავს იჩენდა საინფორმაციო საშუალებებში; უპირველესად უნდა აღინიშნოს, რომ სადგურის ქართველი პერსონალი, მიუხედავად ურთიერთობების პერიოდულად დაძაბვისა, რაიმე სერიოზული საფრთხის და შევიწროების წინაშე არ დამდგარა, რასაც ხშირად მოიხმობენ როგორც თანამშრომლობის შესაძლებლობის ილუსტრაციას.

გარდა ამისა, ოპერატიულ დონეზე ასევე მიმდინარეობდა ურთიერთქმედება აფხაზეთის ქსერის ოპერატორ „ჩერნომორ ენერგოსა“ და ენერგეტიკის სამინისტროს შორის. პერიოდულად იმართებოდა მორაპარაკებები ენგურის ექსპლუატაციის, კაპიტალური შეკეთების (მათ შორის სადანწეო გვირაბის) და სხვა ტექნიკურ საკითხებზე. უნდა აღინიშნოს, რომ ამ კონტაქტების შედეგად ჰესის შეკეთების სამუშაოებს რაიმე უსაფრთხოების პრობლემები და სერიოზული დაბრკოლებები არ შექმნიათ. სავარაუდოდ ამ შეხვედრებზე ასევე იყო საუბარი აფხაზური მხარისგან სადგურისთვის ელექტროენერგიის ღირებულების ანაზღაურების შესახებ, თუმცა შედეგი ჯერჯერობით არ ჩანს.

2008 წლის აგვისტოს ომის შემდეგ რუსეთის მხარესთან გაიმართა, მორაპარაკებები ენგურჰესის ინტერაოს მმართველობაში გადაცემის შესახებ. კუდუარებში გავრცელებული ინფორმაციით, საბოლოო მორაპარაკება ვერ შედგა აფხაზების ძლიერი პოზიციის გამო. თუმცა, სავარაუდოდ, აღნიშნული შეთანხმების სტრატეგიული შედეგები არც საქართველოს მხარითვის იქნებოდა სახარბიელო.

სავარაუდოდ, ოპერატიულ დონეზე გრძელდება ტექნიკური ხასიათის კონტაქტები, თუმცა ჩვენთვის უცნობია არსებობს თუ არა მდგომარეობის გამოსწორების ერთიანი სტრატეგია და თანმიმდევრული ტაქტიკა. ყოველ შემთხვევაში, როგორც ჩანს, პირდაპირი დახურული მორაპარაკების ფარგლებში, პრობლემა ვერ მოგვარდება. მოითხოვს ახალ ხედვებს დაინტერესებულ მხარეთა უფრო ფართო წრის ჩართულობას და ახალი ადრენატივების განხილვას, რაც აფხაზეთის საკითხისადმი ერთიანი სახელმწიფოებრივი მიდგომის ფარგლებში უნდა განხორციელდეს.

ბოლო პერიოდში, შვეიცარიის მთავრობის მხარდაჭერით, მიმდინარეობს არასამთავრობო ორგანიზაციების დიპლომატიური, ძირითადად ენერგეტიკური სექტორის რეფორმირების და მოწესრიგების თემებზე მათ შორის აღრიცხვიანობის მოწესრიგების, განახლებადი ენერგეტიკის, ენერგოეფექტურობის, ტარიფების და სხვა საკითხებზე. თუმცა ეს დიპლომატიური ვერ ჩაანაცვრებს სახელმწიფოებრივი

სტრატეგიის და ტექტიკის აუცილებლობას.

ტექნიკურ-ეკონომიკური ადტერნატივები

დღევანდელი მდგომარეობით, ელექტროენერგიის დაურეგულირებელი მოხმარება აფხაზეთში მრავალ ტექნიკურ, ეკონომიკურ, უსაფრთხოების, სოციალურ პრობლემას და არასტაბილურ, არამდგრად გარემოს ქმნის, რაც საზიანოა ყველა დაინტერესებული მხარისათვის. შესაბამისი ნების გამოვლენის შემთხვევაში, არსებობს ამ პრობლემის მოგვარების ეკონომიკურად მომგებიანი მრავალი შესაძლებლობა:

უპირველესი და აუცილებელი ღონისძიება არის გამანაწილებელი ქსელის, აღრიცხვიანობის და გადახდის სისტემის მოწესრიგება მეტნაკლებად რეალისტური ტარიფის პირობებში. როგორც თბილისის და საქართველოს რეგიონების გამოცდილებიდან გამომდინარეობს, აღნიშნული ღონისძიება მოხმარებას 35-40%-ით ამცირებს და აჩენს ელექტროენერგეტიკული ქსელის ფუნქციონირებისათვის საჭირო შემოსავლებს. გამრიცხველიანებას მნიშვნელოვანი კაპიტალური ხარჯები და ორგანიზაციული ძარისხმევა ესაჭიროება, თუმცა ქსელის და აღრიცხვიანობის მოწესრიგება საშუალებას მისცემს აფხაზეთს სტაბილური და პროგნოზირებადი გარემო შექმნას, რაც ეკონომიკის განვითარებისთვის აუცილებელი პირობაა. უცნობია, რამდენად პოლიტიკურად მომზადებულია აფხაზეთის მოქმედი ხელისუფლება, რომ ამ სფეროში წესრიგი მთელ ტერიტორიაზე გაავრცელოს;

პროცესის მნიშვნელოვანი გაადვილება შესაძლებელია ენერგოეფექტურობის და ენერგოდაზოგვის ღონისძიებების გამოყენებით, რაც მომხმარებლებისთვის გადახდის ვადლებურებას ნაწილობრივ მაინც შეამცირებს. ამ მიმართულების განვითარებამ კი თავის მხრივ შეიძლება ახალი ტექნოლოგიების შემოსვრას და სამუშაო ადგილების გაჩენას შეუწყოს ხელი. თუმცა მკაცრი გადახდის და აღრიცხვიანობის გარეშე ეს ღონისძიება ვერ განხორციელდება;

განახლებადი ენერგიის წყაროების გამოყენებამ შეიძლება მნიშვნელოვანი წვლილი შეიტანოს აფხაზეთში ენერგომომარაგების პრობლემის დარეგულირებაში. შესაძლებელია მზის წყარგამაცხებებების ფართო გამოყენება ან გათბობაში ბიომასის გამოყენების თანამედროვე ტექნოლოგიების დანერგვაზე ფიქრი, რაც ეკონომიკური აქტივობის და დასაქმების წყაროც შეიძლება გახდეს;

ერთერთ ადტერნატივად შეიძლება განხილულ-იქნას ასევე აფხაზეთში ბუნებრივი გაზის შეყვანა ელექტროენერგიის ჩანაცვლების მიზნით, ოღონდ ეს შეიძლება განხორციელდეს მხოლოდ შესაბამისი რაოდენობის ელექტროენერგიის დაზოგვის პირობით. ერთერთი საინტერესო მიმართულებაა აფხაზეთის ჰიდროენერგეტიკული პოტენციალის განვითარება მცირე

თუ საშუალო ჰიდროსადგურების მშენებლობით. მათ შორის უპირველესად განსახილველია ვარდნილჰესების კასკადის აღდგენის შესაძლებლობა. ამ პერსპექტივის განვითარებას სტაბილური საინვესტიციო გარემო, გასაღების ბაზარი და ეკონომიკურად და ტექნიკურად გამართული განაწილების სისტემა ესაჭიროება.

აფხაზეთის, ისევე როგორც მთლიანად საქართველოს, ჰიდროენერგეტიკული პოტენციალის ათვისების გასაღები სეზონურ გაცვრებშია, სადაც შესაძლებელია ურთიერთსასარგებლო თანამშრომლობის ფორმების შემუშავება. ასევე შეიძლება გარე გასაღების ბაზრებზე გატანაში თანამშრომლობა. თუმცა დღევანდელი გადმოსახედიდან ეს ყველაფერი შორეულ პერსპექტივად გამოიყურება.

ყველა ამ ადრენატივის განხორციელება შესაძლებელია მხოლოდ მხარეთა დაინტერესების შემთხვევაში. ამისთვის კი აუცილებელია დაცულ იქნას სამართლიანი და გამჭვირვადე პირობები და მიღებული სარგებლის მხარეებს შორის პარიტეტული განაწილების მექანიზმები რაც თანამშრომლობის შესაძლებლობას გააჩენს.

დასკვნა

რუსეთის მიერ ოკუპირებული აფხაზეთის მხრიდან ენერგეტიკური გამოძარცვა ათწლეულებია გრძელდება და ტექნიკურად, პოლიტიკურად და ფინანსურად ჩიხში შეყავს როგორც აფხაზეთის ენერგომომარაგება, ასევე - პრობლემებს ქმნის საქართველოს ენერგეტიკურ უსაფრთხოებას. ქართული მხარის ცარმხრივი ბრუნვა ენგური-ვარდნილი ჰესების კასკადზე სურ უფრო მეტ ხარჯის და ნაკლები სარგებლის მომტანია და დიდხანს ვერ გაგრძელდება. შესაბამისად, ურთიერთობათა არსებული სტატუსი არ იძლევა ენგურჰესის სრულფასოვანი ექსპლუატაციის და აფხაზეთის ენერგომომარაგების გაუმჯობესების სტიმულს და შესაძლებლობას. უყარათოდ იკარგება ედექტროენერგია, რომლის სასარგებლო გამოყენება შეიძლება ეკონომიკაში, ან სურაც ექსპორტით შემოსავლის მისაღებად.

მდგომარეობა არასახარბიელოა აფხაზეთისათვის, ვისი ენერგომომარაგებაც დამოკიდებულია ამ ძირითად წყაროზე და მისი ტექნიკური მდგომარეობის გაუარესება ენერგომომარაგების უსაფრთხოებაზე მოქმედებს ხოლო მზარდი მოხმარება დეფიციტის პრობლემებს ქმნის. ეს ასევე დამატებითი ხარჯია რუსეთისათვის, რომლის სამხედრო ობიექტები მართალია სარგებლობენ ენგურჰესის უფასო ენერგიით, მაგრამ მას სამაგიეროდ დანარჩენი აფხაზეთის ენერგომომარაგების პრობლემები უდგება.

შესაძლებელია წარმოვიდგინოთ მოვლენათა განვითარების ორი ძირითადი სცენარი: მცოცავი ოკუპაციის და ენერგეტიკური გამოძარცვის გაგრძელების და ურთიერთსასარგებლო თანამშრომლობის გზების მოძიებისა.

პირველ შემთხვევაში არსებული სტატუს-კვო დიდხანს ვერ გაგრძელდება და ტექნიკურ გაუარესებამდე და ურთიერთობათა ესკადაციამდე შეიძლება მიგვიყვანოს. მეორე შემთხვევაში ჩნდება ურთიერთსასარგებლო თანამშრომლობის ფართო პერსპექტივები, რასაც პრაგმატულ გათვლაზე დაფუძნებული პოლიტიკური ნება ესაჭიროება, რაც სავარაუდოდ ჯერჯერობით არ ჩანს, არც აფხაზეთის მიმართებით რუსეთ-საქართველოს ურთიერთობებში და არც თავად აფხაზეთის შიგნით.

თანამშრომლობის პოლიტიკური ნების არსებობის შემთხვევაში, მის რეალიზაციას გარკვეული წინაპირობები ესაჭიროება.

1. შესათანხმებელია ენგურჰესთან დაკავშირებული ურთიერთობების სამართლიანი სასტარტო პირობები, ან ალსადგენია ადრე მიღწეული შეთანხმება და მას რეალური შინაარსი უნდა მიეცეს;
2. ამის მიღწევა უნდა მოხდეს პოლიტიკური საკითხებისგან დამოუკიდებლად, იმისთვის რომ ეკონომიკურ საკითხებზე შეთანხმება არ გახდეს პოლიტიკურ/სამართლებრივი დავის მძევარი და არ ჩაიშალოს;
3. მოღაპარაკების მომზადებისას საღად უნდა შეფასდეს და გათვალისწინებულ იქნას ყველა დაინტერესებული მხარის ინტერესები - მხოლოდ ამ პირობით იქნება შესაძლებელი რამდენადმე სტაბილური ურთიერთობების ჩამოყალიბება; ამ პრობლემის მოგვარება როგორც ფინანსურ, ასევე პოლიტიკურ მხარდაჭერას და მთავრობის და მთელი საზოგადოების ერთობლივ ძალისხმევას საჭიროებს სადაც შეიძლება მნიშვნელოვანი როლი შეასრულონ არასამთავრობო ორგანიზაციებმა და საერთაშორისო დონორებმა.*

რეკომენდაციები

- საქართველოს მთავრობამ შეაფასოს ენგურჰესის ექსპლუატაციის და მისი გამომუშავების განაწილების ჩამოყალიბებული პრაქტიკა და დეტალურად განიხილოს ასეთ პირობებში ენგურჰესში გაზრდილი ინვესტირების მიზანშეწონილობა სხვა ადრენატივებთან შედარებით.
- მოხდეს დიადოგის არსებული არხებით აღნიშნული თემის აქტუალიზაცია აფხაზურ და რუსულ მხარეებთან .
- მოხდეს საერთაშორისო თანამეგობრობის ფართო ინფორმირება ენერგეტიკაში მოქმედი „მცოცავი ოკუპაციის“ შესახებ მათ შორის მაღალი საერთაშორისო ტრიბუნებიდან. გამოიძებნოს ამ საკითხთან დაკავშირებით საერთაშორისო თანამეგობრობის მეტი ჩართულობის მექანიზმები;
- აუცილებელია მოქალაქეების ინფორმირება და ღია დიადოგი საფრთხეებსა და შესაძლებლობებზე, როგორც აფხაზეთში ასევე დანარჩენ საქართველოში.
- გაძლიერდეს მუშაობა ენერგეტიკური უსაფრთხოების ამალღების მიმართულებით. მათ შორის ერთიანი ენერგეტიკური სტრატეგიის შემუშავება და მის ფარგლებში ახალი მნიშვნელოვანი გენერაციის წყაროების განვითარება.
- აუცილებელია ყველა საშინაო და საგარეო რესურსის გამოყენება იმისთვის, რომ მოხდეს პრობლემის კონსერვაცია

* 23 ივლისს ბრუსელში ჩატარდა აღმოსავლეთ პარტნიორობის ენერგეტიკული უსაფრთხოების პლატფორმის მორიგი შეხვედრა, სადაც ეს საკითხი, მოდღვაში დნესტრისპირეთის ანა-ლოგიურ პრობლემასთან ერთად გაუღერდა სწორედ არასამთავრობოების მიერ.

და სამართლიანი პარიტეტული პირობების მიღწევა, იმისათვის, რომ სამომავლო გაუმჯობესების შესაძლებლობა გაჩნდეს.

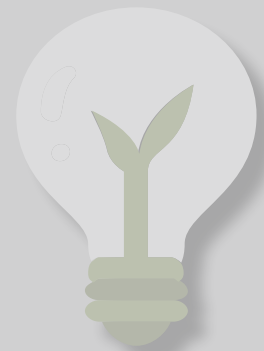
იმედს ვიტოვებთ, რომ ენერგეტიკის სამინისტროს ეკონომიკის სამინისტროსთან შეერთების შედეგად ამ პრობლემაზე დაწყებული მუშაობა გაძლიერდება და არ შესუსტდება.

ენერგეტიკური გაერთიანება და საქართველო საბაზუხურო სკოლა 2017

გიორგი მუხიგურიშვიდი
„მსოფლიო გამოცდილება საქართველოსთვის“

შესავალი

2017 წელს საქართველო ენერგეტიკური გაერთიანების სრულუფლებიანი წევრი გახდა. ენერგეტიკური გაერთიანება 2005 წელს ევროკავშირის ინიციატივით დაფუძნდა და მისი მიზანია ევროკავშირის შიდა ენერგეტიკული ბაზრის წესებისა და პრინციპების გავრცელება სამხრეთ-აღმოსავლეთ ევროპისა და შავი ზღვის რეგიონის ქვეყნებში ერთიანი ენერგობაზრის შექმნისათვის და წევრი ქვეყნების* ენერგეტიკური უსაფრთხოების უზრუნველყოფისათვის. საქართველოს ენერგეტიკური სექტორის რეფორმირებისათვის და ევროკავშირის ენერგობაზრებთან ინტეგრაციისთვის ენერგეტიკური გაერთიანების წევრობა მნიშვნელოვანი წინ გადადგმული ნაბიჯია. ენერგეტიკური გაერთიანების სამდივნო წევრ ქვეყნებს სექტორის რეფორმირების პროცესში დახმარების სხვადასხვა მექანიზმს სთავაზობს. ასეთია, მაგალითად, სექტორში მომუშავე სპეციალისტებისთვის სასწავლო პროგრამების მოწყობა საბაზუხურო სკოლის ფარგლებში.

* ენერგეტიკური გაერთიანების 9 წევრი ქვეყანა: ადბანეთი, ბოსნია-ჰერცეგოვინა, კოსოვო, ყოფილი იუგოსლავიის რესპუბლიკა, მაკედონია, მონტენეგრო, სერბეთი, უკრაინა, მოლდოვა, და საქართველო. ევროკავშირს გაერთიანებაში ევროკომისია წარმოადგენს. ენერგეტიკურ გაერთიანებაში დამკვირვებლის სტატუსით იმყოფებიან: სომხეთი, ნორვეგია, თურქეთი და ბეარუსი.

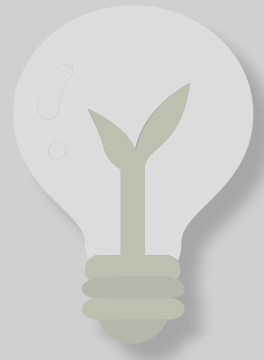
ენერგეტიკული გაერთიანების სამდივნომ საბაზუხურო სკოლის ორგანიზება 2016 წლიდან დაიწყო. საბაზუხურო სკოლა, რომელიც ერთი კვირა გრძელდება 40-მდე მონაწილეს სთავაზობს ენერგეტიკის სექტორზე ორიენტირებულ მუდმივ-დისციპლინარულ, პრაქტიკული სამუშაოებით დატვირთულ პროგრამას. წელს საბაზუხურო სკოლა ყოფილი იუგოსლავიის რესპუბლიკა მაკედონიაში (ქალაქი ოჰრიდი), 26 აგვისტოდან 2 სექტემბრის პერიოდში მოეწყო. წელს გამართული სკოლა ხუთ თემატურ ნაწილს მოიცავდა: ენერგეტიკის ეკონომიკა, ტექნიკური საკითხები, ენერგოპოლიტიკა, ევროკავშირის ენერგეტიკული კანონმდებლობა და მდგრადი განვითარება ენერგეტიკაში.

ეკონომიკა

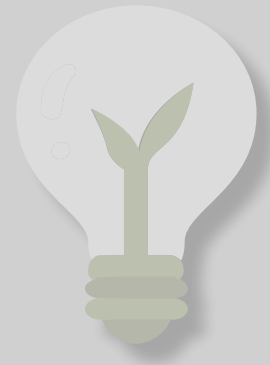
ენერგეტიკაში კონკურენტული და მონოპოლიური საქმიანობების დაყოფა, ბაზრების რიბერალიზაცია და რეგულირების თავისებურებები

ედექტროენერგეტიკულ და გაზის სექტორებში კონკურენტული (წარმოება, მიწოდება) და მონოპოლიური (ქსელური ნაწილი-გადაცემა, განაწილება, ტრანსპორტირება) საქმიანობების განცარკვეება ევროდირექტივების ერთერთი ძირითადი მოთხოვნაა. გარდა იმისა, რომ საქმიანობების ასე დაყოფა ხელს უწყობს კონკურენციას ბაზარზე, ის ასევე სტიმულს აძლევს ენერგოკომპანიებს ჩადონ მეტი ინვესტიცია ქსელის განვითარებაში. კომპანიას, რომელიც ერთდღუდად ახორციელებს ქსელურ საქმიანობას და წარმოებას ან მიწოდებას, ნაკლები ინტერესი აქვს ჩადოს მეტი ინვესტიცია ქსელის განვითარებისათვის, იმ კომპანიისგან განსხვავებით, რომელიც მხოლოდ ქსელურ საქმიანობას ეწევა. ქსელის განვითარება კი ერთიანი შიდა ბაზრის შესაქმნელად მნიშვნელოვანი წინაპირობაა.

ფლორენციის რეგულირების სკოლის დირექტორის, ჟან-მიშელ გლაშატის მიხედვით, ენერგეტიკაში რეგულირების განვითარება რამდენიმე ეტაპად მიმდინარეობს. პირველ ეტაპზე, ენერგიის ტრანსპორტირებისათვის მნიშვნელოვანი ინფრასტრუქტურა ვითარდებოდა ქაოსურად და ენერგიის გატარებაზე წესდებოდა მონოპოლიური ფასი. შემდეგ ეტაპზე, დამოუკიდებელი მარეგულირებელი ორგანოს პირობებში, დაიწყო ქსელური ინფრასტრუქტურის განცარკვეება კონკურენტული ნაწილისაგან და წამახადისებელი მარეგულირებელი პრინციპებით ტარიფების დადგენა ქსელურ მომსახურებაზე. ამ ეტაპს პირობითად „ახადი ღვინო ძველ ბოთლში“ უწოდა ჟან-მიშელმა, რადგან ძველი მარეგულირებელი სისტემის ფარგლებში შემოტანილ იქნა დამატებითი რეგულაციები სისტემის ეფექტურობის გასაუმჯობესებლად. მესამე ეტაპი, რომელსაც უკვე „ახადი ბოთლი ახადი ღვინისთვის“ ჰქვია გლაშატის მიხედვით, გულისხმობს განვითარებულ საცადო ბაზარს, სისტემის მართვის დახვეწილი წესებითა და განვითარებული საბითუმო ბაზრის ინფრასტრუქტურით (საბადანსო ბაზარი, ერთი დღით ადრე ბაზარი, ქსელის

გადატვირთვის მართვის მექანიზმები, რეალურ დროში ედექტროენერგიით ვაჭრობის მექანიზმი). რეგულირების მეოთხე ეტაპი, რომელიც ციფრული ტექნოლოგიების განვითარებასთან ერთად დაიწყო, მოიცავს ინოვაციური ტექნოლოგიების (ჰვპიანი ქსელები და მრიცხველები, ედექტრო ავტომობილები, როგორც ენერგიის შენახვის საშუალება, ენერგიის განახლებადი წყაროები და სხვა) მასობრივ გამოყენებას ენერგეტიკაში. მომხმარებლებს უკვე აქვთ საშუალება თვითონ გამოიმუშაონ ენერგია და მიაწოდონ ქსელს, გახდნენ ამავედროულად მწარმოებლებიც. ინოვაციების და ციფრული ტექნოლოგიების ერაში რთულია განსაზღვრა ენერგოსექტორის რეგულირებას რა როლი შეუძლია ითამაშოს, იქნება თუ არა საერთოდ საჭირო რეგულირება და როგორ განვითარდება საბაზრო ურთიერთობები მომავალში.

საქართველოში ენერგეტიკის რეგულირებას დამოუკიდებელი ორგანო - საქართველოს ენერგეტიკისა და წყარმომარაგების მარეგულირებელი ეროვნული კომისია ახორციელებს. დღეს არსებული რეგულირების თავისებურებებით საქართველო გრაშატის კლასიფიკაციის მეორე ეტაპზე იმყოფება - „ახალი ღვინო ძველ ბოთლში“. ჩვენ ახლა ვიწყებთ კონკურენტული და მონოპოლიური საქმიანობების განცარკვევებას ედექტროობის სექტორში და უკვე შემუშავებული წამახარისებელი სატარიფო მეთოდოლოგიით ტარიფების დადგენას ქსელური კომპანიებისათვის. გამომწვევად რჩება სახერმწიფოს საკუთრებაში არსებული სტრატეგიული მნიშვნელობის წარმოების ობიექტების (ენგური, ვარდნილი) და გადამცემი ქსელური ინფრასტრუქტურის გაყოფის საკითხი.

ევროპის ქვეყნების შიდა ენერგობაზრის შექმნა ეს არის ევროკომისიის მთავარი მიზანი, რომელიც გაზრდის ეფექტურობას, მომსახურების ხარისხს და მიწოდების უსაფრთხოებას.

ტექნიკური საკითხები

თანამდეროვე მსოფლიოში ედექტროენერგიის შენახვის ტექნოლოგიები, ენერგოეფექტური და სუფთა ენერგიის განახლებადი წყაროები სწრაფი ტემპებით ვითარდება. ევროპის ქვეყნებში ედექტროენერგიის მოხმარებისა და მიწოდების დასაბადანსებლად ტრადიციულ ტექნოლოგიებთან კომბინაციაში ენერგიის განახლებადი წყაროები აქტიურად გამოიყენება, ასევე ინერგება თანამდეროვე ჰვპიანი ტექნოლოგიები (ჰვპიანი ქსელები და მრიცხველები) და საბოლოოდ სტაბილურობას მძღავრი სისტემის ოპერატორები უზრუნველყოფენ, რომლებიც კოორდინირებულად მუშაობენ. ევროკავშირის ქვეყნებში ტრადიციულ გამსადენებთან ერთად სწრაფად ვითარდება თხევადი გაზის (LNG) გადაზიდვის ტექნოლოგიები. დიტვამ წარმატებულად მოახდინა გაზის იმპორტის წყაროების დივერსიფიკაცია, როცა სრულად რუსეთზე დამოკიდებუდმა 2014 წლიდან დაიწყო LNG-ით დატვირთული ტანკერების მიღება მსოფლიოს სხვადასხვა კუთხიდან. ნავთობპროდუქტებზე მოთხოვნა მცირდება ედექტრო

და ენერგოეფექტური ტრანსპორტის გავრცეებასთან ერთად. თუმცა ნავთობის მარაგების შექმნა კვლავ რჩება ევროკავშირის ენერგოპოლიტიკის დღის წესრიგში.

ენერგეტიკური გაერთიანების ქვეყნები განსხვავდებიან ნავთობზე იმპორტდამოკიდებულებით. მოდოვა ყველაზე მეტად არის დამოკიდებული ნავთობის გარე წყაროებზე (80%-ზე მეტით), მაშინ როცა ბოსნია-ჰერცეგოვინა მხოლოდ 20%-ით. საქართველოს მნიშვნელოვანია ღირებულება 2009/119/EC, რომელიც ნავთობისა და ნავთობპროდუქტების მარაგების მინიმალურ ღონეს ადგენს ენერგეტიკური გაერთიანების წევრი ქვეყნებისთვის. ღირებულების მიხედვით ქვეყნები ვადებური არიან იქონიონ წმინდა იმპორტის საშუალო 90 დღიანი ან ქვეყნის შიდა მოხმარების საშუალო 61 დღიანი მარაგი, ამათგან, რომელიც უფრო მეტი იქნება. საქართველო, როგორც გაერთიანების სრულუფლებიანი წევრი ვადებურია დააკმაყოფილოს აღნიშნული ღირებულების მოთხოვნები და შექმნას ნავთობისა და ნავთობპროდუქტების მარაგები 2023 წლის 1 იანვრისთვის.

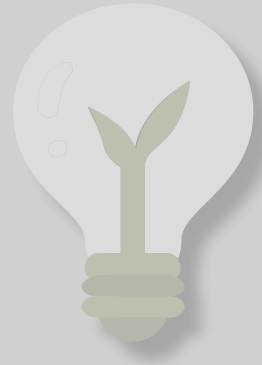
2015 წლის 25 თებერვალს ევროკომისიამ მიიღო ახალი სტრატეგია „ენერგოკავშირი“, * რომლის მიზანია ენერგიის მდგრადი, უსაფრთხო და ხერმისაწვდომ ფასად მიწოდება ევროპის მომხმარებლებისათვის. სტრატეგიას ხუთი ძირითადი ამოცანა გააჩნია:

- ევროპისათვის ენერგიის მიწოდების წყაროების დივერსიფიკაცია და მიწოდების უსაფრთხოების უზრუნველყოფა წევრი ქვეყნების სოლიდარობით და თანამშრომლობით;
- ევროპის მასშტაბით ენერგიის თავისუფალი გადაადგილება შესაბამისი ინფრასტრუქტურის განვითარებით და ტექნიკური და მარეგულირებელი ბარიერების აღმოფხვრით;
- ენერგოეფექტურობის გაუმჯობესება, რაც ხერს შეუწყობს იმპორტისა და სათბურის აირების შემცირებას და დამატებითი სამუშაო ადგილების შექმნას;
- ეკონომიკის დეკარბონიზაცია - წიაღისეური საწვავის ენერგიის განახლებადი წყაროებით ჩანაცვლება;
- კვდევებისა და ინოვაციების ხერშეწყობა და კონკურენტუნარიანობის ამაღლება.

ევროპის ენერგოტრანზიციის პროცესში კვდევები და ინოვაციები არის მთავარი წამყვანი ძალა, რომელიც ხერს შეუწყობს ენერგოკავშირის სტრატეგიის მიზნის მიღწევას. ამას მხოლოდ მთავრობები ვერ უზრუნველყოფენ, საჭიროა საზოგადოების აქტიური მონაწილეობა და მათი გაძლიერება.

ევროპის ენერგეტიკური პოლიტიკა

ევროპის ენერგეტიკური პოლიტიკის განვითარებაში ოთხი ძირითადი ეტაპი გამოიყოფა. პირველი ეტაპი 1950-იან წლებში იწყება და პირობითად „ომი და მშვიდობა“ შეიძლება ეწოდოს, რადგან ხდება ევროპის ქვეყნების ინტეგრირება ქვანახშირისა და ფრადის ხერშეკრუდების საფუძველზე, რომელსაც მოყვა ევრატიმის შეთანხმება. ქვანახშირი და ატომური ენერგია აქტიურად გამოიყენებოდა როგორც

* Building the Energy Union.
ec.europa.eu

ეკონომიკის სხვადასხვა სექტორებში, ისე სამხედრო შეიარაღებისას. ევროპის ქვეყნების ერთობრივი შეთანხმება ამ ენერგორესურსების გასაკონტროლებლად მეორე მსოფლიო ომის შემდგომ პერიოდში მშვიდობიანი თანაცხოვრების გარანტიად იქცა.

მეორე ეტაპი 1980-იან წლების დასასრულს დაიწყო და ძირითადად მოიცავდა ენერგო ბაზრების რიბერალიზაციას, ჰარმონიზაციასა და ერთიანი შიდა ენერგეტიკული ბაზრის განვითარებისათვის წინაპირობების მომზადებას. მესამე მხარის დაშვება ქსელზე, რეგულირება, ვერტიკალურად ინტეგრირებული კომპანიების* განცარცელება და მომხმარებლებისათვის თავისუფალი არჩევანის მიცემა იყო ის ძირითადი ელემენტები რომელთაც მეორე ეტაპზე ჩაეყარათ საფუძველი.

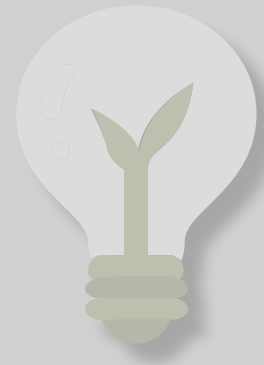
მესამე ეტაპი 2005 წლიდან იწყება, როცა ახალი გამოწვევები ჩნდება ევროპის ენერგოპოლიტიკაში: ევროპის ქვეყნების ენერგიის იმპორტზე მზარდი დამოკიდებულება, უკრაინა რუსეთის კონფლიქტი, კრიმატის ცვლილება, ევროპის მასშტაბით ენერგოინფრასტრუქტურის განვითარებისა და ერთიანი ქსელის კოდექსის შექმნის საჭიროება. ამ გამოწვევებთან გასამკდრავებლად 2014 წელს ევროკომისიამ შეიმუშავა ენერგოკავშირის სტრატეგია.

მეოთხე ეტაპი ახლა დაიწყო, რომელიც ევროპაში ენერგოტრანზიციის კომპლექსურ პროცესში უფრო ამბიციური მიზნების მიღწევას ისახავს მიზნად. ინოვაციების ხელშეწყობით სუფთა, განახლებად და ენერგოეფექტურ ტექნოლოგიებზე გადასვლა ეკონომიკის ყველა სექტორში, ერთიანი შიდა პან-ევროპული ენერგობაზრის ჩამოყალიბება, თითქმის ნულოვანი ენერგომომხმარებლის შენობების მშენებლობა და პარიზის შეთანხმების მოთხოვნების შესრულება ევროპის ენერგოპოლიტიკის მეოთხე ეტაპის ძირითადი ამოცანებია.

ენერგეტიკული გაერთიანების სამდივნოს დირექტორის მოადგილის, პროფესორ ბუშდეს მიხედვით ევროკავშირის ენერგეტიკული პოლიტიკის ძირითადი მიზნები შემდეგში მდგომარეობს: ეკონომიკის დეკარბონიზაცია, ენერგეტიკული სისტემების დეცენტრალიზაცია და ციფრული და ჭკვიანი ტექნოლოგიების გამოყენება ენერგეტიკაში საიმედოობისა და მიწოდების უსაფრთხოების ასამაღლებლად.

კანონმდებლობა

ევროპის ქვეყნების ინტეგრაციის პროცესი წარმოუდგენელია ერთიანი საკანონმდებლო ბაზის გარეშე, რომელშიც ასახულია საერთო ღირებულებები და პრინციპები, ინსტიტუციური სისტემა, საერთო საფრთხეებისა და გამოწვევების დაძლევის მექანიზმები, წევრ ქვეყნებს შორის განაწილებული პასუხისმგებლობები და სუვერენული უფლებამოსილებები. ერთიანი პოლიტიკა რომელიც საფუძვლად უდევს ინტეგრაციის პროცესს კანონმდებლობაში (ხელშეკრულებები, დირექტივები,

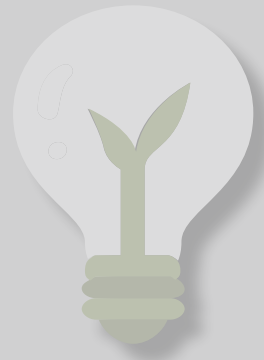
* ვერტიკალურად ინტეგრირებული კომპანია ერთდროულად ფლობს ქსელურ ინფრასტრუქტურას და წარმოების ობიექტებს ან უზრუნველყოფს მიწოდებას.

რეგულაციები, გადაწყვეტილებები და ა.შ.) აისახება. ევროკავშირში სხვადასხვა მიმართულებით პოლიტიკის გატარების ექსკლუზიური უფლებამოსილება შეიძლება გააჩნდეს ევროკავშირის ინსტიტუტებს, ან ამ ინსტიტუტებსა და წევრ ქვეყნებს ერთად, ან მხოლოდ წევრ ქვეყნებს. მაგარიტად, მონეტარული და სავაჭრო პოლიტიკის შემუშავება ევროკავშირის ინსტიტუტების ექსკლუზიურ უფლებამოსილებას წარმოადგენს, შიდა ბაზრის განვითარება, გარემოსდაცვითი, სატრანსპორტო და ენერგეტიკული საკითხების შესახებ პოლიტიკის გატარება წევრი ქვეყნებისა და ევროკავშირის საერთო კომპეტენციაა, ხოლო განათლების, კულტურის, ჯანდაცვისა და ტურიზმის პოლიტიკების შემუშავება წევრი ქვეყნების სუვერენულ უფლებას წარმოადგენს. საბოლოოდ ეს პოლიტიკები ევროკავშირისა და წევრი ქვეყნების კანონმდებლობაში აისახება. ბოლო ათწლეულში ენერგეტიკა ევროკავშირის საგარეო და საშინაო პოლიტიკის მნიშვნელოვანი ნაწილი გახდა, გამომდინარე მისი კრიტიკული გავლენიდან ეკონომიკის სხვადასხვა დარგებზე და ერთიანი ევროპის უსაფრთხოებაზე. შესაბამისად, ენერგეტიკული პოლიტიკის შემუშავება ნედ-ნედა გადადის ევროკავშირის ინსტიტუტების კომპეტენციაში. ევროკავშირის დამფუძნებელი ხელშეკრულება*, რომელიც შეიძლება წარმოვიდგინოთ როგორც კონსტიტუცია, მისი 194-ე მუხლი ენერგეტიკული პოლიტიკის ძირითად პრინციპებს აყალიბებს, როგორცაა:

- ერთიანი ენერგეტიკული ბაზრის ფუნქციონირების უზრუნველყოფა;
- ენერგიის მიწოდების უსაფრთხოების უზრუნველყოფა;
- ენერგოეფექტურობის ხელშეწყობა და ენერგიის განახლებადი წყაროების განვითარება;
- წევრი ქვეყნების ენერგოინფრასტრუქტურით ურთიერთდაკავშირება.

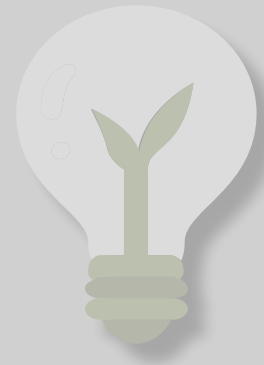
ევროკავშირის კანონმდებლობაში გამოიყენება ასევე რეგულაციები და დირექტივები. რეგულაციებში მოცემული მოთხოვნების გადმოტანა ეროვნულ კანონმდებლობებში სავარდულოა ყველა წევრი ქვეყნისათვის მისი გამოქვეყნებისთანავე. დირექტივისაგან განსხვავებით, რეგულაციის ინტერპრეტაცია ქვეყნის კანონმდებლობაში მისი ეროვნული გარემოებებიდან და თავისებურებებიდან გამომდინარე დაუშვებელია. შესაბამისად, წევრმა ქვეყნებმა უნდა უზრუნველყონ ეროვნული კანონმდებლობის ჰარმონიზაცია ევროკავშირის დამფუძნებელ ხელშეკრულებასთან, რეგულაციებთან და დირექტივებთან ისე რომ არ ეწინააღმდეგებოდნენ ერთმანეთს. კონფლიქტის შემთხვევაში უპირატესობა ხელშეკრულებასა და რეგულაციებს ენიჭებათ.

ენერგეტიკული გაერთიანების ქვეყნებში ევროკავშირის ენერგეტიკული კანონმდებლობის გადმოტანა დროთა განმავლობაში ხდება. მას შემდეგ რაც ევროკავშირის ქვეყნები ეროვნულ კანონმდებლობებში ასახავენ რეგულაციებისა და დირექტივების მოთხოვნებს, მათი გამოცდილების

* Treaty on the Functioning of the European Union (Lisbon, 2007)

გათვადისწინებით ენერგეტიკური გაერთიანების სამდივნოც იწყებს შესაბამისი ღირეტივებისა და რეგულაციების გადმოტანაზე მუშაობას. ქვემოთ მოცემული ცხრილი კარგად ასახავს, თუ როგორ შესაბამისობაშია ევროკავშირის დამფუძნებელი ხედშეკრულების პრინციპები და ენერგეტიკური გაერთიანების ქვეყნებისათვის სავადლებურო ღირეტივები და რეგულაციები. ცხრილში ასევე მოცემულია საქართველოსთვის ამ ვადლებულებების შესრულების ვადები.

ევროკავშირის დამფუძნებელი ხელშეკრულება (მუხლი 194) – ენერგეტიკა	ენერგეტიკული საქართველოსთვის სავადლებურო ღირეტივები ¹	გაერთიანების სავადლებურო რეგულაციები	ხელშეკრულებით რეგულაციები და
ერთიანი ენერგეტიკული ბაზრის ფუნქციონირების უზრუნველყოფა	1. დირექტივა 2009/72/EC ელექტროენერგიის შიდა ბაზრისათვის საერთო წესების შესახებ (31 დეკემბერი, 2018) 2. დირექტივა 2009/73/EC ბუნებრივი აირის შიდა ბაზრისათვის საერთო წესების შესახებ (31 დეკემბერი, 2020) 3. რეგულაცია 714/2009 (EC) ელექტროენერგიის ტრანსსასაზღვრო გაცვლის სისტემებზე დამგების პირობების შესახებ (31 დეკემბერი, 2018) 4. რეგულაცია (EC) 715/2009 ბუნებრივი აირის გადამცემ ქსელებზე დამგების პირობების შესახებ (31 დეკემბერი, 2020) ² 5. დირექტივა 2008/92/EC საბოლოო მომხმარებლებისათვის გაზისა და ელექტროენერგიის ფასების გამჭვირვალობის გაუმჯობესებასთან დაკავშირებით (31 დეკემბერი, 2017)		
ენერგიის მიწოდების უსაფრთხოების უზრუნველყოფა;	1. დირექტივა 2009/119/EC წვერ ქვეყნებზე ნედლი ნავთობის ან/და ნავთობპროდუქტების მინიმალური სარეზერვო საცავების უზრუნველყოფის ვადლებულების გავრცელების შესახებ (1 იანვარი, 2023) 2. დირექტივა 2004/67/EC ბუნებრივი აირის მიწოდების უსაფრთხოების უზრუნველყოფის ზომების შესახებ (31 დეკემბერი, 2020) 3. დირექტივა 2005/89/EC ელექტროენერგიის მიწოდებისა და ინფრასტრუქტურაში ინვესტირების უსაფრთხოების უზრუნველყოფის ზომების შესახებ (31 დეკემბერი, 2019)		
ენერგოეფექტურობის ხელშეწყობა და ენერგიის განახლებადი წყაროების განვითარება;	1. დირექტივა 2012/27/EU ენერგოეფექტურობის შესახებ (31 დეკემბერი, 2018) 2. დირექტივა 2010/31/EU შენობების ენერგოეფექტურობის შესახებ (30 ივნისი, 2019) 3. დირექტივა 2010/30/EU ეტიკეტირების და პროდუქციის შესახებ სხვა სტანდარტული ინფორმაციის მითითებით (31 დეკემბერი, 2018) 4. დირექტივა 2009/28/EC განახლებადი ენერგიის წყაროებიდან ენერგიის გამოყენების ხელშეწყობის შესახებ (31 დეკემბერი, 2018)		
წვერი ქვეყნების ენერგოინფრასტრუქტურით ურთიერთდაკავშირება	1. რეგულაცია 714/2009 (EC) ელექტროენერგიის ტრანსსასაზღვრო გაცვლის სისტემებზე დამგების პირობების შესახებ (31 დეკემბერი, 2018) 2. რეგულაცია (EC) 715/2009 ბუნებრივი აირის გადამცემ ქსელებზე დამგების პირობების შესახებ (31 დეკემბერი, 2020)		

გარდა ამისა საქართველოსთვის სავადლებურო ასევე გარემოსდაცვითი და სტატისტიკის შესახებ რიგი ღირეტივები და რეგულაციები, რომლებიც მოცემულია ენერგეტიკური გაერთიანების დამფუძნებელი ხედშეკრულებასთან საქართველოს შეერთების შესახებ ოქმში.

იმიტირებული ქეისი - ქსელებზე მესამე მხარის დაშვების შეზღუდვა

პირობითად, ორი ქვეყანა წდება ვაჭრობს ელექტროენერგიით

*ენერგეტიკური გაერთიანების დამფუძნებელი ხედშეკრულებასთან საქართველოს შეერთების შესახებ ოქმი.

** მესამე ენერგეტიკური პატეკი მოიცავს ღირეტივებს 2009/72 და 2009/73, რეგულაციებს 714/2009 და 715/2009

ერთმანეთთან, პირველი მდიდარია ჰიდრორესურსებით მეორე კი იმპორტს ახორციელებს მეზობელი ქვეყნიდან. ენერგეტიკური გაერთიანების მოთხოვნების შესაბამისად, ორივემ გადმოიტანა ეროვნულ კანონმდებლობაში მესამე ენერგეტიკური პაკეტის მოთხოვნები. თუმცა, 2017 წლის იანვარში უჩვეულოდ ცივი ზამთრისა და ჰიდროენერგიის წარმოების სეზონურობიდან გამომდინარე პირველი ქვეყნის მთავრობამ გადაწყვიტა შეწყვიტოს ექსპორტის მიზნით ყოველგვარი დაშვება გადამცემ ქსელზე.

ამ გადაწყვეტილებით გაერთიანების წევრმა ქვეყანამ დაარღვია რეგულაცია 714/2009/EC და დირექტივა 2009/72/EC-ის ერთ-ერთი ფუნდამენტური პირობა და არ მისცა მესამე მხარეს ქსელზე დაშვების უფლება. მსგავსი ქმედება დაუშვებელია ენერგეტიკური გაერთიანების წევრ ქვეყნებს შორის, რომლებიც ვაჭრობენ ერთმანეთთან ელექტროენერგიით, და სადაც ფუნქციონირებს ბაზარი და ტრანსსასაზღვრო ინფრასტრუქტურა.

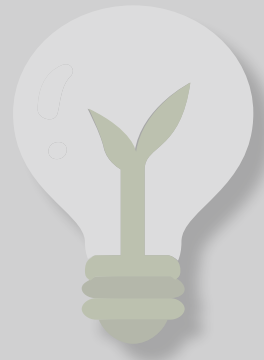
ელექტროგადამცემი და გამანაწილებელი ქსელები ბუნებრივი მონოპოლიებია, რომლებიც უნდა რეგულირდებოდეს მარეგულირებლის მიერ. მომხმარებლებს თავისუფლად უნდა შეეძლოთ ქსელზე დაშვება და ელექტროენერგიის მიღება, რაც კონკურენტული ბაზრის წინაპირობაა. შესაბამისად, მსგავს შემთხვევებში ენერგეტიკური გაერთიანების სამდივნო, ევროკომისია და წევრი ქვეყნების შესაბამისი ინსტიტუტები (სამინისტრო, მარეგულირებელი, ქსელის ოპერატორი, ექსპორტიორი, იმპორტიორი და ა.შ.) ერთად განიხილავენ საკითხს და დარღვევის შემთხვევაში წევრ ქვეყანას პრობლემის სასწრაფოდ მოგვარებას სთხოვენ.

მიუხედავად საკითხის აქტუალობისა მსგავსი შემთხვევა ენერგეტიკური გაერთიანების ქვეყნებში ჯერ არ დაფიქსირებულა. ასეთი ქეისების განხილვით სამდივნო წინასწარ აფრთხილებს წევრ ქვეყნებს მოსალოდნელი შედეგების შესახებ.

მდგრადი განვითარება და ენერგეტიკა

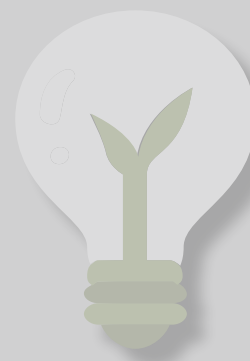
ენერგეტიკა მნიშვნელოვან გავლენას ახდენს გარემოზე, ეს იქნება ენერგეტიკური პროექტების განვითარებით გარემოზე მიყენებული პირდაპირი ზიანი თუ წიაღისეული საწვავის წვით ატმოსფეროში გაფრქვეული სათბურის აირები.

ევროკავშირისა და ენერგეტიკური გაერთიანების ქვეყნებში სავარდულოა ენერგეტიკური პროექტის განხორციელებამდე მისი გარემოზე ზემოქმედების შეფასება. გარემოზე ზემოქმედების შეფასების პროცესში დგინდება პროექტის მიერ გარემოზე შესაძლო ზიანის მასშტაბი და, შესაბამისად, მუშავდება შემარბილებელი ღონისძიებები. საზოგადოების მონაწილეობა ენერგოპროექტის განვითარების პროცესში მნიშვნელოვანია, შემდგომში გაუთვადისწინებელი სოციალური

ენერგეტიკული გაერთიანების დამფუძნებელ ხელშეკრულებასთან საქართველოს შეერთების შესახებ ოქმის მიხედვით საქართველოსთვის სავალდებულოა შემდეგი დირექტივების შესრულება, მოცემულ ვადებში:

1. დირექტივა 85/337/EEC კონკრეტული სახელმწიფო და კერძო პროექტების გარემოზე ზეგავლენის შეფასების შესახებ (2017 წლის 1 სექტემბერი)
2. დირექტივა 2001/80/EC წვის დიდი ქარხნებიდან ზოგიერთი დამაბინძურებლის ატმოსფერულ ჰაერში გაფრქვევების შეზღუდვის შესახებ (2018 წლის 31 დეკემბერი)
3. დირექტივა 79/409/EC, მუხლი 4(2), გარეული ფრინველების დაცვის შესახებ (2019 წლის 1 სექტემბერი)
4. დირექტივა 2010/75/EU-ის მუხლი 72(3)-(4) სამრეწველო ემისიების შესახებ (2019 წლის 31 დეკემბერი)
5. დირექტივა 1999/32/EC ზოგიერთ თხევად საწვავში გოგირდის შემცველობის შემცირების შესახებ (2021 წლის 1 სექტემბერი)

წიაღისეუდი საწვავის წვისას ატმოსფეროში სათბურის აირების გაფრქვევის შესამცირებლად ევროკავშირის ქვეყნებში სხვადასხვა მექანიზმი მოქმედებს, მათ შორის რეგულაციები და მინიმალური სტანდარტები ტექნოლოგიებზე; წესდება ენერგოსაწარმოებისთვის სათბურის აირების გაფრქვევებზე ზედა ზღვარი და ფუნქციონირებს ემისიების სავაჭრო ბაზარი. მინიმალური სტანდარტების შემუშავების პროცესში ხდება სხვადასხვა დაინტერესებული მხარეების (კვლევითი ცენტრები, ინდუსტრიული კომპანიები, სახელმწიფო ინსტიტუტები და სხვა) მიერ საუკეთესო ხერმისაწვდომი ტექნოლოგიების* გამოვლენა, ტესტირება და დანერგვა.

2005 წელს კლიმატის ცვლილების შერბილების მიზნით ევროკავშირში შეიქმნა ემისიებით ვაჭრობის მექანიზმი, რომელიც მსოფლიოში ყველაზე დიდ სისტემად ითვლება ამ მიმართულებით. საწარმოები, როდებიც სათბურის აირების გაფრქვევის მნიშვნელოვან წყაროს წარმოადგენენ უწესდებათ ემისიების ზედა ზღვარი და ამ ზვარზე ნაკლების ან მეტის გაფრქვევის შემთხვევაში ბაზარზე იწყებენ ვაჭრობას. მიუხედავად იმისა, რომ ბაზარმა საწყის ეტაპზე კარგად იმუშავა, დროთა განმავლობაში მიწოდების ბრძამ ფასების საგრძნობი შემცირება გამოიწვია. დღეისათვის მიდის მუშაობა ახალ საბაზრო მექანიზმების შემუშავებაზე, რომელიც ხელს შეუწყობს პარიზის კლიმატის შესახებ შეთანხმების მიზნების მიღწევას.

დასკვნა

საქართველომ მნიშვნელოვანი ნაბიჯი გადადგა 2016 წელს და გახდა ენერგეტიკური გაერთიანების სრულუფლებიანი წევრი. ეს გვაძლევს შესაძლებლობას განვახორციელოთ ძირეული რეფორმები ენერგეტიკაში, დავნერგოთ თანამედროვე და ეფექტური ტექნოლოგიები, ხელი შევუწყოთ საკუთარი ენერგორესურსების ათვისებას, მოვიზიდოთ სტრატეგიული ინვესტიციები და გავხდეთ ერთიანი ევროპული ენერგეტიკური ბაზრის ნაწილი.

* Best Available Techniques (BAT)

“მსოფლიო გამოსდილება
საქართველოსთვის” (WEG) არის
დამოუკიდებელი, არამომგებიანი
ანალიტიკური ცენტრი, რომელიც 2006
წლიდან მუშაობს ენერგეტიკისა და გარემოს
დაცვის საკითხებზე საქართველოში. WEG-ის
მიზანია ენერგეტიკული უსაფრთხოების,
ეკონომიკური მდგრადობის და
დემოკრატიული განვითარების გაძლიერება
საქართველოში ქვეყნის ევროპულ და
ევროატლანტიკურ სტრუქტურებში
ინტეგრაციის ხელშეწყობის გზით.